

*Lucrarea
nr.*

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLI, Nr. 4 — 6 — APRILIE — IUNIE 1982

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLI, Nr. 4—6

APRILIE - IUNIE

1982

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

IUSTIN

Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

Î. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. EPIFANIE NOROCEL
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan

P. C. Pr. GH. BOGDAN

REDACTOR

C U P R I N S U L

Pag.

PASTORALE

Prea Fericitul Părinte Patriarh IUSTIN, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	281
Înalt Prea Sfințitul ANTIM, Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	287
Prea Sfințitul EFTIMIE LUCA, Episcop-loctiitor al Eparhiei Buzăului, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	292

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. MIHAIL COLOTELO, <i>La Îndălțarea Domnului</i>	300
Pr. dr. VIOREL IONIȚĂ, <i>La Pogorîrea Sfintului Duh</i>	303
Pr. dr. VICTOR VLĂDUCEANU, <i>La Nașterea Sfintului Ioan Botezătorul</i>	306
Pr. IOAN MİRCEA, <i>Viață și Înviere</i>	309
Arhim. dr. CHESARIE GHEORGHESCU, <i>Învierea lui Hristos — Viața noastră (I Corinteni, 15, 20)</i>	313
Pt. prof. IOAN CONSTANTINESCU, <i>Despre cinstirea sfintei cruci</i>	320

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

Pr. DUMITRU SOARE, <i>Participarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, la Conferința mondială «Oamenii de religie pentru apărarea darului sacru al vieții împotriva catastrofei nucleare» (Moscova, 10—14 mai, 1982)</i>	326
Pr. GH. BOGDAN, <i>Fapte și acțiuni în slujba Patriei și Păcii: Un apel pentru viață și omenie</i>	333
Lector dr. CEZAR VASILIU, <i>Acțiuni specifice ale Bisericii Ortodoxe Române în sprijinirea poziției României de întărire a păcii și de începere de urgență a dezarmării nucleare</i>	341
Diac. prof. OREST BUCEVSCHI, Lector dr. CEZAR VASILIU, <i>Știri ecumenice</i>	353
Prof. NICOLAE CHIȚESCU, <i>La moartea unui vrednic ecumenist: profesorul pastor Georges Marchal</i>	360

ARTICOLE ȘI STUDII

Diac. conf. PETRE I. DAVID, <i>Hipocratism și creștinism în lumea veche și la strămoșii noștri</i>	363
Pr. asist. NICOLAE NECULA, <i>Rînduiala laudelor bisericești din Biserica Coptă în comparație cu rînduiala din ritul bizantin</i>	391
Drd. SIMION TODORAN, <i>Idei doctrinare în proorocia lui Isaia</i>	398

CHIPURI DE CLERICI

Pr. GABRIEL COCORA, <i>Preotul Cosma Moșescu, «un rar fenomen între preoți»</i> (1822—1902)	407
--	-----

DOCUMENTARE

NICOLAE STOICESCU, <i>Mănăstirea Suzana, un simbol al legăturilor dintre Transilvania și Țara Românească</i> (La 100 de ani de la rezidirea bisericii mari)	416
Dr. STELIAN MARINESCU, <i>Dispozițiuni canonico-juridice în Pravilioara de la Iași din 1784</i>	425

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Lector Dr. CEZAR VASILIU, <i>Un nou doctor în teologie, Preot asistent Alexandru Stan</i>	439
Asistent, <i>Stințirea bisericii din parohia Adormirea Valea Urloi, orașul Urlați, jud. Prahova</i>	441
Lector Dr. CEZAR VASILIU, † <i>Preotul iconom stavrotor Dr. Gheorghe Tilea</i> (1908—1982)	442
Diac prof. MARIN VELEA, † <i>Preotul profesor Ioan Gh. Popescu</i>	444

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

L. De Lorenzi (ed.), <i>Paul de Tarse, Apôtre de notre temps, Abazia di San Paolo, Roma, 1979, 807 p.</i> , de Lector Dr. CEZAR VASILIU	446
Prof. dr. IVAN PANTSCHOWSKI, <i>Die gegenseitige Ergänzung der spirituellen Werte und der sozialen Verantwortung auf grund des Dogmas von Chalkedon. (Completarea reciprocă a valorilor spirituale și a responsabilității sociale pe temeiul dogmei de la Calcedon, 451). Würzburg, 1982, de Diac. prof. O. Bucevschi</i>	447
IOAN ALEXANDRU, <i>Imnele Țării Românești</i> , Editura Cartea Românească, București, 1981, 404 p., de Pr. GHEORGHE CUNESCU	451
Diac. Prof. OREST BUCEVSCHI, <i>Note bibliografice</i>	456

PASTORALE

---

† IUSTIN

**DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP
AL BUCUREȘTILOR, MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI
ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**

**IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL ȘI
DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU ATOATEȚIITORUL, IAR DE LA NOI
PĂRINTEASCĂ BINECUVÎNTARE**

HRISTOS A ÎNVIAT !

Iubiți credincioși,

Sărbătoare a sărbătorilor și praznic al praznicelor, împărțiteasă și doamnă a zilelor este numită ziua Învierii Domnului. Bucurie de negrăit stăpînește acum lumea văzută și puterile nevăzute. Făpturile cerești, oamenii și firea neînsușețită împreună se veselesc, preamărind, fiecare, în felul său, pe Dumnezeu Tatăl, făcătorul cerului și al pămîntului, pe Domnul nostru Iisus Hristos, Mîntuitorul tuturor și pe Sfîntul Duh, Mîngiietorul, visțierul bunătăților și dătătorul de viață.

Să sărbătorească deci Învierea Domnului «cerurile cerurilor..., vestind mărirea lui Dumnezeu, — zice sfîntul Ioan Gură de Aur... ; să sărbătorească și îngerii și arhanghelii... ; să sărbătorească și mulțimile de stele... ; să sărbătorească și pămîntul care s-a spălat cu sînge sfînt ; să sărbătorească și tot sufletul care prinde iarăși viață spre o nouă naștere prin înviere».

Mai mult însă decît îngerii din ceruri, decît făpturile neînsuflețite și firea necuvîntătoare, ne bucurăm noi, fiindcă «pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire» Fiul lui Dumnezeu a înviat astăzi din morți, deschizîndu-ne și nouă calea învierii.

În adevăr, aceasta este ziua «pe care a făcut-o Domnul ca să ne bucurăm și să ne veselim în ea» (Psalm XVII, 24).

Dreptmăritori creștini,

Niciodată n-a lipsit din sufletele oamenilor dorința învierii din morți sau a vieții fără de sfîrșit. La evrei, în vremurile vechi, unii credeau în înviere, dar alții se împotriveau, cu toate că în Vechiul Testament sînt pomenite cîteva reveniri la viața de mai înainte de moarte.

Domnul nostru Iisus Hristos a vorbit însă în chip stăruitor despre înviere, făcînd din ea una din învățăturile de temelie ale religiei noastre. Iar, pentru a întări această convingere și, îndeosebi, pentru a face vrednică de crezut însăși învierea Sa din morți, sau din milostivire față de omul în suferință, Mîntuitorul a săvîrșit unele învieri. Pe singurul fiu al văduvei din Nain l-a înviat fiindcă «i s-a făcut milă de ea» (Luca VII, 13). De fiica marelui sinagogii din Capernaum s-a îndurat la rugăciunea stăruitoare a tatălui ei. Pe Lazăr din Betania l-a înviat Iisus, nu numai pentru că îl iubea mult, dar, îndeosebi, pentru a face vădită puterea și mărirea Sa.

De o minune ca învierea lui Lazăr nu se mai auzise nici odată în lume pînă atunci ; nici de atunci pînă astăzi.

Dar, minunea minunilor este învierea Domnului nostru Iisus Hristos din morți. De la viața de mai înainte, vremelnică, omenească, pe pămînt, trecînd prin moarte, El s-a ridicat la viața veșnică, dumnezeiască, în ceruri.

Iubiți fii sufletești,

O veche tradiție bisericească afirmă stăruitor că, după înviere, Domnul nostru Iisus Hristos s-a arătat Prea Sfintei Sale Maici. Iar ea, cînd L-a văzut «înviat din morți cu mărire, s-a umplut de bucurie și a strigat : Fiul meu și Dumnezeul meu, măresc învierea Ta cea mai presus de cuvînt».

O bucurie asemănătoare a cuprins și inimile femeilor purtătoare de miruri cărora li s-a arătat Iisus în ziua învierii Sale.

Dacă prin arătarea Sa în fața Sfintei Sale Maici, Mîntuitorul a urmărit să-i împărtășească ei bucuria învierii Sale, iar pe femeile care-L slujiseră a voit să le mîngîie în durerea lor și să le încredințeze că este în viață, celor doi ucenici ai apostolilor, pe calea pre Emaus, Iisus le-a dovedit că, potrivit Scripturilor, Hristos «trebuia să pătimească acestea și să intre întru mărirea Sa» (Luca XXIV, 26). Dar, prin arătarea în fața lui Iacov, rudă a Sa apropiată, ca și prin arătarea la peste cinci sute de credincioși, Iisus a urmărit să facă vădită învierea sau înălțarea Sa.

O importanță cu totul deosebită au arătările Mîntuitorului în fața apostolilor Săi. Aceștia s-au înfățișat înaintea mulțimilor ca martori ai învierii Domnului nostru Iisus Hristos.

Poate că tocmai pentru a putea îndeplini porunca Mîntuitorului de a fi martor al învierii, Sfîntul Toma căutase dovada sigură a ridicării Lui de la moarte la viață. Dar, pe cît de mare i-a fost șovăiala pe atît de puternică i-a fost și manifestarea credinței lui. Convingîndu-se că Iisus a înviat, Toma n-a putut rosti alte cuvinte decît «Domnul meu și Dumnezeuul meu».

Mîntuitorul este Domnul și Dumnezeuul nostru. Aceasta este mărturia pe care au dat-o lumii Sfinții Apostoli, odată cu vestea că Iisus a înviat din morți; aceasta este mărturia pe care o dă Sfînta noastră Biserică, fără încetare, de aproape două mii de ani; aceasta este mărturia pe care o dăm noi, astăzi, în luminatul praznic al Învierii Domnului nostru Iisus Hristos.

Iubiți fii duhovnicești,

Vreme de patruzeci de zile, Iisus «s-a înfățișat pe Sine viu, după patimi, prin multe dovezi și li s-a făcut văzut» apostolilor, spune Sfîntul Evanghelist Luca (Fap. Ap. I, 3). Deodată însă, în drum spre Betania, pe Muntele Măslinilor, după ce le vorbise din nou despre trimiterea Sfîntului Duh, Mîntuitorul «s-a despărțit de ei» și «văzîndu-L ei, a fost ridicat și nori L-au luat pe El de la ochii lor» (Luca XXIV, 51—52; Fap. Ap. I, 9).

În momentul acela Domnul nostru Iisus Hristos a intrat, deplin și definitiv, «în mărirea pe care a avut-o mai înainte ca lumea să fie» (Ioan XVII, 5). Se împlineau atunci cuvintele pe care El le spusese de mai multe ori, că «va merge la Tatăl».

Domnul nostru Iisus Hristos spusese însă ucenicilor Săi că va fi «cu ei, în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului» (Matei XXVIII, 20). De aceea, pentru a da tărie cuvintelor Sale, Iisus

s-a arătat credincioșilor și după înălțarea Sa. Astfel, Sfântul Ștefan L-a văzut «stînd de-a dreapta lui Dumnezeu» (Fap. Ap. VII, 55—56). Apoi, Saul, — Apostolul Pavel, —, în drum spre Damasc, învăluit în lumină mai strălucitoare decît lumina soarelui, a vorbit cu Mîntuitorul, iar, în insula Patmos, Sfântul Evanghelist Ioan s-a învrednicit de multe arătări. Toți trei s-au înfățișat apoi ca martori ai lui Iisus ; dar, El li s-a arătat lor mai mult înlăuntrul decît în fața lor.

Cu trupul Său duhovnicesc sau spiritual, fiindcă «Domnul este Duh» (II Cor. III, 17), Fiul lui Dumnezeu sălășluiește în noi, ca și Dumnezeu-Tatăl și Sfântul Duh.

Niciodată însă nu simțim în duhul nostru pe Dumnezeu mai plin de dragoste părintească decît în ziua de astăzi, fiindcă împreună cu Fiul Său ne-a ridicat și pe noi de la moarte la viață ; niciodată nu vedem cu ochii noștri lăuntrici pe Domnul nostru Iisus Hristos mai luminat înveșmîntat în strălucirea măririi dumnezeirii Sale și cu mîinile mai puternic trăgîndu-ne spre El, ca în preaslăvita zi de astăzi a învierii Lui din morți și niciodată inimile noastre nu sînt mai copleșite de căldura Duhului Sfînt, care ne învăluiește pe noi, ca în ceasul de acum.

În sufletele noastre nu mai există loc pentru singurătate, pentru deznădejde, pentru întristare. Cînd căile vieții ne pot duce departe de toți cei pe care-i iubim sau de toți cei care ne iubesc pe noi, rămînînd parcă singuri, să ne aducem aminte că în noi, lîngă noi și cu noi avem pe Dumnezeu. Cînd toate căile vieții noastre ne par închise, năruindu-se în fața noastră orice nădejde, să ne îndreptăm privirile spre cer și vom găsi, împotriva oricărei împotriviri, calea larg deschisă a împlinirii nădejzii noastre ; iar cînd singura cale ce pare a ne mai fi rămas în viață este plină de amărăciuni, de dureri și de lipsuri, să ne aducem aminte că o mîină întinsă în fața lui Iisus nu rămîne niciodată goală. Din dragoste față de noi «Dumnezeu poate să facă, prin puterea cea lucrătoare în noi, cu mult mai presus decît toate cîte cerem sau pricepem noi» (Efeseni III, 20).

Dreptmăritori creștini,

Dacă, la nașterea Domnului nostru Iisus Hristos, îngerii din ceruri au cîntat cîntarea de mărire a lui Dumnezeu întru cei de sus, cîntarea păcii pe pămînt și a bunăvoinții în sufletele oamenilor, mai tîrziu, în preajma morții Sale, vorbind oarecum ca

într-un testament al Său, Iisus spunea ucenicilor : «Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă» (Ioan XIV, 27).

Fără îndoială, în toate vremurile omenirea a fost stăpînită de dorința de pace. Ea a nutrit totdeauna acest sentiment fiindcă pacea este adînc sădită în ființa ei. Dar, nu l-a manifestat cu aceeași intensitate, atîta vreme cît umbra unui nou război era departe. De la un timp, în mod treptat, umbra s-a schimbat în nori, iar norii, din zi în zi, tot mai vădit, tind să se schimbe în furtună. În unele părți ale lumii se aude acum zăngănit de arme ; pe alocuri curge sînge și pier vieți omenești și bunuri de mare preț sau de neapărată trebuință oamenilor.

Despre primejdia izbucnirii unui nou război, mai întins și mai nimicitor decît oricare alt război din trecut, se vorbește aproape deschis în multe părți ale lumii. De altfel, pregătiri militare de tot felul se fac de mulți ani, îndeosebi de marile state.

Paralel cu înarmarea clasică ori nucleară, care a atins culmi nebănuite de înalte, se dezvoltă acum și pregătirea sufletească a oamenilor pentru război, prin crearea unui climat de încordare și neîncredere între state, prin așîțarea urii între oameni și a vrăjmășiei între popoare.

De aceea, cînd vorbim de necesitatea dezarmării, de nimicirea armelor și îndeosebi a armelor nucleare, nu putem să nu ne gîndim la o dezarmare lăuntrică, sufletească. Din inimile oamenilor și din mijlocul popoarelor trebuie alungate sentimentele de ură și vrăjmășie ; în locul lor trebuie adînc înrădăcinate dragostea între oameni și pacea între popoare.

Cît privește binefacerile păcii nu este nevoie să căutăm cu ochii departe de noi. Înflorirea patriei, în toate domeniile obștești, este cea mai convingătoare dovadă a rodului muncii poporului, într-o vreme de pace.

Sub o cîrmuire înțeleaptă și devotată binelui poporului, la noi se dezvoltă acum din plin cultura și știința românească ; industria s-a ridicat pe o treaptă apropiată de marile țări industriale din lume. Frumoasele și mănoasele noastre ogoare se bucură deopotrivă de o preocupare deosebită din partea lucrătorilor și specialiștilor în agricultură, fiindcă, mai bine îngrijite, ele pot da roade mai multe și mai bune.

Este nevoie acum, iubiții mei, să punem la încercare tradiționala hărnicie a poporului nostru, luîndu-ne la întrecere în

muncă, pentru a face mai rodnice eforturile noastre pentru propășirea patriei și fericirea poporului.

Dînd pururea ascultare cuvîntului Mîntuitorului de a da lui Dumnezeu cele ce se cuvin să fie date lui Dumnezeu și cîrmuirii Statului cele ce se cuvin să fie date cîrmuirii Statului, îmi îndrept acum glasul meu către Părintele nostru ceresc, mulțumindu-i pentru belșugul bunătăților pe care le varsă peste noi toți, peste țara noastră scumpă și peste toată lumea Sa, rugîndu-L să ne păzească pururea în dragostea Sa dumnezeiască; iar înaltei cîrmuiri de Stat, în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele țării, îi exprimăm întreaga noastră recunoștință pentru jertfelnică dăruire în munca de bună chivernisire a treburilor obștești, precum și pentru strădaniile de apărare a păcii în lume.

Odată cu acest cuvînt de dreaptă învățătură creștinească și de părintească povățuire, în ziua acestui praznic luminat al Învierii Domnului, împărtășindu-vă arhieriești binecuvîntări cu dorirea de a vă vedea sporind în toate cele bune și de folos fiecăruia în parte și tuturor laolaltă, vă întîmpin cu vestirea:

«HRISTOS A ÎNVIAT !».

Al tuturor de bine voitor și către Domnul pentru toți fierbinte rugător,

**ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL EPARHIEI TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

ÎNTREGULUI CLER ȘI TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR DIN
ACEASTĂ EPARHIE : HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-TATĂL
ȘI DE LA DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS, IAR DE LA
SMERENIA NOASTRĂ ARHIEREȘTI BINECUVINTĂRI

H R I S T O S   A   I N V I A T !

Iubiții mei fii sufletești,

Ziua cea mare și luminoasă a mîntuirii noastre, Sfînta Înviere a lui Iisus Hristos, a sosit astăzi, și, ca în fiecare an, ne cheamă să ne bucurăm și să ne îndulcim la ospățul credinței.

Această sărbătoare, prin harurile ei, ne umple sufletul de lumină și ne întraripează cu gînduri de evlavie și cu mulțumiri îndreptate către Milostivul Dumnezeu, Care, în bunătatea Sa cea negrăită, prin Învierea Fiului Său, Cel Unul-Născut, a biruit puterea iadului, zăpășit cel de demult al osîndeii noastre l-a desființat și ne-a deschis iarăși porțile raiului.

De aceea, nici o sărbătoare creștinească nu este așa de așteptată ca Sfintele Paști, nici un alt praznic nu ne aduce atîta bucurie duhovnicească. Prăznuind pe Mîntuitorul la Învierea Sa din morți, odată cu aceasta ne împărtășim de nădejdea învierii noastre cea de obște, darul sfînt pe care El ni l-a adus prin jertfa Sa pe cruce.

Credința noastră creștină, descoperită oamenilor de Dumnezeu, de aici pornește, de la Hristos cel înviat, care s-a întrupat ca om, ca să ne mîntuiască.

Fără Înviere n-ar fi existat nici Evanghelie, nici Biserică, nici sfinții și nici opera măreață care se înfăptuiește în lumea creștină în numele lui Hristos. Căci spune Sf. Ioan Gură de Aur : «din pricina Învierii ne silim către dorința celor viitoare,

din pricina Învierii, deși îmbrăcați în trupuri, nu sîntem cu nimic mai prejos decît cei fără de trupuri».

Iar Sf. Ap. Petru, ucenic și martor al celor întîmplăte în ziua Învierii Domnului, arată că Dumnezeu, «*prin Învierea lui Iisus Hristos din morți ne-a născut din nou spre nădejde vie, spre moștenire nestricăcioasă și neîntinată și neveștejită, păstrată în ceruri pentru noi*» (I Petru 1, 3-4).

Firea noastră omenească, în neputința sa de a se reînnoi în duh, avea nevoie de o temelie puternică, de Piatra cea din capul unghiului, cea minunată în ochii noștri (Matei 21, 42), și de un stîlp de foc călăuzitor, care este Hristos. Precum în viață avem trebuință de hrană, de îmbrăcăminte și de adăpost pentru trup, tot așa pentru suflet avem nevoie de darurile spirituale ale credinței, care îl întăresc și-l fac folositor și altora. Darurile acestea sînt roduri ale trăirii evanghelice, prin care, după exemplul Mîntuitorului și al sfinților, ne apropiem cu dragoste de semenii noștri, pentru sporirea binelui și nimicirea pricinilor de vrajbă din mijlocul oamenilor.

Ne reamintim că după Înviere, Mîntuitorul n-a păstrat numai pentru Sine această taină, ci a împărtășit-o, în aceeași zi, de duminică, familiei Sale duhovnicești, sfințelor femei purtătoare de mir împreună cu Preacurata Sa Maică, ca unele care s-au ostenit și au suferit mai mult decît alții la Patima Sa; apoi celor unsprezece apostoli care, înspăimîntați se aflau într-o casă din Ierusalim. În zilele următoare, pînă la Înălțarea Sa la cer, Mîntuitorul s-a arătat de asemenea și la mulți alții dintre ucenicii Săi, făcîndu-le bucurie mare și întărindu-le credința, care le-a fost mult zdruncinată în zilele Patimilor. El le-a spus: «*Au nu trebuia să pătimească acestea Hristos și să intre în slava Sa? Și începînd de la Moisi și de la toți prorocii le tilcuia din toate Scripturile cele despre El*» (Luca 24, 26-27).

Iubiți credincioși,

Participarea la bucuria pascală și trăirea vieții creștine se pot realiza în deplinătate numai în comuniune cu toți credincioșii, fiecare pregătindu-se și întărindu-se pentru a ajuta pe frații săi din marea familie a lui Dumnezeu. Căci spune Sf. Ap. Pavel: «*Vă îndemn fraților, pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos, ca toți... să fiți cu totul uniți în același cuget și*

în aceeași înțelegere» (I Cor. 1, 10) ; «*Ca toți laolaltă și cu o singură gură să slăviți pe Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos»* (Rom. 15, 6). «*Nu faceți nimic din duh de ceartă, nici din mărire deșartă ci cu smerenie unul pe altul socotindu-l mai de cinste decât el însuși. Să nu caute nimeni numai ale sale ci fiecare și ale altuia»* (Filip. 2, 2-4)

Sfinții Apostoli și urmașii lor — Sfinții Părinți, care, sub călăuzirea Sfântului Duh, au primit putere de la Hristos să conducă această corabie duhovnicească — Biserica, la limanul mântuirii, au orînduit ca ea să aibă caracter comunitar, obștesc. Din ea face parte totalitatea oamenilor care cred și mărturisesc că Iisus Hristos este Mîntuitorul lumii și împlinesc poruncile Lui. Iar conducătorii Bisericii sau păstorii sufletești sînt clericii, adică episcopii, preoții și diaconii ; de aceștia credincioșii sau mireni sînt datori să asculte, după cuvîntul Domnului care a spus : «*Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă, și cel ce se leapădă de voi, de Mine se leapădă»* (Luca 10, 16).

Prin mijlocirea păstorilor ei, Biserica sfințește viața credincioșilor prin sfintele taine și ierurgii, iar prin învățătura ei ne luminează mintea, ca să înțelegem rostul vieții noastre pe pămînt, cum, și ce trebuie să facem ca să ne mîntuim.

În această lucrare sfințitoare nu este străină participarea noastră, a credincioșilor, care «*sîntem împreună-lucrători cu Dumnezeu»* (I Cor. 3, 9) și, cum spune Sf. Ap. Petru, sîntem «*pietre vii»* ale Casei Domnului (I Petru 2, 5).

De la preoți se cere să învețe pe credincioși dreapta credință, să săvîrșească cele sfinte după rînduială, pentru sfințirea vieții acestora și să-i conducă pe calea cea bună a mîntuirii.

De datoria mirenilor este să ia parte la sfintele slujbe cu toată dragostea, să păstreze învățătura Bisericii și să susțină sfintele lăcașuri pentru împlinirea cerințelor materiale. Sfintele lăcașuri au nevoie totdeauna de reparații și înfrumusețări, pentru a-și putea împlini misiunea în mijlocul credincioșilor. De aceea, Biserica se roagă neîncetat pentru cei ce sprijină lucrarea ei și iubesc podoaba Casei Domnului.

Rolul deosebit de important al mirenilor în Biserica noastră se oglindește și în organizarea parohiilor, credincioșii participînd la conducerea și desfășurarea vieții religioase, la activitatea adunărilor parohiale și a organelor executive : consiliul parohial, comitetul parohial și cercul misionar. Aceste organe,

în frunte cu preoții, se îngrijesc de treburile misionare și samaritene, de cele administrative și gospodărești ale bisericii locale. De asemenea mireni au cinstea să facă parte din forurile de conducere superioară bisericească, în proporție de 2/3 față de clerici, ca unii ce alcătuiesc marea majoritate a poporului credincios.

Precum se știe, în anul acesta se încheie mandatul de patru ani al actualelor organe de conducere bisericească și urmează a se face alegeri noi, la care vă recomandăm fierbinte să alegeți pe credincioșii cei mai destoinici și mai devotați, cunoscuți prin dragostea lor față de Biserică și pentru atașamentul lor la progresele țării și la cauza păcii.

În comitetul parohial și în cercul misionar pot fi alese și unele credincioase vrednice, care doresc să își aducă contribuția la activitatea parohială. Precum odinioară sfințele femei purtătoare de mir au fost cele dintii vestitoare ale Învierii și au însoțit pe Sfinții Apostoli la propovăduirea Evangheliei, tot așa și evlavioasele femei din organele parohiale pot aduce o contribuție însemnată la lucrarea Bisericii în vremea noastră.

Odată cu activitatea lor bisericească, credincioșii și organele parohiale, împreună cu preotul, se cuvine să sprijine și să colaboreze la promovarea bunei stări a mării obști din care facem parte. Activitatea parohiei nu poate fi străină de viața și dezvoltarea societății înconjurătoare. Ea trebuie să țină seama de năzuințele spre mai bine ale oamenilor și popoarelor.

Prezența Bisericii în lume este prezența Cuvîntului lui Dumnezeu, care se propovăduiește neîncetat pentru fericirea oamenilor. Socotind că viața și belșugul spiritual și material sînt plăcute lui Dumnezeu și oamenilor, este de datoria noastră, a tuturor, să ne îngrijim și să ne străduim pentru dobîndirea lor.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Bucuria duhovnicească pe care Învieria Domnului ne-o împărtășește astăzi tuturor celor ce stăm cu evlavie strîns uniți în jurul sfintelor altare, nu trebuie să se destrame niciodată; este de datoria noastră să o prelungim și să o întărim, cunoscînd că ea aduce prezența Mîntuitorului în inimile noastre, după cuvîntul Său: «*Rămîneți întru Mine și Eu întru voi*» (Ioan 15, 4).

Într-adevăr, rămînem în Hristos și Hristos în noi, dacă păstrăm curată și neschimbată învățătura pe care ne-a dat-o prin sfinții Săi ucenici și propovăduită de Biserică pentru desăvîșirea spirituală a credincioșilor.

Prin jertfa Sa de pe cruce, Hristos ne-a dat pildă de dragoste și jertfelnicie pe care să le avem și noi în relațiile cu semenii noștri, căci «*Mai mare dragoste decît aceasta că cineva să-și pună sufletul pentru prietenii săi, nimeni nu are*» (Ioan 15, 13).

Adevărata viață a credincioșilor nu se poate înțelege decît prin slujirea semenilor în duhul comuniunii frățești, «*bucurîndu-ne cu cei ce se bucură și plîngînd cu cei ce plîng*» (Rom. 12, 15).

Spre fapte de slujire a semenilor noștri și a întregii obști, românești sîntem chemați în aceste zile, să fim cu luare-aminte la sarcinile pe care le avem în susținerea activităților de primăvară ce se desfășoară în țara noastră. La locul nostru de muncă și de răspundere, în fabrici sau uzine, în care se produc bunurile de consum de care avem nevoie în fiecare zi, sau pe ogoarele înfrățite, unde acum se muncește cu toate forțele pentru cultivarea terenurilor, se cuvine să ne facem datoria cu prisosință.

Vă îndemnăm dar părintește ca fiecare, ascultînd de îndrumările conducătorilor noștri, să ne silim de a cinsti și sfinți locul unde sîntem rînduiți, prin munca noastră disciplinată, printr-o bună colaborare cu ceilalți oameni ai muncii, prin sîrguința și dragostea noastră, aducînd prin aceasta o contribuție la bunăstarea poporului nostru și la întărirea păcii în lume.

«*Însuși Domnul păcii să vă dăruiască vouă pacea totdeauna și în tot timpul. Domnul să fie cu voi cu toți!*» (II Tes. 3, 16).

Iar sărbătoarea Sfintei Învieri să fie pentru noi izvor de unitate și dragoste frățească și îndemn la rîvnă sporită în slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor.

Dorind ca Domnul să reverse asupra fiilor noștri sufletești sănătate și bună sporire, vă binecuvîntez și vă îmbrățișez părintește, zicîndu-vă din toată inima: «*Hristos a înviat!*».

Al vostru către Domnul rugător și de tot binele voitor,

† ANTİM

· ARHIEPISCOPUL TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

† E F T I M I E

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOPI
AL EPARHIEI ROMANULUI ȘI HUȘILOR
ȘI LOCTIITOR AL EPARHIEI BUZĂULUI

IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL ȘI DREPTCRE-
DINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA PĂRINTELE
ÎNDURĂRILOR ȘI DUMNEZEUL A TOATĂ MÎNGÎIEREA, IAR DE
LA NOI ARHIEREASCĂ BINECUVÎNTARE.

«Eu sînt învierea și viața»
(Ioan XI, 25)

Iubiții mei fii sufletești,

Am petrecut călătoria cea duhovnicească a zilelor Sfîntului și Marelui Post. Ne-am curățit simțirile ca să vedem pe Hristos înviat din morți. Am așteptat cu inimile pline de încordare și ne-am rugat stăruitor ca prin «*buna nevoie să ne nevoim, curgerea postului să o săvîrșim, credința nedespărțită să o păzim, biruitori păcatului să ne arătăm și fără de osîndă să ajungem a ne închina sfintei Învieri a Domnului Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos*»¹.

Astăzi dorul inimilor noastre s-a împlinit și peste tot în Sfintele noastre Biserici și în marea noastră familie creștină răsună imnul biruinței vieții asupra morții: «*Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcînd și celor din morminte viață dăruindu-le*».

Întocmai ca, în minunata «*Cîntarea cîntărilor*», în fața noastră se deschid frumusețile primăverii și strălucirea Învierii pentru că: «*iarna a trecut, ploaia a încetat, flori pe cîmp s-au arătat și a sosit vremea cîntării, în țarină glas de turturea se aude. Smochinii își dezvelesc mugurii și florile de vie văzduhul parfumează*» (Cîntarea cîntărilor II, 11—13).

1. Din rugăciunea Amvonului de la Liturghia Darurilor mai înainte sfințite.

Plină de dulceața văzduhului, încoronată cu flori de bucurie, arătătoare de minuni, descoperitoare de taine dumnezeiești este această «sărbătoare a sărbătorilor» — *Învierea Domnului*.

Prin ea, poarta Raiului s-a deschis. Cine intră pe această poartă «*culege florile cele duhovnicești cu a căror mireasmă se împărtășește și pe sfinți îi slăvește*»².

Să nu pregetăm a ne îndulci din această mireasmă, care iese din florile cele bine mirositoare ale raiului deschis și unii pe alții îmbrățișându-ne să zicem : «*Hristos a înviat !*» și să ne răspundem :

«*Adevărat a înviat !*».

Iubiții mei fii,

Învierea Domnului nostru Iisus Hristos ne oferă posibilitatea ca să putem privi întreg orizontul fericirii și al îndumnezeirii. Învierea Domnului este prilej de a vedea și de a ne da seama la ceea ce vom fi părtași.

Învierea înseamnă *participare la viață*, participare la Dumnezeu care este viața ; învierea înseamnă trăirea noastră în viața și fericirea veșnică prin Domnul nostru Iisus Hristos care a spus : «*Eu sînt învierea și viața*» (Ioan XI, 25).

Pentru această *participare la viață*, credinciosul trebuie să-și îndrepte ființa către Hristos cel înviat din morți prin care ne îndumnezeim și ne facem părtași ai unei vieți plină de sfințenie și har.

Prin moartea și învierea Sa, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a distrus dezbinarea, a înlăturat vrăjmășia care apăruse după cădere, între Univers și Rai, între om și Dumnezeu (cf. Efesenii II, 13—22).

Învierea Domnului este cea care a adus *pacea și viața, împăcarea și dragostea*. Viața este darul lui Dumnezeu ; viața este biruința asupra morții ; viața este plinătatea lui Dumnezeu ; viața trebuie să fie trăită în unire prin lupta pentru dreptate și demnitate umană. Ca biruința vieții asupra morții, biruința binelui asupra răului, Învierea Domnului este începutul nemuririi noastre.

Învierea înseamnă revărsarea harului de lumină, bucuria de viață, putința izbăvirii din ghearele păcatului, împlinirea pro-

² Din prefața la mineiul pe luna martie, ediția de Neamț, 1846.

fețiilor, îndreptățirea nădejdilor tuturor celor din veac adormiți și atotputernicia dumnezeirii manifestată în dragostea față de om, făptura Sa cea mai dragă. Prin Înviere sîntem chemați la apropiere și unire, la îmbrățișarea prin căldura dragostei de om. Din minunea Învierii, izvorăște marea dragoste a lui Dumnezeu pentru toți oamenii și dorința Lui preainaltă de a trăi și noi în aceeași atmosferă de dragoste și lumină.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Lumea a fost zidită de Dumnezeu în armonie și unitate. Așa a fost în Rai! Armonia și unitatea, însă, s-au risipit prin păcat. Întreaga natură a suspinat prin căderea strămoșilor. Vrajba a adus tulburări, ucideri — Cain l-a omorît pe fratele său Abel — a adus războaie și împărțirea lumii între stăpîni și robi.

Domnul, prin patima și moartea pe cruce și apoi prin Înviere, a restabilit armonia și unitatea și s-a rugat Părintelui Său ca toți ucenicii Săi «*să fie în chip desăvîrșit una*» (Ioan XVII, 23).

Iubirea și înfrățirea în Biserica creștină, din primele zile ale existenței ei, au fost pilde grăitoare deoarece: «*inima și sufletele mulțimii celor ce au crezut erau una..., toate le erau de obște*», și «*nimeni nu era dintre ei lipsit*» (Fapte IV, 32—34).

Aceasta este minunea realizată de *Învieria Domnului* despre care Sf. Evanghelist Luca, în Faptele Apostolilor, precizează că «*cu mare putere apostolii mărturiseau despre învierea Domnului Iisus Hristos și mare har era peste ei toți*» (Fapte IV, 33). Învierea a făcut ca în oameni să învingă lumina și căldura iubirii de oameni.

Învieria Domnului, ne cere să rămînem la învățătura de veacuri a Bisericii consemnată în Sf. Scriptură și în Sf. Tradiție exprimată în mărturisirea de credință a Bisericii, în Hotărîrile Sinoadelor Ecumenice și în Scrierile Sf. Părinți.

Învieria Domnului ne învață că, dreptatea socială este o poruncă, ce trebuie respectată și aplicată.

Actul Învierii Domnului exprimă dragostea lui Dumnezeu față de om și prin ea se înlătură nedreptățile sociale, dezbinările rasiale, înrobirea și exploatarea și se binecuvîntează pacea și înfrățirea dintre oameni și popoare.

Condamnarea lăcomiei nesăbuite după averi și bunuri lumești, prin asuprirea și nedreptățirea semenilor este o poruncă dumnezeiască. Condamnarea războiului «*rece și fierbinte*», condamnarea *cursei înarmărilor* și mai ales a înarmărilor nucleare, este o datorie creștină și socială de prim ordin.

Nimicirea tuturor armelor de război, desființarea armateelor agresive, oprirea experiențelor morții — sînt datorii de onoare ale omenirii în general și ale creștinilor în special, deoarece Domnul ne-a poruncit zicînd : «*întoarce sabia ta la locul ei, că toți cei ce scot sabia, de sabie vor pieri*» (Matei XXVI, 52).

Iubiții mei,

Marile sărbători creștine ca : *Buna vestire, Nașterea Mîntuitorului, Învierea Domnului, Înălțarea, Cincizecimea* —, sînt sărbători prin care mereu ni se reînnoiește mesajul dumnezeiesc al păcii.

Sfintei Fecioare Maria, Arhanghelul Gavriil i-a făcut îndemnul : «*nu te teme!*» (Luca I, 30) ; în văzduhul Betleemului înngerii au făcut să răsunе lauda : «*slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire*» (Luca II, 14) ; iar la *Înviere* însuși Domnul nostru Iisus Hristos și-a întîmpinat ucenicii cu salutarea sfîntă «*Pace vouă*» (Ioan XX, 19) și le-a dat poruncă să-și desfășoare întreaga lor activitate în numele păcii, al iubirii, al înfrățirii și fericirii oamenilor.

Stilul de viață creștină, promovat peste veacuri de Biserica Mîntuitorului Iisus Hristos — «*Domnul Păcii*» — este de natură pașnică și confirmă că Dumnezeu viază în Biserica Sa și lucrarea ei în lume se desfășoară în numele și cu puterea lui Dumnezeu. Numai așa «*roada dreptății se seamănă întru pace, celor care lucrează pacea*» (Iacov III, 18).

Să corelăm, *iubiții mei*, interesul mîntuirii noastre cu folosul nostru sufletesc și cu folosul, progresul și prosperitatea scumpei noastre Patrii.

Noi sîntem via Domnului și roadele lucrării noastre vor fi plăcute lui Dumnezeu dacă ele vor fi roade ale adevăratei credințe și, vor fi plăcute și Patriei, pentru că roadele adevăratei

credințe sînt faptele dragostei pe care se întemeiază pacea și buna rînduială a vieții.

În legea dragostei creștine, credinciosul află măsura sentimentelor sale : binefacerea, dreptatea, adevărul, onoarea și tot ceea ce face pe om bun creștin, bun cetățean, bun soț, bun părinte și un bun chivernisitor al lucrurilor.

Dragostea către aproapele este *fîntîna* de unde izvorăsc cele mai frumoase și mai înalte virtuți creștine, care împodobesc pe om și-l fac a fi după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, Creatorul său.

În acest an, ziua *Învierii* — «Ziua păcii» — este tulburată de unele popoare ; în lume domnește încordarea iar îngrijorarea pentru liniștea și pacea lumii, stăpînește inimile noastre.

Din partea Conducerii Patriei noastre, așa cum bine vă este cunoscut, s-au depus și se depun toate eforturile pentru ca *pacea* să devină o permanență a vieții noastre.

Ne-am străduit și ne străduim ca prin propriile noastre mijloace să ne asigurăm toate cele ce avem de trebuință. S-a accentuat necesitatea lucrării în cît mai bune condițiuni a fiecărei palme de pămînt, ca să avem cît mai multe produse agricole pentru noi și să putem da și celor ce sînt în lipsă.

În viziunea sa, Președintele Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu, a întrevăzut calea de urmat pentru ca în condițiile actuale țara noastră să-și poată împlini toate sarcinile pe care le are spre a realiza linia ascendentă a dezvoltării sale.

Ideea de participare nemijlocită a fiecăruia dintre noi la marile realizări din Patria noastră este ideea principală, călăuzitoare, izvorită din concepția marelui ctitor al României Socialiste, clarvăzătorul și omul de omenie, Președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu.

Se cuvine ca să îmbrățișăm cu toată dragostea și devotamentul eforturile ce se depun pentru prosperitatea scumpei noastre Patrii și fericirea întregului nostru popor.

În acest scop, Conducătorul patriei noastre, prin consfătuiri cu oamenii muncii din agricultură și zootehnie, prin cercetările făcute pe teren și prin prețioasele sale îndrumări, s-a creat un entuziasm colectiv, de muncă, în dorința obținerii unor recolte cît mai bogate și prosperării continue a gospodăririi noastre naționale.

Exemplul său mobilizator ne cheamă pe toți la muncă ; el rămîne crezul și deviza de muncă pentru fiecare dintre noi.

Să muncim cu rîvnă sporită pentru propășirea și înflorirea satelor și orașelor noastre ; să îmbogățim avutul nostru național ; să transformăm ogoarele în adevărate grădini și izvoare de roade îmbelșugate, cunoscut fiind că prin muncă cinstită, prin înfrățire și prin unirea noastră — a tuturor — în muncă comună, întărim pacea și zidim viitorul fericit al urmașilor noștri.

Iubiții mei fii sufletești,

În iureșul bucuriilor pe care le aduce mult așteptata primăvară, se adaugă bucuria credinței noastre în Învierea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

În această strălucită noapte de *Înviere*, în toate cimitirele de evlavie ortodoxă, luminile și candelile s-au aprins la mormintele părinților, fraților, surorilor, moșilor și strămoșilor noștri ; la mormintele bravilor eroi — apărători ai gliei noastre românești și ai credinței noastre strămoșești.

Prin noi, și lor li se vestește astăzi bucuria Învierii și împreună cu noi trăiesc în aceeași comuniune duhovnicească de înălțare spirituală oferită *«celor de sus și celor de jos și celor de desubt»* de această *«cinstită și mult prăznuită zi a Învierii»*.

Pe acest pămînt românesc binecuvîntat și sfînt ne-am născut și tot aici sîntem plămădiți în frămîntătura sfîntă a neamului nostru, de o ființă fiind cu toți cei care de mii de ani au trăit pe aceste meleaguri binecuvîntate și sfinte.

Ei și-au dăruit viața pentru munca pămîntului și pentru păstrarea lui ca moștenire sfîntă a urmașilor lor.

Ei și-au jertfit odihna și viața pentru înfăptuirea idealurilor de libertate, egalitate și dreptate socială ; pentru unitatea noastră națională, prosperitate, înfrățire și pace.

Pe jertfele lor sfinte sînt înălțate operele nemuritoare de cultură, progres și civilizație ale neamului nostru.

Așa cum spunea, acum mai bine de 400 de ani, tipăritorul de cărți românești, Diaconul Coresi : *«Dumnezeu știe că nu*

*mi-am dat nici o odihnă, nici genelor mele somn, și nici averea dată mie de Dumnezeu n-am cruțat-o pînă ce am ajuns să sfîrșesc acest lucru»*³, tot așa și noi să lucrăm asemenea străbunilor noștri cu toată sîrguința la împlinirea marilor idealuri și răspunderi pe care le solicită viața cea nouă din Patria noastră.

Mărturisirea lui Coresi, să fie pentru noi toți un îndemn și un angajament pentru a lucra cît mai bine și cu toată ființa noastră pentru promovarea mărețelor idealuri spirituale, sociale și naționale ale neamului nostru românesc.

Părintele Coresi, în grai de cronică, în limba românească a timpului său — limba vechilor cazanii — ne îndeamnă zicînd : *«Iată amu fraților, că trecu iarna și primăvara înceape-se. Și vedem toate făpturile de pe lume întregindu-se, și pomii înflorind și toate lemnele dumbrăvilor, și pămîntului răsărind iarba și păsările toate cîntînd și alalte toate înnoindu-se. Și de acestea bucurăm-ne și ne veselim și să slăvim și mărim și ne mirăm prea bunului și meșterului Dumnezeu, cela ce adauge și întoarce toată lumea spre noire, ce, cum vedem acestea toate înnoindu-se așa și noi, pînă vreme avem, a noastră viață o înnoim»*⁴.

Cu aceste gînduri și îndemnuri părintești, mă încredințez și eu, Arhipăstorul vostru, dragostei voastre, convins fiind că veți prospera în trăire spirituală și în muncă și că veți face mai mult decît v-am spus eu vouă.

În această atmosferă sărbătorească, plină de lumină și de strălucire, doresc ca Praznicul Învierii să vă aducă gînduri curate, senine, vorbe și purtări bune, iubire sfîntă și multă omenie.

Doresc să petreceți acest mare și slăvit praznic în deplinătate trupească și sufletească, încălzindu-vă la lumina strălucitoare a Învierii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Să vă rugați lui Dumnezeu și să uniți rugăciunea cu strădania, cu munca și lupta voastră pentru pacea a toată lumea, pentru buna stare a sfintelor noastre biserici, pentru realizarea bunei înțelegeri între oameni și popoare, pentru bunul spor și belșugul în toate cele ale noastre.

3. Citat după Aurelian Sacerdoțeanu, *Predosloviile cărților românești I* (1508–1647, București, 1938, p. 44. Din prefața lui Coresi la *Sbornic slavonesc* (1508).

4. Citat după N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, București, 1940, p. 62.

Să ne rugăm împreună cu Sf. Apostol Pavel ca : «*Pacea lui Hristos, întru care am fost chemați, ca să fim un singur trup, să sălășluiască în inimile noastre*» (Coloseni III, 15).

Să urmărim cu toții «*cele ale păcii și cele ale zidirii unuia către altul*» (Romani XIV, 19).

Să aveți parte de multe bucurii și de sănătate.

Cu aceste simțăminte și gânduri părintești, vă îmbrățișez și vă întâmpin cu salutarea noastră creștinească și sfântă :

«HRISTOS A ÎNVIAT !».

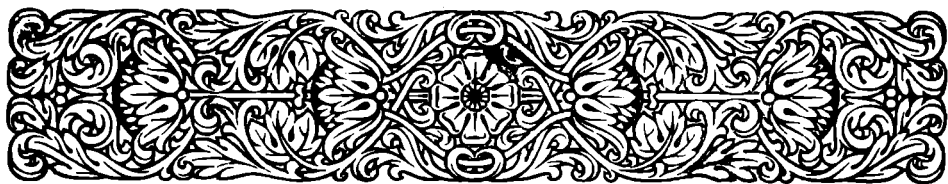
Al vostru de tot binele voitor și pururea către Domnul fierbinte rugător,

† EFTIMIE

EPISCOP AL EPARHIEI ROMANULUI ȘI HUȘILOR

și

LOCTIITOR AL EPISCOPIEI BUZĂULUI

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA ÎNĂLȚAREA DOMNULUI

Biserica se îmbracă astăzi într-o aleasă haină de sărbătoare, spre a prăznuî Inălțarea la cer a Domnului nostru Iisus Hristos. Credincioșii se adună la Sf. Liturghie — ca odinioară Sf. Apostoli pe muntele Măslinilor — să aducă închinare cu cântări și rugăciuni Celui ce s-a înălțat la cer și să primească de la El binecuvântări pentru întărirea vieții lor duhovnicești.

Despre minunea Înălțării Domnului scriu sfintele Evanghelii și Faptele Apostolilor. Astfel, Sf. Evanghelist Marcu povestește că Mîntuitorul, după învierea Sa din morți, s-a arătat de multe ori ucenicilor Săi, a vorbit cu ei și le-a dat puterea de a boteza pe cei ce vor crede și de a propovădui Evanghelia în toată lumea, «la toată făptura», apoi «S-a înălțat la cer și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu» (Marcu 6, 15—19). Sf. Evanghelist Luca adaugă că Iisus a învățat pe Apostoli și «le-a deschis mintea ca să priceapă Scripturile» (Luca 24, 45), spunindu-le că în numele Lui trebuie «să se propovăduiască pocăința spre iertarea păcatelor la toate neamurile» (Luca 24, 46). Domnul le-a mai încredințat să fie «martorii acestora», adică să mărturisească despre învierea Sa și învățătura pe care a lăsat-o (Luca 24, 48). Apoi «-ia dus afară pînă spre Betania și, ridicîndu-și mîinile, l-a binecuvîntat. Și pe cînd îl binecuvînta, s-a depărtat de ei și s-a înălțat la cer» (Luca 24, 50—51).

În Faptele Apostolilor, pe lîngă cele amintite în Evanghelie, se mai precizează că Iisus Hristos s-a arătat apostolilor, după învierea Sa, timp de 40 de zile, «vorbind cele despre împărăția lui Dumnezeu» (Fapte 1, 3).

Sf. Luca nu ne dă amănunte și nu descoperă conținutul acestor învățături, dar putem presupune că ele au fost împărtășite Sf. Apostoli pentru a-i întări în misiunea ce le-a fost încredințată cu privire la părtoria credincioșilor Bisericii, astfel ca ei să poată face față greutăților, să nu slăbească rîvna lor în primejdii și să înțeleagă că numai prin răbdare și jertfelnicie pot lumina și îndrepta sufletul omenesc spre dobîndirea vieții veșnice. Este foarte posibil că Mîntuitorul le-a descoperit Sf. Apostoli și alte taine și rînduiri duhovnicești. Să ne amintim că înainte

de patima Sa cea de bună voie, El le-a spus ucenicilor : «Încă multe am a vă spune, dar acum nu puteți să le purtați» (Ioan 16, 12). După învierea Sa, Iisus i-a pregătit, în timpul celor 40 de zile, ca să poată înțelege și purta toate sarcinile și îndrumările necesare «slujirii la zidirea Trupului lui Hristos» (Efes. 4, 12), adică a Sf. Biserici cu misiunea ei în lume.

Între îndemnrurile date Sfinților Apostoli a fost și acela ca ei să nu se depărteze de Ierusalim, ci să aștepte «făgăduința Tatălui», adică primirea Duhului Sfânt și cu această «putere de sus» să mărturisească pe Hristos «pină la marginea pământului» (Fapte 1, 4—8).

Și în clipa cînd a terminat de vorbit, «pe cînd ei priveau, Iisus s-a înălțat și un nor L-a luat de la ochii lor» (Fapte 1, 9). «Și privind ei, pe cînd El mergea la cer, iată doi bărbați au stat lîngă ei, îmbrăcați în haine albe» (Fapte 1, 11), care le-au spus că Iisus va veni iarăși la ei. În Evanghelia Sf. Luca ni se mai spune că în momentul despărțirii de Domnul, Apostolii, «închinîndu-se Lui, s-au întors în Ierusalim cu bucurie mare» (Luca 24, 52).

Sf. Ioan Gură de Aur, amintind de cei doi bărbați în haine albe care au venit la Apostoli și referindu-se la bucuria acestora, scrie că îngerii au venit să mîngîie pe Apostoli, ca nu cumva ei să se întristeze de înălțarea Domnului, așa cum s-au întristat în timpul patimilor Sale.

Sf. Apostol Pavel amintește de asemenea despre Înălțarea Domnului și șederea Sa «la dreapta lui Dumnezeu» (Evrei 10, 12) și adaugă că Iisus Hristos vine în fața Tatălui și se așează de-a dreapta Lui, jertfă desăvîrșită, care dispune de o putere veșnică, ca să curățească pe cei ce cred în El (Evrei 9, 24—26).

Vedem, așadar, că toate relatările privitoare la Înălțarea Domnului, cuprinse în cărțile sfinte, sînt aproape identice și se completează reciproc. Pe baza lor și a învățăturilor Sf. Părinți, Biserica a stabilit pomenirea Înălțării Domnului în articolul 6 al Simbolului Credenței : «Și s-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui». Totodată, Biserica folosește în rînduiala slujbelor pentru cinstirea Praznicului Înălțării numeroase cîntări în care, pe lîngă preamărirea lucrării mîntuitoare a Domnului Iisus Hristos, se subliniază faptul că prin înălțarea Sa la ceruri firea omenească a ajuns la un atît de înalt grad de sfințire, încît s-a învrednicit chiar de șederea de-a dreapta Tatălui. Iată această idee exprimată într-o cîntare de la utrenia praznicului : «Pogorîndu-Te din cer la cele de pe pămînt și împreună sculînd, ca un Dumnezeu, chipul lui Adam, cel ce zăcea jos în temnița iadului, l-ai ridicat, Hristoase, la ceruri cu înălțarea Ta și împreună șezător pe scaunul Părintelui Tău l-ai făcut ; ca un milostiv și de oameni iubitor». Într-o altă cîntare din canonul praznicului se spune : «Firea omenească, Hristoase, cea căzută prin stricăciune o ai ridicat și cu suirea Ta o ai înălțat și împreună cu Tine pe noi ne-ai proslăvit».

Știm că Fiul lui Dumnezeu, după învierea Sa din morți, și-a păstrat firea Sa omenească. El s-a arătat de multe ori Apostolilor și altor ucenici (I Cor. 15, 4—8), a vorbit cu ei, a mîncat în fața lor, a chemat pe Apostolul Toma să pună mîna în coasta Sa, cea străpunsă cu sulița (Ioan 20, 27), a arătat și celorlalți Apostoli mîinile și picioarele Sale, zicin-

du-le : «Pipăiți-Mă și vedeți că Eu însumi sint» (Luca 20, 39). Trupul Său continua, prin urmare, să rămână material. Dar faptul că Mîntuitorul intra și ieșea prin ușile încuiate (Ioan 20, 19) sau se făcea nevăzut (Luca 24, 31) arată că firea Sa omenească primise după înviere o spiritualizare care depășea proprietățile obișnuite ale materiei. Era un trup înduhovnicit, transfigurat, nesticicios, plin de putere și sfințenie.

Prin înălțarea la ceruri, Trupul Mîntuitorului ajunge la o stare culminantă a înduhovnicirii, la o deplină umplere de infinitate dumnezeiască, la chipul unui trup ceresc, fără a înceta să fie însă trup omenesc real. Este un trup «proslăvit» al Domnului, care poartă în Sine fire dumnezeiască și omenească. Acesta este și motivul pentru care Sf. Apostol Pavel scrie că Hristos «S-a înălțat întru slavă» (I Tim. 3, 16), iar în troparul praznicului se spune același lucru.

Datorită «înălțării întru slavă», cînd firea omenească a Mîntuitorului se umple de viață dumnezeiască, Trupul Său devine un izvor veșnic de lumină dumnezeiască, care ne luminează și pe noi, spre a ne ajuta să devenim «făptură nouă» prin Biserică. Înălțarea la cer nu distanțează pe Hristos de Biserică sau de restul lumii, ci Îl menține și mai mult în deplină comuniune cu toți cei ce cred în El. Pentru că Biserica a luat naștere din Trupul lui Hristos atît datorită jertfei Crucii, cit și prin slava Învierii și a Înălțării la cer, unde Hristos se află de-a dreapta Tatălui, avînd în Trupul Său îndumnezeit umanitatea unită cu dumnezeirea, adică unind pe credincioși în Sine. De aceea, Mîntuitorul i-a asigurat pe ucenici după învierea Sa, că va fi cu ei în toate zilele pînă la sfîrșitul veacului (Matei 28, 20). Ucenicii au înțeles această «Înălțare întru slavă» a Domnului și «s-au întors în Ierusalim cu bucurie mare» (Luca 24, 52).

Înălțîndu-se la cer, Domnul înalță în Sine și firea omenească deci și pe noi care sîntem Biserica Sa, Trupul Său tainic. În acest sens se exprimă și Sf. Ioan Gură de Aur zicînd : «Noi care ne-am arătat nevrednici de pămînt, astăzi am fost înălțați la ceruri ; firea noastră luminează ca un fulger de pe tronul împărațesc și strălucește cu o slavă și o frumusețe nemuritoare».

Și totuși cuvintele omenești sint prea slabe să exprime măreția praznicului de astăzi. «Cinstită și mare este sărbătoarea Înălțării — zice același sfînt părinte — căci ea depășește mîntea omenească și este vrednică de marea dărnicie a Dumnezeuului care a făcut-o. Astăzi s-a făcut împăcarea lui Dumnezeu cu neamul omenesc».

Porțile, care despărțeau împărăția lui Dumnezeu de lumea omenească, au stat închise din cauza căderii omului în păcatul strămoșesc. Ele s-au deschis însă în fața Celui care a biruit păcatul și moartea, eliberînd pe om de osîndă prin moartea Sa pe cruce, prin învierea și înălțarea Sa la cer. El a dus pe vecie natura Sa umană înduhovnicită lingă Tatăl ceresc. De aceea, prin Hristos fiecare sîntem uniți în chip duhovnicesc cu Părintele și cu Duhul Sfînt.

Înălțarea Domnului este într-un sens duhovnicesc și înălțarea noastră. Sf. Grigorie Palama spune că Hristos s-a așezat de-a dreapta Tatălui, «în ceruri, făcînd frămîntătura noastră împreunășezătoare».

Înălțarea Domnului este deci praznicul bucuriei creștine, pentru că cei credincioși se vor face și ei părtași atât învierii cât și înălțării Sale la cer. Pentru a ajunge însă la această vrednicie este necesar să ne înălțăm viața deasupra tuturor patimilor și a pornirilor rele. Inima noastră să devină curată, iar mintea goliță de gânduri rele și împodobită cu dreaptă judecată. Ne apropiem de Hristos mai ales prezența iubirii în noi față de Dumnezeu și față de aproapele, potrivit cuvintelor Evangheliei : «Dacă Mă iubește cineva va păzi cuvântul Meu și Tatăl Meu îl va iubi și vom veni la El și ne vom face locaș la el» (Ioan 14, 23), adică vom trăi într-o legătură permanentă cu persoanele Sf. Treimi.

Prăznuind cu evlavie Înălțarea Domnului, Biserica îndeamnă pe fiii săi la înălțarea duhovnicească în cântarea : «Veniți, credincioși, împreună să ne înălțăm la muntele cel înalt al Măslinilor și acolo, ca și Apostolii, împreună suindu-ne și spre înălțime ridicându-ne inimile și gândurile să vedem pe Domnul».

Fie ca praznicul Înălțării să devină un prilej binecuvântat de slăvire a Mîntuitorului înălțat la cer și de mulțumire pentru toate bunătățile revărsate de El asupra noastră. Ridicarea firii umane, asumate de Hristos Domnul, și șederea de-a dreapta Tatălui este un cutremurător îndemn și temelie pentru noi la un urcuș neconținut al vieții noastre spre Dumnezeu.

Praznicul Înălțării ne mîngîie că nu sîntem niciodată singuri în lume, că Mîntuitorul ne privește neîncetat cu dragoste și ne ajută mereu în strădaniile noastre de a ne agonisi «Comoară în cer» (Matei 6, 20). El ne deschide porțile cerești atunci cînd și noi îi deschidem inima curată și-L primim fără șovăire.

Prin Hristos-Domnul, izvorul vieții noastre duhovnicești sîntem permanent legați de cer. Iar această legătură atinge cel mai înalt nivel de intensitate în sfînta Biserică, în sfintele ei Taine, în jertfa Sfintei Liturghii.

Fie ca praznicul Înălțării să ne întărească și să ne ajute să mergem hotărîți pe acest drum al înălțării spre viața veșnică.

Pr. COLOTELO MIHAIL

LA POGORÎREA SFÎNTULUI DUH

«Iar Mîngîietorul, Duhul Sfînt, pe Care-L va trimite Tatăl, în numele Meu, Acela vă va învăța toate și vă va aduce amînte despre toate cele ce v-am spus» (Ioan XVI, 26).

Învierea din morți a Domnului, Dumnezeuului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, iar mai apoi Înălțarea Sa cu trupul la cer sînt evenimente care au încoronat activitatea Sa pentru mîntuirea neamului omnesc. Dar opera mîntuitoare a Domnului nu s-a încheiat cu Înălțarea Sa

la cei, ci se continuă pînă la sfîrșitul veacurilor, activitatea Mîntuitorului pe pămînt fiind doar începutul mîntuirii noastre.

Domnul nostru Iisus Hristos a pregătit pe ucenicii Săi și a proorocit însuși despre cele ce aveau să urmeze, prin cuvintele : «Mă duc și voi veni la voi... De M-ați iubi, v-ați bucura că Mă duc la Tatăl, pentru că este mai mare decît Mine. Și acum v-am spus acestea, înainte de a se săvîrși, ca să credeți cînd se vor întimpla» (Ioan XIV, 28—29).

Astfel, la cincizeci de zile după Înviere și la zece zile după înălțarea cu trupul la cer a Domnului și Mîntuitorului Iisus Hristos, s-a întimplat acel măreț eveniment pe care îl prăznuim astăzi, al Pogoririi Duhului Sfînt peste Sfînții Apostoli. Acest fapt constituie cel mai important moment din istoria revelației divine. Acum Dumnezeu se descoperă ca Treime : Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt și aceștia în aceeași singură și nedespărțită unitate.

Duhul Sfînt, care de la Tatăl purcede (Ioan XV, 26), a venit ca să mărturisească pentru Hristos (Ioan XV, 26). Mîntuitorul a proorocit și pregătit venirea Duhului Sfînt, iar Duhul Sfînt, prin pogorirea Sa peste Apostoli, confirmă și întărește definitiv învățătura și activitatea Mîntuitorului. Mărturiile despre Învierea Domnului de pînă acum sînt din partea unor oameni, care prin Toma au putut să vadă urmele cuielor în palmele Celui înviat și să mărturisească : «Domnul meu și Dumnezeu» ; dar pogorirea Duhului Sfînt este o confirmare divină a învierii lui Hristos, este cea mai sigură garanție că Hristos a înviat și că cuvîntul Său este adevărul.

Venirea Duhului Sfînt însemna culmea descoperirii dumnezeiești și, astfel, omenirea era instruită să înceapă pregătirea împărăției lui Hristos prin înființarea Bisericii. Biserica nu a luat ființă înainte de pogorirea Sfîntului Duh, pentru că ea nu este numai opera Fiului, ci este lucrarea întregii Sfinte Treimi : prin dragostea Tatălui, prin harul și jertfa Fiului și prin prezența și împărtășirea Duhului Sfînt. Mîntuitorul însuși poruncește Apostolilor ca atunci cînd aplică botezul, prin care orice om devine mădular al trupului lui Hristos, să facă aceasta «în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh» (Matei XXVIII, 19).

Biserica este trupul tainic al Domnului, dar deși Hristos este capul Bisericii, totuși Duhul Sfînt este cel care adună. Ieagă între ele și dă viață mădularilor în unitatea trupului lui Hristos. Omul devine mădular al trupului tainic al Mîntuitorului nu printr-o simplă adeziune intelectuală la adevărurile sale, ci prin primirea Duhului Sfînt, a cărui împărtășire a fost făcută posibilă de Hristos.

Hristos ne unește, iar Duhul Sfînt ne personifică, ne modelează individualitatea fiecăruia potrivit cu darurile Sale în unitatea lui Hristos.

Duhul Sfînt este luminătorul care i-a făcut pe Apostoli să înțeleagă toată învățătura pe care le-o împărtășise Hristos. Pînă la Cincizecime Apostolii erau fricoși și parcă nesiguri de cele ce învățaseră, dar din momentul pogoririi Duhului Sfînt peste ei în chipul limbilor de foc s-au transfigurat, devenind curajoși martori ai învierii lui Hristos. Și pogorirea Duhului peste Apostoli nu este o simplă încurajare a lor, ci este

descoperirea unor adevăruri pe care ei nu le cunoșteau pînă atunci. Chiar și un om poate să încurajeze pe un semen al său și să-l determine la înfăptuirea unor acte pline de curaj, dar nici un om nu poate să însuflească altuia printr-un simplu gest învățarea unei limbi străine, așa cum s-a întîmplat la Cincizecime.

Duhul Sfînt este dătătorul de viață care din moartea păcatului ne înviază la viața duhovnicească în trupul lui Hristos, arvuna veșniciei noastre. Duhul Sfînt este sfințitorul care transfigurează întreaga noastră viață și ne inspiră spre fapte bune. Prin Botez primim pecetea Duhului Sfînt, care se imprimă în sufletul nostru pentru totdeauna, devenind astfel leac împotriva morții păcatului.

Sf. Chiril al Ierusalimului spune că Duhul Sfînt «s-a pogorît ca să îmbrace pe apostoli cu putere și să-i boteze». Apostolilor li s-au arătat limbi împărțite ca de foc și au șezut pe fiecare din ei și s-au umplut toți de Duh Sfînt. Ei s-au împărțășit cu foc dar nu cu un foc material care arde, ci cu unul mîntuitor, care a nimicit spinii păcatelor și a făcut să le strălucească sufletul. Sfîntul Duh s-a așezat peste Apostoli în chipul limbilor de foc cu diademe duhovnicești noi, căci dacă, așa cum spune același sfînt Părinte, mai înainte o sabie de foc împiedica intrarea în rai (Facere III, 24), la Cincizecime limbile de foc mîntuitoare au adus înapoi harul.

Sfîntul Duh, care a sălășluit peste Apostoli la Cincizecime, pecetluiește și sufletele noastre prin Taina Sf. Botez și astfel noi devenim vase ale Sfîntului Duh. Astfel noi trebuie să ne purtăm cu mare grijă și să nu întinăm trupurile noastre, ca să nu murdărim vasele pe care le-am oferit Duhului Sfînt. Biserica ne învață că cine își întinează trupul său, întinează pe Duhul Sfînt, iar cine întinează Duhul nu va avea viață veșnică (Păstorul lui Herma).

Prin Pogorirea Sfîntului Duh peste noi prin Biserică, noi devenim împreună-lucrători cu Dumnezeu nu numai în cele spirituale, ci chiar și în cele materiale, fiind chemați să păstrăm curate, nevătămate, nu numai sufletele, ci și trupurile noastre. Cît de actuală este această chemare și cît de necesar îndemnul adresat astăzi de Biserică turmei credincioșilor ca să păstreze și să apere viața materială pe pămînt, de care sîntem responsabili prin Duhul Sfînt în fața lui Dumnezeu. Apărarea vieții omenești în fața pericolelor de tot felul, care o amenință în lumea de astăzi, este o poruncă și o condiție pe calea mîntuirii noastre.

De aceea să ne rugăm ca însuși Dumnezeu, care a vorbit în Sfîntul Duh prin profeți, cel care L-a trimis peste Apostoli în ziua Cincizecimii, să-l trimită și peste noi, ca prin El să ne păzească și să ne dea obșteasca binefacere ca să dăm totdeauna roadele Duhului Sfînt: dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrinarea și curăția» (Galateni V, 22—23), în Hristos Iisus Domnul nostru, căruia împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfînt i se cuvine slava, cinstea și închinăciunea, în vecii vecilor, Amin.

Pr. Dr. Viorel IONIȚĂ

LA NAȘTEREA SF. IOAN BOTEZĂTORUL

În tezaurul doctrinar al creștinismului, capitol fundamental constituie și cultul sfinților. Pe aceste persoane din cerul creștin care au atins piscurile desăvârșirii spirituale, îi luăm de ocrotitori tainici, de patroni ai noștri, iar ziua comemorării lor este o sărbătoare de profundă semnificație morală.

Sfinții sînt culmile cele mai strălucitoare ale creștinătății. Ei s-au ridicat la înălțimile cerești pe scara evlaviei și a smereniei, creînd din persoana lor o capodoperă de viață creștină.

Sfinții și-au desăvârșit portretul vieții lor după modelul ideal care este Hristos-Domnul.

Sfinții sînt pentru credincioși tot atitea modele de trăire duhovnicească, busole spirituale în drumul desăvârșirii lor. Ei strălucesc pe firmamentul Bisericii noastre ca niște luceferi ai luminii, adevărului, dreptății și iubirii.

Sfîntul privește pămîntul ca un prilej de cucerire a cerului, iar moartea este pentru el moment de fericită întîlnire cu Creatorul.

Stînd în nemijlocită apropiere de Dumnezeu, sfinții sînt ocrotitorii noștri în ceruri, mijlocind neîncetat pentru noi credincioșii la Părintele luminilor, de la care vine toată darea cea bună și tot darul desăvârșit.

În ceata numeroasă a sfinților care împodobesc sinaxarul Bisericii noastre, strălucește prin austeritatea lui morală, ca și prin sublima lui misiune, *Sf. Prooroc Ioan Botezătorul*, pe care Biserica noastră dreptmăritoare îl sărbătorește astăzi.

Minunată este nașterea sa, pilduitoare viața sa, sublimă — conturînd perspective nebănuite — misiunea sa.

Sf. Ioan Botezătorul este fiul preotului Zaharia și al soției sale Elisabeta. Amîndoi erau drepti înaintea lui Dumnezeu, umblînd fără prihană intru toate poruncile și rînduielile Domnului. Ajunși la adînci bătrîneți, ei nu aveau copii. «Și pe cînd preotul Zaharia săvîrșea înaintea lui Dumnezeu cele preoțești», pe cînd tămîia altarul, i s-a arătat îngerul Domnului zicîndu-i: «Nu te teme Zaharie, pentru că rugăciunea ta a fost ascultată și Elisabeta, femeia ta, îți va naște un fecior pe care-l vei numi Ioan. Bucurie și veselie vei avea și de nașterea copilului bucură-se-vor mulți. Căci va fi mare în fața Domnului; nu va bea nici vin, nici băutură amețitoare și chiar din pîntecel mamei sale va fi plin de Duhul Sfînt. Și pe mulți din fiii lui Izrail îi va întoarce la Domnul Dumnezeu lor. El va merge înaintea Domnului, ca să întoarcă inimile părinților spre copii și pe cei răzvrățiți la înțelepciunea dreptilor, întocmind Domnului un popor pregătît» (Luca I, 13—17).

Intrucît preotul Zaharia s-a îndoit, cerînd un semn de adevărire pentru îndeplinirea acestei prevestiri, îngerul îi spune: «iată, vei rămîne mut... pînă în ziua cînd vor fi acestea, pentru că n-ai crezut în cuvintele mele, care se vor împlini la timpul lor» (Luca I, 20).

După nașterea lui, la opt zile, cînd pruncul trebuia tăiat împrejur și să i se dea un nume, preotul Zaharia întrebat ce nume să i se pună copilului născut, luînd o tăbliță, a scris că Ioan să se numească. În ace-

eași clipă gura lui se deschise și limba lui se dezlegă și începu să vorbească, binecuvîntînd pe Dumnezeu. Iar despre prunc a proorocit : «Iar tu pruncule, prooroc al Celui Prea Înalt te vei chema, că vei merge înaintea feții Domnului ca să gătești căile Lui» (Luca I, 76).

Încă din fragedă vîrstă părăsește casa părintească și se retrage în pustie, pregătindu-se pentru înalta sa misiune. Era îmbrăcat în haină de păr de cămilă, încins la mijloc cu curea și se hrănea cu acride și cu miere sălbatică.

În timp ce Fiul lui Dumnezeu aștepta plinirea vremii pentru realizarea divinei Sale opere de mîntuire a neamului omenesc, la capătul unei lumi în agonie, cînd omenirea se găsea pe marginea prăpastiei, atunci cînd apuneau ultimele pilpiiri ale filozofiei păgîne, la această răspîntie crucială a istoriei și a civilizației antice, în anul al 15-lea al împărăției lui Tiberiu, pe cînd Ponțiu Pilat era procuratorul Iudeei, Irod tetrarh al Galileei, în zilele arhierelor Ana și Caiafa, cum ne spune Sf. Evanghelist Luca (III, 1—2), cu deosebită precizie, — răsună în pustia Iordanului glasul marelui Prooroc Ioan Botezătorul, propovăduind botezul pocăinței întru iertarea păcatelor.

Ioan Botezătorul vestea omenirii că lumea se găsește în pragul unor mari prefaceri : «Pocăiți-vă că s-a apropiat împărăția cerurilor... Gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Lui... Faceți roade vrednice de pocăință... Acum securea stă la rădăcina pomilor și tot pomul care nu face rod bun se taie și se aruncă în foc» (Matei III, 2—3, 8, 10).

Așa răsuna în pustia Iordanului glasul marelui Prooroc, sabie de foc pentru toți cei ce se abătuseră de la căile Domnului, răscolind sufletele pînă în cele mai tainice profunzimi. Chipul lui de mag din vremurile legendare, era aspru și totuși de o blîndețe caracteristică sufletelor mari.

Ioan Botezătorul propovăduia venirea lui Hristos, soarele dreptății, care va risipi întunericul, după cum ne accentuează Sfinta Scriptură : «Poporul care ședea în întuneric a văzut lumină mare și celor ce ședea în lăturea și în umbra morții, lumină le-a răsărit» (Matei IV, 16).

Predica lui în împrejurimile Iordanului era preludiul inaugurării împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, a pocăinței, prin apele cristaline ale lacrimilor. Valuri de pelerini poposeau la el, mărturisindu-și păcatele și primind botezul pocăinței. Ioan mărturisea : «Eu unul vă botez cu apă spre pocăință, dar Cel ce vine după mine, este mai puternic decît mine, Lui nu-i sînt vrednic să-i dezleg cureaua încălțămintelor. Acesta va boteza cu Duhul Sfînt și cu foc» (Matei III, 11).

Înaintemergătorul Domnului este totodată și botezătorul Mîntuitorului Hristos. Iisus vine din Galileea la Iordan ca să se boteze de către Ioan.

Acesta îi spune : «Eu am trebuință să fiu botezat de Tine și Tu vii la mine». Și răspunzînd Iisus, a zis : «Lasă, căci așa se cuvine nouă, să împlinim toată dreptatea». Iar după ce s-a botezat Iisus, îndată a ieșit din apă și iată cerurile I s-au deschis și a văzut Duhul lui Dumnezeu pogorîndu-se ca un porumbel și venind peste El. Și iată glas din ceruri care a zis : «Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru care bine am voit» (Matei III, 14—17).

Ca înaintemergător al Domnului, Sf. Prooroc Ioan Botezătorul binevestea apropiata venire a împărăției cerurilor.

Ce este în esență împărăția cerurilor pe care o vestea marele Prooroc ?

Împărăția cerurilor este starea paradisiacă trăită în comuniunea iubirii și a măririi veșnice, dincolo de acest pământ, în sferile senine ale cerului, fericirea absolută și eternă din sinul lui Dumnezeu, de care amintește Hristos Mântuitorul : «Fericit este cel ce va mânca piine în împărăția lui Dumnezeu» (Luca XIV, 15). Este ținta ultimă a vieții noastre, pentru ajungerea și împlinirea căreia suspinăm și ne rugăm neîncetat : «Pomenește-mă, Doamne, când vei veni în împărăția Ta» (Luca XXIII, 42).

Dar aceasta se cucerește prin rivnă neconținută întru cele duhovnicești, prin trăirea noastră permanentă sub faldurile de lumină ale cerului, în duhul transfigurator al Evangheliei creștine. După învățătura Domnului, împărăția lui Dumnezeu are trei etape : împărăția lui Dumnezeu ca realitate lăuntrică, ca realitate istorică sau Biserica, și ca realitate cerească.

Împărăția lui Dumnezeu este calea Domnului, calea adevărului, calea luminii, calea mântuirii veșnice ! Este trăirea în Hristos, este cerul coborât pe pământ ! În împărăția lui Dumnezeu, omul trăiește în veac, dar clădește pentru veșnicie !

Împărăția lui Dumnezeu începe deci în și prin noi, pe pământ, prin conformarea noastră sublimelor principii creștine, prin dăltuirea creștinului în plenitudinea existenței sale : omul iubirii, adevărului și al dreptății, omul plin de credință în Dumnezeu, în sufletul căruia arde puternic flacăra iubirii față de Dumnezeu și a dragostei față de oameni. Și această împărăție a lui Dumnezeu — viața trăită conform Evangheliei — sfârșește în ceruri, ținta supremă a creștinului adevărat.

Sf. Ioan Botezătorul apare ca cel mai mare Prooroc, care face legătura între Vechiul și Noul Testament, despre care însuși Iisus a zis : «Adevăr grăiesc vouă, nu s-a ridicat între cei născuți din femei unul mai mare decât Ioan Botezătorul» (Matei XI, 11).

Sfinții fiind călăuzitorii noștri pe căile sfințeniei, pilde strălucite de îndrumare pentru desăvîrșirea vieții noastre spirituale, Biserica ne îndeamnă să dăm cinstire sfinților, potrivit cuvintului Sf. Apostol Pavel : «Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu : priviți cu luare-aminte cum și-au încheiat viața și le urmați credința» (Evrei XIII, 7).

Glasul marelui Prooroc este tot atât de actual și astăzi. Ne poruncește prin veacuri să ne regăsim echilibrul nostru sufletesc, să ne restaurăm ființa noastră lăuntrică, să reintronăm pe pământ împărăția lui Dumnezeu, în care loc de frunte să ocupe pacea, armonia și bunăînțelegerea între oameni și popoare, premise esențiale pentru prosperitatea omenirii, aspirații legitime ale tuturor popoarelor de pe toate meridianele globului terestru. A m i n !

Pr. Dr. Victor VLĂDUCEANU

VIAȚĂ ȘI ÎNVIERE

Sînt cele două momente din viața omenirii : intrarea ei în istorie prin creație și prin înviere, intrarea în eshatologie, sau în veșnicie. Expresia aparține Mîntuitorului Hristos, rostită în apropierea Ierusalimului, în Betania lui Lazăr «*cel mort de patru zile*», înainte de învierea lui și cu șapte zile de învierea Sa. Atunci El a exclamat : «*Eu sînt învierea și Viața ; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi. Și oricine trăiește și crede în Mine, nu va muri în veac*» (In. 11, 25—26). Afirmatia pare paradoxală, dar ea exprimă lapidar dumnezeirea, nemurirea și atotputernicia Lui, ca Fiul lui Dumnezeu întrupat și ca Stăpîn și Creator al vieții.

Textul relevă trei idei importante : existînd din veșnicie, că «*Dumnezeu era Cuvîntul*» (In. 1, 1), Fiul este Creatorul lumii și al vieții, avînd viața de la Sine și împărțînd-o și altora : «*Că toate prin El s-au făcut ...Și întru El era viața și viața era lumina oamenilor*». Totodată, El le-a dat și posibilitatea de a se face «*fii ai lui Dumnezeu*» (In. 1, 3—4, 12). Ca Dumnezeu adevărat și Om adevărat — «*Și Cuvîntul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr*» (In. 1, 14) — are puterea și proprietatea de a reda viața celor morți și de a o păstra celor vii, care cred în El.

După context și după succesiunea ideilor (din In. 11, 25—26) este vorba de o viață sau înviere a trupurilor moarte și de o viață sau înviere spirituală a celor care trec printr-o înviere sau alta, atît în viața pămîntească, cît și cea veșnică. Viața ca dar divin — ca și dumnezeirea, lumina, slava, sfințenia, iubirea, adevărul, dreptatea, harul etc. — ține de Ființa lui Dumnezeu, din Care iradiază ca niște lucrări sau energii necreate, cum emană razele, lumina și căldura din soarele de pe cer și trezesc toate la viață. Această viață din Dumnezeu este permanentă și se află la oameni într-o desfășurare continuă, fie în progres de desăvîrșire spirituală, fie în regres.

Inițial viața a fost dată să fie neîntreruptă de nimic. Intervenind însă păcatul neascultării de Dumnezeu, care a însemnat moartea spirituală, și îndepărtarea de comuniunea cu Dumnezeu, de pînă atunci, a urmat după aceea și moartea fizică a trupului. Odată cu intrarea păcatului în lume, s-au ivit mulți dușmani ai vieții și omului : violența, crima, răpirea, războaiele, minciuna, pizma, intriga etc. Prima moarte trupească a fost una din pizmă, cînd Cain a ucis pe fratele său Abel, pentru că era mai bun înaintea lui Dumnezeu.

Ca urmare a acestor două feluri de morți, se vorbește în Noul Testament și de două feluri de vieți sau învieri : învierea și viața spirituală — ca trezire din viața de păcat la o viață nouă, în comuniune cu Dumnezeu, prin Hristos, la o «*viață înnoită*» (Rom. 6, 4 ; II Cor. 5, 17) — și de o înviere cu trupul, fie în viața aceasta, fie în cea veșnică. Despre primul fel de moarte și înviere spirituală, Mîntuitorul aduce parabola fiului risipitor, despre care — cînd el «*și-a venit în sine*» și s-a întors pocăit — zice, prin gura tatălui său : «*fiul meu acesta, mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat*» (Lc. 15, 24, 32). De asemenea, slăbănogului

de la scăldătoarea Siloam, care zăcea de 38 ani, iertându-i păcatele pricinuitoare de boală, Domnul îi spune : *«Iată te-ai făcut sănătos, de acum să nu mai greșești, ca să nu-ți fie ție ceva mai rău»* (In. 5, 14). Iar Apostolul Neamurilor scrie : *«Plata păcatului este moartea, iar harul lui Dumnezeu este viața veșnică, în Hristos Iisus Domnul nostru»* (Rom., 6, 23). Adică harul înviază pe cei morți în păcate, trezindu-i la o *«viață după Dumnezeu»*, îi sfințește și îi înfiază.

Apostolii văd în încreștinarea neamurilor o înviere din morți căci viața lor dinainte era o moarte spirituală, sau o viață moartă. Iată cum se exprimă Sfântul Apostol Pavel către neamurile care au crezut în Hristos : *«Iar pe voi, care erați morți prin greșelile și păcatele voastre, v-a făcut viu»* (Ef. 2, 1 ; Col. 2, 13 ; I Pt. 4, 1), adică v-a înviat din moartea sufletească a păcatelor. Iar despre cei care și după ce s-au botezat au păcătuit greu, se spune că au o viață moartă. *«Știu faptele tale — zice Domnul, că ai nume, că trăiești, dar ești mort»* (Apoc. 3, 1 ; I Tim. 5, 6). Dar și aceștia prin Taina Pocăinței pot fi readuși la viața de har, cea în Hristos. Numai cei care, deși au fost luminați odată prin Botez și s-au împărtășit de darurile Sfântului Duh, dar *«au căzut din har»*, prin neascultare de Biserică (Mt. 18, 17), renegare, sau prin erezie (Gal. 1, 7—9 ; I Tim. 1, 19—20 ; Tit 3, 10 ; II Pt. 2, 1 ; Iuda 4), cită vreme rămân în această stare, este cu nepuință a relua *«viața în Hristos»* și în Biserică și deci a se mîntui (Gal. 5, 4 ; Evr., 6, 4—6 ; 10, 25). Aceste păcate *«nu se iartă nici în veacul de acum, nici în cel ce va să fie»* (Mt., 12, 32) ; iar cei ce le săvîrșesc sînt într-o permanentă moarte spirituală. Chiar învierea cea de apoi nu este pentru ei decît o *«a doua moarte»* (Apoc., 20, 6), sau o *«înviere spre osîndă»* (In., 5, 29), de chinuri *«în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui»* (Mt., 25, 41, 46), în întinericului iadului (II Pt., 2, 4), departe de Dumnezeu, lipsiți de orice lumină.

Ca și Tatăl, Fiul este *«Viața, Calea și Adevărul»* (In., 14, 6), precum și *«Lumina lumii, Lumina vieții»* (In., 8, 12). Sau cum se exprimă în alt loc : *«Eu sînt Alfa și Omega, Cel ce era, Cel ce este și Cel ce vine, Atotțiitorul»* (Apoc., 1, 8 ; 4, 8) ; *«Cel dintîi și Cei de pe urmă, Cel care a murit și a înviat»* (Apoc., 2, 8). Avînd viața de la Sine ca Dumnezeu, El o dă și altora. *«După cum Tatăl scoală pe cei morți și le dă viață, tot așa și Fiul dă viață celor ce voiesc»* (In., 5, 21). Totuși, cova mai departe Domnul spune : *«Căci precum Tatăl are viață în Sine, așa a dat și Fiului să aibă viață în Sine. Și putere I-a dat să facă judecată pentru că este Fiul Omului»* (In. 5, 26).

Cum se explică acest fapt, că deși Fiul ca Dumnezeu avea viața și puterea de la Sine, se spune că le primește de la Tatăl ? Ca Dumnezeu adevărat și Om adevărat, Mîntuitorul Hristos lucra prin cele două firi unite în Persoana Sa. Cînd se zice însă că Tatăl *«I-a dat și Fiului să aibă viață în Sine»* și *«putere»*, sau cum Însuși zice : *«Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pămînt»* (Mt., 28, 18), este clar că I s-au dat acestea și firii Sale omenești, deci ca Om, ca *«Fiul Omului»*. De aceea, vorbind ca Dumnezeu-Om, spune : *«Putere am să-Mi pun sufletul (viața) și pu-*

tere am să-l iau» (In. 10, 18). Căci El venea în lume, ca oamenii «să aibă viață și încă din belșug să aibă» (In. 10, 11), adică să le-o dea El.

De felul cum lucra Mîntuitorul prin cele două firi unite nedespărțit în Persoana Sa, ne vorbește pe larg Sfîntul Grigorie de Nazianz (Teologul) într-o Cuvîntare, din care spicuiem cîteva idei și momente spre exemplificare. «*Iisus Hristos a fost botezat ca Om, dar ca Dumnezeu a iertat păcatele...; a flămînzit dar a hrănit mii de bărbați, căci e însuși Pîinea vieții...; întrebă, ca Om, unde e Lazăr, dar învie pe Lazăr, căci era Dumnezeu... Este răstignit pe Cruce, dar ne aduce prin Cruce restabilirea vieții și mîntuiește pe tîlhar... Moare, dar înviază. Coboară la iad, dar slobozește sufletele de acolo și le urcă la ceruri; și va să vină iarăși să judece viii și morții*» (Cuvîntarea XXIX — teologica II —, P.G. XXXVI, 100—101). De aici se vede că unele lucrări sînt ale firii omenești, altele ale celei dumnezeiești, dar ele lucrează împreună.

Sfîntul Maxim Mărturisitorul explică ideea de ce a dat Tatăl puterea de a judeca, Fiului, astfel: «Ca Dumnezeu, nici Tatăl, nici Fiul, nu vor judeca pe nimeni; căci nici omul nu se face judecător al celor necuvîntătoare, ci al oamenilor. Deci Tatăl a dat toată judecata Fiului, nu întrucît este Dumnezeu, ci întrucît S-a făcut Om» (*Filocalia*, vol. 2, p. 219) și a viețuit ca Om, dar fără păcat (In., 8, 46; Lc., 23, 4). El face judecata, prin urmare ca Om și Dumnezeu, nu ca simplu Dumnezeu.

Domnul Iisus Hristos spune că este și «*Învierea*». În ce fel? În sensul că avînd Viața de la Sine, Și-o poate da, cînd Se jertfește pentru răscumpărarea lumii și împăcarea oamenilor cu Dumnezeu (Mt. 20, 28; II Cor., 5, 18—19; Ef., 2, 14—16; Col., 1, 20), apoi Și-o ia iarăși, înviind propriul Său trup, prin Dumnezeirea Sa. Și tot așa înviază și pe alții: pe fiul văduvei din Nain, pe fiica lui Iair și pe Lazăr, redîndu-le viața prin înviere, sau întorcînd duhul lor în trup (Lc., 8, 55).

Învierea Domnului nu I-a folosit numai Lui, ci tuturor celor vii și celor morți. Tîlharului pocăit i-a spus chiar pe Cruce: «*Astăzi vei fi cu Mine în rai*» (Lc., 23, 43). Evanghelia ne amintește ca o primă urmare a învierii Domnului, învierea unor morți. «*Mormintele — zice — s-au deschis și multe trupuri ale sfinților adormiți s-au sculat. Și ieșind din morminte, după învierea Lui, au intrat în cetatea sfîntă și s-au arătat multora*» (Mt., 27, 52—53).

S-au bucurat apoi de învierea Lui toți dreptii de pînă atunci, care au murit cu credința în Hristos-Mesia, Care avea să vină, și întru nădejdea învierii lor (Evr., 11, 19, 26, 35, 40); căci sfărîmînd El încuietorile iadului și zdrobind puterea morții și a diavolului (Evr., 2, 14—15) le-a slobozit sufletele de acolo și deschizînd raiul le-a strămutat în el.

Pentru cei vii, care au crezut în El, învierea Sa a însemnat învierea lor spirituală, sau sacramentală după primirea Botezului, prin care s-au înnoit, s-au sfințit și înfiat, îmbrăcîndu-se în Hristos (Rom., 6, 2—5; Gal., 3, 27), la care se adaugă «*împărtășirea Sfîntului Duh*» (Fapte 2, 38; I Cor., 13, 13; II Cor., 1, 21—22) și împărtășirea cu trupul și singele lui Hristos, prin care sîntem deplin încorporați Bisericii. Această înviere sacramentală o numesc Sfinții Părinți și comentatori «*învierea cea din tîl*» (Apoc., 20, 6). Așa, Sfîntul Ioan Gură de Aur (Hrisostom) tîlcuiește

astfel : «Botezul este crucea pe care ne răstignim», ca să înviem, fiindcă botezul a fost și pentru tine cruce și mormânt... și te vei face părtaș lui Hristos și darurilor Lui prin înviere și viață... Învierea cere o viață nouă, viața cea rezultată din (prefacerea) schimbarea felului de trai în timpul de față... Dar cum este (el prima) înviere ? Păcatul fiind omorît prin botez, dreptatea înviind, viața cea veche dispărînd și apucîndu-ne de o viață nouă și îngerească, iată că aceasta este o înviere» (*Omilia XI, la Epistola către Romani*).

În sfîrșit, învierea Domnului a deschis calea pentru învierea tuturor morților la ziua cea de apoi : «*Dar acum Hristos S-a făcut începătură (a învierii) celor adormiți*» (I Cor., 15, 20). Atunci «*morții vor învia nestricăcioși (și nemuritori), iar cei (aflați) vii se vor schimba într-o clipă, îmbrăcați în nemurire*» (I Cor., 15, 51—53), spre judecată. După înviere și judecata generală, sfinții și «*dreptii*», binecuvîntați a moșteni împărăția cea cerească, «*vor străluci ca soarele în împărăția Tatălui*» (Mt., 13, 43), fiindcă «*sînt ca îngerii și sînt (confirmați definitiv) fii ai lui Dumnezeu, fiind fii ai învierii*» (Lc., 20, 36). Numai ei sînt «*fii ai învierii*», pe cînd cei «*de-a stînga*» sînt «*fii ai întunericii*». De aceea, învierea de apoi, sau «*a doua înviere*» a celor drepti, pentru «*cei ce au făcut fapte rele*», învierea aceasta fiindu-le «*spre osîndă*», este numită «*moartea cea de a doua*» care nu-i atinge pe cei sfinți (Apoc., 20, 6). Despre cele două învieri și cele două morți vorbesc și comentatorii vechi ai Apocalipsei : Andrei și Areta de Cezareea (P.G., CVI, 413 și 752).

Învierea lui Hristos vrea să atragă toate neamurile spre El, chiar și pe cei care L-au repudiat și L-au răstignit. Pentru că «*Dumnezeu voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină*» (I Tim., 2, 4). El lucrează neconștient și în această direcție, așteptînd clipa bucuriei întoarcerii lor, care va fi ca o înviere din morți. În acest sens, Apostolul Neamurilor, Sfîntul Pavel, mîngîiat de o asemenea idee aflată în planul lui Dumnezeu, zice : «*Căci dacă înlăturarea lor (a celor din neamul lui care fuseseră aleși dinainte) a adus împăcarea lumii, ce va fi primirea lor la loc, dacă nu o înviere din morți ?*» (Rom., 11, 15). Aceasta se va petrece înainte de ziua judecării celei mari.

Pentru a putea împărăți cu Hristos și a ne face părtași ai tuturor bunurilor cerești, trebuie să trăim viața cea nouă «în Hristos» de la Botez și pînă la trecerea cu trupul la cele veșnice, conlucrînd necurmat cu harul prin credință, fapte bune și împărtășirea cu Sfintele Taine. «Viața în Hristos începe și se dezvoltă în viața pămîntească, însă desăvîrșirea ei se atinge abia cînd ajungem în cea viitoare» (Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*). Scrierile Noului Testament ne oferă o seamă de expresii care caracterizează «*viața în Hristos*». Așa sînt : «*Calea vieții*» (Mt., 7, 14) ; «*lumina vieții*» (In., 8, 18) ; «*pocăința spre viață*» (Fapte, 11, 18) ; «*înnoirea vieții*» (Rom., 6, 4) ; «*îndreptarea vieții*» (Rom., 5, 18) ; «*cuvintele vieții veșnice*» (In., 6, 68) ; «*arvuna Duhului în inimi*» (II Cor., 1, 21—22) ; «*făgăduința vieții care e în Hristos*» (II Tim. 1, 1) ; «*viața cu Dumnezeu*» (Ef., 4, 18) ; «*mireasmă a vieții spre viață*» (II Cor., 2, 16) ; «*dorința Duhului e pace și viață*» (Rom., 8, 6) ; «*părtași ai harului vieții*» (I Pt., 3, 7) ; «*cucerește viața veșnică*» (I Tim., 6, 12, 19) ; «*cununa vieții*»

(Iac., 1, 12); cel ce se împărtășește cu Hristos «are viață veșnică» și El îl «va învia în ziua de apoi» (In., 6, 54); «ceea ce e muritor să fie înghițit de viață» (I Cor., 5, 9); «viața lui Hristos să se arate în trupul vostru muritor» (II Cor., 4, 10); «Viața e Hristos» (Filip., 1, 21); «viața voastră e ascunsă cu Hristos în Dumnezeu, iar când Hristos, Care este viața voastră Se va arăta, atunci și voi, împreună cu El vă veți arăta întru slavă» (Col., 3, 3—4) etc.

Viața în Hristos fiind o activitate necurmată de slăvirea lui Dumnezeu (Mt., 5, 16; In., 15, 8; Filip., 1, 11; I Pt., 2, 12; 4, 11, 14) pregătește de aici «viață veșnică celor ce prin stăruință în (credință și) faptă bună, caută slavă, cinste și nestrucăciune» (Rom., 2, 7). Adevărații creștini în care trăiește Hristos (Gal., 2, 20) și sînt însuflețiți de Duhul Sfînt, încep a împărăți de aici cu Hristos, îndată după botez continuînd apoi și după despărțirea sufletului de trup. Cu ei Hristos împărățește pe pămînt mii de ani, cît va dăinui Biserica, «pînă la sfîrșitul veacului» (Mt., 28, 20); și cînd «mor întru Hristos Domnul» (Apoc., 14, 13), fericiți sînt, căci vor continua a împărăți cu El veșnic în împărăția luminii (Apoc., 20, 6), peste ei «neavînd nici o putere moartea a doua».

Iată de ce spune Mîntuitorul că este «Învierea și Viața»! Pentru că avînd Viața și experiind personal, ca Om, și învierea, a făcut părtași de ele pe toți cei ce cred în El, învrednicindu-i a dobîndi nemurirea și viața veșnică, cu toate bunătățile cerești. Iar prin ei și ca efect al învierii Lui «și făptura însăși se va izbăvi din robia stricăciunii, ca părtașă la libertatea mării fiilor lui Dumnezeu» (Rom., 8, 21), cînd vor apărea «ceruri noi și pămînt nou, în care locuiește dreptatea» (II Pt., 3, 13), adică dreptii, care împărătesc cu Hristos în veci.

Pr. IOAN MIRCEA

ÎNVIEREA LUI HRISTOS — VIAȚA NOASTRĂ (I Corinteni 15,20)

Mărturisirea credinței în învierea lui Iisus Hristos este pentru noi creștinii expresia unei convingeri că acest eveniment unic este întru totul adevărat, deoarece Iisus, fiind Fiul lui Dumnezeu, s-a întrupat și a murit din iubire pentru creatura Sa, iar «Iubirea este mai tare decît moartea».

În Vechiul Testament această afirmație figurează într-un imn care se referă la puterea dragostei (Cîntarea Cîntărilor 8, 6). Aceasta însă nu vrea să spună în nici un caz că afirmația ar putea fi înlăturată ca o exagerare lirică, poetică. În mărturisirile nelimitate ale iubirii și în exagerările ei există un adevăr esențial și aceasta reprezintă problema fundamentală a existenței umane și anume: în iubirea nelimitată și permanentă. De aceea omul este tentat să-și manifeste mereu paradoxul interior al iubirii față de sine și față de semenii săi. Iubirea pretinde să fie nelimitată, neschimbată și permanentă; ea este așa zicînd

o chemare către nemărginit. Dar constatăm în același timp că această chemare spre nemărginit este irealizabilă dacă ne sprijinim numai pe eforturile noastre. Iubirea umană tinde spre infinit, dar ea singură nu-l poate dobîndi; ea aspiră spre eternitate, dar prin izolarea și forța sa distructivă ea face parte, în realitate din lumea celor supuși morții. Pornind numai de la această constatare ne putem da seama ce semnificație are «învierea»: ea este triumful iubirii asupra morții.

Învierea reprezintă acea garanție din partea Celui care singur poate asigura nemurirea, adică garanția de a ști că eu voi exista în cineva care este în permanență viu; a ști că eu voi exista chiar și după moarte, cînd mă voi întoarce în pulberea din care am fost luat. Omul este o ființă care nu poate dăinui prin el însuși în eternitate; el este sortit morții fizice în mod necesar.

Omeneste vorbind, nesupraviețuind prin el însuși la infinit, omul nu-și poate asigura nemurirea decît supraviețuind în mod indirect prin altcineva. Mărturiile Sfintei Scripturi referitoare la raportul dintre păcat și moarte sînt evidente în acest sens. Fiindcă ne este clar acum că ispita omului «de a fi ca și Dumnezeu» (Geneză, 3, 5—6) și dorința sa de autodeterminare și totală independență, pentru a exista numai prin el și pentru el însuși, reprezintă în fond moartea sa, deoarece, el fiind o ființă creată în timp, această tendință este un fapt care nu poate dăinui la nesfîrșit. Cînd omul — și aceasta este adevărata substanță a păcatului — dorește totuși să nu depindă decît numai de el însuși și să fie totalmente autonom, neglijînd calitățile sale de ființă limitată în timp, prin aceasta el se aruncă singur în brațele morții.

Făcînd această nefastă experiență de nenumărate ori și cu fiecare generație în parte, omul și-a dat seama cu timpul că viața sa nu rezistă prin ea însăși la infinit și că, prin urmare, el trebuie să încerce a exista prin intermediul altora, pentru a dăinui pe pămînt prin ei și în ei, asigurîndu-și astfel amintirea în rîndul celor vii. În acest sens oamenii au încercat să supraviețuiască pe două căi: în primul rînd supraviețuirea prin propriii lor copii. De aici s-a ajuns cu timpul la ideea ca **celibatul și sterilitatea să fie considerate la popoarele primitive ca unul din cele mai teribile blesteme; ele însemnau pentru viața omului ruina sigură și moartea definitivă** (Gen. 15, 2; 1 Regi 1, 10—11). Iar invers, un număr cît mai mare de urmași asigură în același timp pentru părinți garanția unei supraviețuiri, speranța nemuririi și, prin urmare, adevărata binecuvîntare ca omul să poată trăi în pace (Gen. 15, 4—5). O altă cale se deschide cînd omul constată că supraviețuirea sa prin copii este pentru el prea puțin autentică și prea puțin personală. De aceea el dorește să-și vadă prelungită existența sa personală. În acest scop omul încearcă să-și creeze un nume de glorie în lume prin opere de cultură, de artă, de filantropie etc., care ar putea să-l facă «nemuritor» pe el însuși și să-i garanteze dăinuirea în memoria altora peste veacuri. Dar și această încercare de a-și asigura el însuși «nemurirea prin alții» este sortită aceluiași eșec ca și cea dintîi: numele său rămas în memoria generațiilor următoare nu este omul însuși, ci un simplu ecou, o umbră trecătoare. Și astfel *nemurirea* pe care încearcă să și-o procure omul

singur nu este în realitate decât un Hadès (un iad), un shéol, mai aproape de neant, de neființă, decât de existență, de viață (vezi : Joseph Ratzinger, *Foi chrétienne hier et aujourd'hui*, ed. a 4-a, Mamé, 1969, p. 231—245).

Neajunsul celor două căi de a-ți asigura dănuirea în viață și în lume vine de la faptul că *celălalt*, care îmi continuă existența mea în-săși, el nu-mi continuă decât un ecou al acestei existențe; iar pe de altă parte, și aceasta cu atât mai mult, celălalt căruia eu i-am încredințat așa-zicînd supraviețuirea mea, nici el însuși nu va supraviețui mereu : mai curînd sau mai tîrziu se va întoarce și el în aceeași pulbere unde mă aflu și eu.

Putem reflecta acum mai departe. Am văzut că omul nu poate rămîne în viață mereu prin propriile sale puteri, că el nu poate deci continua existența sa decât prin altul. Dar am văzut totodată că în *acel altul* el nu va fi niciodată el însuși, ci un fel de umbră. Și ceea ce este încă mai dureros, *acel altul* care îl poartă în memoria sa ca pe o umbră, va dispărea și el în timp. În aceste condiții unul singur ar putea să-i acorde omului adevărata garanție a nemuririi : *Cel ce este* ; *Cel care nu se naște pentru a muri în timp* ; *Cel care este prezent în centrul evenimentelor care apar în timp și care trec* ; *Dumnezeul celor vii* (Ieșire 3, 14) ; *Cel care nu menține în Sine numai umbra și ecoul ființei mele și ale cărui gânduri asupra lumii și asupra realităților din ea nu sînt niște simple reproducții în imagini, așa cum sînt cele ale omului limitat în timp și în spațiu. Eu însumi sînt gîndirea Sa ; gîndirea Celui care îmi toarnă în ființa mea mai multă originalitate decât sînt eu în mine însumi : gîndirea Sa nu este o umbră proiectată de ființa mea, ci ea este și izvorul și forța care dau viață acestei ființe. În El eu nu supraviețuiesc numai ca o umbră, ci sînt mai mult decât eu însumi, atunci cînd încerc să mă gîndesc la nemurirea mea.*

Înainte de a reveni, să încercăm încă odată a examina problema nemuririi sau un unghi puțin mai diferit. Am putea de astă dată să reluăm cuvîntul vorbind despre iubire și moarte și să zicem : acolo numai unde pentru cineva iubirea valorează mai mult decât viața, adică acolo unde cineva este gata să-și prețuiască iubirea față de alții mai mult decât viața, să-și pună chiar în joc viața sa proprie din cauza iubirii, numai acolo iubirea este și ea mai vie și mai puternică decât moartea. Pentru a deveni mai tare decât moartea iubirea trebuie mai întîi să fie mai tare decât viața : să iubești pe alții sacrificîndu-ți viața. «Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are ca viața Lui să și-o pună pentru prietenii săi» (Ioan 15, 13). Or, dacă acest lucru este posibil, nu numai ca idee, ci ca fapt în sine, atunci putem spune că puterea iubirii a depășit puterea legii biologice, făcînd astfel ca biologicul să fie pus în slujba sa. Pentru a ne servi de o expresie a lui Teilhard de Chardin : atunci cînd acest lucru va deveni fapt în sine, chiar și biologicul va fi atunci înglobat și cuprins în puterea unificatoare a iubirii. Iubirea va depăși atunci limita sa, care este moartea, și va crea unitatea acolo unde moartea desparte. Dacă vreodată iubirea pentru altul va ajunge să fie atât de puternică încît să poată păstra vie în memorie nu numai amin-

tirea despre altul, care este o umbră a eului său, ci va păstra vie chiar persoana aceluia, atunci se va atinge un nou stadiu al vieții care va depăși sfera evoluțiilor și mutațiilor biologice. Acest stadiu va reprezenta trecerea la un alt nivel de viață, unde iubirea nu va mai fi subordonată biologicului, ci îl va stăpîni pe acesta și îl va pune în slujba sa. Acest ultim stadiu de «mutație» și de «evoluție» nu va mai fi un stadiu biologic, ci el va însemna o eliberare din tirania lui *bios* (a instinctului); care este în același timp tirania morții; el va deschide acea nouă sferă a existenței pe care Sfînta Scriptură o numește «Zoy», adică viața definitivă, în care domnia morții este desființată. Ultimul stadiu al progresului spiritual de care lumea are nevoie pentru a-și atinge scopul pentru care a fost creată, nu se va mai realiza în sfera biologicului, ci va fi un produs al spiritului, al libertății, al iubirii. Această stare nu va mai fi o evoluție, ci o hotărîre și un dar, drept rezultat al credinței și al eforturilor spirituale.

Dar ce legătură au toate acestea cu învierea lui Iisus Hristos? Noi am înfățișat pînă acum foarte pe scurt problema unei posibile nemuriri a omului pornind de la cele două puncte de vedere, de la cele două căi, care au de altfel în ultimă instanță una și aceeași realitate: dorința noastră de supraviețuire. Pentru că omul, după cum am spus, nu poate dăinui prin el însuși, supraviețuirea sa nu va putea fi asigurată decît dacă el va continua să existe prin altcineva. Și, situîndu-ne pe punctul de vedere al celui care ar putea să-i asigure continuitatea existenței sale, am zis că numai iubirea, care primește pe altă ființă iubită în ea, ar putea face să existe, să trăiască în altul. Aceste două aspecte complementare se oglindesc, mi se pare, în cele două formule neotestamentare care descriu învierea: «Iisus a înviat» și «Dumnezeu (Tatăl) a înviat pe Iisus» (Fapte 2, 36). Cele două formule se întîlnesc în aceea că iubirea totală a lui Iisus față de oameni, care l-a dus pînă la cruce, se încheie cu o dăruire totală față de Tatăl, și astfel ea devine mai puternică decît moartea, pentru că în acest fel ea este sprijinită în întregime și primită de Tatăl.

Aceasta ne îngăduie să facem un pas mai departe în cugetarea noastră. Putem spune acum că iubirea menține totdeauna, întreaga făptură, într-un fel sau altul, într-o stare de nemurire. Iar în cîmpul activității umane ea tinde spre aceasta (spre nemurire), în mod constient, însușind eforturile și cultivînd speranțele.

Pentru a îndeplini astfel funcția de principiu susținător al nemuririi, aceasta nu înseamnă un lucru oarecare pentru iubire, sau o urmare obișnuită; ea reprezintă esența însăși a iubirii. Afirmția se poate inversa și a spune: nemurirea este precedată *totdeauna* de iubire și niciodată de satisfacții personale. După învățătura creștină, avem cutezanța să spunem că iubirea este însuși Dumnezeu (1 Ioan 4, 8). Dacă Dumnezeu este substanță și permanență absolută față de tot ce există și se schimbă, aceasta se datorește faptului că El este în trei persoane desăvîrșit unite între ele și care există din eternitate una pentru alta. Dumnezeu este o substanță de iubire actuală și desăvîrșită, care din această cauză este în întregime «relativă», adică fiecare din cele trei

persoane este în permanență în legătură de iubire cu celelalte persoane. După cum am spus, iubirea răsfrintă asupra ta însuși nu este de origine divină. În acest fel noi am descoperit ceea ce ne învață teologia creștină, în raport cu viața : posibilitatea de a înțelege «Absolutul» ca «relativitate» absolută, și ca «relație substanțială» prin iubire.

Revenind la cele spuse, putem afirma cu toată convingerea că iubirea creează nemurirea, iar nemurirea este precedată de iubire. Acest adevăr la care am ajuns, vrea să spună că cel care a iubit pentru toți a pus în același timp bazele nemuririi pentru toți. Acesta este sensul exact al afirmației biblice, după care *învierea lui Hristos* este viața noastră. Argumentarea Apostolului Pavel în prima sa Epistolă către Corinteni, care la prima vedere ne pare străină, când el spune : «Dacă morții nu înviază, nici Hristos n-a înviat ; ...și atunci și cei ce au adormit în Hristos au pierit...» (1 Cor. 15, 16, 18), devine limpede și înălțătoare pentru noi când continuă : «Acum însă Hristos a înviat din morți, fiind începătură (a învierii) celor adormiți. Că, de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Căci, precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia» (15, 20—22). Fiind vorba aici de o afirmație centrală, să ne exprimăm și într-un alt mod : sau iubirea, este mai puternică decât moartea, sau ea este mai slabă. Având însă în vedere că ea este sprijinită pe Hristos, avem convingerea că ea va deveni o iubire și pentru alții. Aceasta implică în mod evident constatarea că iubirea umană, lăsată numai la propriile ei forțe, nu este în stare să învingă moartea ; luată separat, singură, ea va rămîne în mod sigur un strigăt, o dorință neîmplinită. Numai unită cu forța iubirii și a vieții lui Dumnezeu, adică numai sprijinită pe Hristos și contopită cu iubirea lui Hristos, care este o iubire mai tare decât moartea, iubirea noastră umană poate asigura nemurirea noastră. Cu alte cuvinte, asigurarea vieții noastre veșnice este condiționată de modul cum înțelegem să întrebuițăm și pe cine să sprijinim cunoașterea și iubirea noastră : «Aceasta este viața veșnică, să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis» (Ioan 17, 3).

Acest mod de a pune problema ne deschide și o altă perspectivă. El ne ajută să înțelegem că viața Celui înviat din morți nu mai este o viață obișnuită, biologică, asemănătoare cu viața noastră de acum, care este supusă legilor fizice din interiorul istoriei și în cele din urmă morții ; ea este Zoy ; este o viață nouă ; este astfel ; este o viață definitivă ; ea este o viață care a depășit definitiv sfera morții și a legilor biologice ; această sferă sau limită a morții fiind învinsă și anulată aici printr-o putere superioară, dumnezeiască.

Relatările Noului Testament, referitoare la înviere, ne ajută să înțelegem că viața Domnului Iisus Hristos, după înviere, nu se mai desfășoară potrivit legilor interne ale istoriei biologice, ci în afară de acestea și mai presus de ele. Este adevărat că această viață nouă a fost confirmată în istorie prin slăvită învierea Sa și trebuia să fie așa, pentru că învierea a avut loc tocmai pentru răscumpărarea oamenilor care trăiesc în istorie. De aceea învățătura creștină include și porunca de a binevesti și altora această mărturie (a învierii) (Marcu 16, 15—16), care a

avut loc prin iubirea ce a biruit moartea și care a schimbat în mod radical starea noastră a tuturor : «cu moartea pre moarte călcînd, și celor din morminte viață dăruindu-le».

Plecînd de aici, putem găsi fără prea multă greutate și «ermeneutica» (explicația) potrivită pentru exegeza dificilă a textelor biblice referitoare la înviere, adică putem să ne dăm seama cum se cuvine să fie înțelese aceste texte pentru a respecta semnificația lor. Nu putem, desigur, prezenta aici, în mod amănunțit, diferitele probleme care pentru omul de azi s-ar părea mai grele de înțeles decît oricînd, în legătură cu învierea, deoarece afirmațiile istorice și filozofice, de cele mai multe ori, se combină într-un mod cu neputință de a se distinge între ele și astfel exegeza își creează propria sa filosofie, pe care o prezintă apoi omului profan ca pe o învățătură biblică esențială. Cu toate acestea, putem afirma cu certitudine că multe probleme legate de înviere vor rămîne pentru totdeauna neînțelese în mod deplin pentru mintea noastră, — deoarece ele fiind mistere divine — se înscriu în sfera apolitică a teologiei ortodoxe.

În același timp avem însă și posibilitatea de a sesiza în mod satisfăcător limita fundamentală care separă învățătura revelată de cea superficială sau impusă în mod arbitrar de speculația teologică subiectivă.

Noi știm că Mîntuitorul Hristos, după înviere, nu și-a reluat aceeași viață pe care o avusese înainte de moarte, cum se spune, spre exemplu despre tînărul din Nain sau despre Lazăr. Iisus Hristos a înviat la o viață definitivă și permanentă, o viață care nu mai este legată sau condiționată de legile chimice și biologice, și care din această cauză este în afară de orice influență a morții. Prin patimile, moartea și învierea Sa, El a intrat în eternitatea pe care o dă iubirea. Iată de ce întîlnirile cu El după înviere sînt niște «apariții»; iată de ce cei mai buni discipoli și prieteni ai Săi nu mai recunosc pe Cel cu care ei fuseseră la cină mai înainte cu trei zile (Luca 24, 15—16); și chiar, odată recunoscut de ei, El se făcea nevăzut. Numai atunci cînd vroia El și cînd îi ajuta în acest sens putea fi văzut; numai atunci cînd El le deschidea ochii și cînd inima lor se lăsa a fi deschisă, El putea fi recunoscut de ei (Luca 24, 30—31).

Dar și în prezent, în lumoa morții noastre, Iisus poate fi recunoscut prin și în iubirea Sa care învinge moartea și prin care pune bazele unei lumi noi, alta decît cea existentă pînă la El, o lume a iubirii și a înfrățirii tuturor. Însă, și acum ca și atunci, ne este foarte greu să înțelegem în toată deplinătatea sa învierea lui Hristos, descrisă de evangheliști. Noi știm că aflîndu-se în fața unui eveniment supranatural, ei nu fac decît să încerce a vorbi despre acesta, iar cînd vorbesc și vor să-l descrie dau impresia că se contrazic. Așa se întîmplă ori de cîte ori ne aflăm în fața evenimentelor teandrice; cînd actele divine sînt reduse la scara înțelegerii umane, sau, invers, cînd aspirațiile umane sînt antrenate și susținute de harul divin. De fapt Sfinții Evangheliști se regăsesc într-un chip miraculos în procesul afirmațiilor referitoare la aparițiile lui Iisus în fața lor : El este atins de către ei și în același timp nu

poate fi atins ; este recunoscut și în același timp nerecunoscut ; este o deplină identitate între Cel crucificat și Cel înviat, dar în același timp — o transformare totală ; este Același și cu toate acestea e cu totul Altul.

Acest fel de a-L prezenta pe Cel înviat este aproape identic la Sfinții Evangheliști. Ceea ce diferă sînt proprietățile de stil de care se ajută fiecare în felul său, pentru a descrie același adevăr.

Să luăm, spre exemplu, istorisirea călătoriei de pe drumul către Emaus, menționată pe scurt mai sus. În primele clipe ale arătării, ai impresia că te afli în fața unei întîlniri obișnuite a unor călători necunoscuți. Apariția nu poate să aibă nici o semnificație tainică, revelatoare, așa cum o vedem prezentată pe cea făcută lui Saul pe drumul Damascului (Fapte, 9, 3—6). Cu toate acestea, apariția neașteptată a Domnului pe cale, pentru a însoți pe cei doi ucenici, convorbirea avută cu ei, care le înflăcărează inimile și le deschide mintea pentru a înțelege scripturile, precum și faptul că pe parcursul călătoriei și a dialogului cu ei, El continuă să rămînă un drumeț obișnuit, dar în timpul frîngerii pîinii, la masă, li s-au deschis ochii și L-au cunoscut, iar El s-a făcut nevăzut de ei (Luca 24, 30—31), sînt tot atîtea mărturii ale unei apariții mai presus de fire a Celui înviat din morți, mărturii care în același timp se referă, în mod indirect la cele două elemente fundamentale ale cultului creștin primar : cunoașterea învățăturii revelate și frîngerea pîinii (Fapte, 2, 42).

Dacă pentru primii creștini, «stăruința în învățătura Apostolilor, în comuniune, în frîngerea pîinii și în rugăciune» reprezenta mijlocul cel mai sigur pentru întîlnirea și unirea lor cu Domnul cel înviat, istorisirea dialogului de pe drumul Emausului ne îngăduie și nouă să înțelegem că întîlnirea noastră cu El este posibilă nu numai transpunîndu-ne cu mintea în timpul istoric al Învierii, ci și în prezent, situîndu-ne pe un plan spiritual al trăirii noastre în Hristos, pentru a călători împreună și a ne uni cu El la masa euharistică a Emausului Bisericii universale din trecut și prezent.

Trăind pe acest plan spiritual, El ne oferă totodată o teologie a învierii și o teologie liturgică. Aici avem posibilitatea de a întîlni pe Domnul cel înviat, atît în cuvînt cît și în Taine. În același timp, Sfînta Liturghie fiind întemeiată pe taina jertfei și a învierii lui Hristos, deci pe misterul pascal, ea poate și trebuie să fie înțeleasă ca o prezență continuă a Domnului în viața noastră, ca un mijloc de cercetare permanentă din partea Sa, care ne însoțește pe calea vieții, care ne poate aprinde inimile împietrite, care ne poate deschide ochii cei întunecați pentru a-L cunoaște. Prin harul învierii și prin Sfintele Taine, El călătorește și acum cu noi ; El ne găsește mereu îngrijorați și descurajați ; El are și acum puterea de a ne face să-L cunoaștem și să ne bucurăm de prezența Sa.

Ținînd cont de măreția tainei învierii, ne dăm seama că n-am spus decît prea puțin despre aceasta. Mărturia nou-testamentară ar fi neîndestulătoare dacă am rămîne numai la cele spuse. Învierea lui Hristos este un eveniment atît de copleșitor și încărcat de semnificații pentru

lume și viața noastră, încît el nu poate fi redus la o *întîlnire* cu un om ce aparține de istoria noastră, sau coborît la o simplă *convorbire* din timpul cînei, sau la niște amintiri, care ar putea în cele din urmă să ducă la ideea că Hristos este viu și că lucrarea Sa ar continua în lume.

O astfel de interpretare ar reduce evenimentul învierii la un nivel simplu-uman și l-ar goli de conținutul său divin. Mărturiile privitoare la înviere prezintă un eveniment care s-a manifestat ucenicilor din exterior și care i-a făcut să creadă cu toată «împietrirea» inimii lor (Luca 24, 25), că Domnul a înviat cu adevărat. Ele ne încredințează că Cel care era în mormînt nu mai este aici (Marcu 16, 6), ci a înviat cu adevărat. După aceste mărturii vedem că Cel ce trecuse în altă lume, în lumea spirituală a lui Dumnezeu, li se arăta cu atîta evidență și putere pentru a-i încredința în mod concret că El însuși este din nou prezent în fața lor și că prin moarte și înviere puterea iubirii s-a dovedit mai tare decît cea a morții: «Cu trupul adormind ca un muritor, Împărate și Doamne, a treia zi ai înviat, pe Adam din stricăciune ridicînd și moartea pierzîndu-o, Paștele nestrîcăciunii lumii de mîntuire» (Luminîndă la Paști).

Întemeiat pe mărturiile evanghelice despre Înviere, omul creștin va avea bucuria și posibilitatea să cunoască cît de rezonabilă este credința întemeiată pe acea Iubire care a biruit moartea și a dat viață celor din morminte.

Arhim. Dr. CHESARIE GHEORGHESCU

DESPRE CINSTIREA SFINTEI CRUCI

Mîntuirea neamului omenesc s-a îndeplinit prin întruparea Domnului nostru Iisus Hristos (Ioan I, 14) și prin jertfa Sa pe cruce, «Care pentru noi s-a răstignit». De la jertfa Domnului prin răstignire, crucea a devenit altarul mîntuirii noastre. Creștinismul s-a născut din iubirea lui Dumnezeu-Tatăl (Ioan I, 16) și a Mîntuitorului Hristos pentru lume (Ioan XV, 13) și din jertfa pe cruce a Acestuia — din suferința Lui — și va triumfa definitiv la sfîrșitul veacurilor prin semnul crucii, prin venirea Fiului Omului. Fără cruce n-ar fi venit învierea. De aceea, semnul creștinismului este semnul crucii.

Sub numele de cruce se înțeleg două lucruri :

a) un înțeles spiritual, duhovnicesc, adică patimile și suferințele Domnului Hristos pentru mîntuirea noastră și deci, drept consecință suferințele noastre pentru credința creștină. «Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să urmeze Mie» (Marcu VIII, 34, cf. Matei X, 38).

b) Crucea are și un înțeles material, propriu, însemnînd lemnul sau crucea de lemn, cum a fost aceea pe care a fost răstignit Domnul Hristos, despre care vorbesc Sfintele Evanghelii : «Și ieșind au găsit pe un

om din Cirene, cu numele de Simon ; pe acesta l-au silit să ducă crucea Lui» (Matei XXVII, 32, cf. Marcu XV, 21). «Și ducându-și crucea a ieșit la locul ce se cheamă al Căpăținii, care evreiește se zice Golgota» (Ioan XIX, 17). «Și stăteau lângă crucea lui Iisus mama lui și sora mamei Lui, Maria lui Cleopa și Maria Magdalena» (Ioan XIX, 25).

Ceea ce a fost obiect de tortură și de moarte înainte de creștinism pentru sclavi vinovați și nevinovați, obiect odios, a devenit după patimile Mântuitorului pe cruce, obiect de cinste și de mîntuire. Domnul Hristos «s-a jertfit pentru noi» spune Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni V, 7), a suferit crucea, n-a ținut seama de ocara ei, a făcut din ea altar al mîntuirii noastre. Hristos este nedespărțit de cruce. De aceea, cinstim crucea, căci cinstea adusă altarului crucii, duce la cinstirea Celui ce s-a jertfit pe altar, Fiul lui Dumnezeu. Este o adîncă unitate între Hristos și cruce — altarul Său. Hristos este nedespărțit de crucea Sa. Pentru care Apostolul va spune : «Am judecat să nu știu între voi altceva, decît pe Iisus Hristos și pe acesta răstignit» (I Corinteni II, 2).

De altfel, dacă jertfelnicul din Testamentul Vechi pe care se aduceau jertfe de animale și toate lucrurile lui și baia și postamentul ei, toate erau «sfînțenie mare» (Ieșire XXX, 28—29), cu atît mai mult este de o sfînțenie mare crucea Domnului Hristos pe care El s-a jertfit pentru mîntuirea lumii (Evrei IX, 28).

De asemenea, locul rugului unde s-a arătat Dumnezeu lui Moise este numit «sfînt» (Ieșire III, 5) ca și chivotul cu heruvimii unde Domnul descoperă voința Sa oamenilor, erau socotite «sfînțenie mare» (Ieșire XXX, 28), nu putem atribui o cinstire mai mică Sfîntei Crucii, unde Mîntuitorul s-a proslăvit (Ioan XVII, 1—5 ; Filipeni II, 8—9).

Sfînta Cruce a fost prezisă și în Vechiul Testament : a) prin miinile lui Moise, ridicate în sus, care împreună cu trupul său închipuiau Sfînta Cruce, în timpul luptei cu amaleciții (Ieșire XVII, 11—18) ; b) Prin șarpele de aramă ridicat de Moise în pustie, la care evreii privind se vindecau de mușcăturile serpilor veninoși (Numeri XXI, 9 ; Ioan III, 14—15) ; c) În Vechiul Testament se prezice un steag care va fi înălțat peste neamuri (Isaia LXII, 10). Steagul este semnul crucii unui crez, al unității, al biruinței. Iar în Sfînta Scriptură acest semn al biruinței nu este decît crucea (Matei XXIV, 30), prin care Domnul Hristos a biruit lumea și care semn se va arăta pe cer înainte de a apărea Mîntuitorul, la sfîrșitul veacurilor.

Sfînții Apostoli cinsteau sfînta cruce și se lăudau cu ea : «căci cuvîntul crucii, pentru cei care pier este nebunie, iar pentru noi, cei care ne mîntuim este puterea lui Dumnezeu» (I Corint. I, 18). «Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decît numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume» (Galateni VI, 14). Sfîntul Pavel vorbea de cruce în sens spiritual. Însă, este nelogic de a o cinsti din punct de vedere spiritual și a o blama în sens propriu.

Prin cruce, Mîntuitorul ne-a îndreptat pe noi înaintea lui Dumnezeu : «El a purtat păcatele noastre, în trupul Său pe lemn, pentru ca noi, murind față de păcate să viețuim dreptății» (I Petru II, 24) ; a împăcat

toată făptura cu Dumnezeu: «Și printr-Insul toate cu Sine să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, făcînd pace prin El, prin sîngele crucii Sale» (Coloseni I, 20); a desființat peretele vrăjbei dintre oameni (Efeseni II, 16).

De aceea, Sfînta Cruce a fost cinstită și din punct de vedere duhovnicesc, dar și ca obiect material chiar de la începutul creștinismului în case, în catacombe și în biserici. Numai vrăjmașii crucii lui Hristos nu-i socoteau sfințenia, precum spune Sfîntul Pavel: «Căci mulți despre care v-am vorbit adeseori, iar acum vă spun și plîngînd, se poartă ca dușmani ai crucii lui Hristos» (Filip. III, 18).

Din această pricină greșesc acei creștini care resping cinstirea sfinței cruci, pe motiv că aceasta ar fi sinonimă cu închinarea la idoli și prin ea s-ar călca porunca a doua din Decalog (Ieșire XX, 4—5).

Însă, în porunca respectivă se oprește închinarea la idoli, adică la acele chipuri de zei, scorniți de mintea omenească, închinare ce îndepărtează pe oameni de închinarea Dumnezeului adevărat, făcîndu-i să se închine nu lui Dumnezeu-Făcătorul, ci făpturii» (Romani I, 25). Dar, precum odinioară privirea israeliților în pustie la șarpele de aramă ridicat de Moise și care închipuia pe Mîntuitorul răstignit nu-i îndepărta de Dumnezeu ci îi apropia și vindeca (Numeri XXI, 8—9), tot astfel și creștinul care privește cu credință sfința cruce se înalță la Mîntuitorul răstignit. Căci închinarea la sfința Cruce nu depărtează pe om de Dumnezeu, ci îl apropie și-i înalță mintea spre El.

Se mai afirmă că în Vechiul Testament Dumnezeu a oprit închinarea evreilor la șarpele de aramă pe care regele Iezechia l-a distrus (IV Regi XVIII, 4). Astfel, prin distrugerea și oprirea închinării tipului (șarpele) s-a interzis și cinstirea antitipului (crucea).

Însă, prin faptul că șarpele de aramă s-a păstrat atîta timp în templu, este evident că el era socotit demn de cinstire. Iezechia l-a sfărîmat din ordinul lui Dumnezeu, pentru că în acel timp, evreii îl socoteau drept idol, îl îndumnezeiau.

În neștiință de cauză, se mai afirmă de unii creștini că nu putem și nu trebuie a cinsti sfința cruce pentru că ea este o spînzurătoare, a fost răstignit și torturat Domnul Hristos pe ea, din care pricină este blestemată, precum se spune în Deuteronom: «Blestemat este înaintea Domnului tot col spînzurat pe lîmn și să nu spurci pămîntul tău pe care Domnul Dumnezeul tău ți-l dă moștenire» (XXI, 23, cf. Galat. III, 13).

Însă, trebuie observat că aici se vorbește nu de cruce, ci de cel răstignit, acesta este blestemat. Însuși Mîntuitorul nu vorbește cu dispreț de cruce și nici Sfinții Apostoli. Oprobiul și disprețul cu care ea era privită, în Vechiul Testament și mai mult, cel care era răstignit pe ea, acestea și le-a însușit de bună voie, liber Domnul Hristos, s-a răstignit pentru a ne izbăvi, transformînd crucea în altar mîntuitor. În acest mod lămurește Sfîntul Pavel versetul 23 (XXI) din Deuteronom, zicînd: «Hristos ne-a răscumpărat din blestemul legii, făcîndu-se pentru noi blestem; pentru că scris este: «Blestemat este tot cel spînzurat pe lîmn» (Galateni III, 13). Deci, Domnul Hristos a primit de bună voie crucea, așa hulită și blestemată, tocmai pentru aceea, pentru a ne atrage și pe

noi la Sine prin ea și implicit la cinstirea ei, precum și spune : «Și Eu când voi fi înălțat de pe pământ, îi voi trage pe toți la Mine. Iar acesta zicea, arătînd cu ce moarte avea să moară» (Ioan XII, 32—33). Umilirea și smerenia răstignirii Mîntuitorului prin cruce l-a adus proslăvirea : «Pe acest Iisus pe care voi l-ați răstignit, Dumnezeu l-a făcut Domn și Hristos» (Fapte II, 36 ; cf. Filipeni II, 8—9).

Deci, de cruce și răstignire este strîns legată și învierea, precum și mîntuirea noastră.

Se mai spune că trebuie să cinstim pe Mîntuitorul răstignit, iar nu obiectul pe care a fost răstignit, crucea, căci atunci ar trebui să cinstim și piroanele cu care a fost răstignit, precum și pe Iuda, arhiereii Ana și Caiafa, Pilat, care au contribuit la răstignirea Domnului.

S-a arătat că cinstirea crucii de către creștini este motivată de faptul că ea este strîns unită de răstignirea pe ea a Domnului Hristos, răstignirea primită de bunăvoie de El, pentru mîntuirea noastră și transformată prin aceasta în altar al mîntuirii noastre. Cît despre piroanele, cununa și ciocanul care s-au atins de trupul Domnului Hristos la răstignire, le privim cu respect, dar nu le cinstim ca pe sînta cruce, căci nu se amintește nimic despre ele în Sfînta Scriptură și nicăieri nu ni se spune că am fost împăcați prin ele, după cum se amintește despre sînta cruce. «Și printr-Însul cu Sine să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, făcînd pace prin El, prin sîngele Crucii Sale» (Coloseni, I, 20).

După cum evreii au cinstit nu numai pe David care a învins pe Goliat, ci și sabia prin care El a biruit pe Filistenii, care se păstra în templu (I Regi XXI, 9), tot astfel noi cinstim sînta cruce, fiind mai vrednică de cinste, decît sabia lui David, căci ea este armă de biruință asupra diavolului.

Cît despre acei care au contribuit la suferințele Mîntuitorului ar fi o aberație, spunînd că trebuie cinstiți, căci ei au făcut-o cu scopul de a-L suprima pe Mîntuitorul și omorîndu-L voiau să-I nimicească învățătura.

Se mai amintește de aceiași creștini vrăjmași ai cinstirii crucii, că în ultimă instanță, de vrem să cinstim crucea Domnului, trebuie să o cinstim pe cea adevărată pe care s-a răstignit Domnul Hristos și a curs pe ea sîngele Lui, iar nu pe cele pe care le fac oamenii.

Și această părere este de nesuștinut, căci în adevăr, părți din crucea adevărată pe care s-a răstignit se găsesc la credincioși din toate colțurile lumii și au mai multă cinste decît acelea pe care le fac credincioșii. Însă nu putem să spunem că nu trebuie să cinstim pe acestea din urmă, că sînt făcute de mîinile păcătoșilor, mai ales că, înainte de întrebunțare ele se sfințesc. Atunci ar însemna că nici Bibliile pe care le avem tipărite de oameni păcătoși nu pot fi folosite, nu au prețul lor. Noi știm că cine cinstește adevărata cruce a lui Hristos, acela va cinsti orice chip al Lui, care spune sufletului creștin despre Mîntuitorul lumii care a pătimit pentru noi.

Aceiași creștini mai amintesc că crucea pe care o cinstesc ortodocșii, spre amintirea patimilor lui Hristos, trebuie purtată în inimă și nu păstrată în biserici, pe case și troițe.

Evident, oamenii trebuie să poarte și în inimi chipul Mîntuitorului care a pătimit pentru noi toți, dar pentru întărirea credinței este necesară și crucea exterioară, materială, așa precum în Vechiul Testament pentru amintirea despre Dumnezeu și legea Lui era nevoie de anumite semne materiale pe mâini, pe uși, pe pereți (Deuteronom VI, 9).

Respingînd cinstirea sfintei cruci ca semn material, aceiași creștini resping și semnul sfintei cruci cu care creștinii pioși se însemnă în momentul oricărei rugăciuni și în vremuri grele din viața noastră, sub motiv că Domnul Hristos oprește folosirea mâinilor în scopuri religioase, spunînd: «Duh este Dumnezeu și cei care I se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr» (Ioan IV, 24).

Sau precum spune Sfîntul Apostol Pavel: «Dumnezeu... nu este slujit de mâini omenеști, ca și cum ar avea nevoie de ceva, de vreme ce El dă tuturor viață și suflare și toate» (Fapte XVII, 25). Însă această socotință în a îndepărta orice manifestare exterioară în cinstirea, în închinarea către Dumnezeu — adică semnul sfintei cruci, constituie o gravă greșeală. Căci Sfînta cruce este semnul Fiului Omului (Matei XXIV, 30), semnul lui Hristos, semnul identității Sale, precum spune Sfîntul Pavel, prin care ni se descoperă iubirea dumnezeiască în toate sensurile ei: «în lărgimea, lungimea, adîncimea și înălțarea ei» (Efeseni III, 18). Așa precum crucea este semn al Domnului Hristos, tot astfel ea este și semn al creștinismului. Purtînd și numele lui Hristos creștinul se însemnează cu semnul sfintei cruci, ca și cu o pecete a lui Hristos, care arată că face parte din trupul Lui, din Biserică.

În Vechiul Testament era prefigurată semnul sfintei cruci. Astfel, Iacov a binecuvîntat cu mâinile cruciș pe fiii lui Iacov (Fac. XLVIII, 13—15). Cu semnul crucii a însemnat Iezechiel pe evreii care gemeau și plîngeau din cauza păcatelor care se săvîrșeau în mijlocul poporului. «Și a zis Domnul: «Treci prin mijlocul cetății, prin Ierusalim și însemnează cu semnul crucii (litera «tau» care în alfabetul grec avea forma unei cruci) pe frunte, pe oamenii care gem și plîng din cauza multor ticlășii care se săvîrșesc în mijlocul lui» (Iezechiel, IX, 4). Și Mîntuitorul a binecuvîntat pe Apostoli (Luca XXIV, 50), pe copii (Marcu X, 15—16), Apostolii au așezat diaconi (Fapte VI, 6), preoții și episcopi prin rugăciune și punerea mâinilor (Fapte XIV, 23; I Timotei IV, 14). De asemenea preoții însemnează și binecuvîntează pe creștini cu semnul sfintei cruci. Astfel, la botez și mai ales la ungerea cu Sfîntul Mir preotul unge pe prunc cu Sf. Mir însemnîndu-l în chipul crucii, la toate simțirile și încheieturile, rostindu-se: «Pecetea darului Sfîntului Duh» însemnînd pecetluirea lui Hristos în noi, întărindu-ne în viața nouă în Hristos. La fel, îngenuncherea și metania sau ridicarea mâinilor ne arată că semnul sfintei cruci este un semn care exprimă o stare sufletească de evlavie față de Dumnezeu. Deci și prin membrele corpului putem și trebuie să slăvim pe Dumnezeu.

Cit despre cuvintele Domnului Hristos (Ioan III, 24) și Sf. Pavel (Fapte XVII, 25) acestea nu opresc semnul sfintei cruci, ci ne arată că rugăciunea, închinarea trebuie să porceadă din adînc din, inima ființei noastre, din duh. În al doilea rînd, se arată că adevărata închinare nu

mai este legată de un anumit loc (templu iudeu sau păgin), citatul Sfintului Pavel, referitor la păgini — ci Domnul este pretutindeni, fiind duh și deci slujirea Lui nu poate fi mărginită de nimic.

Însă, cea mai nesăbuită credință a creștinilor ce resping cinstirea sfintei cruce este aceea prin care aseamănă semnul sfintei cruce pe care îl fac creștinii și sînt însemnați de preoți, cu semnul lui Antihrist pe care-l va aplica acesta la sfîrșitul lumii asupra celor necredincioși, a dreptilor săi (Apocalipsa XIII, 16—18 ; XIV, 9—11).

Însă și creștinii au un semn, sfînta cruce, despre care citim în Apocalipsă : «Și am văzut apoi alt înger care se ridica de la răsăritul soarelui și avea pecetea viului Dumnezeu. Îngerul a strigat cu glas puternic către cei patru îngeri, cărora li s-a dat să vatăme pămîntul și marea, zicînd : nu vatămați pămîntul, nici marea, nici copacii pînă ce nu vom pecetlui pe frunte pe robii Dumnezeului nostru» (VII, 2—3 ; cf. Iezechiel IX, 4—5). «Și a poruncit (lăcustelor) să nu vatăme iarba pămîntului și nici o verdeață și nici un copac, fără numai pe oamenii care nu au pecetea lui Dumnezeu pe frunțile lor» (Apocalipsa IX, 4).

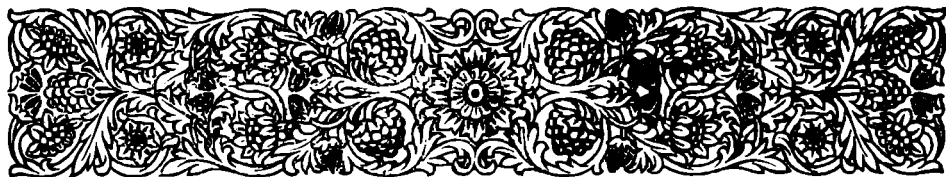
Pecetea lui Antihrist va fi cu numele lui pe frunțile robilor săi, iar pecetea lui Dumnezeu va fi cu numele lui Dumnezeu pe frunțile robilor lui Dumnezeu. «Și m-am uitat și iată Mielul stătea pe muntele Sionului și cu El o sută patruzeci și patru de mii, care aveau numele Tatălui Lui, scris pe frunțile lor» (Apoc. XIV, 1 ; XXII, 4).

Numai că semnul lui Antihrist va lucra pe pămînt numai 3 ani și jumătate (Apocalipsa XIII, 5), în timp ce creștinii au semnul crucii din veacul întii al Bisericii lui Hristos. De aceea, confuzia este dureroasă și gravă, iar cei ce nu cinstesc crucea Mîntuitorului și semnul ei, sînt vrăjmași ai crucii Sale (Filipeni III, 18), acest far luminos al creștinilor dreptcredincioși.

Pr. prof. IOAN CONSTANTINESCU

BIBLIOGRAFIE :

1. Pr. Prof. Constantin Galeriu, *Învățătura creștină despre slînta cruce și cinstirea ei*, în «Ortodoxia», nr. 3, Iulie—sept. 1978.

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

PARTICIPAREA PEA FERICITULUI PATRIARH IUSTIN, ÎN FRUNTEA UNEI DELEGAȚII A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, LA CONFERINȚA MONDIALĂ „OAMENII DE RELIGIE PENTRU APĂRAREA DARULUI SACRU AL VIEȚII ÎMPOTRIVA CATASTROFEI NUCLĂRE“

(MOSCOVA, 10 — 14 MAI 1982)

Între 10 și 14 mai 1982 s-au desfășurat la Moscova lucrările Conferinței mondiale «Oamenii de religie pentru apărarea darului sacru al vieții împotriva catastrofei nucleare». Conferința a fost găzduită de Biserica Ortodoxă Rusă, la inițiativa Sanctității Sale Patriarhul Pimen al Moscovei și al întregii Rusii.

La Conferință au participat 588 de delegați din 90 de țări, reprezentând opt mari religii ale lumii: budismul, creștinismul, hinduismul, islamismul, iudaismul, șikismul, șintoismul și zoroastrismul. La aceștia s-au adăugat observatori, oaspeți, ziaristi și invitați de onoare, conferința totalizând astfel circa 1000 de persoane.

Între aceștia au fost de față delegați ai unor organizații mondiale intercreștine și interreligioase, precum: Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene, Conferința Creștină pentru Pace, Federația Luterană Mondială, Alianța Reformată Mondială, Conferința Catolicilor Europeni din Berlin, Conferința Bisericilor din întreaga Africă, Conferința Budistă Asiatică pentru Pace, Liga Internațională a Femeilor pentru Pace și Libertate, reprezentanți ai organizațiilor islamice locale și regionale din țările arabe și din alte țări, conducători religioși, teologi, oameni de stat, personalități publice și științifice.

Din partea creștină au participat reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe, Vechi-Orientale, Romano-Catolică, Vechi-Catolică, Anglicană și Protestante.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de o delegație din opt persoane, în frunte cu *Prea Fericitul Patriarh Iustin*. Din delegație au mai făcut parte: I. P. S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului; I. P. S. Mitropolit *Nestor* al Olteniei; P. Cuv. *Arhim.*

Pimen Zainea, exarhul minăstirilor din Arhiepiscopia Iaşilor; P. Cuv. Arhim. *Irineu Cheorbeja*, consilier patriarhal; P. C. Pr. *Dumitru Soare*, consilier patriarhal; Dl. *Cezar Vasiliu*, lector la Institutul teologic din Bucureşti; P. C. Diac. *Laurenţiu Movileanu*.

Împreună cu delegaţia Bisericii Ortodoxe Române, au participat la lucrările conferinţei şi următorii reprezentanţi ai altor culte din România: Exc. Sa Episcop *Paul Szedressy*, conducătorul Bisericii Evanghelice-Luterane S. P.; Dl. Prof. *Hans Klein*, din partea Bisericii Evanghelice-Luterane C. A.; Past. *Gheorghe Vidits*, vicarul Bisericii Reformate, eparhia Oradiei.

Duminică, 9 mai, Prea Fericitul Patriarh Iustin şi delegaţii din România au participat la Sf. Liturghie, în catedrala patriarhală «Arătarea Domnului» din Moscova. Serviciul divin a fost săvârşit de un impresionant sobor, avînd în frunte pe Sanctitatea Sa Patriarhul *Nicolae al VI-lea* al Alexandriei, Sanctitatea Sa Patriarhul *Pimen* al Moscovei şi al întregii Rusii şi Prea Fericitul Patriarh *Iustin al Bisericii Ortodoxe Române*.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii au rostit cuvîntări Sanctitatea Sa Patriarhul *Pimen*, Sanctitatea Sa Patriarhul *Nicolae al VI-lea*, Pastorul baptist *Billy Graham* din S.U.A. şi Prea Fericitul Patriarh *Iustin*.

În aceeaşi zi, după-amiază, conducătorii delegaţiilor străine au deşus coroane de flori la monumentul Victoriei din Moscova.

Luni, 10 mai, ora 11,00, Prea Fericitul Patriarh Iustin şi membrii delegaţiei Bisericii Ortodoxe Române au avut o întrevvedere cu Sanctitatea Sa Patriarhul *Pimen*, la reşedinţa patriarhală din Moscova. Cu această ocazie au avut loc discuţii cu privire la unele probleme de interes panortodox.

Lucrările Conferinţei Mondiale «Oamenii de religie pentru apărarea darului sacru al vieţii de catastrofa nucleară» s-au deschis în după-amiaza zilei de 10 mai 1982, la Centrul internaţional de conferinţe «Sovincentr».

La Conferinţă au luat parte următoarele categorii de participanţi: preşedinţi de onoare, delegaţi, observatori, invitaţi şi ziaristi.

Limbile oficiale ale lucrărilor au fost: rusa, engleza, spaniola, germana, franceza şi araba.

S-a lucrat în sesiuni plenare şi în grupe de lucru. Au avut loc de asemenea reuniuni pe religii.

Sesiunile plenare

Prezidiul de onoare al Conferinţei Mondiale a fost alcătuit din preşedinţii de onoare, între care şi Prea Fericitul Patriarh Iustin.

I. P. S. Mitropolit *Filaret* de Minsk şi Bielorusia, preşedintele Comitetului Internaţional Pregătitor, a deschis lucrările Conferinţei. Salutînd pe oaspeţi, I. P. S. Sa a prezentat o dare de seamă a activităţii Comitetului Internaţional Pregătitor şi a exprimat convingerea că actuala conferinţă va aduce o însemnată contribuţie la apărarea vieţii pe pămînt.

Toţi participanţii s-au rugat apoi în tăcere, potrivit propriului lor ritual.

Dl. *Vladimir A. Kuroedov*, preşedintele Consiliului pentru problemele religioase de pe lîngă Consiliul de Miniştri al U.R.S.S., a dat citire mesajului preşedintelui Consiliului de Miniştri al U.R.S.S., N. A. *Tihonov*, adresat participanţilor la Conferinţă.

Sanctitatea Sa Patriarhul *Pimen* al Moscovei şi al întregii Rusii a prezentat conferinţa: «Apărarea darului sacru al vieţii împotriva catastrofei nucleare — datoria oamenilor de religie».

În continuare, înalte personalități prezente la Conferință au adresat mesaje de salut.

S-au prezentat apoi propuneri pentru organele de conducere ale Conferinței. Prin vot unanim, au fost aleși :

Președinte : I. P. S. Mitropolit Filaret de Minsk și Bielorusia (U.R.S.S.).

Vicepreședinți : Past. Richard Andriamanjato (Republica Malgașă); Șeicul Ahmad Kettaru (Siria); Ven. Kushok G. Bakula (India); Mitropolitul Paulos Mar Gregorios (India); Revd. Canonic Reymond Goor (Belgia); Revd. Fernando Cardenal (Nicaragua); Episcop Karoly Toth (Ungaria); Episcop David Preus (U.S.A.); Dr. Sergio Arce-Martinez (Cuba).

Conferința a ales de asemenea membrii Secretariatului, ai Comitetelor de acreditare și redactare, precum și moderatorii întrunirilor de religii, ca și moderatorii celor patru grupuri de lucru și membrii Comitetului de conducere.

În Comitetul de redactare a fost ales și I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, ca reprezentant al țărilor din Europa de Est.

Tema principală a Conferinței, *Aspecte teologice și spirituale ale activității pentru pace a religiilor lumii și sarcinile oamenilor de religie pentru prevenirea unei catastrofe nucleare* a fost expusă în cadrul unor referate ale reprezentanților marilor religii, și anume: Ven. Sumanatissa Thero (budist, Sir Lanka); Prof. Gh. Satchidanada Murty (hinduist, India); Șef-rabinul Laszlo Salgo (mozaic, Ungaria); Revd. René Laurentin (romano-catolic, Franța); Muftiul suprem Ahmad Kettaru (musulman, Siria); Dr. Gopal Singh (șikhit, India); Past. Billy Graham (baptist, S.U.A.).

S-a intrat apoi în discuția celor patru subteme ale Conferinței. La fiecare subtemă au fost prezentate mai multe referate, care, ulterior, au făcut obiectul unor ample discuții în grupele de lucru.

În ziua de 12 mai, în cadrul primei sesiuni plenare, a luat cuvîntul *Prea Fericitul Dr. Iustin Moisescu*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, care a spus :

**«Sanctitățile Voastre,
Înalt Prea Sfințiile Voastre,
Prea Sfințiile Voastre,
Iubit auditoriu,**

În numele Bisericii Ortodoxe Române și al celorlalte culte din România, adresez un călduros salut acestui impresionant for al reprezentanților de religii din întreaga lume, unindu-ne voințele și glasurile noastre cu voințele și glasurile Dvs., pentru a apăra împreună cel mai sfînt dar și cel mai amenințat drept al omenirii : dreptul la viață.

Noi venim dintr-o țară pentru care apărarea vieții constituie una din cele mai înalte preocupări actuale. Vocația păcii este o adevărată caracteristică a poporului român care, cunoscînd din experiența zbuciumatei sale istorii suferințele războaielor și ale năvălirilor pustiitoare, a înțeles că pacea este condiția fundamentală a propășirii materiale și spirituale a unui popor. De aceea, el rămîne statornic în aspirația sa legitimă la pace și la muncă închinată apărării vieții.

La rîndul lor, cultele religioase din România — care au stabilit între ele legături de bună înțelegere, de prietenie și de colaborare ecumenică — au desfășurat și continuă să desfășoare o lucrare stăruitoare în

favorarea păcii. Ele au inițiat o serie întreagă de acțiuni în slujba păcii, concretizate prin apeluri și mesaje pentru pace, prin participări la întruniri internaționale închinare păcii, sau găzduiri ale unor conferințe creștine internaționale în care s-au dezbătut probleme de acest gen.

Un moment deosebit în exprimarea voinței de pace a Bisericii noastre, precum și a celorlalte culte din România, l-a constituit, în luna noiembrie a anului trecut, Adunarea cultelor din România pentru dezarmare și pace.

La această Adunare, organizată de Biserica Ortodoxă Română, au participat peste 300 de reprezentanți ai celor 14 culte din țara noastră, precum și mai mult de 40 de invitați de peste hotare.

La sfârșitul dezbaterilor, participanții la Adunare au adoptat o poziție fermă împotriva escaladării cursei înarmărilor, împotriva fabricării și stocării de noi arme distrugătoare și îndeosebi a bombei cu neutroni. În egală măsură, ei s-au pronunțat pentru instaurarea unui climat de pace, înțelegere și concurență între toate națiunile.

Adunarea cultelor religioase din România ne-a oferit încă o dată prilejul de a analiza situația internațională în lumina pregătirilor făcute de anumite state în vederea declanșării unui nou război, poate chiar a unui război atomic.

Astfel, constatăm că Președintele Țării noastre, Dl. Nicolae Ceaușescu, avea pe deplin dreptate atunci când spunea: «...Înainte de a fi prea târziu, înainte ca rachetele să intre în acțiune, înainte ca bombele atomice să fie lansate... acum, cât sîntem încă în viață, să facem totul pentru apărarea dreptului suprem al popoarelor, al oamenilor, la existența liberă, la pace... În numele vieții, al dreptului fundamental al omenirii la viață, la pace și libertate, să ne unim eforturile, spunînd un NU hotărît cursei înarmărilor, războiului, armamentelor atomice de orice fel, făcînd totul pentru a impune dezarmarea, în primul rînd dezarmarea nucleară, pentru a instaura o pace traică pe pămînt».

Acum, în fața gravelor primejdii care amenință viața omenirii, noi, slujitorii diferitelor religii, întruniți aici la Moscova, ne simțim datori, mai mult ca oricînd, să ne sporim rugăciunile și eforturile pentru a trezi în sufletele oamenilor, frații și credincioșii noștri de pretutindeni, conștiința responsabilității lor față de supraviețuirea omenirii, de viața în lume.

Pentru toate aceste motive, sîntem foarte bucuroși de ocazia ce ni s-a oferit de a participa la această Conferință mondială a oamenilor de religie pentru apărarea darului sacru al vieții de catastrofa nucleară și de a putea să ne exprimăm solidaritatea cu toți oamenii și toate popoarele care iubesc pacea și care luptă pentru apărarea vieții.

De asemenea, este pentru noi o plăcută îndatorire să exprimăm călduroase mulțumiri Sanctității Sale Patriarhului Pimen al Bisericii Ortodoxe Ruse, pentru inițiativa și organizarea acestei nobile acțiuni, în condiții excepționale.

În sfârșit, dumneavoastră tuturor, vă mulțumesc pentru atenție!

În încheierea acestei sesiuni plenare, s-a adoptat textul unei telegrame de răspuns către Dl. N. A. Tihonov, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., în care s-au adus mulțumiri guvernului țării gazdă, pentru sprijinul acordat Conferinței.

Întîlnirile pe religii

În seara de 11 mai, reprezentanții celor opt mari religii s-au întâlnit separat, în cadrul religiei respective, în scopul de a-și defini responsabilitatea lor în apărarea vieții omenirii contemporane.

După ample discuții, s-au adoptat *declarații* ale fiecărei religii, care au fost prezentate în următoarea sesiune a plenului Conferinței.

Iată câteva din ideile principale ale acestor declarații :

«Budiștii nu pot fi indiferenți în privința luptei pentru pace. Trebuie neapărat interzise nu numai armele nucleare, ci și cele tradiționale» (*Declarația budiștilor*).

«Problema apărării păcii este problema vieții înseși» (*Declarația iudeilor*).

«Problemele păcii nu pot fi separate din problemele adevărului și dreptății, deoarece adeseori ideea luptei pentru pace este folosită pentru justificarea războiului... Trebuie să interzicem arma nucleară oricărui stat și în felul acesta vom stabili dreptul fiecărei țări la pace și echitate» (*Declarația musulmanilor*).

La întâlnirea participanților creștini a luat cuvîntul I.P.S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului, care a sintetizat, în trei idei, principiile românești de apărare și asigurare a păcii : 1. Toate diferențele dintre state să fie soluționate pe calea tratativelor, prin dialog și nu prin război; toate conflictele de idei să fie rezolvate prin idei, prin apeluri la rațiune, și nu prin apelul de forță. 2. La baza rezolvării tuturor conflictelor și pentru asigurarea unei baze solide pentru pace, să se caute a se fundamenta totul pe dreptate, care să dea acces tuturor popoarelor la resurse și la dezvoltare, lucru ce se poate realiza printr-o nouă ordine economică mondială. 3. Dacă e adevărat că pentru asigurarea securității este totuși nevoie de păstrarea unui echilibru de forțe, acesta să se păstreze, cum a propus Președintele României, Dl. Nicolae Ceaușescu, nu la nivelul de sus, printr-o cursă nebunească a înarmărilor, ci la nivelul de jos, prin dezarmare; acest lucru nu numai că ar proteja omenirea de o catastrofă pe care o poate provoca o înarmare în permanentă competiție, ci ar elibera și imense resurse financiare care ar putea fi folosite pentru dezvoltare, pentru combaterea foamei, a analfabetismului, a subdezvoltării.

Grupele de lucru

Spre a se da cât mai multor participanți posibilitatea de a-și exprima atitudinea față de problemele Conferinței, aceștia s-au împărțit pe grupe de lucru, care s-au întrunit în mai multe rînduri.

În grupa I de lucru : *Consecințele catastrofale ale cursei înarmărilor și războiului nuclear*, participanții au luat atitudine împotriva consecințelor deosebit de primejdioase ale războiului nuclear : distrugerea rasei umane, dispariția civilizației și a vieții.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române, din această grupă de lucru a făcut parte I.P.S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului.

În grupa a II-a de lucru : *Noile doctrine ale războiului nuclear*, au fost examinate și declarate ca iraționale și irresponsible încercările tot mai frecvente ale unor cercuri politice și militare de a acredita doctrina unui «război nuclear limitat», sau doctrinele absurde ale așa-zisului «război curat», teoria «echilibrului de forțe» ș.a.

Reprezentanții români în această grupă au fost : Episcopul Paul Szedressy, I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, Pr. Dumitru Soare și Past. G. Vidits.

În grupa a III-a de lucru : *Sarcini urgente privind dezarmarea nucleară*, s-au prezentat numeroase propuneri practice privind dezarmarea și în special dezarmarea nucleară.

Din partea română au activat în această grupă profesorii Hans Klein și Cezar Vasiliu.

În grupa a IV-a de lucru : *Continuarea neîntârziată a activității — sarcina noastră urgentă*, diferite organizații religioase care activează pentru pace au prezentat dări de seamă asupra programelor lor de activitate.

Reprezentanții Bisericii noastre în această grupă au fost P.C. Arhimandriți Pimen Zainea și Irineu Cheorbeja.

Toți reprezentanții români au luat cuvîntul, în cadrul grupei de lucru respective. Iată cîteva spicuri din intervențiile lor :

«...Doresc să exprim clar că nu putem accepta teoria sau doctrina potrivit căreia ar exista posibilitatea unui război nuclear limitat. Motivul a fost arătat și de antevorbitori. Eu aş adăuga doar atât că un război nuclear — cu gîndul că va fi limitat — ar putea fi asemănat cu o puternică avalanșă care, imediat după ce a fost pusă pe cale, scapă de sub controlul nostru, iar urmările sînt incalculabile... Cerem deci ca doctrina unui război nuclear limitat să fie tratată ca o primejdie împotriva întregii omeniri» (Exc. Sa Episcopul Paul Szedressy).

«Acumularea frenetică de uriașe stocuri de armament nuclear reprezintă de fapt o permanentă amenințare la adresa vieții și a păcii, chiar dacă se spune în chip viclean și fals liniștitor, că aceste arme vor fi folosite «limitat» sau «tactic». În realitate, însăși acumularea acestor stocuri de arme este deja o crimă împotriva umanității. Teoria unui război local limitat este falsă și periculoasă... Armele moderne de ucidere în masă nu pot fi în nici un fel conciliate cu învățătura noastră religioasă care cere imperativ apărarea vieții umane, apărarea păcii. Întrebuințarea acestor arme diabolice este păcat greu față de Dumnezeu, față de om, față de toată creatura, față de generațiile viitoare» (I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei).

«...Preoții din România, împreună cu credincioșii pe care îi păstoresc, sînt profund îngrijorați de primejdia deosebit de gravă care amenință omenirea în momentul de față. Ei s-au ridicat cu hotărîre, ca și întregul popor român, împotriva noilor încercări ucigașe pe care le pregătesc omenirii făuritorii armelor moderne de distrugere... Între noi, cei ce sîntem aici de față, există multe deosebiri cu privire la învățăturile dogmatice de credință. Dar, deasupra acestora, există și un lucru minunat care ne unește : este învățătura dragostei față de oameni, poruncită de toate religiile lumii. În numele acestei sfinte porunci, să ne unim voința și glasurile, pentru a reda oamenilor conștiința valorii lor nepieritoare și a responsabilității lor față de apărarea supremului bun care este viața» (Pr. Dumitru Soare).

«În Psalmul 46, versetul 10, se vorbește despre Dumnezeu care distruge mîlloacele diferite de luptă. Dacă admitem că Dumnezeu nu dorește existența armelor primejdioase, atunci și slujitorii Lui sînt chemați să-și ridice glasul ca ele să nu fie folosite abuziv, ci să fie distruse. Aceasta ne îndrumă la cerința ca toate armele care depășesc capacitatea omului, anume acelea cu înaltă tehnică și posibilitate de distrugere în masă, să fie declarate inumane și interzise» (Prof. Hans Klein).

«Tineretul țării noastre consideră că oprirea cursei înarmărilor, adoptarea de măsuri eficace și energice de dezarmare, și în primul rând de dezarmare nucleară, reprezintă unica alternativă a unui război nuclear devastator, care ar pune în pericol însăși existența planetei noastre... În calitate de profesor la Institutul teologic ortodox din București, deci de educator, pot afirma că tinerii noștri studenți teologi, viitorii slujitori ai sfințelor altare, ca de altfel toți tinerii din România, sînt educați în spiritul dragostei și respectului față de om, al dreptății, păcii și înfrățirii între oameni și popoare» (Lect. Cezar Vasiliu).

«Darul sacru al vieții este un adevăr al mărturisirii noastre de credință și al slujirii creștine. Lumea este un dar al lui Dumnezeu. Cosmosul apare înainte de aducerea la ființă a protopărinților; el este mai înainte gătit de Dumnezeu ca dar pe care să-l facă omului... Responsabilitatea creștină față de Dumnezeu este drept urmare responsabilitatea față de viață, față de lumea întreagă, de mediul înconjurător, de cosmos. Ca dar al vieții, lumea ne este încredințată de Dumnezeu nu pentru a o nimici, ci pentru a ne chema la o stare nouă, aceea de împreună-creatori și coproniatori» (Arhim. Pimen Zainea).

«...Sînt un reprezentant al monahismului românesc și vă aduc aici gîndul celor ce și-au închinat viața Domnului. Ei nu se tem de moarte, dar sînt îndurerăți văzînd că făpturile lui Dumnezeu luptă contra creației lui Dumnezeu. Ei își ridică glasurile lor spre ceruri, nu cerînd bunuri pentru ei, ci împlorînd pe Dumnezeu să lumineze mințile oamenilor pentru a face binele și a-și înțelege rosturile lor în această lume... Sînt sigur că Dumnezeu care a dat inspirație atîtor savanți să facă descoperiri epocale și de mare folos omenirii, va inspira pe doritorii de pace să găsească mijloacele cu care să anihileze acțiunea doritorilor de moarte, iar pacea să se instaureze pe pămînt» (Arhim. Irineu Cheorbeja).

Alte activități

În cadrul Conferinței, au mai avut loc :

Trei conferințe de presă, la care au participat ziariști sovietici și din alte țări, acreditați la Moscova;

O întîlnire cu responsabili publicațiilor din cadrul religiilor, prezenți la Conferință, la serviciul de editură al Patriarhiei Moscovei;

O întîlnire a femeilor participante la Conferință cu reprezentantele Comitetului femeilor sovietice.

În seara de 12 mai, delegații la Conferință au luat parte la un concert susținut de Orchestra simfonică de Stat a U.R.S.S. În partea a doua, Corala catedralei patriarhale din Moscova a oferit un concert de cîntece bisericesti ortodoxe ruse.

În seara de 13 mai, Dl. V. A. Kuroedov, președintele Consiliului pentru probleme religioase de pe lângă Consiliul de Miniștri al U.S.R.S. a oferit o recepție în cinstea participanților la Conferință, în saloanele hotelului «Sovietskaia». Cu acest prilej s-au rostit toasturi.

În ultima zi a Conferinței, după încheierea lucrărilor, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și al întregii Rusii a oferit o recepție, în saloanele restaurantului «Arbat». S-au rostit de asemenea toasturi.

Presa și televiziunea din Moscova au urmărit lucrările Conferinței prezentînd articole și secvențe ale acestora.

Încheierea lucrărilor

Vineri, 14 mai, Comisia de redactare a prezentat plenului adunării proiectele documentelor finale ale Conferinței. După ce au fost supuse unor amendamente, au fost adoptate prin consens unanim :

1. Un *Apel către conducătorii și adepții tuturor religiilor* ;
2. Un *Apel către toate guvernele lumii* ;
3. Un *Apel către cea de a doua sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U. pentru dezarmare* ;
4. Un *Comunicat*.

Aceste documente, care redau rezultatele muncii participanților la Conferință, exprimă voința unanimă de pace, dincolo de orice divergențe posibile, a reprezentanților și adepților de religii din întreaga lume.

După adoptarea documentelor, participanții la Conferință au însărcinat Prezidiul acestuia să difuzeze cât mai larg rezultatele lucrărilor și să promoveze traducerea în viață a acestor hotărâri.

Apoi I.P.S. Mitropolit *Filaret* de Minsk și Bielorusia, președintele Conferinței, a rostit cuvântul de închidere, mulțumind tuturor celor prezenți pentru participare. Conferința a luat sfârșit printr-o rugăciune în tăcere a participanților.

*

Prea Fericitul Patriarh Iustin și membrii delegației române s-au reîntors în țară sîmbătă, 15 mai.

Participarea Prea Fericitului Patriarh Iustin, în fruntea delegației Bisericii Ortodoxe Române și a reprezentanților celorlalte culte din România la lucrările Conferinței Mondiale «Oamenii de religie pentru apărarea darului sacru al vieții împotriva catastrofei nucleare» a constituit un nou prilej de afirmare a voinței constante de pace a credincioșilor ortodocși români, a credincioșilor celorlalte culte din România, precum și a întregului popor român.

Pr. DUMITRU SOARE
Lector dr. CEZAR VASILIU

FAPTE ȘI ACȚIUNI ÎN SLUJBA PATRIEI ȘI PĂCII : UN APEL PENTRU VIAȚĂ ȘI OMENIE

Sub acest titlu generic vom insera în cuprinsul rubricii noastre din numărul de față al revistei, documente, note și informații care evidențiază preocuparea României, a Președintelui, Nicolae Ceaușescu, a tuturor oamenilor de bună credință pentru ca pămîntul să nu fie sfărîmat, pentru ca viața să-și urmeze cursul ei în univers.

Acțiunea consecventă și dinamică a României socialiste consacrată edificării unei păci traînice pe planeta noastră, laboriosul program românesc menit să elimine din viața omenirii spectrul războiului își găsesc în conștiința poporului român, a tuturor popoarelor, un viu și elocvent ecou.

Au fost organizate în țară noi și noi manifestări, în perioada în care se desfășoară sesiunea specială a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite consacrată dezarmării. Aceste manifestări au inclus și trimiterea de telegrame și moțiuni la Organizația Națiunilor Unite, precum și semnături menite să dea expresie voinței de pace a poporului român, de a nu admite pe teritoriul țării arme atomice, de a face ca în Europa să nu existe armament nuclear.

În întreaga țară s-au organizat marșuri, adunări populare, manifestații care au dat expresie voinței poporului român de a-și aduce contribuția activă la consolidarea unui real climat de pace și înțelegere, la adoptarea unor măsuri eficiente și concrete de dezarmare.

Poporul nostru, într-o impresionantă și responsabilă asumare a cauzei păcii și-a dat semnătura, în cursul lunii iunie a.c. pe Apelul adresat sesiunii speciale a O.N.U. consacrată dezarmării, confirmând tradiționala politică a României de a păși, împreună cu toate popoarele pe drumul progresului și civilizației.

Împreună cu toți fiii acestui pământ, și-au pus semnătura pe acest vibrant apel la viață și ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii noastre în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, având convingerea că noua inițiativă de pace a României va găsi ecoul cuvenit în marele for al națiunilor, că strădaniile făcătorilor de pace vor aduce roade — roade pentru liniștea planetei, pentru continuarea nestin-gherită a vieții în univers.

Transcriem cu emoție, vibrantul apel pentru apărarea vieții, apel pe care l-au semnat 16 milioane de oameni :

**Apelul poporului român adresat sesiunii
speciale a Organizației Națiunilor Unite
consacrată dezarmării.**

**Pentru dezarmare, pentru o Europă fără
arme nucleare, pentru o lume a păcii !**

Îngrijorați de intensificarea cursei înarmărilor, care creează o mare primejdie pentru pacea și însăși existența popoarelor, în fața pericolului crescând la adresa păcii și securității, noi, cetățenii Republicii Socialiste România, întreaga noastră națiune adresează — în aceste împrejurări internaționale deosebit de grave — apelul lor solemn către sesiunea specială a Organizației Națiunilor Unite consacrată dezarmării de a adopta măsuri concrete care să determine trecerea la dezarmare, în primul rând la dezarmarea nucleară, la reducerea cheltuielilor militare, pentru ca uriașele resurse materiale și umane, eliberate prin oprirea și diminuarea cursei înarmărilor, să fie puse în slujba progresului și bunăstării, lichidării subdezvoltării economice.

Ca și celelalte popoare europene, poporul român cere în mod ferm oprirea amplasării și dezvoltării de noi rachete nucleare cu rază medie, retragerea și distrugerea rachetelor existente, eliminarea totală a armamentului nuclear de pe continent.

Astăzi, în fața întregii omeniri se pune problema de a alege între calea războiului sau cea a păcii. Nimic nu poate justifica politica de înarmare și de război.

Organizația Națiunilor Unite, conducătorii tuturor statelor și guvernelor — și căror reprezentanți sînt reuniți în cadrul acestei sesiuni speciale — poartă o înaltă răspundere în fața popoarelor, a viitorului civilizației umane, pentru eliberarea lumii de povara înarmărilor, de spectrul înspăimîntător al unui război nuclear, pentru a opri cursa spre dezastru, pentru salvarea și consolidarea păcii.

În numele existenței oamenilor, al viitorului umanității, ne adresăm Organizației Națiunilor Unite, tuturor statelor și popoarelor cu chemarea de a trece peste orice considerente și obstacole și de a hotărî oprirea cursei înarmărilor, trecerea la înfăptuirea dezarmării, și în primul rînd a dezarmării nucleare!

Pînă nu au căzut primele bombe nucleare, să trecem la dezarmare! Cînd vor începe să cadă bombe, va fi prea tîrziu!

Poporul român, alături de toate popoarele lumii, cere să se acționeze cît mai grabnic acum, pînă cînd nu este prea tîrziu, pentru a se asigura dreptul fundamental al oamenilor — dreptul la pace, la viață, la libertate!

Cerem cu toată hotărîrea ca glasul popoarelor să fie auzit, ca voința lor de a trăi în pace să fie respectată!

Cetățeni ai Republicii Socialiste România!

Cu conștiința înaltei datorii față de prezentul și viitorul patriei, față de destinele întregii omeniri, semnați Apelul poporului român, pentru dezarmare, pace, pentru o Europă fără arme nucleare, pentru o lume a păcii!

Faceți să răsune tot mai puternic în lume voința fiicelor și fiilor milenarului pămînt al patriei de a se face totul pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru realizarea dezarmării, și în primul rînd a dezarmării nucleare!

★

Din împuternicirea Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, și în baza mandatului încredințat de către Marea Adunare Națională, ministrul de externe român a prezentat la sesiunea specială a Adunării Generale a O.N.U. poziția și propunerile României cu privire la problemele dezarmării, și, în acest cadru, o serie de propuneri concrete destinate să contribuie la succesul acestui forum, să conducă la oprirea cît mai grabnică a cursei înarmărilor, să asigure trecerea la dezarmare.

Intervenția ministrului de externe al țării noastre, Ștefan Andrei, la tribuna sesiunii speciale a Adunării Generale, marți 22 iunie 1982, a avut loc în condițiile în care delegațiile participante au luat cunoștință cu cel mai viu interes de Apelul poporului român adresat sesiunii speciale a Adunării Generale a O.N.U., Apel semnat de 18 milioane de cetățeni ai României.

În cuvîntul său, ministrul de externe a arătat că România, Președintele Nicolae Ceaușescu atribuie cea mai mare însemnătate acestei sesiuni, care este chemată să contribuie activ la eliminarea pericolului deosebit de grav pe care cursa înarmărilor, în special al înarmărilor nucleare îl comportă pentru pacea, securitatea întregii lumi, pentru însăși existența civilizației umane, să înlăture povara tot mai grea pe care imensele cheltuieli militare o reprezintă pentru toate statele. Ministrul român și-a exprimat convingerea că interesele vitale ale menținerii și consolidării păcii și securității mondiale, ale salvărdării vieții pe Pămînt reclamă în mod imperios ca guvernele tuturor popoarelor să folosească prilejul oferit și să acționeze cu înalt spirit de răspundere, astfel încît, prin rezultatele sale, sesiunea specială să răspundă pe deplin așteptării popoarelor, să marcheze o cotitură radicală în direcția opririi cursei înarmărilor, a declanșării unui proces real de dezarmare, în primul rînd de dezarmare nucleară.

Pe deplin conștient de pericolul unui război nuclear, a arătat ministrul român, de urmările deosebit de grave pe care cursa înarmărilor le are pentru viața omenirii, poporul nostru privește cu simpatie și dă o înaltă prețuire mișcărilor și manifestărilor de

pace care au loc în lume împotriva înarmărilor și își unește glasul cu toate națiunile în nobila acțiune pentru pace. Milioane și milioane de cetățeni ai României și-au pus semnătura pe Apelul poporului român adresat sesiunii speciale a Adunării Generale a O.N.U. Prin manifestări publice, adunări populare, demonstrații, marșuri ale păcii și alte acțiuni de masă, poporul român și-a afirmat solidaritatea deplină cu celelalte națiuni în eforturile pentru înlăturarea primejdiilor care amenință viața și munca lor pașnică, însuși viitorul lor.

Acționând în acest spirit, a arătat vorbitorul, și dând glas voinței de pace a poporului nostru, România a prezentat în Adunarea Generală, în diferite organisme ale O.N.U., la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, precum și în cadrul altor reuniuni internaționale, inițiative și propuneri concrete îndreptate spre oprirea cursei înarmărilor și înfăptuirea dezarmării. În același sens, țara noastră a depus eforturi și a acționat pentru a-și aduce o contribuție cât mai mare la pregătirea corespunzătoare a actualei sesiuni. Alături de grupul celor 21 de state nealiniate și neutre, în concluzare cu toate statele membre ale Comitetului de dezarmare de la Geneva, delegația română a participat la procesul de elaborare a proiectului programului global de dezarmare, care să conțină un ansamblu de măsuri concrete și substanțiale de natură să conducă la declanșarea fără întârziere a unui proces de dezarmare.

În continuare, ministrul de externe al țării noastre a prezentat considerentele Marii Adunări Naționale, ale Președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, în legătură cu problemele care fac obiectul actualei sesiuni speciale a Adunării Generale a O.N.U.

În acest scop, țara noastră consideră că trebuie să se treacă de urgență la negocierea și convenirea următoarelor măsuri (pe care noi le vom reda într-o formă prescurtată):

— Toate eforturile guvernelor, ale factorilor de răspundere trebuie să fie neabătut îndreptate spre înfăptuirea obiectivului fundamental — *oprirea cursei înarmărilor și realizarea de pași efectivi de dezarmare, în primul rând de dezarmare nucleară*;

— Pentru realizarea acestui obiectiv se impune *încetarea producției de arme nucleare și trecerea la reducerea treptată a stocurilor existente pînă la lichidarea lor totală și interzicerea definitivă a tuturor armelor nucleare, precum și a celorlalte arme de distrugere în masă*. În acest scop, țara noastră consideră necesară încheierea unor *convenții* privind: interzicerea tuturor experiențelor cu arme nucleare; interzicerea fabricării și dezvoltării armei cu neutroni; prevenirea folosirii noilor descoperiri tehnice pentru producerea și dezvoltarea unor noi tipuri sau sisteme de arme de distrugere în masă; interzicerea producerii și perfecționării armelor chimice și distrugerea stocurilor existente de asemenea arme; interzicerea armelor radiologice; acordarea de garanții de securitate tuturor statelor nepesoare de arme nucleare; asumarea angajamentului ferm că împotriva acestor state nu vor fi folosite armele nucleare și în general nici un fel de arme și nici amenințarea cu utilizarea forței.

— În scopul stăvilirii cursei înarmărilor, țara noastră propune *înghețarea cheltuielilor militare la nivelul anului 1982 și trecerea la reducerea lor, pînă în 1985 cu 10—15%*. Fondurile astfel eliberate să fie folosite în proporție de 30—50 la sută pentru sprijinirea eforturilor țărilor în curs de dezvoltare, iar restul pentru crearea de noi locuri de muncă și realizarea altor măsuri de ordin economic și social în țările care efectuează această reducere. Țara noastră consideră că pentru încurajarea eforturilor în acest domeniu ar avea o însemnătate deosebită adoptarea unei declarații a

Adunării Generale a O.N.U. cuprinzând principiile care trebuie să guverneze activitățile statelor în domeniul înghetării și reducerii bugetelor militare.

— Pornind de la importanța deosebită pe care ar avea-o pentru asigurarea păcii și securității internaționale adoptarea unor măsuri eficace de reducere substanțială a armelor convenționale, *România se pronunță pentru convenirea între cele două blocuri, și în general între cele două părți, a unui plafon maxim pentru principalele armamente — avioane, tancuri, nave de luptă, rachete, tunuri grele și altele.*

— Având în vedere situația deosebit de gravă de pe continentul european, România se pronunță cu hotărâre pentru *oprirea amplasării și dezvoltării rachetelor cu rază medie de acțiune în Europa, retragerea și distrugerea rachetelor existente, eliminarea de pe continent a tuturor armelor nucleare.*

— Pentru reducerea și eliminarea pericolului de război pe continentul european este necesar să se ajungă la un acord pentru *convocarea unei conferințe de creștere a încrederii și dezarmare în Europa.*

— Țara noastră atribuie o mare însemnătate *creării de zone denuclearizate în diferite regiuni ale lumii prin înțelegeri între statele din regiunile respective, puterile nucleare angajându-se că nu vor folosi arma atomică și, în general, forța împotrivă statelor care ar face parte din asemenea zone.* Acționând consecvent în această direcție, România promovează o politică activă de dezvoltare largă a relațiilor, pe plan bilateral și multilateral, cu celelalte state din Balcani, se pronunță în acest sens pentru o întărire balcanică la nivel de șefi de stat și de guvern, militează și acționează pentru transformarea regiunii Balcanilor într-o zonă a prieteniei, colaborării, bunei vecinătăți și a conviețuirii pașnice, fără arme nucleare. Realizarea unei asemenea zone în Balcani — legate și de alte zone denuclearizate din Europa — ar constitui un pas spre o Europă fără arme nucleare, ar avea efecte dintre cele mai pozitive asupra ansamblului climatului politic european.

— În actualele condiții internaționale, o însemnătate deosebită ar avea *adoptarea, cu participarea tuturor statelor, a unor măsuri eficiente pentru creșterea încrederii între state.* România consideră de o maximă importanță pentru întărirea încrederii și destinderii dintre state *convenirea retragerii tuturor trupelor străine în interiorul granițelor naționale, asumarea de către fiecare stat a angajamentului term de a nu disloca trupe pe teritoriul altor state.* În concepția țării noastre, aceste măsuri trebuie să vizeze, de asemenea, următoarele: *reducerea manifestărilor politice de bloc, diminuarea activităților militare ale blocurilor, intensificarea eforturilor pentru desființarea concomitentă a acestora; desființarea bazelor militare de pe teritoriul altor state; renunțarea la efectuarea de manevre și demonstrații militare, în special cu participarea mai multor state, în apropierea frontierelor naționale ale altor state; aplicarea consecventă a măsurilor de creștere a încrederii înscrise în Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa; respectarea cu bună credință de către toate statele a angajamentelor asumate în virtutea acordurilor existente în domeniul dezarmării, cât și a hotărârilor O.N.U. privind negocierile de dezarmare, în-deosebi a celor adoptate prin consens.*

— Pentru a se crea condiții prielnice dezarmării, trebuie să se acționeze neîntârziat, cu mai multă hotărâre, pentru *soluționarea tuturor conflictelor dintre state exclusiv prin mijloace pașnice, pentru stingerea actualelor conflicte și reglementarea lor pe cale politică, prin tratative, pentru prevenirea apariției oricărui noi conflict și confruntări militare.* Țara noastră consideră că este necesar ca toate statele să-și

asume angajamentul de a-și soluționa toate diferendele lor internaționale prin metode pașnice, manifestând toleranță și autorețineră și renunțând la orice formă de recurgere la forță sau la amenințarea cu forța. De o mare importanță ar fi adoptarea de către Adunarea Generală a O.N.U. a unei declarații privind reglementarea tuturor diferendelor dintre state exclusiv prin mijloace pașnice — consideră țara noastră.

— Pentru prevenirea și soluționarea pașnică a conflictelor și diferendelor dintre state, România propune crearea în cadrul O.N.U. a unui organism special care să acționeze în direcția organizării tratativelor și soluționării problemelor dintre state numai pe această cale.

— Aplicarea ansamblului de măsuri vizând oprirea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmare trebuie să se facă în condiții de încredere reciprocă și de securitate egală pentru toate țările. În acest sens, România consideră că este necesară asigurarea unui control strict și eficace asupra îndeplinirii obligațiilor pe care și le asumă statele în vederea realizării unei dezarmări reale, a încurajării și sprijinirii negocierilor. În acest sens, țara noastră se pronunță pentru instituirea în cadrul O.N.U. a unui organism internațional investit cu dreptul de a controla și inspecta realizarea măsurilor de dezarmare adoptate, urmînd ca guvernele să-i acorde integral sprijin.

— Pentru întărirea păcii, securității și colaborării sănătoase între națiuni, România consideră că ar avea o importanță excepțională angajamentul solemn al tuturor statelor de a renunța la forță și la amenințarea cu forța, de a respecta independența tuturor popoarelor, dreptul lor imprescriptibil de a-și hotărî liber destinele, fără nici un amestec din afară.

— După opinia țării noastre, un obiectiv de o asemenea amploare cum este dezarmarea generală și totală poate fi îndeplinit numai treptat, prin măsuri parțiale în cadrul unui proces pe etape. De aceea, este necesar ca Adunarea Generală să adopte la această sesiune programul global de dezarmare. Programul va trebui să fie cât mai angajant, să cuprindă, cu priorități și termene bine stabilite, ansamblul de măsuri ce ar urma să fie negociate, atât bilateral cît și multilateral, în cadrul unui proces susținut de dezarmare, într-o viziune de perspectivă, care să conducă în final la dezarmarea generală și totală. Țara noastră consideră că Adunarea Generală a O.N.U. va trebui să consemneze angajamentul solemn al tuturor statelor de a coopera într-un spirit constructiv și cu bună credință pentru transpunerea în viață a acestui program. Se consideră necesar să se acționeze pentru respectarea și aplicarea de către toate statele a hotărîrilor și rezoluțiilor O.N.U., pentru îmbunătățirea acestui for mondial, astfel încît acesta să aducă o contribuție mai puternică la soluționarea problemelor internaționale pe calea tratativelor, la asigurarea colaborării între toate statele, fără deosebire de orînduire socială, la realizarea unei păci trainice în lume. Respectarea strictă de către fiecare stat a hotărîrilor O.N.U. este în interesul tuturor națiunilor, deoarece cei ce nesocotesc astăzi sau nu vor să aplice hotărîrile și rezoluțiile O.N.U. își pun în pericol însăși independența lor, pentru că mîine aceleași practici se vor întoarce împotriva lor.

— Țara noastră acordă o mare importanță creșterii rolului popoarelor, al opiniei publice mondiale în soluționarea tuturor problemelor care privesc pacea și progresul umanității, întărirea solidarității și conlucrării lor în afirmarea politicii de destindere, pace și independență națională. Marile demonstrații pentru pace și dezarmare care au avut loc în ultima vreme în numeroase state, inclusiv în țara noastră, și care se afirmă cu o vigoare și forță necunoscute în anii de după cel de-al doilea război mondial, demonstrează clar că acțiunea popoarelor, a opiniei publice în favoarea dezarmării

mării și păcii se dezvoltă ca un factor nou, progresist, în relațiile internaționale contemporane, de o însemnătate deosebită în oprirea cursei înarmărilor, în salvarea omenirii de la catastrofa nucleară. Un rol deosebit revine în lupta pentru dezarmare, pace și înțelegere tinerei generații, care reprezintă majoritatea populației globului și care ar da cele mai mari jertfe în cazurile de conflicte armate. Țara noastră sprijină activ acțiunile de lansare a unei noi campanii mondiale de dezarmare sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite.

— În efortul istoric de oprire a cursei înarmărilor și de înfăptuire a dezarmării, o răspundere și un rol deosebit revin oamenilor de știință, care cunosc cel mai bine capacitatea distructivă a armamentelor moderne și urmările catastrofale ale unui război atomic. În condițiile actuale nici un om de știință nu mai poate rămâne indiferent față de faptul că realizările științei, cele mai noi cuceriri ale tehnicii moderne sînt folosite pentru fabricarea de arme tot mai distrugătoare, că importante resurse materiale și un uriaș potențial științific sînt acaparate de politica înarmărilor. În aceste împrejurări, România consideră că este necesar să se asigure condiții ca oamenii de știință să-și facă auzit glasul la O.N.U. și în alte organisme internaționale, să participe nemijlocit la dezbaterea tuturor problemelor care privesc dezarmarea și pacea.

— Pornind de la necesitatea de a se face totul pentru asigurarea unui climat de încredere, pace și colaborare între națiuni, România consideră că o deosebită importanță ar avea încetarea propagandei pentru înarmare și război și desfășurarea unor acțiuni largi de educare a popoarelor în spiritul idealurilor păcii, împotriva războiului și înarmărilor. În acest sens România propune să se cîvină organizarea, sub egida Organizației Națiunilor Unite, a unei conferințe mondiale a mijloacelor de informare în masă — radio, televiziune, presă — care să dezbată și să stabilească măsuri corespunzătoare în această direcție.

— În lumea de azi, dezarmarea, ca și alte probleme internaționale majore de interes vital pentru întreaga omenire, trebuie soluționate într-un mod democratic, cu participarea activă a tuturor statelor. În acest context, țara noastră se pronunță pentru creșterea rolului și răspunderii Organizației Națiunilor Unite în înfăptuirea dezarmării.

După cum se știe, documentul final al primei sesiuni a Adunării Generale consacrată dezarmării a confirmat că O.N.U. reprezintă cadrul larg democratic în care trebuie să se realizeze și să se aplice acordurile de dezarmare cu participarea tuturor statelor lumii. Situația actuală reclamă consolidarea și democratizarea în continuare a mecanismului de dezbateri și negocieri în domeniul dezarmării stabilit la prima sesiune specială.

Țara noastră sprijină lărgirea componenței Comitetului pentru dezarmare de la Geneva și accesul altor state la lucrările acestuia, creșterea rolului Centrului O.N.U., privind dezarmarea și al Institutului de cercetări al O.N.U. privind dezarmarea, precum și alte măsuri de natură să contribuie la sporirea eficienței organismului O.N.U. în domeniul dezarmării.

*

Prezentînd aceste propuneri, delegația țării noastre a spus că este gata să concluzeze cu delegațiile celorlalte state, în examinarea oricăror altor propuneri con-

structive, de natură să contribuie la găsirea, cu participarea tuturor națiunilor, a unor soluții raționale problemei fundamentale a timpului nostru: eliminarea pericolului de război și asigurarea păcii trainice pe pământ.

Exprimând deplinul atașament al țării noastre față de Națiunile Unite, față de Carta adoptată acum aproape patru decenii, delegația României a spus că se impune ca toate națiunile să facă totul, să acționeze în mod ferm pentru soluționarea problemei fundamentale a contemporaneității: oprirea cursei înarmărilor, trecerea la dezarmare, și în primul rând la dezarmarea nucleară, și asigurarea unei păci trainice în lume.

Delegația noastră și-a exprimat convîngerea că cea de a doua sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării poate și trebuie să determine o schimbare hotărîtă a evoluției internaționale — de la încordare și confruntare spre destindere și dezarmare, spre o politică de largă cooperare și înțelegere internațională între toate statele, indiferent de mărime sau orînduire socială.

Țara noastră și-a exprimat și cu acest prilej încrederea că stă în puterea statelor membre ale Națiunilor Unite, ca, acționînd cu spirit de răspundere și voință politică, să facă din această sesiune un moment hotărît în lupta pentru îndeplinirea aspirațiilor arzătoare ale popoarelor spre o lume pașnică, fără arme și războaie, o lume a înțelegerii și colaborării. Popoarele așteaptă ca, prin rezultatele sale, sesiunea specială să se înscrie ca o mărturie a hotărîrii generației noastre de a se ridica la înălțimea sarcinii de însemnătate istorică a realizării dezarmării, a apărării vieții și civilizației pe planeta noastră, de a asigura un viitor pașnic generațiilor de mline. Încetarea cursei înarmărilor, reducerea și eliminarea armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă, dezarmarea reprezintă singura alternativă rațională la riscul real al unei conflagrații nucleare nimicitoare.

În încheiere, ministrul de externe al țării noastre a spus: «Împuternicindu-mă să prezint în fața dumneavoastră concepția și propunerile României cu privire la dezarmare *Președintele Republicii Socialiste România, Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România*, adresează un apel insistent tuturor șefilor de stat, parlamentelor, guvernelor, tuturor statelor lumii să-și aducă contribuția pozitivă la lucrările sesiunii speciale, astfel încît aceasta să se încheie cu rezultate pozitive și concrete, pe măsura dorințelor și speranțelor popoarelor, să ducă la adoptarea de măsuri practice de încetare a cursei înarmărilor și de trecere la dezarmare, în primul rând la dezarmare nucleară».

•

Biserica și credincioșii noștri sprijină din toată inima aceste nobile strădanii de apărare a vieții, pe care țara noastră și Președintele ei, Domnul Nicolae Ceaușescu, le depun cu rîvnă și fără contenire pentru ca pe pămîntul nostru cel binecuvîntat de Dumnezeu să nu se întindă duhul pustiirii.

Dumnezeu să binecuvînteze pe toți făcătorii de pace și să-i încununeze cu izbînda unei lumi fără arme, fără vrăjmășii.

Pr. GH. BOGDAN

ACȚIUNI SPECIFICE ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN SPRIJINIREA POZIȚIEI ROMÂNIEI DE ÎNTĂRIRE A PACII ȘI DE ÎNCEPERE DE URGENȚA A DEZARMĂRII NUCLEARE*

În ultima vreme, evoluția vieții internaționale este marcată de o serie de tendințe și fenomene profund negative, care determină accentuarea încordării, creșterea insecurității popoarelor. În diferite părți ale lumii persistă stări de tensiune, criză și conflicte între state și grupuri de state, continuă să se manifeste vechea politică de dominație și asuprire. O amploare fără precedent a luat cursa înarmărilor, a cărei neîntreruptă escaladare sporește puternic pericolul de război nuclear, amenințând securitatea și independența tuturor națiunilor, generînd o adîncă îngrijorare pentru viitorul întregii omeniri.

Confruntată cu noi și complexe probleme nerezolvate, omenirea a ajuns astăzi la un moment de răspîntie al dezvoltării sale. Prezentul și, mai ales, viitorul ei, înaintarea pe calea progresului sînt astăzi direct condiționate de soluționarea efectivă a acestor probleme, printre care, la loc de cinste, se situează înlăturarea primejdiei unui nou război distrugător, asigurarea păcii și securității mondiale. Calea spre acest țel nu este decît una singură: *oprirea neîntîrziată a cursei înarmărilor*, înlăturarea de urgență a dezarmării, și în primul rînd a dezarmării nucleare, nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța, respectarea suveranității și independenței tuturor popoarelor.

În epoca noastră, aspirațiile cele mai de seamă ale omenirii contemporane — pacea, dreptatea socială, independența, libertatea și fraternitatea între oameni și popoare — se identifică cu idealurile sfînte ale Evangheliei Mîntuitorului Hristos, Domnul păcii (Isaia IX, 1). Rezolvarea lor cere, în mod imperios, existența unui climat de pace, colaborare și înțelegere, plecîndu-se de la situația prezentă în lume, adică de la existența unor state cu sisteme sociale, economice și politice diferite.

Darul păcii ne-a fost adus de Mîntuitorul Iisus Hristos și ne-a fost lăsat ca legămînt sfînt. «Pacea Mea o las vouă» (Ioan XIV, 27). Năzuința constantă a tuturor popoarelor spre o viață pașnică nu este altceva decît un reflex al vieții de pace zidită de Dumnezeu în om. Pacea este condiția sine qua non a existenței, propășirii și fericirii omului pe pămînt și a moștenirii împărăției veșnice din ceruri. Fiind rînduală a firii, necesară vieții sociale, pacea se răsfrînge ca lege înnăscută în însăși ființa omenească.

Popoarele vechi au trăit cu speranța în vremurile cînd pacea și dreptatea vor domni deplin în lume, cum reiese din operele scriitorilor antici, greci și romani.

În *Vechiul Testament* apare evidentă năzuința de pace între oameni și popoare. Pacea — ca sublim ideal mesianic — este darul lui Dumnezeu, este bucuria cerească (Ps. XXVII, 11; Isaia XLV, 7). Moisi înfățișează pacea ca dar divin pentru păstrarea Legii: «De veți umbla după legile Mele și veți păzi poruncile Mele și le veți împlini — zice Domnul... voi trimite pace pe pămîntul vostru» (Levitic XXVI, 3—6). Profetiile despre venirea Mîntuitorului în lume vorbesc de vremurile cînd «mîla și adevărul se vor întîmpina, dreptatea și pacea se vor săruta» (Ps. LXXXIV, 11).

* Text dezvoltat al intervenției la Conferința mondială «Oamenii de religie pentru apărarea dreptului sacru al vieții împotriva unei catastrofe nucleare» (Moscova, 10—14 mai 1982).

Deci, în scrierile Vechiului Testament, împărăția lui Mesia este înfățișată ca o domnie a păcii între oameni și popoare iar Mesia ca Domn al păcii.

În *Noul Testament*, ideea de pace este înfățișată sub toate formele ei; stăruindu-se asupra îndatoririi creștinilor de a se face împreună-lucrători cu Hristos, nu numai la împăcarea semenului cu Dumnezeu, ci și la apărarea și statornicirea păcii între oameni și popoare.

Termenul pace — care apare, fără derivate de 86 ori — îl întâlnim în formulele de salutare și despărțire (Ioan XX, 19; Luca II, 29). Pacea este dar divin din împărțirea căreia rodește unirea omului cu Dumnezeu. La asemenea pace gândește Sf. Apostol Pavel când scrie evreilor: «Căutați pacea cu toți și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu» (Evrei XII, 14). Pacea este darul ceresc care străjuiește în inimile credincioșilor (Filip. IV, 14; Colos., III, 15). Același Apostol face legătura între bucuria creștinilor și pacea adusă lumii de Iisus Hristos, scriind romanilor: «Iar Dumnezeuul nădejii să vă umple pe voi de toată bucuria și pacea în credință, spre a prisosi voi în nădejde» (Rom. XV, 13). Ideea de pace este temei al ordinii și înțelegerii între oameni și popoare: «Dumnezeu nu este al neorânduiei, ci al păcii» (I Cor., XIV, 33).

Pacea, la rindu-i, face, să rodească dreptatea, cum a scris Sf. Iacob: «Roada dreptății se seamănă în pace la cei care lucrează pacea» (Iacob III, 18).

Trăirea în pace nu se mărginește numai la creștini, ci se extinde la toți oamenii. În cîntarea îngerească de la nașterea Mîntuitorului auzim: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca II, 14) iar Sf. Apostol Pavel scrie romanilor: «Cît ține de voi, fiți în pace cu toți oamenii» (Rom. XII, 18).

Pacea este, deci, un element constitutiv al Evangheliei Mîntuitorului Iisus Hristos, învățătura Sa fiind o adevărată solie a păcii.

Științii Părinți și scriitorii bisericești s-au străduit să treacă în faptă domnia păcii în lume. În operele lor întâlnim numeroase îndemnuri adresate creștinilor de a trăi în pace cu Dumnezeu și cu semenii. De exemplu, Sf. Clement Romanul vorbește de pace credincioșilor săi (Epistola I către Corinteni); în «Didahie» întâlnim porunca dată creștinilor de a se împăca cu cei care se războiesc (Didahie IV, 3); Epistola lui Barnaba pune pacea alături de dreptate, numind pe creștini «fii ai dragostei și ai păcii» (Epistola lui Barnaba XXI, 9). Clement Alexandrinul se arată un dușman neîmpăcat al războiului iar Origen stăruie asupra îndatoririi creștinului «de a apăra pacea cu munca sa, cu truda sa, iar de este necesar chiar cu pretul vieții și al bunului său nume» (Comentar la Romani). Sf. Vasile cel Mare și Sf. Grigore de Nissa socotesc războiul drept crimă, iar Sfîntul Ioan Gură de Aur spune: «Nimic nu este asemenea păcii... Pacea este maica tuturor bunurilor. Ea nimicește războiul, distruge teama, alungă vrăjmășia... Niciodată nu am fost și nu vom fi dușmani ai păcii, căci dacă vom pierde pacea ne vom face dușmani ai celor care au auzit de la Hristos cuvintele «Pace vouă» (Omilie la Înălțarea Domnului).

În Apus, Tertulian a fost un dușman neîmpăcat al războiului; Sfîntul Ciprian al Cartaginei a fost un ardent susținător al păcii, iar Fericitul Augustin consideră pacea ca țintă a omeniirii, spunînd: «Pacea este un bun atît de mare încît, chiar în cele pămîntești, nimic nu este mai plăcut decît de ea să auzi, nimic mai rivnit decît s-o dorești, nimic mai bun decît s-o găsești» (De civitate Dei, XIX, 11).

Deci, și Părinții Bisericii au acordat păcii locul ce i se cuvine între preocupările majore ale tematicii operelor lor.

Deși Biserica nu are o misiune economică, socială sau politică — ea fiind o instituție religioasă-morală — totuși, întrucât credincioșii aparțin atât Bisericii cât și societății în care trăiesc, Biserica și-a precizat atitudinea creștină fundamentală în relațiile dintre oameni și are un cuvânt de spus și în ceea ce privește ordinea socială.

În soluționarea problemelor majore ale omenirii — între care pacea se află la loc de cinste — oamenii Bisericii — Ierarhi, preoți și credincioși — și-au dat seama că slujirea lui Dumnezeu este strâns legată de slujirea semenilor.

Biserica Ortodoxă Română are, pe lângă motivele generale, scoase din învățătura sa, și motive speciale pentru a susține, de pe poziția sa și cu mijloacele sale specifice, lupta seculară a poporului român pentru pace, dreptate și independență. Menționăm, între acestea strânsa și indisolubila legătură dintre aspirațiile poporului și ale Bisericii noastre, apoi contribuția Bisericii la lupta pentru independență și neamținare, precum și participarea reprezentanților clerului la cele mai de seamă acte și momente ale istoriei noastre naționale. Sprijinind năzuințele proprii ale credincioșilor săi, Biserica Ortodoxă Română consideră pe toți oamenii ca frați, ca fii ai aceluiași Părinte ceresc, învățându-i să se iubească și să se respecte, promovind între toți oamenii pacea, dreptatea, egalitatea, fraternitatea și într-ajutorarea.

În lupta de sprijinire și consolidare a păcii, Biserica noastră desfășoară o acțiune proprie preocupărilor ei. Promovarea cauzei păcii a fost și este una din coordonatele majore care au determinat Ierarhii, preoții și credincioșii Bisericii noastre să sprijine acțiunile Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Conferinței Bisericilor Europene, Conferinței Creștine pentru Pace, sau ale Consiliului Mondial al Păcii sau Consiliului național pentru apărarea păcii din România.

Ierarhii și teologii ortodocși români și-au spus răspicat cuvântul pentru apărarea păcii, pentru îndepărtarea pericolului unei noi conflagrații mondiale. Cu atât mai mult acum, când viața umanității este grav amenințată, când pericolul unui nou război a devenit mai amenințător ca niciodată, Ierarhii și teologii noștri, ca de altfel preoții și credincioșii Bisericii noastre, trebuie să ne înălțăm glasurile ca unul pentru apărarea celui mai de preț bun al omenirii — viața.

Apărarea vieții — dar divin suprem pe acest pământ — este o datorie fundamentală a oricărui om, indiferent de concepțiile sale religioase sau filozofice. Cu atât mai mult noi, oamenii Bisericii, care mărturisim un crez religios, ne simțim angajați ființial, în apărarea — până nu este prea târziu — a vieții, a păcii, a dreptății, a libertății și a independenței oamenilor și popoarelor de pe întreg cuprinsul pământului.

Conștiința religioasă în general, și cea creștină ortodoxă în special, nu poate justifica în niciun fel vărsarea de sînge. Omul este creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (Facere I, 26) și prin aceasta viața sa ține de Dumnezeu. A lovi în viața aproapelui înseamnă pentru creștin a răni iubirea lui Dumnezeu față de el, căci zice Scriptura: «De va vărsa cineva sînge omenesc, sîngele acela de mîna de om se va vărsa, căci Dumnezeu a făcut pe om după chipul său» (Facere IX, 6). Nu ne este permis, în calitate de creștini, să disoclem res-

ponsabilitatea noastră față de Dumnezeu de aceea față de semenii noștri, căci Dumnezeu pentru a mântui pe om a dat pe Unicul Său Fiu ca jertfă pentru salvarea vieții acestuia: «Căci atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său Unul-Născut l-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan III, 16). Pentru noi este semnificativ faptul că Mântuitorul Iisus Hristos a desființat jertfa sângeroasă a Legii Vechi și a instituit jertfa altarlui, cea fără de sânge. De aceea, atitudinea noastră în fața morții, a pericolului nuclear trebuie să fie energetică și radicală, neadmițând nici un fel de compromis cu stihiele morții.

Cursa aberantă a înarmărilor reprezintă o povară tot mai greu de suportat pentru toate statele și popoarele lumii. Ea frânează progresul economic și social, ca și dezvoltarea cooperării între state. Înarmările absorb nu numai uriașe fonduri materiale — 1 milion de dolari pe minut — ci și un enorm potențial științific de cercetare.

Escaladarea fără precedent a cursei înarmărilor, perfecționarea armelor de distrugere în masă prin elaborarea de planuri pentru producerea și amplasarea în Europa de rachete nucleare cu rază medie de acțiune, de planuri pentru producerea bombei cu neutroni, așa-numita «bombă curată», concentrarea fără precedent a armelor convenționale și a efectivelor militare pe continentul nostru sînt în contrast evident cu prevederile Actului final de la Helsinki din 1975, care cerea «reducerea confruntărilor militare și promovarea dezarmării».

Iată de ce, *obiectivul central* al luptei pentru edificarea păcii și securității pe continentul european, ca și în întreaga lume, trebuie să-l constituie în prezent *oprirea imediată a cursei înarmărilor*, abordarea frontală și rezolvarea neîntîrziată a dezangajării militare și a dezarmării, în primul rînd a dezarmării nucleare. Este necesar să se treacă de îndată la măsuri concrete, practice care să ducă la înlăturarea primejdiei unui război nuclear devastator.

Viața și ființa umană, atât de amenințate în prezent, constituind un tezaur comun al întregii umanități, o angajează în întregime în salvarea acestor valori. De aici, ridicarea și solidarizarea conștiințelor umane înaintate în fața pericolului nuclear, oare au îmbrăcat forma unor manifestări de masă, de amploare fără precedent — meeting-uri, marșuri, acțiuni de protest, apeluri etc. — care s-au desfășurat și se desfășoară în R. F. Germania, Suedia, Franța, Italia, Spania, S.U.A., Japonia, Marea Britanie și în alte țări, printre care și România.

În acest context, trebuie să amintim strălucita inițiativă de pace a Președintelui României, Dl. Nicolae Ceaușescu, datorită căreia Frontul Democratiei și Unității Socialiste — cel mai larg organism reprezentativ din care fac parte și Culetele — a lansat, la 30 noiembrie 1981, un «Apel pentru dezarmare și pace» adresat, în numele întregului popor român, tuturor organizațiilor democratice, opiniei publice, popoarelor din toate țările, pentru a întreprinde noi și tot mai puternice acțiuni pentru împiedicarea amplificării cursei înarmărilor și sporirii arsenalului militar, pentru adoptarea și aplicarea de măsuri concrete în domeniul dezarmării, în primul rînd a dezarmării nucleare. «Este necesar — spune Apelul — să se acționeze acum, pînă nu este prea târziu, pentru a opri cursa înarmărilor, pentru a împiedica un nou război mondial, pentru a asigura pacea în Europa și în întreaga lume, pentru a acționa în deplină unitate cu toate popoarele în vederea asigurării dreptului fundamental al oamenilor la muncă, la viață, la libertate, la cultură, la cuceririle științei — dreptul de a fi liberi și independenți».

România, prin glasul Preşedintelui său, consideră că «numai în condițiile lichidării arsenalului atomic din Europa va exista garanția liniștii, păcii și vieții popoarelor de pe continent, a securității întregii lumi. Acum, până nu este prea târziu, popoarele Europei, popoarele lumii întregi trebuie să spună un Nu hotărât armamentului nuclear, să impună măsuri concrete, practice de dezarmare...».

România se pronunță pentru convocarea unei Conferințe europene de întărire a încrederii și de dezarmare, pe care s-a oferit s-o găzduiască la București, pentru a se asigura continuitatea reuniunilor consacrate securității și cooperării în Europa, în vederea împlinirii prevederilor Actului final de la Helsinki.

România se pronunță ferm pentru trecerea la reducerea cheltuielilor militare, la reducerea armamentelor, prin înghețarea cheltuielilor militare la nivelul anului 1981 și reducerea treptată, în următorii ani, a bugetelor militare cu cel puțin 10% până în anul 1985, ceea ce a și făcut. «Să facem totul — continuă Apelul F.D.U.S. — pentru ca imensele bugete militare, fondurile cheltuite pentru înarmare să fie folosite pentru împlinirea programelor de dezvoltare economică ale fiecărei țări, pentru sprijinirea popoarelor din țările subdezvoltate în eforturile lor de progres, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune! Să facem ca politica de dezarmare să contribuie la lichidarea decalajelor dintre state, la instaurarea noului ordinii economice — condiție esențială a păcii și progresului, a stabilității politice și economice mondiale».

România crede că echilibrul militar din lume nu trebuie realizat prin intensificarea înarmărilor, prin sporirea cheltuielilor militare. Apelul F.D.U.S. continuă: «Trebuie să se acționeze pentru un echilibru militar care să nu pună în pericol securitatea și pacea nici unei țări și care să fie realizat nu pe seama sporirii înarmărilor, ci prin diminuarea și reducerea lor treptată».

Omenirea nu poate trăi în liniște și siguranță atâta timp cât se acumulează în lume noi și noi arme ucigătoare, mai ales nucleare. De fapt, cursa înarmărilor și securitatea internațională se află într-un raport invers proporțional. «O pace adevărată și durabilă — afirmă documentul sesiunii speciale O.N.U. consacrată dezarmării din anul 1978 — nu poate fi obținută decât prin aplicarea efectivă a sistemului de securitate prevăzut de Charta Națiunilor Unite și prin reducerea substanțială a armamentelor și forțelor armate».

Ca oameni ai Bisericii trebuie să fim conștienți de faptul că Dumnezeu, Creatorul nostru, este părintele tuturor oamenilor iar noi simțem fiii Săi după har și frați întreolaltă. Dumnezeu este iubire (I Ioan IV, 8) și în iubire ne simțim legați de Creator și de semenii noștri. Noi toți alcătuim un mare trup, Trupul lui Hristos, fiind unii altora mădulare (Rom. XII, 5), spre slujirea semenilor. A ucide un mădular al Trupului lui Hristos, sau — mai grav — a ucide în masă constituie o nesocotire voită a legii dragostei lui Hristos, un atac direct la adresa trupului umanității și la viața omenirii. De aceea, Bisericile și Cultele nu pot tolera amenințarea și aruncarea omenirii într-un cataclism nuclear. Împlinind mesajul păcii în lume, avem conștiința că lucrăm împreună pentru edificarea Împărăției lui Dumnezeu, care este «dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfânt» (Rom. XVI, 17).

Biserica Ortodoxă Română și celelalte Biserici și Culte din România sprijină, de pe pozițiile lor și cu mijloacele lor specifice, poziția României în problemele întăririi și consolidării păcii în lume a opririi cursei înarmărilor, în special a celei nucleare, a dezangajării militare și a dezarmării. A face din pace și bună înțe-

legere climatul firesc și universal al vieții tuturor oamenilor și popoarelor — iată idealul pe care Ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române au înțeles să-l sprijine din suflet, având convingerea că un adevărat creștin nu poate abdica de la porunca păcii dată de însuși Mântuitorul Iisus Hristos.

Mai ales în ultimii ani, prin consfătuiri interconfesionale, conferințe teologice interconfesionale, semnarea de apeluri pentru pace sau prin alte acțiuni comune, Biserica Ortodoxă Română și celelalte Culte din România au desfășurat și desfășoară o rodnică activitatea de consolidare a păcii și înfrățirii între oameni și popoare.

Acțiunile de pace inițiate de Biserica noastră au fost făcute cunoscute și peste hotare prin scrisori irenice, apeluri și mesaje pentru pace, cuvântări, declarații și întrevederi în cadrul vizitelor făcute de conducătorii sau reprezentanții Bisericii noastre conducătorilor bisericești de peste hotare sau a vizitelor acestora în România.

În acest context trebuie să amintim uriașa activitate în favoarea păcii și înfrățirii între oameni, popoare și Biserici de Prea Fericitul Părinte Patriarh Dr. IUSTIN MOISESCU, mai ales pînă la alegerea ca Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române în 1977, în cadrul Mișcării Ecumenice contemporane, în diferite organizații internaționale creștine sau în întruniri cu caracter laic.

Prea Fericirea Sa a luat parte la Congrese, conferințe și întruniri laice dedicate promovării și consolidării păcii, cum ar fi: Congresul popoarelor pentru apărarea păcii (Viena, 1952); Congresul mondial pentru dezarmare și pace — Moscova, 1962, cu care prilej a avut loc și o reuniune a reprezentanților Cultelor; Congresul mondial pentru pace, independență națională și dezarmare generală — Helsinki, 1965; Congresul mondial al forțelor păcii — Moscova, 1973 sau la numeroase sesiuni ale Comitetului național pentru apărarea păcii din R. S. România.

Prea Fericirea Sa a participat ca reprezentant al Bisericii noastre la reuniuni ale organizațiilor internaționale creștine, care au tratat și problema păcii. Amintim, de ex., în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a V-a Adunare a C.E.B. de la Nairobi din 1975; în cadrul Conferinței Bisericilor Europene, la Nyborg VI din 1971, la Engelberg (Nyborg VII) în 1974 sau în cadrul Conferinței Creștine pentru Pace, la adunările generale I din 1961 Praga, cu tema «Pe pământ pace», la a II-a din 1964 cu tema «Legământul meu este viață și pace» sau la a III-a în 1968 cu tema «Salvați omul, pacea este posibilă».

Activitatea în favoarea păcii în cadrul organizațiilor internaționale creștine este continuată, în prezent, în C.E.B. de I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, membru în Comitetul Executiv și în Comitetul Central și de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, Exarh patriarhal pentru Europa Centrală și Occidentală, membru în Comitetul Central și în Comisia Bisericilor pentru Afaceri Internaționale; în Conferința Bisericilor Europene de I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, membru în Comitetul Consultativ al K.E.K. și de I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, membru în Comitetul Consultativ și în cel Financiar al K.E.K. iar în Conferința Creștină pentru Pace de I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, membru în Comitetul de continuare a lucrărilor și de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, ales vicepreședinte al C.C.P. la a V-a Adunare generală din 1978 cu tema «Chemarea lui Dumnezeu la solidaritate; creștinii pentru pace, dreptate și eliberare», pentru a nu numi decât pe cei mai de seamă reprezentanți ai Bisericii noastre în principalele organizații internaționale creștine.

Teologii români au adus contribuții de seamă la lupta pentru apărarea și consolidarea păcii, prin studiile elaborate. Ideile și concepțiile de pace, dreptate socială, libertate, independență națională și coexistență pașnică, condamnarea războiului, educarea tineretului în sprijinul ideilor păcii și buneii înțelegeri între oameni, ca și alte probleme ale vieții contemporane, au fost larg dezbătute. În revistele noastre teologice iar reprezentanții Bisericii noastre, ca și ai altor Culte au participat la numeroase întruniri internaționale în care s-au dezbătut probleme de acest gen.

Din 1974, Biserica Ortodoxă Română face parte din Frontul Democrației și Unității Socialiste. La I Congres al F.D.U.S. (23—24 mai 1974) în numele Cultelor din România a vorbit P. F. Patriarh Iustin, atunci Mitropolit al Moldovei și Sucevei, despre rolul Bisericii în viața poporului român, despre libertatea religioasă de care se bucură Cultele, despre angajamentul acestora de a participa la efortul general de ridicare a nivelului vieții în România, despre necesitatea apărării păcii în lume. Membrii Sinodului permanent au fost aleși în Consiliul național al Frontului Unității Socialiste.

La al II-lea Congres al F.D.U.S. (17—18 ianuarie 1980), Prea Fericitul Patriarh Iustin a vorbit, în numele Bisericii Ortodoxe Române subliniind legătura dintre popor și Biserică, precum și despre atașamentul Bisericii noastre la transformările intervenite în viața țării după eliberare și la apărarea păcii în lume, spunând între altele: «Din cuvintele Sf. Scripturi se face evident adevărul că creștinismul este o religie a vieții, a dragostei, a egalității și a dreptății, a păcii și a buneii înțelegeri între oameni. Dragostea, frățietatea și unitatea își găsesc cel mai rodnic teren într-o atmosferă de pace, de dreptate, de bună înțelegere, de respect și prețuire reciprocă. De aceea, Biserica noastră a înțeles să sădească în sufletele credincioșilor ei pacea și buna înțelegere, dreptatea și cinstea, omenia și înfrățirea cu toți oamenii...». Membrii Sinodului permanent au fost aleși în Consiliul național iar alți șase ierarhi și doi clerici în Comitetul central al Frontului Democrației și Unității Socialiste.

*

Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința din 16 decembrie 1980, a lansat două *Apeluri pentru pace*.

Primul, adresat «Bisericii creștine, religiilor din întreaga lume și oamenilor de bine de pretutindeni», pleacă de la o serie de texte biblice în favoarea păcii, arătând că «Pacea ocupă un loc central în lucrarea și învățătura Mântuitorului Hristos, de aceea Biserica are datoria sfântă ca, propovăduind Evanghelia lui Hristos numită de Sf. Ap. Pavel «Evanghelia păcii» (Efes. VI, 15), să predice, în primul rând, pacea între popoare și bunăvoința în sufletele oamenilor...».

Constatănd că situația internațională este deosebit de încordată, că primejdia unui nou război n-a pierit și că, deși în multe foruri internaționale s-au purtat discuții și s-au adoptat rezoluții cu privire la măsurile de dezarmare — măsuri propuse de nenumărate ori de România — nu s-a realizat nimic substanțial pentru oprirea cursei înarmărilor, Apelul afirmă că «...toți oamenii sînt chemați să-și unească eforturile pentru instaurarea unui climat de pace, de destindere, de încredere reciprocă și de cooperare. Bisericile și credincioșii lor nu pot lipsi din rîndurile celor care ostensesc pentru apărarea păcii și pentru ocrotirea vieții oamenilor... Ne ridicăm cu hotărîre glasul pentru apărarea păcii în lume, pentru

Înțelegerea dintre popoare, pentru rezolvarea tuturor conflictelor pe calea înțeleptă a tratativelor, adresînd astăzi apel stăruitor tuturor Bisericilor creștine din lume, tuturor religiilor și oamenilor doritori de bine de pretutindeni, cerîndu-le să-și unească tot mai mult eforturile în apărarea vieții, pentru a opri valul înarmărilor și a pune lumea la adăpost față de distrugerile războiului, pentru învingerea răului, a opresiunii, a nedreptății și a egoismului din viața omenirii contemporane... Să facem totul pentru dezvoltarea armonioasă a omului, pentru respectarea dreptului la viață, la pace, la prosperitate și fericire al tuturor oamenilor».

Al doilea Apel a fost adresat «credincioșilor români de peste hotare». Insistînd asupra unității de neam, de teritoriu, de limbă, de comuniune spirituală, de năzuințe proprii, obiceiuri, tradiții ca temeluri ale statului unitar național român, Apelul cere credincioșilor ortodocși români, care trăiesc dincolo de hotarele țării, să contribuie împreună cu cei din țară «la zidirea unei lumi noi, a unei lumi a păcii și buneii învoiri între oameni, potrivit mesajului ceresc vestit oamenilor de îngeri în jurul peșterii din Bethleem. Oameni sau popoare în pace și colaborare să trăim. Ca și oamenii, popoarele să așeze dragostea la temelia vieții lor. Astăzi, îndeosebi, cînd lumea trece printr-o etapă grea în viața sa, fiind amenințată în însăși ființa ei, chemarea aceasta dumnezeiască la viețuire în dragoste frățească și pace este mai actuală ca oricînd...».

Pretutindeni Apelul Sf. Sinod către Bisericile și Religiiile lumii a întâlnit mare interes, o serie de reviste și ziare ca «Evangelische Information» din 14 ianuarie 1981, «S.O.P.» nr. 1/ianuarie 1981, «La Croix» din 6 ianuarie 1981 sau «The Ecumenical Review» nr. 1/1981 reproducîndu-l integral sau parțial, iar numeroase personalități ale lumii bisericești exprimîndu-și adevărată adieziunea la mesajul său.

Așa cum am amintit deja, la 30 octombrie 1981 a avut loc la București ședința Biroului executiv al F.D.U.S., prezidată de Dl. Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii și al F.D.U.S., la care au luat parte reprezentanții organizațiilor sale componente, între care și ai Cultelor.

Dl. Președinte Nicolae Ceaușescu a prezentat principalele probleme ale situației internaționale actuale, amploarea și gravele pericole pe care le prezintă pentru soarta umanității cursa înarmărilor și a propus inițierea în România a unor largi acțiuni de masă ale oamenilor muncii în apărarea cauzei păcii, pentru exprimarea atitudinii lor hotărâte împotriva producerii și amplasării în Europa de rachete cu rază medie de acțiune, împotriva bombei cu neutroni, pentru convocarea unei conferințe consacrată dezarmării și încrederii în Europa și în întreaga lume. Organizarea și desfășurarea unor mari manifestații de masă — adunări, demonstrații, marșuri ale păcii — vor permite afirmarea voinței de pace a poporului român, ca o contribuție la marea mișcare mondială pentru trecerea la acțiuni concrete de oprire a cursei înarmărilor, de dezarmare, și în primul rînd de dezarmare nucleară, în vederea întăririi încrederii și securității internaționale.

Dl. Nicolae Ceaușescu a subliniat necesitatea ca F.D.U.S. să se adreseze organizațiilor similare din alte țări în vederea întăririi solidarității și unității de acțiune a popoarelor, pentru determinarea guvernelor, a organizațiilor internaționale de a trece la măsuri complete, eficace de oprire a cursei înarmărilor, pentru pace în lume.

În cadrul reuniunii a luat cuvîntul Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, care a făcut cunoscută adevărată hotărîre a clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române la lupta pentru apărarea păcii ca imperativ ce rezultă din însăși credința

creștină. Pe temeiul acestei credințe — a spus P. F. Sa — sîntem datori să slujim viața și să contribuim la propășirea ei și să condamnăm, ca un păcat grav, încercările care urmăresc distrugerea vieții și, prin aceasta, a însăși operei de creație a lui Dumnezeu.

Dintre reprezentanții Cultelor a vorbit și Dl. Pavel Bochian, președintele cultului pentecostal.

În unanimitate, participanții au hotărît să adreseze un APEL PENTRU DEZARMARE ȘI PACE, dat publicității la 2 noiembrie 1981, prin care F.D.U.S. cheamă toate organizațiile sale componente — deci și Cultele — să-și spună cuvîntul în cadrul unor largi manifestații publice, cerînd să se întreprindă și să se intensifice acțiunile tuturor statelor pentru împiedicarea amplificării cursei aberante a înarmărilor și sporii arsenalului militar, pentru măsuri concrete în domeniul dezarmării, și în primul rînd al dezarmării nucleare, pentru eliberarea omenirii de coșmarul unui nou flagel mondial. În numele întregului popor, F.D.U.S. adresează tuturor organizațiilor democratice, popoarelor din toate țările chemarea de a întreprinde noi și tot mai puternice acțiuni consacrate cauzei păcii și dezarmării. F.D.U.S. adresează tuturor organizațiilor de masă și obștești, maselor populare din toate țările Europei, ale Americii, de pe toate continentele apelul de a acționa în cea mai strînsă unitate pentru trecerea la îndeplinirea obiectivelor stîngente ale securității, destinderii și colaborării internaționale.

*

În vederea aplicării practice a chemării Apelului F.D.U.S., conducătorii și reprezentanții Cultelor din România s-au întrînit la palatul patriarhal din București la 9 noiembrie 1981 într-o consfătuire asupra modalităților de sprijinire, de pe pozițiile și cu mijloacele lor specifice, a noii inițiative românești de apărare și consolidare a păcii în întreaga lume.

Cu această ocazie, Prea Fericitul Patriarh Iustin a relevat, în cuvîntarea sa, importanța Apelului pentru dezarmare și pace al F.D.U.S. și a exprimat adeviziunea totală a clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române la acest apel, subliniind responsabilitatea Cultelor în intensificarea acțiunilor consacrate păcii și dezarmării. Aceeași adeviziune au arătat-o și conducătorii și reprezentanții celorlalte Biserici și culte din România.

La propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, participanții au hotărît organizarea la București a unei Conferințe pentru dezarmare și pace a Cultelor din R. S. România, pentru zilele de 25—26 noiembrie 1981, cu delegați ai celor 14 Culte din țară și cu invitați ai Bisericilor și organizațiilor religioase de peste hotare.

În încheierea lucrărilor, a fost adresată o telegramă D-lui Nicolae Ceaușescu, președintele Frontului Democrației și Unității Socialiste.

*

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române s-a întrunit într-o sesiune extraordinară, la 10 noiembrie 1981 la București. Cu această ocazie, Prea Fericitul Patriarh Iustin a rostit o cuvîntare în care a arătat că în vremea din urmă primejdia unui nou război a devenit iminentă prin intensificarea cursei înarmărilor, sporirea bugetelor militare ale statelor și preconizarea fabricării de noi arme de exterminare în masă, ca bomba cu neutroni. Prea Fericitul Sa a amintit că, în această atmosferă de nesiguranță mondială, Președintele României spune un NU categoric războiului afirmînd hotărîrea nestrămutată a poporului român de a trăi și munci în pace.

Apelul pentru dezarmare și pace al F.D.U.S. devine un document istoric de cea mai mare importanță, el fiind arceptat și însușit de întregul popor român.

S-a dat apoi citire textului Apelului pentru dezarmare și pace al F.D.U.S. — de către P. S. Episcop Vasile Țirgovișteanul, vicar-patriarhal, — după care membrii Sfîntului Sinod au luat cuvîntul, exprimîndu-și azeziunea totală la noua și strălucita inițiativă de pace a României socialiste, angajîndu-se că se vor situa, împreună cu clerul și credincioșii pe care-i păstoresc, în primele rînduri ale slujitorilor păcii și vieții.

În încheierea sesiunii extraordinare a Sf. Sinod, la propunerea Prea Fericitului Patriarh Iustin, s-a adoptat o telegramă de azeziune la Apel care a fost trimisă D-lui Președinte Nicolae Ceaușescu:

*

Clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române și-au manifestat deplina lor azeziune la noua inițiativă de pace a țării noastre. Astfel, în toate bisericile s-au înălțat rugăciuni speciale pentru pace. În cadrul slujbelor religioase, preoții au rostit predici în care au atras atenția credincioșilor asupra primejdiei cursei înarmărilor, îndemnîndu-i să-și sporească eforturile în lupta pentru apărarea păcii.

La Institutele teologice universitare și la Seminarile teologice au avut loc întruniri ale cadrelor didactice, studenților și elevilor seminariști, în cadrul cărora s-a citit și comentat Apelul pentru dezarmare și pace al F.D.U.S., exprimîndu-și azeziunea tuturor celor prezenți. Întrunirile au fost prezidate de Ierarhii din raza de activitate a școlilor teologice respective.

La Conferința teologică interconfesională (București, 23 noiembrie 1981), profesorii de teologie și-au exprimat azeziunea la Apel. De asemenea, la conferințele de orientare ale clerului pe luna noiembrie, preoții participanți și-au exprimat azeziunea la apel, ca de altfel și membrii adunărilor eparhiale, reunite la sfîrșitul lunii noiembrie 1981.

*

Adunarea Cultelor din R. S. România pentru dezarmare și pace.

Punctul culminant al acțiunilor întreprinse de Biserica Ortodoxă Română în sprijinul poziției României în domeniul apărării păcii care a marcat încununarea pe linie bisericească a manifestărilor legate de noua inițiativă de pace a României socialiste, l-a constituit Adunarea Cultelor din România pentru dezarmare și pace, care a avut loc la Institutul teologic din București între 25—26 noiembrie 1981. Au participat 236 reprezentanți ai celor 14 Culte din țară, precum și 42 invitați ai acestor Culte de peste hotare. Biserica noastră a avut 146 delegați.

Prea Fericitul Patriarh Iustin a rostit o amplă cuvîntare în care a analizat situația încordată din lume, datorată creșterii cursei înarmărilor, precum și necesitatea apărării și consolidării păcii în lume. Prea Fericitul Sa a spus, între altele:

«...Adezea, pacea este considerată lipsa războiului. Dar, în esența sa pacea are un caracter pozitiv. Ea este calitatea naturală a existenței popoarelor în bună înțelegere, respectîndu-și reciproc drepturile naturale și bunurile altuia și considerîndu-se părți egale ale comunităților umane în lume... Avem posibilitatea de a alege binele sau răul, viața sau moartea, dar nu avem dreptul de a alege răul, moartea sau războiul. Războiul nu este numai răul și moartea pentru noi înșine, ci și pentru alții, pentru urmașii noștri... În situația mondială actuală, dezarmarea constituie imperativul major al epocii noastre, fiind soluția radicală pentru a evita războiul și a

instaura o pace durabilă în lume. De aceea, noi cerem cu tărie oprirea cursei înarmărilor, în special a înarmărilor nucleare... Noi, Cultele din România, sintem deplin conștienți de importanța păcii în lume și sintem pregătiți pentru noi acțiuni în vederea dezarmării și păcii. Noi sintem solidari cu poporul întreg și participăm la toate eforturile de edificare a unei vieți noi în patria noastră și la apărarea păcii în lume...».

În continuare au luat cuvîntul mulți vorbitori români, care au afirmat dorința de pace a slujitorilor și credincioșilor Cultelor, hotărîrea acestora de a sprijini acțiunile în favoarea păcii, precum și adeziunea la Apelul F.D.U.S., și vorbitori de peste hotare, care s-au alăturat poziției adoptate de Cultele din România în problema dezarmării și păcii relevînd și ei importanța noii inițiative românești de pace.

În cadrul lucrărilor pe secții, au luat cuvîntul 70 delegați români și străini. Secția I a discutat tema «Aportul Cultelor la promovarea păcii și înțelegerii între popoare»; a doua, «Poziția Cultelor față de cursa înarmărilor și consecințele ei, inclusiv cele ecologice»; a treia, «Noua ordine economică mondială, garanție a păcii statornice în lume, în lumina moralei religioase» iar a patra «Slujirea de către Culte a propunerilor românești privind securitatea și cooperarea în Europa».

O sinteză a concluziilor secțiilor a fost prezentată de I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului.

În a doua zi a lucrărilor, în reuniunea plenară, vorbitorii români au dezbătut principalele probleme legate de dezarmare și pace, luînd poziție hotărîtă împotriva cursei înarmărilor, a fabricării și stocării de noi arme, împotriva bombe cu neutroni, cerînd oprirea amplasării rachetelor cu rază medie de acțiune în Europa și pronunțîndu-se pentru instaurarea unui climat de pace și concurență între toate națiunile. Vorbitorii străini au subliniat voința de a se alătura la inițiativele și acțiunile pentru pace, care urmăresc adoptarea unor măsuri concrete de dezarmare.

Pentru a exprima adeziunea fermă a Cultelor din România la vibrantul Apel pentru dezarmare și pace al F.D.U.S., plenul adunării a adoptat o *Moțiune* și o *Chemare* pentru dezarmare, pace și bună înțelegere între oameni și popoare, către toate Bisericile și Religiiile lumii, către guverne, către organizațiile internaționale și către toți oamenii de bine din întreaga lume.

În încheierea lucrărilor a luat cuvîntul Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, care a precizat că «ceea ce a fost mai important rămîne unitatea noastră de gîndire, unitatea noastră de slujire a Bisericilor în favoarea păcii, unitatea noastră de luptă pentru salvarea vieții oamenilor...».

Adunarea a trimis o telegramă D-lui Președinte Nicolae Ceaușescu, din care reiese adeziune totală a celor prezenți la noua și strălucita inițiativă de pace a României socialiste.

*

Între 10—14 mai 1982, Prea Fericitul Patriarh Iustin, în fruntea unei delegații de Ierarhi, clerici și profesori teologi, a participat la Conferința mondială «Oamenii de religie pentru apărarea dreptului sacru al vieții împotriva catastrofei nucleare» de la Moscova, alături de reprezentanții tuturor religiilor lumii. Delegații Bisericii noastre în intervențiile lor din reuniunile finale și în cele patru secții de lucru, au luat cuvîntul, arătînd voința clară a Ierarhilor, clerului și credincioșilor noștri de a sprijini darul cel mai de preț al omenirii — pacea, împotriva catastrofei unui nou război.

În concluzie putem spune că Biserica Ortodoxă Română sprijină, de pe pozițiile și cu mijloacele ei specifice, poziția României în marile probleme ale omenirii contemporane, între care — la loc central — se află aceea a apărării și consolidării păcii, a vieții oamenilor, împotriva unui nou război, pentru dezarmare și dezangajare militară.

Lector dr. CEZAR VASILIU

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Prof. Iustin Moisescu, *Temeiurile lucrării Bisericii pentru apărarea păcii*, în «Studii Teologice», nr. 3—4/1953;
2. Idem, *Biserica Ortodoxă Română în lupta pentru apărarea păcii*, în «Studii Teologice», nr. 7—8/1953.
3. I.P.S. Nestor al Olteniei, *Prea Fericitul Patriarh Iustin, binevestitor și apărător al păcii*, în «Mitropolia Olteniei», nr. 3—6/1980.
4. P. S. Antonie Plămădeală, *Biserica slujitoare*, București, 1972.
5. P. S. Vasile al Oradei, *Bisericile creștine în serviciul păcii și al ecumenismului*, în «Biserica Ortodoxă Română», nr. 1/1979.
6. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Comunitate prin iubire*, în «Ortodoxia», nr. 1/1963;
7. Diac. Prof. N. Nicolaescu, *Învățătura Bisericii de a contribui la instaurarea idealurilor creștine de pace, libertate, înfrățire și dragoste între oameni ș. popoare*, în «Ortodoxia», nr. 4/1961.
8. Pr. Prof. Grigorie Marcu, *Biserica Ortodoxă în slujba apărării păcii. Temeiuri doctrinare ale unei îndatoriri permanente*, în «Ortodoxia», nr. 1/1951;
9. Pr. Prof. Dumitru Radu — Pr. Prof. C. Galeriu, *Dezarmarea și pacea în lume (mss)*;
10. Pr. Dumitru Soare, *Biserica Ortodoxă Română și aspirațiile omenirii contemporane*, în «B.O.R.», nr. 6/1974;
11. Pr. Prof. C. Galeriu, *Din activitatea P. F. Patriarh Iustin ca reprezentant al B. O. R. peste hotare*, în «Glasul Bisericii», nr. 6/1977;
12. Arhim. Nicolae-Nifon Mihăiță, *Itinerar ecumenic al Prea Fericitului Patriarh Iustin*, în «Mitropolia Olteniei», nr. 3—6/1980;
13. Lector Dr. Cezar Vasiliu, *Biserica Ortodoxă Română și pacea lumii*, în «Glasul Bisericii», nr. 1—2/1981 etc.

ȘTIRI ECUMENICE

— În Austria s-au ținut discuții oficiale între Biserica Romano-Catolică și Reformată cu tema: «Prezența lui Hristos în Biserică și lume». — Activitate ecumenică (Evangelische Information 9/1981).

— Cele cinci Biserici din Norvegia au înființat un «Birou de presă ecumenică» pentru a informa credincioșii despre evenimentele religioase de pretutindeni. (Evangelische Information 10/1981).

— Relațiile dintre cele 12 comunități religioase luterane din S.U.A. s-au tulburat în legătură cu problema hirotoniei femeilor. Unele sînt pentru, altele contra. (Evangelische Information 10/1981).

— Cu cînd ani în urmă cele 73 Biserici luterane, reformate și uniute din Europa de est și vest s-au asociat în «Comunitatea bisericilor de la Leuenberg». În cadrul acesteia elementele comune ale credinței lor s-au împletit atît de mult, încît deosebirile doctrinare existente nu mai sînt simțite ca separînd Bisericile respective, s-a afirmat în adunarea generală a acestora. Totodată s-a recomandat ca să se activeze permanent pe linia aceasta spre realizarea unității bisericești (Evangelische Information 9/1981).

— «Societatea biblică germană» a organizat la Stuttgart (R. F. Germania) o expoziție cu titlul: «Biblia — ieri, azi și mîine». Cu diferite documente, manuscrise și tipărituri se face istoricul răsîndirii Sfintei Scripturi. La inaugurarea expoziției un reprezentant al «Institutului biblic englez» a donat «Societății biblice germane» o «Biblie-Zainer» din anul 1475 și o Biblie «Halberstadt» din anul 1522 în dialectul german nordic. (Evangelische Information 8/1981).

— Pentru prima dată un înalt reprezentant al Islamului a făcut o vizită oficială Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Geneva. S-a discutat organizarea unei conferințe comune a celor două organizații bisericești cu tema: «Etica și practica umanitară». (Evangelische Information 8/1981).

— «Institutul pentru istoria religiilor» al Universității din Hawai a organizat un concurs internațional cu tema: «Creștinism și Buddhism în întîlnirea lor», urmărindu-se o apropiere, pe teren practic, între cele două religii. (Alt-Katholische Kirchenzeitung 1/1981).

— «Societatea biblică evanghelică germană», în ultima ei adunare generală a stăruit ca la serviciile divine și în școli să fie utilizată numai Biblia în traducerea lui Luther și nu alte traduceri. Această Biblie să fie legătura de unire a protestantismului german. (Evangelische Information 8/1981).

— «Alianța reformată» a declarat că între Biserica Romano-Catolică și Bisericile reformate este o deosebire fundamentală. Pe cînd Biserica Romano-Catolică sus-

ține că mărturisirile ei de credință sînt «codificate», cuprind adică învățături pentru toate timpurile, — sînt ireversibile — mărturisirile reformate n-au același caracter. (Evangelische Information 8/1981).

— Protestanții din Iugoslavia au format un «Consiliu al creștinilor evanghelici» care să înlesnească colaborarea în probleme religioase a diferitelor Biserici protestante din țară (Evangelische Information 5/1981).

-- Pentru creștin, ca persoană particulară, e mai bine să sufere o nedreptate, decît să săvîrșească o nedreptate. (Evangelische Kommentare 1/1981).

— «Comitetul — Luther» al bisericilor evanghelice din R. D. Germană pregătește sărbătorirea, în noiembrie 1983, a 500 de ani de la nașterea reformatorului Martin Luther. Se va organiza o expoziție cu lucrările reformatorului și se vor ține conferințe, despre viața, operele și activitatea lui Martin Luther. (Evangelische Information 12/1981).

— «Dacă creștinii n-ar utiliza Biblia cu texte diferit traduse, ci ar utiliza un text comun tuturor Bisericilor, s-ar înlătura cel puțin o parte din impedimentele ce stau în calea unirii creștinilor». — Evident. (Evangelische Information 12/1981).

— Bisericile Evanghelică și Romano-Catolică din R. F. Germania au convenit ca să colaboreze împreună în legătură cu problemele vremii. — Ecumenism. (Evangelische Information 12/1981).

— În ședința anuală comună a «Comisiunii evanghelic-luterane și romano-catolice» s-a afirmat că concepțiile diferite ale celor două Biserici în privința hlrotonei femeilor nu pot să împiedice înfăptuirea unității creștine. Da? (Evangelische Information 12/1981).

— La invitația Patriarhului ecumenic Dimitrios I din Constantinopol, o delegație a Bisericii Romano-Catolice a vizitat, la prăznuirea a 1.600 ani de la **sinodul ecumenic** din Constantinopol, Patriarhia ecumenică din Constantinopol. (Ökumenische Information 13/1981).

-- Revista «Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie» (Elveția nr. 3/1980) înregistrează la rubrica: «Publicații noi» și «Stăniloae Dumitru: «Dieu est amour». Traduction, Préface et commentaire de Daniel Neeser. — Genève: Labor et Fides (1980) 122 p. — Cinste teologiei ortodoxe române.

-- La manifestările cele mai interesante, dar și cele mai **trănice** ale pietății creștine se numără și numeroasele imitări ale Mormîntului lui Hristos. Acestea sînt importante și ca mărturii ale formelor de pietate schimbate în mersul vremii, dar și ca monumente liturgice.

Pelerinajul la Mormîntul lui Hristos, la Locurile Sfinte, a devenit obicei de prin se. 4, constituind o contribuție prețioasă la adîncirea credinței creștine. Pelerinii aduceau descrieri și date despre Locurile Sfinte — **îndeosebi** despre Mormîntul lui Hristos —, și curînd s-a început imitarea lor în patrie.

Împăratul Constantin a ridicat deasupra Mormîntului lui Hristos o **împozantă** biserică — rotundă — după forma mauzoleelor romane — numită apoi «anastasis» (Învierea), la care s-a pus mai tirziu o candelă. Biserica aceasta, a cărei caracteristică era forma rotundă, a exercitat o puternică influență asupra arhitecturii din Europa. Cea mai veche imitație cunoscută este biserica Stefano Bologna (431—450), — căreia i-a urmat îndoita Stefano din Roma, apoi catedrala din Konstanz (Elveția), Domul din Aquileia, în care s-a așezat și un sarcofag. În acesta se așeza în Vinerea Patimilor o cruce, ridicată apoi în dimineața Învierii. — Un **îndemn** mare la cinstirea Mormîntului lui Hristos l-au dat cruciadele. Drept mulțumire pentru întoarcerea sănătoși acasă,

cruciații ridicau biserici după modelul celei de la Sfântul Mormînt, după «anastasis» cea constantiniană. — În timpul Renașterii de asemenea era mare interes pentru biserica menționată, fiind mult imitată. Îndeosebi în Tirol și în Viena, adăugîndu-se și imagini cu paznicii Mormîntului și Femeile la Mormînt. (Bibel und Liturgie 1/1981).

— În ultimele decenii «ecumenismul» formează subiect de multă discuție teologică în conferințe și simpozioane, în articole din reviste teologice și chiar în volume întregi. S-au înființat și institute ecumenice. Se predă și la multe facultăți teologice din universități, ca disciplină aparte sau în contextul altei discipline teologice. Unii adică apreciînd că «ecumenismul» își are originea în teologia confesională cu misiunea de a arăta felul răsîndirii și existenței creștinismului în lume, îl încadrează în teologia istorică, alții, fixîndu-i originea în teologia misionară, avînd să lămurească relațiile interbisericești, îl încadrează în teologia practică, iar alții în teologia sistematică, întrucît ar avea să lămurească relațiile dogmatice între confesiuni. Dar — susțin azi majoritatea teologilor — «ecumenismul» trebuie apreciat ca disciplină teologică integrală, independentă în cadrul teologiei sistematice, avînd să reflecteze tradițiile bisericești, să înregistreze apariția «noului» în teologie în context social, cultural etc. și să facă legătură între «dimensiunea mondială a Bisericii și dimensiunea verticală a teologiei» (T. Sundermeier Evangelische Kommentare 4/1981).

— După părerea Alianței evanghelice reformate, înfăptuirea unității Bisericii s-a urmărit prin recunoașterea reciprocă a mărturisirilor de credință ale Bisericilor — dar, locmai din această cauză, dialogul evanghelic-catolic n-a făcut pași ecumenici. Unitatea Bisericii, afirmă Alianța reformată, trebuie căutată nu prin recunoașterea mărturisirilor de credință, ci prin «recunoașterea capului cel unic al Bisericii: Iisus Hristos». (Evangelische Kommentare 4/1981).

— «Unitatea în Biserică poate să fie numai în plenitudinea Adevărului și Vieții, încredințate de Hristos Bisericii Sale. (Evangelische Information 13/1981).

— Bisericile: Romano-Catolică, Evanghelică și Metodistă din Austria au înființat în orașul Linz un «cerc ecumenic pentru problemele sectare». S-au publicat pînă acum date despre «Biserica unirii» (secta Moon) și despre «Martorii lui Iehova», — secte care se răsîndesc mai ales între tineri, distrugîndu-le viața cu principiile anti-umane și antisociale. (Ökumenische Information 14/1981).

— Pînă la înfăptuirea unității Bisericii probabil vor mai dura cîteva secole. Un progres remarcabil se va înregistra în dialogul interconfesional cînd «primatul de jurisdicție al Papei va deveni un primat de propovăduire a cuvîntului dîvin». (Alt — Katholische Kirchenzeitung 4/1981).

— Teologul romano-catolic prof. H. Schäfte-Göttingen afirmă că, după cum se înțelege din dialogul oficial dintre marile confesiuni, ar fi posibilă o înțelegere cu Vaticanul în privința papalității — deci și o unitate bisericească — dacă Vaticanul ar accepta unele dorințe ale Bisericilor Ortodoxe și Evanghelice («Ökumenische Information 13/1981).

— Cardinașul Hume, Arhiepiscop de Westminster, a afirmat într-o discuție că sînt momente în care «ar fi minunat să fii căsătorit». Ar fi dorit cu plăcere să albă o soție cu care să-și împărtășească bucuriile, dar și dificultățile vieții. A mai afirmat cardinalul că se va pensiona la vîrsta de 65 ani și nu 75 ani, căci «cine a avut un oficiu însemnat în Biserică timp de 12 ani, e bine să fie înlocuit cu unul mai tînăr cu idei noi» (Alt-Katholische Kirchenzeitung 4/1981).

— «Dreptatea și pacea» sînt pentru toate religiile teluri de egală importanță. Odinoară ele apăreau oamenilor drept utopii inaccesibile, azi însă știm că pot fi rea-

lizate. Progresul tehnic-științific, evident, creează însemnate premise materiale pentru înlăturarea lipsurilor sociale și pentru o viață pașnică și demnă a popoarelor. Dar pentru ca aceste premise să fie într-adevăr, eficiente, e nevoie de relații frățești, drepte, între oameni, între popoare și state. Și relațiile sociale împregnate de dreptate socială sînt totodată izvorul fundamental al păcii. Iar la promovarea dreptății și păcii religiile pot avea o contribuție esențială, — fapt cunoscut din istoria omenirii. («Berliner Konferenz» 1980).

— Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe din Grecia a hotărît ca, la trecerea la creștinism, mahomedanii la botez să-și schimbe prenumele luînd nume de sfinți. (Ökumenische Information 18/1981).

— «Urmarea lui Hristos în viața creștinilor» a fost tema întîlnirii teologice de la Gûsstrow (R. D. Germană), dintre Biserica Ortodoxă Rusă și Biserica Evanghelică. Cu această ocazie Mitropolitul Filaret de Minsk i-a transmis — din partea Patriarhului rus Pimen — Episcopului evanghelic Albrecht Schönherr «Ordinul Sf. Vladimir», cea mai înaltă distincție bisericească rusă. (Evangelische Information 20/1981).

— Biserica Ortodoxă Rusă a organizat la Frankfurt-Hausen un seminar cu tema: «Spiritalitatea și liturghia ortodoxă». (Evangelische Information 15/1981).

— Mitropolitul Augoustinos Lambardakis, conducătorul Bisericii Ortodoxe grecești din R. F. Germania a fost decorat, pentru activitatea sa ecumenică, de către președintele R. F. Germania cu «Marea Cruce a R. F. Germania» (Ökumenische Information 20/1981).

— Din Universitatea din Varșovia (Polonia) face parte și «Academia teologică creștină», cel mai înalt institut statal pentru pregătirea teologilor neapartinînd Bisericii Romano-Catolice. Academia menționată are trei secții: ortodoxă, evanghelică și veche-catolică. (Evangelische Information 22/1981).

— Cardinalul Maximilian de Fürstenberg a participat ca delegat al Bisericii Romano-Catolice la serbările religioase organizate de Patriarhia ortodoxă din Constantinopol la împlinirea a 1600 ani de la Sinodul II ecumenic din Constantinopol. Rezultat ecumenist. (Ökumenische Information 21/1981).

— Episcopul Gheorghe de Eudokiade este noul conducător al Episcopiei ortodoxe ruse pentru Europa Apuseană cu sediul în Paris, care ține de Patriarhia ecumenică din Constantinopol. (Ökumenische Information 21/1981).

— În discuțiile ecumenice problema adevărului religios trebuie să aibă întîietate față de problema unității bisericești. Evident. (Ökumenische Information 17/1981).

— În provincia Hannover (R. F. Germania) Biserica Evanghelică a format un consiliu — «Biserica și Islamul» — cu scopul de a lucra la apropierea între creștinism și islamism. (Ökumenische Information 10/1981).

— «Vină, expiere și iertare» a fost tema unui seminar ecumenic cu femei evreice, organizat de societatea femeilor romano-catolice din Bavaria (R. F. Germania) (Ökumenische Information 20/1981).

— La «Karl—Marx—Stadt» (R. D. Germană) se pregătește un congres biblic la care vor participa cu delegați mai mult de două sute de societăți biblice, discutînd despre importanța și răspîndirea Bibliei între credincioși. (Ökumenische Information 21/1981).

— La Taschkent (Republica Uzbekă — Uniunea Sovietică), se păstrează cel mai vechi manuscris al Coranului numit: «Recenzia Uthman». Acesta datează din anii 611—632 e.n. și ar fi fost dictată de însuși Mahomed secretarul său și în anul 653 — 21 ani după decesul profetului — canonizată de califul Uthman. — De aici numele manuscrisului. (Evangelische Information 17/1981).

— Jurnalistul austriac Gert Baldauf a petrecut, neidentificat, două luni în cadrul sectei de tineret «Copiii lui Dumnezeu», pentru a-i cunoaște activitatea. Și jurnalistul scrie apoi că membrii sectei trebuie să se supună necondiționat Conducătorului ei, autointitulat profet «Mo» și să colecteze cât mai mulți bani. Majoritatea acestora sînt depuși la o bancă elvețiană. Actualmente profetul «Mo» este un multimilionar. — Șarlatanie religioasă. (Evangelische Information 15/1981).

La întîlnirile teologice de la Schwanberg—Würzburg (R. F. Germania), între delegați ai Bisericii Ortodoxe Ruse, Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol și delegați ai Bisericii Evanghelice germane, s-a spus, între altele: «Pentru activitatea Bisericii în lume mare importanță are educația pentru pace. Aceasta poate înlătura neîncrederea dintre popoare, cultiva înțelegerea și colaborarea între ele și în felul acestora ctitori pacea. (Junge Kirche 2/1982).

La München (R. F. Germania), s-a organizat expoziția «Țările Bibliei», exprimîndu-se; cu ajutorul arheologiei, elemente ce probează o stare culturală ridicată a popoarelor înregistrate în «Tabela popoarelor» din Geneză, cap. X (Bibel und Liturgie 1/1982).

La Facultatea teologică romano-catolică din Viena s-a ținut un seminar cu tema «Ce stă scris azi în Biblie»? S-au interpretat pe larg texte biblice în legătură cu problemele timpului. (Bibel und Liturgie 1/1982).

«Symbolismul în concepția creștină» este tema unui congres liturgic internațional la Roma. (Bibel und Liturgie 1/1982).

La Facultatea teologică evanghelică de la Universitatea din Viena a fost numită, pentru prima dată o profesoară (Dr. Steine) și anume pentru pedagogie religioasă (Bibel und Liturgie 1/1982).

«Alianța Bisericilor Evanghelice» din R. D. Germania a fixat pentru conferința ei principală în 1982, tema: «Căutăm pacea prin dreptate și împăcare» (Postdamer Kirche 6/1982).

În ruinele catedralei din Coventry (Anglia), bombardată în timpul războiului, s-au aflat cuie din evul mediu. Credincioșii le-au adunat, lustruit și făcut cruci cu ele. Aceste «cruci-medalii» se acordă ca distincție comunităților din toată lumea, care activează intens pentru pace. Recent a fost acordată Centrului Corrymeela din Irlanda. (Potsdamer Kirche 6/1982).

Titularul Catedrei pentru Noul Testament de la Facultatea de teologie romano-catolică de la Universitatea din Viena, D. I. Kremer, a ținut o conferință despre pace, afirmînd că «Predica de pe munte» indică drumul pe care «ucenicii lui Hristos trebuie să restabilească pacea în comunitatea lor». Hristos nu a făgăduit pacea totală pe pămînt, El a propovăduit «mîntuirea». După concepția biblică fiecare poartă răspunderea pentru pace. «Împărăția lui Dumnezeu», în forma unei păci generale durabile, nu poate fi realizată pînă la venirea a doua a lui Hristos, dar sînt posibile «timpuri ale păcii, la înlăturarea cărora creștinii trebuie să colaboreze intens». (Bibel und Liturgie 1/1982).

La Hiversum (Olanda), s-a ținut o conferință internațională a teologilor vechi-catolici. Tema generală «Ecclesiologia». Referate: «Idealul Bisericii primare» — păstrarea credinței și trăirea ei cotidiană; «Biserica veche ca model și normă». Un oaspete romano-catolic a referit despre «Contactele ecumenice ale Romei romano-catolice cu alte Biserici». (Christkatholischer Kirchenblatt 5/1982).

Diac. Prof. OREST BUCEVSKI

Reuniunea Grupului consultativ mixt asupra gândirii și acțiunii sociale între Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Biserica Romano-Catolică

Un nou mod de cooperare și colaborare între Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Biserica Romano-Catolică în fața problemelor sociale a fost concretizat la Roma, între 17—18 septembrie 1981, prin prima reuniune a Grupului consultativ mixt asupra gândirii și acțiunii sociale care înlocuiește SODEPAX-ul. O discuție amplă a permis abordarea tuturor aspectelor programelor și activităților. Grupul s-a angajat în cercetarea posibilităților de colaborare în viitor.

Una din problemele care a reținut atenția a fost aceea a *păcii*. Sub puncte de vedere diferite, toți participanții au apreciat că pacea și amenințările păcii constituie marea problemă a perioadei actuale. Comisia Bisericilor pentru Afaceri Internaționale — în care Biserica Ortodoxă Română este reprezentată de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului — a Consiliului Ecumenic al Bisericilor și Comisia pontificală «Iustitia et Pax» au convenit să publice împreună o broșură, prezentând pozițiile și apelurile oficiale ale Consiliului Ecumenic și ale Sf. Scaun în acest domeniu. Această publicare va fi primul pas în efortul vizând promovarea unui *consens ecumenic asupra păcii și dezarmării*, care va conduce la o activitate catehetică și pastorală exprimând preocupările Bisericilor.

Grupul consultativ mixt a abordat, de asemenea, și alte probleme ca: activitățile de ajutorare și asistență a Bisericilor; preocuparea comună pentru formarea spirituală și de educare pentru angajarea creștină în acțiunea socială; maniera de a clarifica unele probleme etice în domeniul social unde creștinii sînt chemați să dea o mărturie comună. («Irenikon» nr. 4/1981, p. 519—520).

Participarea ortodoxă la Simpozionul asupra Cardinalului Bea

Cu ocazia centenarului nașterii cardinalului Augustin Bea, Secretariatul pentru promovarea unității creștine a organizat la Roma între 16—19 decembrie 1981, un Simpozion internațional asupra contribuției acestui prelat la lucrările Conciliului Vatican II (1962—1965) și a evoluției ulterioare a mișcării ecumenice, ca și a dialogului între creștini și evrei.

Mai mulți teologi romano-catolici, ortodocși, protestanți și evrei au participat la această manifestare ecumenică. Din partea ortodoxă au fost prezenți I. P. S. Mitropolit Damaschin de Tranoupolis (Patriarhia Ecumenică) și Profesorul Ioan Zizioulas.

I. P. S. Mitropolit Damaschin de Tranoupolis, directorul Centrului ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy — Elveția, a salutat pe participanți în numele Sanctității Sale Patriarhul Ecumenic Dimitrios I și apoi a făcut pe scurt comentariu, din punct de vedere ortodox, al operei teologice și ecumenice a cardinalului Augustin Bea («Episkepsis» nr. 266 din 1 februarie 1982).

Un nou Institut ecumenic în Italia

Din inițiativa Comisiei pentru ecumenism a Conferinței episcopale italiene, «Studio teologico San Barnardino» din Verona — Italia a creat, recent, un nou Institut ecumenic, atașat Facultății de teologie a Universității franciscane «Antoniano» din Roma.

Noul Institut poate conferi gradul academic de licențiat în teologie cu specialitatea ecumenism și are un program de cursuri de doi ani.

În corpul profesoral pentru anul universitar 1981—1982 se numără personalități ale ecumenismului italian, ca Episcopul Luigi Sartori, Rev. Profesori I. Gargano, B. Forte sau G. Pattaro — din partea catolică — și profesorii valdezi Pastorii Renzo Bertalot, Paolo Ricca sau Valdo Vinay. («Irénikon» nr. 4/1981, p. 556—557).

Decesul istoricului luteran german Dr. Peter Meinhold

La 2 octombrie 1981 a încetat din viață la Kiel — R. F. Germania, în vîrstă de 74 ani, cunoscutul istoric luteran german profesorul Peter Meinhold, specialist în istoria Reformei.

Din 1936 pînă acum cîțiva ani, profesorul Meinhold a predat Istoria Bisericii și Istoria dogmelor la Universitatea din Kiel. A fost cunoscut prin lucrările sale privind istoria și teologia Bisericii primare, mai ales prin cunoscuta lucrare «Okumenische Kirchenkunde» din 1962. Prof. Peter Meinhold, care a condus un timp și revista «Kyrios» din Berlin, a influențat în manieră decisivă dialogul dintre diferitele confesiuni.

În anul 1976 a succedat Prof. Lortz ca director al departamentului de «Istorie a religiilor în Occident» la Institutul de Istorie europeană de la Mayenza. Acest Institut a contribuit la publicațiile pentru anul jubiliar al Confesiunii de la Augsburg, prin pana profesorului Meinhold.

În probleme de mariologie — fiind unul dintre cei mai avizați teologi profesanți — sau în locul și funcția lui Petru în Biserică, Prof. Meinhold a căutat răspunsuri evanghelice adaptate timpului nostru. De asemenea, a fost deosebit de activ în domeniul pastoral. («Irénikon» nr. 4/1981, p. 530).

Un stert de veac de activitate a Institutului ecumenic din Paderborn — R. F. Germania

La 19 ianuarie 1982 s-au împlinit 25 de ani de la fondarea Institutului ecumenic din Paderborn — R. F. Germania. Înființat de cardinalul Lorenz Jaeger sub numele de «Institut für Konfessions — und Diasporakunde» a avut la început ca director pe prof. Eduard Stakemeier și ca teolog principal pe prof. Albert Brandenburg. Revista trimestrială «Catholica», întemeiată în 1932 de Mgr. Groske, a devenit revista proprie a Institutului, continuată în sens ecumenic.

Între 1971—1979, Institutul ecumenic din Paderborn a fost condus de actualul episcop de Würzburg, Mgr. Paul-Werner Scheele, între 1979—1981 de prof. Hainz Schütte iar actualul director este prof. Peter Bläser.

Acest Institut a fost activ în timpul pregătirii și desfășurării Conciliului Vatican II, a înființării Secretariatului pentru promovarea unității creștine și a elaborării textelor privind ecumenismul.

O serie de conferințe s-au ținut în toamna anului 1981, conferențiind aici profesorii Bläser, apoi Hahn de la München, Döring de la München, Pottmeyer de la Bochum, Beinert de la Regensburg și Mgr. Schelle de Würzburg.

Simpozionul final a avut loc între 24—26 martie 1982. («Irénikon» nr. 4/1981, p. 528).

Aniversarea Sinodului conciliarist de la Basel (1431)

Cu ocazia împlinirii a 550 ani de la deschiderea Sinodului conciliarist de la Basel, mai mulți istorici a' Bisericii și teologi elvețieni s-au întâlnit la Basel pentru a celebra evenimentul și a reflecta asupra sarcinii istoricului bisericesc contemporan în perspectivă ecumenică.

Într-un document preliminar pregătit pentru colocviu, pastorul dr. Lukas Vischer, directorul Biroului protestant de probleme ecumenice «Oikoumene-Suisse» a subliniat faptul că Bisericile sînt incapabile să se pună de acord asupra unei concepții și a unei prezentări a istoriei Bisericii, fiecare Biserică avînd o viziune proprie asupra istoriei Bisericii de-a lungul secolelor.

Colocviul de la Basel s-a desfășurat în patru grupe, care au tratat temele: a) criteriile ecumenice ale unei evaluări contemporane a Conciliului de la Basel; b) criteriile unei istorii ecumenice a Bisericii în lumina dezvoltării Bisericii în Asia, Africa, Pacific și America Latină; c) istoria Bisericii ca istorie a persoanelor; d) predarea ecumenică a istoriei Bisericii («S. O. E. P. I.» noiembrie 1981).

Deschiderea Institutului pentru cercetări iudeo-creștine

Pe lângă Facultatea de teologie a Universității din Lausanne s-a deschis recent primul Institut european de cercetări iudeo-creștine. (Irenikon nr. 4/1981, p. 562)

Lector Dr. CEZAR VASILIU

LA MOARTEA UNUI MARE ECUMENIST: PROFESORUL PASTOR GEORGES MARCHAL

La 10 februarie a.c. s-a săvîrșit din viață unul dintre cei mai distinși colegi ai mei de la Facultatea Protestantă din Paris, Georges Marchal, născut în 1905, pastor și apoi profesor agregat al acestei Facultăți.

Absolvent al Conservatorului din Paris la orgă și pian și cu înclinații artistice înnăscute, era, împreună cu fostul secretar și decan al acestei Facultăți, Frank Michaut, dotat și el cu acoloși calități, în centrul manifestărilor aproape lunare, muzical-religioase ale studenților acestei Facultăți, care se pregăteau să fie și organizați ai viitoarelor lor comunități religioase. Parizian de o distincție și o finețe rară, pastorul Marchal, orator de seamă al Protestantismului actual, avea o simpatie deosebită pentru români, «latinii din Orientul Europei» și mă obligase să-l anunț cînd mă duceam la Paris, invitîndu-mă totdeauna la el.

Botezat și catehizat de celebrul pastor Ch. Wagner, — (unele dintre cele peste 30 de opere ale căruii au depășit a 50-a ediție pînă astăzi), — în marea templu protestant «Foyer de l'âme», el l-a urmat la conducerea parohiei după un scurt interval al profesorului Wauthie d'Aygalliers, care și l-a atașat dealtfel la 26 de ani ca pastor-supleant la acest vestit centru protestant. Cu aceasta, timp de 51 de ani (între 1931—1982) profesorul pastor Georges Marchal a fost principalul exponent al Protestantismului liberal francez, avînd două tribune: amvonul din «Le Foyer de l'âme»,

care, din timpul lui Ch. Wagner a devenit parohia cea mai numeroasă a Parisului și prin revista «Evangile et liberté». Intr-un elogiu pe care i-l face în revista «Réforme» de sîmbătă 27 februarie 1982 profesorul André Gounelle, protestant liberal și el, îl apreciază ca «una dintre cele mai mari figuri ale Protestantismului contemporan și unul dintre reprezentanții cei mai eminenți ai curentului liberal...»¹.

Ca profesor, el se forțase să mențină vie gîndirea lui Auguste Sabatier și a lui Eugène Ménégoz, cei doi profesori care au dat Protestantismului liberal francez o orientare originală, aliind spiritul critic cu sensul misterului, combinînd mersul rațional (nu raționalist), cu o pietate profundă.

Centenarul Facultății Protestante din Paris, înființată ca urmare a pierderii Alsaciei și Lorenei cu un veac înainte, a scos în relief importanța acestui curent în Protestantismul francez reprezentat de personalități celebre ca Wagner, W. Monod, A. N. Bertrand, Chastand, la care acum se adaugă Marchal... Ei amintesc, dincolo de frontiera franceză pe Schweizer, Bultmann, Tillich etc.

Amintim că Georges Marchal a fost președintele comitetului «Evangile et liberté», care publica revista cu același titlu și al «Organizației liberale internaționale»; el a fost, în același timp, reprezentantul ei la UNESCO.

Amintind importanța lui ca teolog, vom face abstracție de studiile și articolele publicate timp de o jumătate de veac în diferite reviste franceze și străine, și mai ales în «Evangile et liberté»; subliniem și faptul că volumele publicate de prof. pastor Marchal depășesc numărul de cincisprezece².

Dar n-aș putea termina aceste informații, fără să amintesc ceea ce mi se pare esențialul cînd pomenesc pe un coleg ca Georges Marchal: Puterea de iradiere sufletească a acestui om înzestrat cu o rară bogăție de daruri spirituale. Doi dintre colegii lui l-au descris perfect din acest punct de vedere și cu caracterizarea lor vom sfîrși această pomenire. Profesorul pastor Gounelle, amintit mai sus, a scris, în continuare: «Acolo unde a excelat, mai ales, e conferința și predica. Cînd îl auzea erai mai încîntat și îmbogățit, te seducea prin cultura lui vastă, prin umorul lui și prin profunzimea cuvintelor lui, ca și prin umanitarismul lor. Știa să intereseze, să distreze, să miște, să lămurească și să convingă. Ascultătorii săi erau cu adevărat «fermecați», dar fermecați pentru Dumnezeu. Căci, copleșit de daruri, muzicant, gînditor, orator excepțional, el le pusese pe toate în slujba convingerilor care-l însuflețeau. Puțini oameni au avut atîta iradiere sufletească». Iar profesorul pastor Laurent Gagnebin,

1. Slăbit în decada a IV-a a secolului nostru de «explozia barthianistă», Protestantismul liberal pare a-și fi recăpătat vigoarea din trecut prin prof. pastor Georges Marchal. Prof. Pastor Gounelle scrie în acest context: «Se descoperă că tezele sale nu sînt nici anticreștine, nici depășite și că merită să li se dea atenție... Această gîndire se forțează să fie în dialog cu știința, cultura și cu celelalte religii fără să piardă în acest fel rădăcinile și inspirația sa evanghelică...».

2. Iată titlul cîtorva dintre ele: *Le mythe d'Osiris et la résurrection de Jésus*; Bibliothèque de la Faculté de Théologie protestante de Paris, 1928. Al. Wautier d'Aygalliers. *Esquisse biographique et spirituelle*, Fischbacher, 1947. Albert Schweitzer, *Le théologien*, în «Études et témoignages», ediția «L'Arche», 1951, *L'Eglise et le monde*, în «Les problèmes de la pensée chrétienne», 2 vol., la «Presses universitaires», 1947. *Impressions d'Amérique*, Ed. du Foyer de l'Ame, Paris, 1951. *Essai sur le lait religieux*. Berger-Levrault, 1954. *L'Apôtre Paul et Rome*, Berger-Levrault, 1956. *Ch. Wagner et la laïcité*, Berger-Levrault, 1957. *Introduction à la nouvelle édition de l'ouvrage d'Auguste Sabatier: Les religions d'autorité et la religion de l'esprit*. Ed. Berger-Levrault, 1956. *Promotion de l'Islam?* Berger-Levrault, 1957. *Auguste Sabatier. Sa vie et son oeuvre*, Berger-Levrault, 1962.

colaboratorul său pînă la numirea la Facultatea Protestantă din Paris, a adăugat cuvinte înrîrivate care confirmă impresiile mele de acum mai bine de o jumătate de veac despre cel pe care părinții îl pregătiseră pentru o carieră muzicală strălucită, dar care a preferat să fie un simplu predicator al Evangheliei lui Iisus Hristos: «...Vocea lui? Da, ea mai înainte de orice, pentru că s-a dorit mai presus de orice predicator; astfel a strălucit pentru el, pentru noi, pentru Dumnezeu, vocația lui. La el mă gîndeam totdeauna, citind această afirmație a Apostolului Pavel: «Am crezut și de aceea am vorbit» (II Cor. 4, 13)... Vocea lui?»

Minunatul improvizator care era în amvon a fost și la orgă și aceasta din urmă, ca și cuvîntul lui, «ne învăluia în ecourile elanurilor, ale credinței, ale rugăciunii sale, ale lumii duhovnicești și poetice în care trăia, univers în care Bach, Vierre și Franck ocupau un loc scump»³.

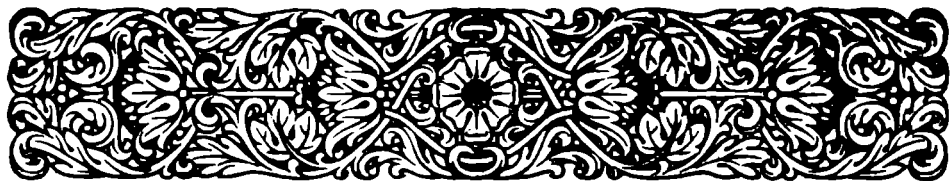
Și-a exprimat de mai multe ori dorința de a ne vizita țara, dar grijile de marele lui templu, ocupațiile care-l împiedicau uneori să plece în vacanță, l-au împiedicat s-o facă spre marele meu regret. A fost un mare ecumenist al zilelor noastre, depunînd susținute strădanii pentru înțelegerea și apropierea creștinilor de pretutindeni.

Prof. N. CHIȚESCU

---

3. Vezi articolul «*En souvenir du Pasteur Georges Marchal*» din «*Christianisme au XX-e siècle*», de luni 1 Martie, 1982, nr. 9, p. 10.

ARTICOLE ȘI STUDII

HIPOCRATISM ȘI CREȘTINISM IN LUMEA VECHIE ȘI LA STRĂMOȘII NOȘTRI

Pe zi ce trece, tehnica și avântul științific aduc noi date despre menirea omului și poziția sa de stăpîn al naturii. Se nasc noi teorii, se amplifică sau dispar altele, se formează ideologii și curente căutînd adepți. În acest iureș spiritual al omenirii, creștinismul, original sau confesional, nu este nici el static, știut fiind că în filozofia religioasă modernă se cunosc două curente: «Dumnezeul filozofiei» și Dumnezeu revelației¹. Acestea nu sînt nici noi și nici curiozități. Dumnezeu proniator, același este pentru creștinii ortodocși, dintru început, o existență de sine mărturisită clar: «Eu sînt cel ce sînt» (Ieșire III, 14), iar Mîntuitorul Hristos, Plîntorul revelației dumnezeiești, Același este ieri, azi și în veci (Evr. XIII, 8); El este Alfa și Omega (Apoc. I, 8; XXI, 6 și XXII, 13).

Totuși, omul fiind zidit «după chipul și asemănarea» lui Dumnezeu (Facere I, 26), nu după ființă divină, a avut, are și va avea posibilitatea să se cerceteze, să se studieze, să se caute pe sine sau să se lepede de sine pentru a putea înțelege și trăi în Hristos.

În decursul istoriei mîntuirii, mulți au trăit după fire și au luat răsplata frii: «...cei ce n-au lege din fire fac ale legii» (Rom. II, 14); or, pentru mîntuire este nevoie de harul divin în completarea credinței. «Legea prin Moise s-a dat, iar harul și adevărul prin Iisus Hristos au venit...» (Ioan I, 17).

Fiul lui Dumnezeu a participat dintru început la crearea universului, adică la făurirea unui loc unde ființa rațională avea să-și desfășoare activitatea și unde El, Domnul nostru, trebuia să se întrupeze. De aceea, îl găsim în Vechiul Testament, la masa lui Avraam, ca Sîlîp de foc, ca Înger de mare sfat, ca Înțelepciune divină, sau în înțelepciunea antică, ca un Demiurg, ca Înțelepciunea cea mai de sus, ca — Logos ș.a.m.d. Așa că nu este de mirare, cînd, odată cu înălțarea Domnului la cer, dar mai ales după Cincizecime, Sfinții Apostoli trebuia să-și justifice noua învățătură nu ca niște «sectari» iudaici, ci ca cei ce fuseseră «martorii Învierii...» (Matei XXVIII, 17—18) și că ceea ce au văzut, au auzit și au pipăit propovăduiesc (I Ioan I, 1—3; Fapte III, 15). Iată că se face lumină dintr-o dată și se adevăresc spusesele inspiratului înțelept

1. Pr. Prof. Isidor Todoran, *Credință și tehnică*, în «Mitropolia Ardealului», XI (1960), nr. 4—6, p. 349—366; Idem, *Creștinismul și tehnica*, în «Studii Teologice», VIII (1956), nr. 5—6, p. 422—436; *Religia trebuie cercetată sub toate aspectele*, în «Sacramentum mundi», London, 1968, vol. V/1970, p. 247—287. Pe larg Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Editura științifică și enciclopedică, trad. de Cezar Baltag, București, 1981, p. 90—104 ș.a.

Gamaliel, contemporan și martor al persecuțiilor Apostolilor : «Lăsați pe învățătorii aceștia în pace — spunea el celor care urmăreau pe ucenicii lui Iisus Hristos ; dacă propovăduirea lor este de la oameni se va distruge, va dispărea ; iar dacă este de la Dumnezeu, vă osteniți în zadar» (Fapte V, 38—39).

Desigur, mozaismul și creștinismul au la bază monoteismul, dar nu un monoteism teizist, simbolist sau complementar, ci specificul lor este revelația divină. Descoperirea lui Dumnezeu, unic în ființă, întreit în persoane și multiplu în manifestări, s-a făcut treptat, ca apoi să se desăvârșească și să se încheie atît pe cale naturală prin omul perfect, Noul Adam, Iisus Hristos cît și pe cale peste fire cînd însuși Fiul lui Dumnezeu se întrupează, se coboară în umanitate pentru a o desăvîrși, mințind-o prin jertfa Sa de pe Cruce.

În acest act al izbăvirii au fost angajate toate potențele firii omenești și chiar natura inconjurătoare, care suspina în dureri ca și regele ei, omul căzut în păcat. Această cădere a adus după sine suferința, boala și moartea, fiindcă «plata păcatului este moartea...» (Rom. V, 12). Ei bine, împotriva acestui flagel, boala și cauzele ei, s-au ridicat și unii înțelepți ai antichității, căutînd să amelioreze suferințele omului, amînînd fireasca și neiertătoare capitulare.

În legea veche, omul biblic este mîngiat cu nădejdea vieții de dincolo, «Știu că izbăvitorul meu este viu» (Iov XIX, 25) ca apoi în timpul Mîntuitorului Hristos și după aceea, această nădejde să se transforme în certitudine, în credința că «Dumnezeul lui Avraam este al celor vii și nu al inexistenței», iar Domnul Iisus ne încredințează : «Eu sînt Calea, Adevărul și Viața...» (Ioan XIV, 6). Fiindcă este izvorul vieții și al nemuririi, Iisus Hristos a distrus moartea prin propria Sa înviere.

De-a lungul veacurilor, ființa umană a căutat permanent vindecarea rănilor firii. Și pe măsură ce omenirea urca treptele civilizației spre menirea cea dintîi, fericirea paradisiacă, strădaniile vindecării de neputințe se înmulțeau. Așa cum vom vedea, însuși poporul biblic își organizează obștea după norme sanitare precise iar alte popoare găsesc remedii sau leacuri ce sînt eficace și astăzi. Înșiși strămoșii noștri traco-daci ajunseseră la înalte trepte în arta vindecării. Dar cel mai cunoscut vindecător al antichității și «Părintele medicinei» este filozoful medic *Hipocrate* ale cărui precepte, glose sau rețete, în parte, sînt folosite în tratarea bolilor și astăzi.

Desigur, tema «Hipocratism și creștinism în civilizația lumii vechi și la strămoșii noștri» este foarte pretențioasă. Mai întîi, învățătura celebrului înțelept, parte este reconstituită, parte bănuită, iar unele practici hipocratice au fost modelate de un ucenic cu mult îndepărtat, Galen, contemporan cu Părinții Apostolici. Majoritatea manuscriselor — copii ale celor doi, au fost conservate, găsite sau încă nedescoperite, în minăstiri. Scriitorii bisericești ca Origen, Părinți bisericești, ca Ieronim, Clement Alexandrinul, Eusebiu de Cezareea, citează din Hipocrate ; Sfîntul Evanghelist Luca, medicul preaiubit al Sfîntului Apostol Pavel², depusese jurămîntul hipocratic. Dar cel mai reprezentativ practician al Părintelui medicinei este Sfîntul Vasile cel Mare. Apoi în literatura teologică, fizie, practica hipocratică a fost neglijată, deși cunoscutele școli catehetice din primele veacuri o aveau în vedere ; s-a accentuat mai mult înțelegerea creștinismului prin platonism, mulți dintre părinții Bisericii, din primele veacuri, mai ales greci, confundau idealismul platonice cu idealul Evangheliei. Această poziție a produs confuzii în Evul mediu și a contribuit la nașterea erezilor și schismelor, mai ales în Răsărit.

2. N. Vătămanu, *Luca, doctorul preaiubit*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 597—601.

În Apus, teologia romano-catolică, cu osebire scolastică și-a însușit filozofia creștină prin categoriile aristotelice. Acest sincretism filozofic a fost primul pas spre reforma religioasă a Apusului și nașterea Bisericii Protestante și apoi țînșnirea a ne-numărate confesiuni și denominațiuni.

În sfirșit, un motiv de ordin etnic, nu putem trece cu vederea că Hipocrate era din părțile Tesaliei unde se știe că populația majoritară de mai tîrziu o formau triburile traco-dace.

I. PRACTICA VINDECĂRII, PREVENIRII BOLILOR ȘI CURĂȚIRILE.

În lumea veche

Omul, fiind înzestrat cu sensibilitate și rațiune, a simțit totdeauna nevoia de liniște sufletească și curătenie trupească, deci s-a îndeletnicit cu o terapie biopsihică. Practicile acestea de ordin medical au fost cultivate de către toate popoarele vechi, făcînd din ele, în decursul timpului, un cult sau o ceremonie, punîndu-le sub protecția unor forțe existente sau fanteziste și luînd naștere, astfel, mitologia. Totuși, s-au păstrat majoritatea sfaturilor profilactice, precum și cele de convalescență, luînd naștere arta medicală, fiindcă medicina nu este numai o practică sau o profesie, ci, ca și preoția, este o înaltă misiune pusă în slujba vieții. De aceea, toate popoarele, indiferent pe ce treaptă a civilizației s-au aflat sau se află, i-au acordat mare cinste.

Astfel, în civilizația Orientului antic³, practica prevenirii îmbolnăvirii, vindecarea bolilor și curățirile au format un cult aparte sub supravegherea și cu directă contribuție a preoților egipteni, ajungînd să se creadă în existența sufletului după moartea trupului. De aceea ei au înălțat temple și sanctuare, iar practica îmbălsămării în vederea conservării pentru eternitate păstrează și astăzi secretele artei medicale a marilor pontifi faraonici. Pînă a ajunge la îmbălsămare, pregătirea vieții în vederea veșnîei trîniciei constituia o problemă liturgică și în același timp începutul medicinei. Pînă la descifrarea lui Champollion, practica medicală și magică egipteană erau cunoscute din scrierile autorilor greci Teofrast, Dioscoride și Galen. Aceștia au consultat biblioteca din Alexandria sau manuscrisele din templul lui Imhotep de la Memfis. Aici, la Memfis, studiasse arta vindecării și Hipocrate, cu aproape 2500 de ani înainte de epoca lui Napoleon. Abia după 1875, egiptologii, studiînd papirusurile din temple, fiindcă așa cum se știe, Biblioteca din Alexandria fusese distrusă, și-au dat seama de înalta artă a vindecării practică de preoții egipteni⁴.

În același timp s-a dezvoltat o teologie a practicii vindecării și s-a extins o teogonie a protectorilor bolnavilor, s-a accentuat folosirea exorcismelor, luînd naștere o adevărată demonologie cu scrieri și aforisme despre cei posedați.

Se recomandă și se extinde alit farmacopeea, cît și farmacia (combinații chimice extrase din metale, vietăți, plante, sau ceaiuri din diferite flori). «Fie că este vorba de farmacie, fie că este vorba de medicină «puținul» pe care-l știa egiptenii, avea

³ Ion Banu, *Sensuri universale și diferențe specifice în Filozofia Orientului antic*, Editura științifică, București, 1967, vol. I: Mesopotamia, Egipt, China, passim.

⁴ Printre papirusurile existente în marile muzee și biblioteci ale lumii sînt indicate: Papirusul Ebers (E), 1875; Papirusul de la Kahun (K) 1898; Papirusul de la Berlin (B), 1909; Papirusul Smith (1930). Pe larg în «*Știința antică și medievală*», *De la origini pînă la 1450*, vol. I din Istoria generală a științei, publicată sub conducerea lui René Taton, traducerea în limba română, după a doua ediție revizuită și adusă la zi, 1966, de D. Neagu, Gr. Tănăsescu, C. Vilt, Editura științifică, București, 1970, p. 60.

poate meritul de a fi descoperit (ceva) cu treizeci de secole î.Hr... în ceea ce-i privește pe medici, dacă se arătaseră (așa cum spunea Molière despre medicii timpului său), prea legați de părerile înaintașilor, dacă au neglijat numeroase ocazii de a se instrui — din lipsă de îndrăzneală și curiozitate — ei au deschis totuși o cale largă de dezvoltare medicinii grecești, care a fost în fapt, medicina Occidentului pînă în secolul al XVII-lea»⁵.

În ceea ce privește civilizația mesopotamiană, cu cele două ramuri distincte ale ei: civilizația akkadiană și sumeriană, la aceasta se observă o medicină de ordin psihologic. Greșite sau nu pentru acele vremi, magia și divinația au fost culmi atinse de cugetarea înțelepților dintre cele două fluvii: Tigru și Eufrat⁶.

Datorită bolilor și amenințărilor duhurilor rele s-a creat un arsenal puternic, condus de vrăjitori și vrăjitoare, fermecători și exorciști. Riturile magice, purificările, descincete și blesteme, binecuvîntări și supuneri la diferite abțineri și posturi au fost printre încercări de practică medicală⁷, depășind cu mult superstițiile vechi și concretizările populare⁸. Mai mult, influența psihică a practicienilor asupra bolnavilor a creat noi ramuri — evident, unele obscure cum ar fi divinația — și încercări de abstractizări prin astrologie și practicarea haruspiciilor, născîndu-se o literatură proprie⁹. Se dezvoltă, de asemenea, legate tot de apărarea vieții și prevenirea bolilor, științele naturale și astronomia, mai ales babiloniană. Exorciștii și medicii devin o clasă aparte în această lume în frîntîntare, apar formule medicale și autorități în specialitate, se dezvoltă scrisul și calculele matematice socotite tot mistere, diagnosticul și pronosticul prind contur în casta clericilor în același timp și medici, se încearcă tratate de terapeutică cu rețete aproape sigure și se trece chiar la chirurgie¹⁰. Dar cel mai de seamă element în succesul vindecării era încrederea în practician că deține unele mistere și credința individului bolnav în supranatural. Așa s-a ajuns la abstractizări, cum ar fi legarea bolnavului de soartă sau destin și încadrarea lui în zodiac, atît de disputat de-a lungul mileniilor.

Nu trebuie să uităm nici faptul că «babilonienii erau recunoscuți în întreg Orientul Apropiat antic pentru cunoștințele lor în herboristică, fie în domeniul farmaceutic, fie în acela al preparării parfumurilor și unguentelor»¹¹.

Altă civilizație, vecină cu cele amintite mai sus, este și cea feniciană dezvoltată paralel, sau influențată de cea biblică și numită de arheologia modernă «canaană»¹². Ea a durat peste trei mii de ani și a fost influențată de mesopotamieni, egipteni, egeeni, hitiți și evrei. După tăblițele de la Ras Shamra (vechiul Ugarit unde a

5. *Ibidem*, p. 79. 6. Ion Banu, *op. cit.*, vol. I: Mesopotamia..., p. 15—124.

7. *Psihiatrie*, sub redacția Prof. dr. doc. V. Predescu, Editura medicală, București, 1976. Partea I: Psihiatria generală, cap. I, Introducere, scurt istoric în psihiatrie, p. 17—27, * * * *Filozofie și medicină*, Ed. medicală, București, 1978, cap. «Medicina și religia», p. 264—274.

8. *Știința Antică și Medievală...*, p. 86—89; *Medicina și colectivitățile umane*, Ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura medicală, București, 1981, cap. «Reacții magice în perioada medicinei primitive», p. 91—93.

9. *Epopeea lui Ghilgameș*, tradusă și în limba română, în două ediții, cea a lui d. Mihălcescu, București, 1920 și alta, 1976. A se vedea pe larg și Constantin Daniel, *Orientalia mirabilia*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 212—222; *Visul*. Probleme de fiziologie, psihologie și patologie. Sub redacția: Liviu Popoviciu. Editura «Dacia», Cluj-Napoca, 1978, *passim*.

10. *Știința Antică și Medievală...*, p. 108 și mai ales, Prof. dr. Samuel Izsăc, *Farmacia de-a lungul secolelor*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 56—60.

11. Constantin Daniel, *Civilizația feniciană*, Editura Sport-turism, București, 1979, p. 9—17, 84, 210—265. 12. *Știința Antică și Medievală...*, p. 142—144.

poposit și Avraam) descoperite și citite în secolul nostru (1928—1929), restul de scriere pe papirus s-a pierdut, preocupările medicale constituiau o bază educativă a poporului. Firi foarte sănătoase cu un psihic optimist, fenicienii au făcut pe ape înconjurul lumii de atunci și se pare că au ajuns pînă la civilizațiile incașe din America precolumbiană¹³.

Aupra științei antice s-au oprit ochii tuturor cercetătorilor de aproape patru mii de ani, fiindcă India rămîne încă un mister în istoria civilizațiilor lumii. Ceea ce cunoaștem noi astăzi sînt niște slabe reflexe ale înaltei concepții despre transformarea și stăpînirea vieții. Numai practica Yoga și trezește admirație pentru oricine, încercînd a-i dezlega tainele¹⁴. Totodată hipnoza și sugestia se pare că aici au fost practicate pentru înțlia oară. Medicina vedică și cea clasică au trecut granițele Indiei în toată Asia¹⁵.

De aceeași importanță în găsirea alinării suferințelor, s-a bucurat în lumea veche și se bucură și astăzi practica medicală chineză¹⁶ și mai ales specificul ei: terapia prin răbdare și acupunctură... De reținut că medicii chinezi erau și filozofi, iar morala lor era socotită cea mai importantă în prevenirea și vindecarea bolilor¹⁷.

Se impune deci o concluzie firească; toate civilizațiile vechi au avut interesante preocupări pentru sănătatea psihică și somatică a omului, găsind remedii pentru salvarea vieii trupesti și morale. Se constată că omenirea s-a dezvoltat, în ceea ce ne privește, conform poruncii dată de Dumnezeu primei familii în grădina Edenului: «Creșteți și vă înmulțiți, umpleți pămîntul și-l stăpîniți...» (Facere I, 28).

II. HIGIENA PERSONALĂ ȘI CULTUL CURĂȚIRII

În Vechiul Testament

Biblia, cartea de bază a Revelației divine și în același timp, un prețios și indispensabil document al istoriei civilizației omenirii, ne dă o serie de exemple în înțelegerea omului și ferirea lui de distrugere. Specificul Sfintei Scripturi constă în aceea că sufletul omului este partea cea mai importantă și că de el depinde sănătatea și tămăduirea trupului. A fost un timp cînd acest principiu noetic a fost pus la îndoială, dar iarăși că astăzi, medicina confirmă la scară empirică o învățătură valabilă de veacuri în credința mozaică și creștină.

Desigur, nu vom face exegeza unui text biblic etalon, aceasta au făcut-o alții, vom indica doar repere de înțelegerea teraputicii medicale, care în Vechiul Testament se practica la «porunca lui Iahve» în vederea desăvîrșirii descoperirii lui Dumnezeu și înțelegerea Sa în complexitatea vieții, nu în obscuritate sau pe baza unor practici de misticism îngust¹⁸. Sănătatea robustă a ființei umane depinde de factori terestri și cosmici, așa cum citim în Cartea Facerii: «...peste fața adîncului de ape era întuneric, și Duhul lui Dumnezeu se mișca pe deasupra apelor...» (Facere I, 2). Creînd pe

13. C. Daniel, *Civilizația feniciană...*, p. 283—291.

14. *Știința Antică și Medievală...*, p. 175—181; Sergiu Al. George, *Limbă și gândire în cultura indiană*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 80—134.

15. *Știința Antică și Medievală...*, p. 175—183.

16. *Ibidem*, p. 184, 198—199.

17. V. Predescu, *op. cit.*, p. 14—15; † Antonie Plămădeală, *Umanismul marilor filozofi moralști chinezi*, în vol. «Ca toți să fje una», Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1979, p. 492—508. Printre cei dintîi cercetători ai culturii medicale chineze se înscrie la loc de frunte, Spătarul Nicolae Milescu († 1708), care face ample referințe la practica vindecării bolilor în vechea civilizație, în «Jurnal de călătorie în China», citat la S. Izsác, *op. cit.*, p. 37.

18. C. Daniel, *Orientalia mirabilia*, p. 105—132.

om, Dumnezeu l-a inzestrat cu rațiune și cu toate facultățile, alcătuit fiind «după chipul și asemănarea» lui Dumnezeu (Facere I, 26), nu după ființa Sa, ci după ceea ce se poate descoperi Dumnezeu în lume, după ceea ce omul poate să înțeleagă, să realizeze, să trăiască în și cu Dumnezeu. Această revelație directă, unică și particulară s-a încheiat în Eden și se va repeta, de această dată cu firea omului, în Iisus Hristos, Om desăvârșit și Dumnezeu adevărat. Același Duh, care a semănat viața întru început va veni la Cincizecime și va rămâne în Biserica lui Hristos prin harul revărsat în Sfintele Taine, pînă la sfîrșitul lumii.

Față de libațiunile și curățirile celorlalte popoare și religii, care sînt normale, Dumnezeu, după ce arată efectele rănirii firii celei desăvârșite, promite un Mîntuitor. Această promisiune care cere curățirea și izbăvirea omului în vederea mîntuirii, constituie treptele sau etapele Revelației divine. Iată că în opera de îndreptățire a credinciosului Vechiului Testament, un mare rol îl joacă sănătatea sa psihofizică. Pe cînd în celelalte civilizații, omul caută sănătatea ajungînd și la cauze naturale și personale, în Vechiul Testament, Dumnezeu arată cauza precisă: neascultarea, arma celui rău (Ioan VIII, 44; Rom. V, 19).

Pînă la căderea în păcat, Revelația primordială se caracterizează prin pace adîncă, liniște desăvârșită, armonie cosmică perfectă, simțurile stăpînite de rațiune, ineficacitatea instincțelor umane și animale. Păcatul a învrăjbit natura (Facere III, 14—20).

Lupta între cele două naturi a continuat, iar Moise, în Pentateuh indică pedepse pentru cei răi și mîngîieri pentru cei buni insistînd și asupra practicilor curățirii, nu numai la oameni, ci recomandă preocuparea de medicină veterinară.

Epoca lui Noe și a patriarhilor în general, se caracterizează prin reluarea unor legături providențiale cu Ziditorul. Este epoca marilor migrații din Orient, este perioada constituirii semințiilor și accentuarea elementului etnic. De aici se nasc ceremoniile, specificul fiecărui popor de-a lungul mileniilor. Poporul biblic, prin patriarhi, joacă un rol de seamă în mileniiile IV—III î. Hr.

Epoca lui Moise (1250 î. Hr.) este aceea care fixează în scris practicile terapeutice nu numai cele necesare din vechime, dar și altele noi și mai ales cele poruncite de Dumnezeu (Leviticul și Deuteronomul sînt edificatoare), Moise însă cunoștea și arta vindecării de la egipteni, fiind nepotul adoptiv al unuia dintre cei mai de seamă faraoni, Ramses al II-lea.

Perioada Judecătorilor și profeților, perioadă de influență și contact cu marile civilizații «canaaneence» și din Orientul antic, se caracterizează printr-o mulțime de date medicale în viața poporului biblic. Împărțirea între seminții, reunirea lor, despărțirea în regate, ruperea regatului, sînt dovezi ale unei tulburări de ordin psihic în drumul lor profetic. Marii regi și înțelepți ai lui Israel: David, Solomon, ridică pe urmașii lui Avraam la culmea binecuvîntării lui Dumnezeu. Din cauza aceluiași rău moral, poporul iudeu este cîruiat de invazii, este dus în captivități. Particularitatea medicinei lor este însușită de alte popoare, care, meditănd, ajung la o cunoaștere a lui Dumnezeu pe calea naturală.

Profeții, la înpiriația lui Dumnezeu, caută să arate, că toate ceremoniile altădată poruncite de Iahve, n-au valabilitate, dacă rostul lor, sensul lor adînc n-au făcut pe practicanți să înțeleagă scopul izbăvitor al Creatorului. Toate vindecările, curățirile, jertfele de orice fel, trebuie să aibă la bază principiul mesianic, așteptarea izbăvitorului. El va curăți *păcatele poporului* (Isaia VII), prin propria Sa jertfă, ca medicamentul cel mai important în salvarea sufletului, fapt extrem de important și unic în istoria medicinei și doctrinelor terapeutice. Celelalte practici medicale erau reco-

mandate pentru că așa «doreau» zii sau forțele demonice, tiranice din natură, pe cind terapeutica profeților aducea mîngierea sufletului și cobora iubirea lui Dumnezeu peste el, peste poporul respectiv și peste țara lui.

Istoricii medicinei, savanți, filozofi, arheologi, asiologi, qumranologi, recunosc în unanimitate că «vechiul Israel nu ne-a lăsat nici un tratat medical de tipul celor pe care ni le-au transmis, de pildă, Egiptul și Mesopotamia»¹⁹; informațiile date de Biblie ne permit totuși o reprezentare a ceea ce a fost știința medicală a vechilor evrei. Ei aveau specificul lor, de aceea «observarea bolilor rămînea foarte superficială: diseția cadavrelor fiind interzisă din cauza impurităților considerate a fi transmise prin contactul cu un mort, nu se puteau observa cu oarecare precizie decît bolile pielii, fracturile, rănile»²⁰.

În Levitic (cap. XIII—XIV), se tratează despre lepră și despre cîteva afecțiuni cutanate, precum și transmiterea lor prin veșminte și prin locuințe.

Ciuma este menționată de mai multe ori în Biblie. Lista impurităților sexuale, provenind din scurgeri și dereglări hormonale (cap. XV), pune la un loc anumite boli venerice cu fenomene fiziologice normale. Sînt citate frecvent durerile de ochi și insolajile²¹.

Înșiși autorii de tratate de medicină fără apartenențe religioase, liberi cugetători, recunosc faptul că «boliile descrise în Biblie» depind de divinitate sau de principiul răului. Cînd este vorba de accidente nu neagă cauza naturală (ex. Tobie), dar și influența lui satan este recunoscută, mai ales în cazul tipicului Iov.

În condițiile de mai sus, bolnavul, pentru a fi vindecat, trebuie bineînțeles să recurgă la practici religioase organizate și conduse de inițiați. «Dacă boala este o pedeapsă trimisă de Dumnezeu, numai Dumnezeu singur poate să-l vindecă și el trebuie să ceară lui Dumnezeu, prin rugăciuni și ritualuri de îmbunare, iertarea greșelii și încetarea pedepsei; numeroși psalmi din Biblie sînt psalmi pentru iertarea păcatelor și însănătoșire: pacientul, cel puțin la început, trebuia să li recite în desfășurarea unei ceremonii de pocăință, destinată să potolească mînia lui Dumnezeu. În cazurile de «posedare», pe de altă parte, trebuia alungat demonul prin ritualuri corespunzătoare. Arta medicului, sau a tămăduitorului este de cele mai multe ori legată de slujire, de oameni ai lui Dumnezeu, preoți, leviți, etc.»²². Profeții faptelor, Iiie și Elisei, pe lângă misiunea profetică sînt tămăduitori, ei înviază chiar și morții (I Regi XVII, 17—22; II Regi IV, 32—35).

Remediile întrebuițate în cercetarea bolilor poporului aveau un caracter empiric și iertător cu valoare și azi; pe abcesul lui Iezechiel se aplică o turtă de smochine; ficatul de pește în altă parte este considerat că vindecă cataracte, așa cum îl învață îngerul Rafael pe tînărul Tobie. Esenienii, după istoricul Iosif Flaviu²³, erau reputați pentru darurile lor de tămăduitori; ei studiau, spune acesta, «ca să vindecă bolile, rădăcinile folosite ca remedii și proprietățile pietrelor»²⁴.

19. *Știința Antică și Medievală...*, p. 150.

20. *Ibidem*, p. 151. Prof. V. Predescu arată că bolile psihice erau cunoscute în Biblie și dă cazul lui Saul tulburat sufleteste și posedat, *op. cit.*, p. 17. Remediu sau calmarea o găsea Saul prin intermediul muzicii lui David (I Samuel XVI, 14—23).

21. În Biblie, cauza bolilor psihice sau demonice este satan, îngăduit de Dumnezeu pentru încercarea credinței omului, așa cum este cazul lui Iov. Pe larg, texte alese în *Știința Antică și Medievală...*, p. 151—152. 22. Levitic XIV, 1—8 etc.

23. Citat de René Taton în *«Știința Antică și Medievală...»*, p. 151.

24. *Ibidem*, și C. Daniel, *Orientalia mirabilia...*, p. 170—191 ș.a. Idem, *Vederea lui Dumnezeu în Noul Testament și teologiile esenienilor*, în *«Studii teologice»*, XXV (1973), nr 3—4, p. 193—208.

În ceea ce privește tratarea rănilor, se făcea apel la chirurg; acesta pansa plaga, o lega, o alina cu ulei. După un vechi cod ebraic, autorul loviturilor era cel care trebuia să plătească chirurgului îngrijirile acordate victimei (Ieșire XXI, 18—19).

Terapeutică rațională și-a făcut apariția la evrei abia în epoca elenistică, păstrându-se totuși ceremonialul mozaic. Desigur, nu toți evreii au acceptat terapia rațională. Exemplu, se reproșează regelui Asa, atins de o «boală a picioarelor», faptul de a fi recurs, «nu la Iahve, ci la medici» (II Cronici XVI, 12). Și în aceeași epocă, autorul Ecclesiastului aduce elogiul medicilor timpului, împăcînd exigențele pietății și legii vechi, cu cele ale bunului simț și respectului pentru practicantii artei medicale. Să-ți recunoști greșelile și păcatele în fața lui Dumnezeu pentru a fi iertat și să chemi medicul pentru a fi tratat: Cinstește pe medic, fiindcă ai nevoie de el, căci și pe el, tot Dumnezeu l-a creat...²⁵. «Eu sînt Domnul, care te vindec» (Ieșire XV, 26).

O învățătură deosebită despre vindecarea sufletului și efectele ei este foarte bine redată în cărțile Vechiului Testament. Așa cum s-a arătat mai sus, Leviticul posedă nenumărate indicații de medicină experimentată de preoții și leviții rînduiți de Moise la porunca lui Dumnezeu (cap. I—XII și XV—XXVII).

Se cuvine să subliniem faptul că medicina sau practica vindecărilor la poporul biblic era împletită cu comăndamentele divine în vederea pregătirii timpurilor mesianice.

III. HIPOCRATE, APARIȚIE ȘI SINTEZĂ

a) Doctrina hipocratică

Dacă plină aici s-a vorbit despre o practică medicală bazată pe mijloace rudimentare, dar și pe cele experimentale, Hipocrate, marele vindecător al antichității, pune bazele științifice ale artei medicale. El este în același timp medic, filozof, istoric și supus zeilor protectori ai vindecărilor de tot felul, dar nu-i recunoaște ca forțe reale, ci este convins de foloasele cîștigate de individul bolnav, apelînd vindecătorul la forțe externe lui. De fapt, hipocratismul este o religie a naturii umane, este un cult al salvării vieții. Așa se explică de ce mulți antici și chiar în vremea noastră unii istorici s-au îndoit de existența reală a marelui vindecător, iar alții l-au trecut în legendă.

Hipocrate se naște în insula Cos în jurul anului 460 î. Hr. și moare în Tesalia la adînci bătrîneți, 90 sau 120 de ani. A fost contemporan cu Socrate și coleg cu Platon. A studiat medicina în Egipt și Mesopotamia și probabil că a lucrat cu mama lui Socrate, moașa Penerate. Date biografice nu se prea cunosc, abia în ultima vreme s-au reconstituit și comentat unele inscripții care îi scot în relief prezența sa. Mulți istorici susțin că era de origine tracă, de aceea s-a rotărit în părțile Tesaliei în lumea lui Asklepios, fiul lui Apollo, tot o zeitate tracă²⁶.

25. *Știința Antică și Medievală...*, p. 152. Pentru frumusețea versetelor alese de autori ne îngăduim să le indicăm și noi: ...Grație lui Dumnezeu medicul devine îndemnat... Știința medicului îl înalță și el se înfățișează înaintea celor mari / Dumnezeu a făcut să crească medicamentele din pămînt și omul înțelept nu le disprețuiește... / Fiul meu, dacă ești bolnav, nu te mînia, ci roagă-te lui Dumnezeu, căci El este tîmăduitorul / Renunță la rău și la nedreptate și curăță-ți mintea de orice păcat; aprinde tîmție și spovedește-te, / ...dar acordă un loc și medicului / și nu-l lăsa să plece, căci ai nevoie și de el... (Înțelepciunea lui Isus Sirah XXXVIII, 1—15). Greșit indicat Ecclesiastul în volum.

26. N. Vătămănuș, *Originile medicinei românești*, Editura medicală, București, 1979, p. 53; I. I. Russu, *Aesculapius. Contribuție la preistoria medicinei*, în vol. «Istoria medicinei. Studii și cercetări», București, 1957, p. 11 ș.u. Celebra Pytia de la Oracolul din Delfi folosea terapia prin hipnoză, muzică, gimnastică; S. Izsac, *op. cit.*, p. 46—51.

Ne a parvenit însă, sub numele lui o importantă colecție de tratate medicale, voluminosul «*Corpus hipocratic*», în care sînt adunate lucrări de inspirații diferite. Editată și tradusă în limba franceză de Littré, între 1829—1853, această colecție a fost temeinic studiată în zilele noastre de Louis Bourgey, în teza sa publicată în 1953. El a demonstrat că în aceste tratate se disting trei tendințe: *prima* își propune să construiască o teorie legată de concepțiile despre natură ale filozofilor contemporani; *a doua* are un caracter empiric și derivă, după toate probabilitățile, din școala medicală din Knid; *a treia*, unind observația cu speculația încearcă să construiască o medicină rațională și un îndreptar de conduită medicală. Spiritul hipocratic trebuie căutat în această din urmă categorie de tratat. Aici se poate găsi o concepție asupra evoluției bolilor, cu paroxismul și recidivele lor, pînă la criză, care decide rezultatul; o concepție a solidarității dintre părțile organismului și o concepție a ordinii naturale, cu care medicul trebuie să colaboreze.

Se acordă o mare importanță prescripțiilor de igienă și unei deontologii bazate pe respectul valorilor morale. Așa se explică de ce pînă azi, în facultăți, tinerii medici continuă să depună *Jurămîntul lui Hipocrate*: «În orice casă intru, voi să vindec pe bolnavi (...).

Nu voi da niciodată nimănui otravă, chiar dacă mi se va cere...²⁷.

În ceea ce privește apărarea vieții, Părintele medicinei spunea categoric: «Medicina nu are nevoie de ipoteze goale»²⁸.

Însuși filozoful conștiinței, «Socrate îl pune pe Hipocrate pe același plan cu rațiunea cea dreaptă»²⁹.

Datorită acestei poziții, Hipocrate a corectat filozofia și a dat naștere unei școli a gândirii în servirea umanității. Noi nu cunoaștem suficient trupul omului, dar sufletul lui! În rețelele knidiene se găsește o mare doză de dragoste pentru om, socotindu-l cu adevărat individ singular. În *Despre regim*, Hipocrate își arată punctul de vedere asupra elementelor materiale ale lumii și folosul lor.

Filozoful-medic nu putea crede în zei, în creațiile fanteziei, de aceea în *Corpus* sînt indicate modalitățile multiple de vindecare după cunoașterea bolii și bolnavului «...să arate antecedentele bolii, să cunoască starea actuală și să prezică desfășurarea viitoare»³⁰.

Observația, și în general psihologia, capătă o deosebită importanță în școala medicală hipocratică. Însăși «știința modernă vede în momentul hipocratic un punct însemnat în istoria creșterii eficacității medicinei»³¹.

b) Preocupări tămăduitoare înainte de Hipocrate în lumea greco-romană

Pentru a înțelege mai bine această problemă, preocupări tămăduitoare înainte de Hipocrate în lumea greco-romană, trebuie avut în vedere faptul că știința elenă, inclusiv medicina, se întinde de la începutul sec. al VI-lea î. Hr., pînă în sec. III î. Hr., ca apoi să se continue prin știința elenistică și romană, pînă la începutul secolului

27. Hipocrat, în «Enciclopedia civilizației grecești», în românește de Ioana și Sorin Stati, Editura Meridiane, București, 1970, p. 277.

28. Hipocrate, *Despre vechea medicină*, 16. Apud «Filozofia greacă pînă la Platon» vol. I, partea 1, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. CXCVIII.

29. Platon, *Phèdre*, trad. Emile Chambry, Ed. Garnier—Flammarion, Paris, 1964, p. 101 (227 a—227 b).

30. *Despre epidemii*, I, cap. 5.

31. *Filozofia greacă pînă la Platon...*, p. CCXI.

V d. Hr.³². Inceputul medicinei grecești rămâne obscur și misterios. Hipocrate, omul care intruchipează geniul grec în medicină, se înscrie, de fapt, într-o lungă tradiție. Înainte de a fi inițiator, el a fost un continuator, al doilea, ca nume în propria sa școală și moștenitor direct al eforturilor făcute de numeroase generații; doar mai târziu opera lui devine punct de plecare și model demn de urmat³³. Hipocrate studiasă practica vindecării în Egipt, cunoștea îndeletnicirile lui Asclepios și urmașilor săi, a fost admirat de poetul-orb, Homer³⁴. Se minunase de practicile din temple și sanctuare, mai ales la Epidaur, se convinsese de forța tainică vindecătoare a muzicii lui Orfeu etc.³⁵.

c) Practica hipocratică

Înțeleptul filozof și medic, Hipocrate, pune accent, așa cum am mai spus, pe observații, dar respecta cadrele instituționale ale medicinei, totuși sparge tradițiile. Cunoșcuse probabil comandamentele biblice, influențate de Egipt, dar inspirate de Dumnezeu, recomandând postul, abținerea, combătând lăcomia. Are chiar un tratat *Despre cărnuri*.

În ce privește maladiile, iată cum citim în lucrarea sa *Epidemiile*: «Cunoașterea noastră se întemeiază pe natura omului, în general și pe caracteristicile proprii fiecărei persoane; această cunoaștere pornește de la constatarea bolii în sine, de la bolnav, substanțele administrate, persoana celui care le administrează și de la constatările pe care le putem face în bine sau în rău; ne întemeiem apoi, pe datele atmosferice, în general, și pe condițiile particulare, determinate de starea vremii și de loc. Ținem seama de obiceiurile, felul de viață, ocupațiile, de viața fiecărui pacient. Avem în vedere vorbele lui, comportările, semnificația tăcerii lui, gîndurile, somnul, perioadele de insomnie, felul și timpul cînd visează; atenția noastră se îndreaptă, de asemenea, asupra gesturilor dezordonate, asupra mîncărilor și lacrimilor sale. Urmărim, momentele de paroxism, scaunele, urina, sputa și vărsăturile. Nu ne lasă indiferenți felul bolilor care se succed și depunerile care vestesc prăbușirea sau criza organismului. Sîntem atenți la transpirații, răcirea corpului, frisoane, tuse, strănut, sughiț, rigieli, eliminări de gaze discrete sau zgomotoase, hemoragii și hemoroizi.. Trebuie să eliminăm cu atenție toate aceste date și tot ce relevă ele»³⁶.

Marele vizionar în medicină prevedea chiar poluarea și-l preocupa, tot pentru sănătatea aerului, problema ecologică, scriind un tratat *«Despre aer, ape și locuri»*. Rezultatele hipocraticilor s-au făcut cunoscute în întreaga lume greco-romană, după moartea marelui strateg Alexandru Macedon. Epoca elenistică și romană se înscriu între anii 325 î. Hr. de la moartea marelui împărat, pînă la 476, căderea Imperiului de Apus. În contextul culturii hipocratice de acum se înscriu latinii și grecii, dacii, egiptenii și mesopotamienii (inclusiv evreii, persii, babilonienii etc.). Roma a primit medicina hipocratică cu rezerve, din cauza multor practici oculte, dar care susțineau forța și cultul împăratului. Așa cum vom vedea, Roma ridică arta vindecării mai ales prin Galen, poate ultimul urmaș clasic al lui Hipocrate.

32. *Știința Antică și Medievală...*, p. 204.

33. *Ibidem*, p. 283.

34. *Iliada* IV, 194; *Odiseea* IV, 219—232.

35. *Știința Antică și Medievală...*, p. 286 ș.u.

36. *Ibidem*, p. 302.

IV. DE LA ZALMOXE LA HIPOCRATE

a) Practici „hipocratice” la traco-daci

Mult mai corect ar fi să spunem că izvorul medicinei hipocratice se află la strămoșii noștri, în practicile «hipocratice» traco-dacice. De obicei, grecii și romanii, treceau sub tăcere sau schimbau numele celor de alt neam, «barbari». Așa s-a petrecut și cu Hipocrate. El era de origine nobil, după ce studiază medicina, vine în Tesalia la strămoși, unde, de fapt și moare. Regretatul medic și istoric N. Vătămanu, arată precis că, «În fosta Tessalie și nou Valahie Mare, au existat locuri legendare și istorice în strînsă legătură cu medicina. Aici era vie amintirea lui Apollo, cel poreclit Alexikakos, adică izgonitorul bolilor și medicul zeilor din Olimpul învecinat, pe care «ii trata» cu rădăcină de bujor.

În peștera din muntele Pelion, aproape de țărmul Mării Egee, se credea că trăise faimosul centaur Chiron, fiul lui Saturn, cel mai desăvîrșit cunoscător al virtuților plantelor medicinale. Lui i-a încredințat Apollo pe fiul său Asclepios, ca să-l crească și să-l învețe arta vindecării. Iar ucenicul, spune legenda, și-a întrecut cu mult maestrul. Asklepios însuși ar fi văzut lumina la Tricca (în Tracia, mai târziu), tot în Vlahia Mare.

În sfîrșit, marele Hipocrate a venit să practice medicina (fiindcă aici era înțeles) și să moară, foarte bătrîn, la Larissa, Larsa românilor noștri, în mijlocul Vlahiei Mari de mai târziu ³⁷.

Medicul-profesor G. Brătescu, cel care s-a ocupat pentru înția oară, sistematic de hipocratism la noi în țară, arată că Hipocrate cunoștea tradiții ale folclorului strămoșilor noștri, ca aceea a «focului sacru» și «izvoarelor limpezi». Căldura născută de care vorbesc scrierile hipocratice și curățirea, la acestea se referă ³⁸. La traci și geto-daci găsim «temperanță și abstenență, care împuținează bolile ³⁹.. și mențin sănătatea poporului, așa cum învăța Zalmoxe și după el Deceneu, Vezina etc.

Dar cel mai interesant lucru și o mîndrie legitimă a noastră pentru virtuțile și practicile medicale strămoșești o constituie faptul că «Părintele istoriei» considera pe geto-daci «cei mai drepti dintre traci», iar «divinul Platon», vorbește cu considerație despre practica vindecării la urmașii regelui-zeu și marelui preot-medic, Zalmoxe. Platon nu citează pe Hipocrate, contemporan și ucenic la picioarele lui Socrate ci pe un «cursant» geto-dac, trimis de Marele preot al dacilor din Kogaiononul carpatic să studieze la Atena. Cel mai mare gînditor al antichității, Platon, îi citează spusele, apostrofînd, totodată, incapacitatea înțelepților greci: «Zalmoxe, regele nostru, care este un zeu, ne spune că, după cum trebuie să încercăm a îngriji ochii, fără să ținem seama de cap și nici capul nu poate fi îngrijit, neținîndu-se seama de corp, tot astfel trebuie să-i dăm îngrijire trupului dimpreună cu sufletul și iată pentru ce medicii greci nu se pricep la cele mai multe boli (anume) pentru că ei nu cunosc întregul pe care-l au de îngrijit. Dacă acest întreg este bolnav, partea nu poate fi să-

37. N. Vătămanu, *Originile medicinei*, p. 53.

38. G. Brătescu, *Hipocratismul de-a lungul secolelor*, Editura științifică, București, 1968, p. 45.

39. *Ibidem*, p. 51 și ampla introducere despre știința și medicina strămoșilor noștri în *Știința Antică și Medievală...*, p. 417—420; V. L. Bologna, *Istoria medicinei universale*, București, 1970, p. 189 ș.a.

nătoasă...»⁴⁰. Prof. G. Brătescu precizează: «...nu există în altă parte o formulare integralistă atât de categorică și de cuprinzătoare ca aceea pe care Socrate din Carmide o pune în gura ucenicilor lui Zalmoxe»⁴¹.

Nu este exclus ca însuși Hipocrate să fi vizitat cetățile grecești nou-înființate pe litoralul Pontului-Euxin (Marea Neagră), precum și davele traco-geto-dace din sudul Dunării, auzind despre civilizația și preocupările vindecătoare din spațiul carpto-pontic.

Dară pînă în epoca noastră, istoriografia medicală și în același timp istoriografia despre spiritualitatea strămoșilor noștri traco-geto-daci era incompletă sau influențată de scrieri străine duhului acestui pămînt — informații slabe sau indicații prin comparații și asemănări — astăzi beneficiem de date arheologice certe. Acestea indică forța organizată a vindecătorilor, grupe și categorii special-pregătite, personal consacrat cu șefi și subalterni. De asemenea, instrumentele medicale, plantele folosite, metale, izvoare și pietre tămăduitoare, locurile amenajate tratării bolilor, preocupări de chirurgie sensibilă (trepanații craniene), toate acestea au scos din anonimat și legendă preocupările medicale ale strămoșilor noștri.

Din nefericire, toate scrierile și documentele despre strămoșii noștri, fie că au fost distruse, odată cu incendierea cetăților dacilor, fie că sanctuare și dave, stau încă ascunse și sperăm se vor descoperi. În orice caz, episcopul Iordanes (sec. VI) ne dă informația prețioasă, el fiind din neamul strămoșilor noștri, că a cunoscut multe scrieri despre geto-daci.

Glusul rece al Trofeului și Columna lui Traian ne dă prilej de meditație și cercetare în toate ramurile de istorie a patriei, deci și în ceea ce privește medicina. Sarcina aceasta de a ne iniția în tainele celor ce se ocupau de sănătatea poporului, cu deosebire preoții dacilor, a luat-o printre alții, și N. Vătămanu. Din exegeza sa, din meditația sa la picioarele Columnei și din urmărirea scenelor, se pot reține următoarele:

1. *Columna înălțează gloria romană și supunerea adversarului.* Doar doi romani se văd primind îngrijiri, restul din cei căzuți și ucși sînt dacii. Dar astăzi se știe, că numai la Trophaeum Traiani există numele a trei mii de soldați romani căzuți aici la prima confruntare cu dacii.

2. *Este unanim știut că o parte din nobileme, adică dintre tarabostes sau pileati și anume acei ce alcătuiau ierarhia Marelui preot al dacilor, aveau preocupări «științifice» variate, printre care, la loc de cinste se afla studiul medicinei. Iordanes, în *Getica* sa, amintește cu admirație observațiile sacerdotilor daci asupra însușirilor ierburilor și fructelor⁴². Pe de altă parte, prezența denumirilor dacice ale plantelor medicinale în botanicele lui Dioscoride și Pseudo-Apuleius, copiate în secolele III—V, confirmă existența unei importante practici medicale geto-dacice⁴³.*

Cei care instruiau poporul erau comati sau capilati, cinstiți de geto-daci pentru munca lor. Ei erau un fel de sanitari (felceri), care transmiteau învățătura înaltă. Geo-

40. «...toate se trag din suflet, atât cele rele, cît și cele bune ale trupului și ale ființei noastre întregi, revărsîndu-se din suflet așa cum se răsrîng de la cap asupra ochiului...», după traducerea lui Cezar Papacostea și Constantin Noica, *Platon, Dialoguri*, Ed. pentru Literatură Universală, București, 1968, p. 44—46.

Pe larg cu amănunte și bibliografie P. I. David, *Aspecte ale vieții spirituale a traco-dacilor în timpul marelui rege Burebista*, în «Mitropolia Olteniei», XXXII (1980), nr 7—8, p. 574—594.

41. G. Brătescu, *op. cit.*, p. 55.

42. N. Vătămanu, *op. cit.*, p. 15, P. I. David, *op. cit.*, n. 64.

43. *Ibidem*, S. Izsac, *op. cit.*, p. 18—19.

graful Strabon, arată cum că în timpul lui Burebista și marelui preot Deceneu «geții s-au lăsat înduplecați să taie vița de vie și să trăiască fără vin»⁴⁴. A convinge un popor la o asemenea acțiune înseamnă că era un personal numeros. «Era un fel de educație sanitară sau morală pe scară întinsă și cu rezultate pozitive, care au putut fi constatate chiar de cei în cauză, de poporul «instruit», care a păstrat recunoștința celor ce îi arătase calea cea bună de urmat în viață. Pentru pregătirea lor generală este prețios amănuntul că solia formată numai din *comati*, cinci la număr, trimisă de Decabal la Traian pentru a cere pace, i-a vorbit cezarului pe limba lui, latinește, în plenum senatului roman»⁴⁵.

Instruirea multiplă și variată a *comati*-lor era făcută de către sacerdoții pileati, adică : «să trăiască conform legilor naturii». Legile fizicii erau considerate «legile sau canoanele medicinei», iar «legile naturii» desemnau la geto-daci viața igienică. Toate aceste învățături orale — poate și scrise, parte — erau numite *belagine*, după indicația lui Iordanes.

Interesant că, artiștii-sculptori înfățișează pe nobilii pileati cu o gândire interiorizată, simțul și greutatea răspunderii, elevația sufletească; iar aprigilor *comati* (și cu răspunderi militare) le-au exprimat hotărârea și dărzenia, forța. S-ar putea spune, contemplând două dintre aceste busturi că cel de-al doilea, *comat*-ul, arată pe omul de acțiune gata de a-și asuma orice sarcină și de a o aduce la bun sfârșit, cu orice preț; în același timp, *pileat*-ul reprezintă pe gânditorul ce poartă povara deciziei, a hotărârii supreme⁴⁶. Ca îmbrăcăminte, unii dintre *comati* purtau la mantii ciucuri (fran-juri), care erau semne distincte în misiunea lor, așa cum și la Roma era toga sau la gali equites (cum fi numea însuși Cezar). În orice caz, pletoșii *comati* colindau și-niturile geto-dacilor, împărțășind poporului «belaginele» adică învățăturile pentru buna îngrijire și păstrarea sănătății... Și încă o precizare «portul mantalelor cu ciucuri (fran-juri) precum și părul lung, nu l-au împrumutat geto-dacii de la nimeni, ci l-au transmis urmașilor lor, noi românii, la care au dăinuit și mai dăinuie și astăzi»⁴⁷.

De fapt, toate muzeele de etnografie din țara noastră păstrează costume, al căror model îl vedem încrustat și în piatră, fie pe Columnă, fie pe metopele de la A-amclisi, sau pe arcurile de triumf ale lui Galeriu și Constantin cel Mare. Franjurile s-au moștenit din strămoși la primele comunități monastice apărute pe pământul sânt al țării noastre, așa cum vom vedea.

Fie că strămoșii noștri au fost influențați, fie că au influențat, sigur este că Marele preot al dacilor a organizat o asistență sanitară și socială unică în istoria civilizațiilor. De aceea, odată cu descoperirea sanctualelor dacice, abia în timpul nostru, și cu inventarierea instrumentelor medicale, preocupările vindecătoare traco-dace au devenit o mare enigmă a istoriei medicinei⁴⁸. Purtătorii secretelor naturii și stăpînii sufletelor strămoșilor noștri, Marele preot și ierarchia sa, au ajuns, prin mijloace empirice a face din medicină o artă. Cel care a făcut cunoscută această artă, în lumea greco-romană, mai bine-zis a prezentat-o științific, a fost înțeleptul Hipocrate.

44. *Ibidem*, p. 17 și R. Vulpe, *Deceneu, sletnicul apropiat al lui Burebista*, în «Magazin istoric», IV (1970), nr. 6.

45. N. Vătămanu, *op. cit.*, p. 23.

46. *Ibidem*, p. 18—19.

47. *Ibidem*, p. 21.

48. Toate sanctualele geto-dace, descoperite pînă acum, au avut în inventarul lor și instrumente, evident rudimentare, folositoare în arta vindecării, la I. H. Crișan, *O trusă medicală descoperită la Grădiștea Muncașului*, în «Istoria Mediciniei, Studii și cercetări...», p. 55; Idem, *Burebista și epoca sa*, Editura enciclopedică română, București, 1975, p. 414—429; H. Daicoviciu, *Dacii*, Editura științifică, București, 1965, p. 163—198.

Hipocratismul nu este o producție, un curent, un vehicular, ci mai degrabă viața însăși o practică zilnică, legată de sănătatea, dar și de aspirațiile omului. Hipocrate este «globus intellectualis» pentru timpurile «preistorice»⁴⁹, dar nu numai atât. «Hipocrate a fost — subliniază W. F. Petersen — nu numai primul meteorolog, primul antropolog, primul ecolog, ba chiar primul om de știință pe plan mondial, încât toți precursorii lui s-au ocupat numai de speculație...»⁵⁰.

De la Hipocrate, Socrate își însușește calitatea omului de a se cunoaște pe el însuși. Urmașii și ucenicii lui Socrate dau lovitură capitale sofistilor, iar Platon și Aristotel cristalizează filozofic «doctrina» hipocratică, tot în scopul grijii pentru om, pentru sănătatea și aspirațiile sale. Dacă Hipocrate cerceta omul, Socrate preia această învățătură și altoiește filozofia pe preocupările omului, strămută investigația filozofică pe un teren virgin: cercetarea omului, a funcțiilor sale sufletești, a mobilurilor sale morale, a comportamentului său social, ceea ce n-a convenit religiilor vechi, care țineau pe om sub teroarea destinului și a fricii de natură. De fapt, forța hipocratică a fost pusă în serviciul umanității de marii filozofi ai antichității greco-romane. Arturo Cestigliani constată: «s-a întâmplat cu gândirea hipocratică ceea ce pare că constituie destinul multor idei religioase și filozofice: ele nu izbutesc să trăiască, să înflăcărească și să se dezvolte atunci când, îndepărtându-se de obârșia lor, capătă potrivit epocii și evenimentelor, forme și orientări diferite...». Totdeauna diversitatea de păreri ne izolează de adevăr. «...Hipocrate trăiește prin geniul său ca un curent de veacuri și cei care l-au interpretat și tălmăcit nu vor reuși să redea nici adevărul pur, nici să-l denigreze»⁵¹. Însuși Platon (428—348 î. Hr.) spune despre Hipocrate «...medicul filozof este asemenea zeilor»⁵², iar în altă parte arată că Hipocrate și-a explicat peregrinarea sufletelor (metempsomatoza)⁵³, iar Platon este numit, peste cinci secole, de către Galen «...asiduul imitator al lui Hipocrate...»⁵⁴.

La rîndul său, Aristotel (384—322 î. Hr.), filozoful liniștit și cumpănit⁵⁵ spune că Pitagora (570—? î. Hr.), medic și descendent al asclepiazilor, a influențat pe Hipocrate⁵⁶. Pitagora a întemeiat o «asociație religioasă»⁵⁷. Aristotel de la el și-a format primele noțiuni de «categorii» și a purces apoi spre «logică» și fizică. Din această amestecare, numită mai apoi «moștenire hipocratică», avea să triumfe cultura filozofică elenă în tot imperiul lui Alexandru Macedon († 325 î. Hr.). Este interesant, că odată cu aceasta, își fac loc și religiile de misterii, care sub formă de «practici magice orientale»⁵⁸, dau urmașilor lui Hipocrate noi orientări, părăsind în parte preocupările vindecătoare și acceptînd magia, divinația, vrăjitoria, inițierea etc., practici comune, aducătoare de venituri pentru temple și slujitori, dar izolate de om; de omul complex, suferind, năfricit sau fericit.

49. G. Brătescu, *op. cit.*, p. 73—105. 50. *Ibidem*, p. 88.

51. Citat la p. 103—105. 52. În *Timeu*.

53. Doctrina «metempsomatozei», care se bucură de mare apreciere în religiile vechilor popoare, dar în care se crede și astăzi (mai ales în India și Japonia), constituia preocuparea majoră și a filozofiei, așa cum o dovedește și lucrarea Fedon 81 d—82 b, traducerea citată, p. 357—358.

54. G. Brătescu, *op. cit.*, p. 109—115.

55. Aristotel, născut și el tot în Macedonia; de la el, medicina modernă înregistrează primele încercări de psihanaliză, în «Enciclopedia Civilizației Grecești», p. 73—76.

56. G. Brătescu, *op. cit.*, p. 110 ș.u.

57. Pitagora, în *Ibidem*, p. 433. Din asociația sa s-au născut «neapitagoreii» a căror influență se vedește chiar în Renaștere și Reformă.

58. G. Brătescu, *op. cit.*, p. 125.

Apar totuși «școli de specialitate», pe lângă socratici și peripatetici. Conducătorii acestor școli au dat la iveală *Colecția hipocratică* și primii ei comentatori. Așa s-a ajuns și la «divinul» Hipocrate⁵⁹, încât unii dintre regii și împărații pământului acordă privilegiul «descendenților din Cos» și «ucenicilor lui Hipocrate»; oratorii îi aduc elogiul; strategii îi respectă memoria; sacerdoții îi oferă imne; artiștii îl eternizează prin dalta și penel.

Aceasta era situația vindecătorilor pămîntești înainte de venirea Mîntuitorului.

V. VINDECĂRILE SFINTE ȘI COPLEȘITOARE ASUPRA NATURII

a) Iisus Hristos și practicile hipocratice

Așa cum mulți dintre înțelepții vechi l-au considerat pe Hipocrate un practician, nu un gânditor, de asemenea, și studiile teologice de-a lungul vremii nu l-au pus în discuție, rămînînd, pentru teologii speculativi, Platon în «Răsărit» și Aristotel în «Apus». S-ar părea o cutezanță comparația cu vindecările Mîntuitorului a practicilor hipocratice, dar Iisus a venit în lume ca lumea să aibă viață și mai mult decît viață obișnuită (Ioan X, 10). Așa că Mîntuitorul ca Dumnezeu adevărat era Medicul-ziditor, iar ca Om-desăvîrșit cunoștea toată legea și proorocii, inclusiv practicile vindecătoare poruncite de El în calitate de Logos, Inger de mare sfat, de Creator etc.

Hipocrate căuta vindecarea omului bolnav, iar Hristos ștergea cauza bolii, păcatul: «de acum să nu mai greșești, ca să nu ți se întîmple ceva mai rău» (Ioan V, 14).

Hipocrate ieșise din rîndul oamenilor, el însuși suferind, dar cumpătat, pe cînd Iisus Hristos venise între oameni fără păcat și cu scopul ștergerii păcatului ereditar.

Hipocrate încerca să ridice numai pe omul fizic, fiind neputincios față de complexitatea psihică, pe cînd Mîntuitorul angajează potențele spirituale cerînd bolnavului credință și voință: «dacă vrei... credința ta te-a mîntuit» (Matei XV, 28; Marcu III, 5; Luca XVIII, 41—42; Ioan IX, 37—38).

Hipocrate este un profesionist, Iisus Hristos vindecă bolile și neputințele socrate pînă la El fără leac, prin minuni, ca Dumnezeu, pecetluind suprema descoperire a lui Dumnezeu prin Fiul Său (Ioan IX, 32—33).

Hipocrate vindecă parțial, pe cînd Hristos face minuni asupra Sa, asupra omului (trup și suflet), asupra naturii (Marcu V, 41 ș.a.).

Hipocrate este un înțelept și moare ca un om, pe cînd Iisus Hristos este Profet, Dumnezeu și Împărat, este răstignit pentru păcatele noastre, merge la iad și înviază pe drepti și strămăși, învinge pe stăpînitorul morții și înviază ca Dumnezeu, fiindcă El este «calea, adevărul și viața» (Ioan XIV, 6).

Hipocrate este un înaintaș — și printre primii — în cercetarea ființei umane, pe cînd Mîntuitorul este izbăvitorul întregului neam omenesc (Ioan XVII, 21—22).

Însuși Luca, «doctorul prea iubit»⁶⁰, deși urmaș al lui Hipocrate în preocupări obișnuite, îmbrățișează medicina completă, învățătura lui Iisus Hristos. Într-adevăr, descrierea minunilor și vindecărilor din Evanghelia sa este influențată de aforismele hipocratice⁶¹. Doctorul Luca, nu numai istorisește, ci explică, convinge rațiunea asupra faptelor extraordinare săvîrșite de Iisus Hristos. Iisus Hristos a lăsat ucenicilor

59. *Ibidem*, p. 141.

60. N. Vătămănu, *Luca, doctorul preaiubit...*, p. 600—601.

61. Aforismele studiate se găsesc strînse în vol. *Hipocrate-Galen, prezența de Dr. G. Brătescu și Dr. C. Săndulescu*, Editura enciclopedică română, București, 1974, p. 228—264.

forța Sa de a vindeca, atât prin credință cit și prin harul apostoliei. Faptele Apostolilor este istoria vie a vindecărilor de tot felul săvârșite de urmașii lui Hristos.

Urgentul necesar în vindecările hipocratice, în dese cazuri este folosit de Iisus Hristos și Sfinții Apostoli, ca de exemplu: tina (Ioan IX, 6), apa (Ioan IX, 11), untdelemn, vin (Luca X, 34) etc. Inseși tainele Bisericii au la bază și o practică curativă și medicală pe lângă transmiterea harului Sfântului Duh cel nevăzut: Botezul — curățirea psiho-fizică și ștergerea păcatului strămoșesc; Mirungerea — administrarea unguentului din nenumărate uleiuri și flori tămăduitoare și transmiterea darurilor Sfântului Duh pentru imunitatea psihică a celui botezat în Hristos; Împărtășania — administrarea pîinii și vinului, cu apă, elementele cele mai complete ale trupului uman și totodată trupul și singele euharistic, adică Hristos cel înviat; Pocăința — eliberarea individului de coșmar printr-o terapie psihică și primirea harului iertării de păcate, adică de pervertirea ființei umane; Maslul — ungerea cu ulei sfințit și administrarea unei terapii de la caz la caz pentru iertarea cauzelor care au dus la boală. Practica este moștenită de la Sfinții Apostoli: «De este cineva bolnav să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el, după ce îl vor unge cu untdelemn în numele Domnului... și-i vor fi iertate păcatele...» (Iacov V, 14—15). În sfârșit, cele două taine: Cununia și Preoția se administrează omului în funcție de cerința firii și a vocației slujirii.

Sfântul Apostol Pavel spune categoric: «Plata păcatului este moartea...» (Rom. V, 12), adică păcatul atacă sensibilitatea individului, psihicul lui, dereglînd sistemul nervos, sau glandele și astfel se ivește boala trupului, adică se materializează păcatul. De fapt, astăzi medicina patologică, psihiatria, neurologia etc. au ajuns la concluzia că orice boală are la bază o cauză, sau o provocare, de ordin psihic sau nervos⁶².

Biserica apostolică și Biserica primelor veacuri creștine, care propovăduia Evanghelia «prin semne și minuni» este numită Biserica tămăduirii și vindecărilor obișnuite și miraculoase, fiindcă însuși Mesia a venit pentru oile rătăcite (bolnave), fapt de o importanță capitală în învățătura Mîntuitorului, a Sfinților Apostoli (Marcu XVI, 17—18) și urmașilor acestora pînă astăzi.

În lumea romană, totuși, practica hipocratică se perfecționa cu noi date sau era cercetată. Pliniu cel Bătrîn († 69, sub lava Vezuviului) ca și nepotul său, Pliniu cel Tânăr († după 117) ne-au lăsat importante informații în legătură cu aceasta.

b) Galen și ucenicii săi. Părinții și scriitorii bisericești

Galen, nume de răsunet și contraziceri. De răsunet, fiindcă este cel mai mare chirurg al lumii vechi; de contraziceri, fiindcă ori a trădat pe Hipocrate și de aceea unii îl numesc «Iuda al hipocratismului», ori a dat operei «marei Hipocrate» un conținut dogmatic⁶³.

Galen s-a născut în Pergam, cam pe la 130. Nu i se cunosc părinții și de aceea se pare că este «dintre barbari» și deci, nu este exclus dintre seminții traco-dacice. Cu o memorie ieșită din comun, studiază limbile, geometria, dialectica și diferite sisteme filozofice, iar de medicină s-a apucat la vîrsta de 17 ani. Nu trebuie trecut cu vederea că medicul Galen a fost contemporan și cu siguranță a cunoscut pe Părinții Apostolici, dar mai ales pe apologeți: în Răsărit pe Sf. Policarp și ucenicul său Sf.

62. *Psihiatrie...*, p. 465—475; «Reacții religioase față de boală», în *Medicina și colectivitățile umane*, p. 98—99.

63. G. Brătescu, *op. cit.*, p. 109—110.

Irineu, pe Sf. Iustin Martirul și Filozoful, iar la Roma sau în Africa pe celebrul apologet Tertulian⁶⁴.

Galen a frecventat diverse școli medicale din Pergam, Smirna, Corint și Alexandria, apoi s-a întors în orașul său natal unde i s-a dat în grijă tratamentul medical al gladiatorilor. În anul 162 îl găsim la Roma profesind medicina și frecventând școala timpului. După o călătorie de studii științifice în Orientul Apropiat, a fost numit, în 166 medicul lui Commodus, funcție deținută în continuare și după 180, cind Commodus a devenit împărat, iar Galen, apropiatul său. S-ar putea ca însăși influența lui Galen să fi potolit furia Romei împotriva creștinilor. În 193 venise la Pergam, unde moare, probabil, urmărit de dușmanii tronului lui Commodus. El a însoțit pe împărat în vizita acestuia la *Dicrna* (Orșova) și *Drobeta* (Turnu Severin).

Eră dur și athletic, de aceea medicina practică de el avea efecte în tagma mișteră. Galen a tratat însă și subiecte dintre cele mai diverse socotind că «un medic bun este filozof». Gândirea sa s-a remarcat totdeauna prin claritate. Considerat ca unul dintre cei mai mari anatomici ai antichității, a descoperit anumiți mușchi la om, a precizat natura arterelor și a venelor, a analizat sistemul nervos. «Descoperirea nervilor necunoscuți și a rădăcinilor motrice și sensitive ale nervilor ar fi suficiente ca să-i justifice gloria. Apoi, Galen a pus bazele fiziologiei experimentale și a demonstrat că centrul mișcării voluntare și al sensibilității omului este creierul.

Lucrările sale (tratate de chirurgie, farmacologie, igienă, dietetică, eseurile de filozofie medicală) conțin idei împrumutate de la predecesori și mai ales, influența creștinismului, de aceea i s-au adus critici violente, judecâți intransigente. Galen însă a reușit totdeauna să coordoneze elementele dispartate, să cuprindă totul într-o vastă sistematizare și să realizeze o operă constructivă. Scrierile sale, considerate alături de cele ale *Corpus-ului hipocratic* drept cele mai importante din medicina antichității, au jucat un rol esențial în formarea medicilor occidentali și arabi, mai bine de un mileniu⁶⁵.

Să nu uităm că termenii: dogma, pnevma, logos etc., au fost introduși de Hipocrate în medicină, ca apoi apologetii și polemicii să-i folosească în fața atacurilor reprezentanților religiilor vechi și a filozofilor păgini. Insuși Galen numește pe Platon «asiduul imitator al lui Hipocrate...» și dogmelor lui⁶⁶. Destinul, criza și disperarea «sunt justificate» filozofic. Aici se află secretul că unii dintre «cugetătorii» creștini au acceptat filozofia platonice, cu gândul «servirii» părintelui medicinei⁶⁷. Din Galen cel dur și indiferent, cu toate că el este creatorul «moralismului medical», s-a inspirat un urenic al lui Galen, tot medic, Cels, care în *Cuvîntul adevărului* (*Cuvînt adevărat — λόγος ἀληθής*) denigrează pe creștini tocmai pentru că practicau o medicină adevărată și nu cea oficială, mai ales că mijloacele profilactice ale Evangheliei se bazu pe ferirea de păcat. Se știe că Origen, așa cum vom vedea, răspunde grecului Cels prin lucrarea *Impotriva lui Cels* (κατὰ κέλσου), de unde medicina cunoaște opera lui Cels. Insuși Galen sfătuia pe urmașii lui Hipocrate să fie foarte atenți; «...dacă citești vorbele sale fără luare-aminte, așa cum fac unii, se poate împlini atunci să nu cunoști gândul autorului»⁶⁸. Unii autori, arată că Hipocrate, el însuși a rămas nealierat numai în practica igienică a Bisericii creștine, «fiindcă hipocratismul la sfârșitul lumii antice era «galenizat», încît, practic, el devine un pseudonim al ga-

64. Se recomandă noile traduceri și tipărituri făcute de Institutul biblic și de Misiune ortodoxă: vol. I, București, 1979, vol. II, 1980, vol. III, 1981 etc.

65. «*Enciclopedia Civilizației Grecești...*», p. 250—251.

66. G. Brătescu, *op. cit.*, p. 125 ș.a.

67. Ioan Glăjar, *Platonism și creștinism*, în «*Ortodoxia*», X (1958), nr. 1, p. 61—81.

68. *Ibidem*, p. 146—150.

lenismului.. Începând cu secolul al III-lea, știința medicală greco-romană a intrat într-o fază îndeobște vecină cu decrepitudinea⁶⁹. Iulian Apostatul (361—363) a încercat salvarea filozofiei păgâne, care se justifica prin «cugetarea hipocratică», dar eșecul a fost neașteptat și total.

Desigur, vom face câteva considerații, mai bine-zis vom prelua unele păreri din istoriografia medicală, referitoare la practica și cugetarea hipocratică în opera Părinților sau scriitorilor bisericești.

1. *Didachia Apostolilor*, cunoscută mai ales în epoca lui Galen (sec. II), cuprinde printre altele o *cateheză morală* (cap. I—VI) sau Cartea celor două căi (a vieții și a morții): a virtuții sau desăvârșirii și a morții, a păcatului, a suferinței și a *bolilor*⁷⁰.

Sf. Clement Romanul (sec. II), în *Scrisoarea I către Corinteni*, dă sfaturi generale, medicale și morale (cap. 1—36). Același lucru găsim la Sfntul Ignatie al Antiohiei, Policarp și alții⁷¹.

Dintre apologeții greci, la loc de frunte se înscrie Sfntul Iustin Martirul și Filozoful († 166?), care s-a convertit la creștinism citind Vechiul Testament și lucrările filozofilor, inclusiv pe Hipocrate. Printre problemele abordate în legătură cu tămăduirea, Iustin, în *Cuvînt către greci*, tratează despre natura demonilor și bolile sufletești provocate de aceștia, lucru extrem de important pentru cauzele externe ale bolilor psihice⁷².

Între apologeții latini, reținem pe Tertulian († 240?), om de aleasă cultură veche latină, probabil medic, de la care ne-au rămas cele mai bune tratate împotriva falsei filozofii și încercarea onora de a o introduce în învățătura creștină sau a argumenta Evanghelia prin simple referințe la cugetarea antică. Combate bolile psihice, inclusiv metempsomatoza (*De anima*, cap. 25—27), susține ereditatea (cap. 22)⁷³. Insuși Minuciu Felix († sfîrșitul sec. II) în *Octavius*, vorbește de păgînul Ceciliu, care se închina zeului Serapis, și de vindecările creștine⁷⁴. Interesant că Hegesip (sec. II), contemporan cu Galen, în *Memoriile sale*, arată că puritatea creștină este cea mai de seamă artă a sănătății trupesti și sufletești⁷⁵. Sfntul Irineu (sec. II), face un adevărat rechizitoriu ereziilor și mai ales gnosticismului, care tulbură sufletele credincioșilor, provoacă dezbinări, dezamăgiri, ură și invidie, în general boli psihice și iluzii. Gnosticismul, ca și alte concepții, n-are nimic comun cu viața în Hristos. Forța Bisericii lui Hristos este Duhul Sfnt: «unde este Biserica, acolo este și Duhul lui Dumnezeu, și unde este Duhul lui Dumnezeu, acolo este și Biserica și tot harul, iar Duhul este adevărul»⁷⁶. Pe enciclopedistul Ipolit, preot în Roma, ale cărui predici le ascultă și Origen, nu este exclus să-l fi cunoscut și Galen. În operele sale exegetice, caută să lămurească faptul că Iisus a fost Dumnezeu-întrupat, Mesia, nu medic obișnuit, un vindecător ocazional, ci doctorul trupurilor și sufletelor, celor de aici și de dincolo⁷⁷.

Dintre scriitorii latini cu aleasă cultură greco-romană, menționăm pe Sf. Ciprian al Cartaginei (decapitat la 14 sept. 258), care condamnă destrăbălarea ce duce la tot felul de boli și apostazia care generează nesiguranța și îmbrățișarea multor idei ne-

69. *Ibidem*. p. 181.

70. F. X. Funk, *Patres Apostolici*, Tübingen, 1901, vol. I, p. 2—36.

71. *Ibidem*, p. 98—184, 314—345, 346—375.

72. P.G., VI.

73. P.L., I—II.

74. *Ibidem*, III. 75. P.G., V — col. 1307—1328.

76. Contra ereziilor 3, 24, 1. P.G. VII, 437—1224. În legătură cu ultimele date asupra manuscriselor gnostice, a se vedea C. Daniël, *Orientalia mirabilia...*, p. 47—65.

77. P.G., X, XVI.

controlate și concepții păgubitoare bunei-cuviințe și civilizației. Opera sa, ca și viața lui au fost o trăire în Hristos și o imitare a lucrărilor lui Tertulian ⁷⁸.

Dar cel care a studiat și a completat *Corpus-ul hipocratic*, a fost *Fericitul Ieronim*, născut în părțile dintre Dalmația și Panonia din daco-romani și illiri, în orice caz dintr-o populație romanizată. A studiat la Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Atena, apoi nevoințele și le-a desăvârșit la Ierusalim în austeră viață evanghelică, adormind în Domnul la 30 septembrie 420. În lucrarea sa, «*Despre bărbații iluștri*» ⁷⁹, amintește la loc de cinste de părintele medicinei», Inclt istoricii medicinei rețin din spusele sale, printre altele că, «Iisus a fost adevăratul Hipocrate al sufletului...». Într-una din pastorale îndemna pe clerici și credincioși «să-i viziteze pe bolnavi și să respecte deontologia lui Hipocrate, cu mai multă strictețe decât o fac păgînii» ⁸⁰. Lucru extrem de important pentru înțelegerea mării opere de conservare a scrierilor și practicilor hipocratice în Biserica slujitoare a primelor veacuri. Mai mult, G. Brătescu, scrie în nenumărate pagini că «practica hipocratică» era acceptată fără rezerve de către Părinții bisericești în exegeza lor ⁸¹.

Dar nu numai părinți și scriitorii bisericești izolați îl menționează pe Hipocrate, ci și recunoscutele școli catehetice — primele încercări de cultură generală din perioada sfîrșitului lumii vechi — care aveau în «programa lor analitică», pe lângă exegeză, istorie, astronomie, fizică, retorică și gramatică, studierea mijloacelor de prevenire a bolilor, precum și vindecarea organizată și științifică a celor suferinzi. Printre aceste școli, istoriografia medicală hipocratică menționează pe cea *siriacă*, *alexandrină* și *capadociană*, care vedeau în Hipocrate un precursor al lui Hristos ⁸².

În timpul persecuțiilor împăraților romani, multe lucrări ale lui Hipocrate s-au găsit la creștini. Ei le considerau «tezaur sfînt» și le apărau de funia persecutorilor ca și pe scrierile sfinților Apostoli. Creștinii socoteau sfaturile hipocratice, ca «izvor de sănătate trupească și întărire sufletească», mai ales că acestea condamnau magia, vrăjitoria, astrologia, demonologia, închinarea la făpturi, misticismul bolnăvicios, iraționalul ș.a..., pe de o parte. Pe de altă parte, religiile naturiste zooastre și de misterii au defăimat și au distrus lucrările grecului. Totuși, unele aforisme hipocratice au intrat în practicile folclorice. Școlile creștine au păstrat nu numai lucrările lui Hipocrate, ci și interpretarea lor autentică.

Școala siriacă avea la bază lucrările apologetului Tațian Asirianul, de origine «barbară» cunoscător al limbii latine, convertit la creștinism de Sfîntul Iustin Martirul. El este contemporan cu Galen și înființează o școală la Roma, apoi se întoarce în Orient. În lucrarea sa *Cuvînt contra grecilor* amintește și despre practicile hipocratice și combate magia, oracolele (cap. XI), dar mai ales cauzele bolilor : viața ușuratică și morală păgînă (cap. XXI—XXX). Mai mult, Tațian are și o lucrare cu referințe la medicina veterinară : *Despre animale*, lucru foarte important pentru preocupările creștinilor, din perioada post-apostolică ⁸³. După aproape o sută de ani, apare «înțeleptul persian» (Afraate † 345), bun pedagog al școlii siriace și care scrie *Demonstrațiile*, referitoare mai ales la Sfintele Taine și forța lor mîntuitoare. Taina pocăinței este numită de autor «...medicina rănilor păcatului». Ceva mai tîrziu își face apariția cel mai mare profesor al acestei școli, Sfîntul Efrem Sirul († 373), născut la Nisibi, dar după cucerirea persană, se stabilește la Edessa. A fost ucenic al Sfîntului Vasile cel Mare, deci cunoștea medicina. În afara vieții lui, cu adevărat curată, de o cumpătare ce a depășit cadrele hipocratice s-a remarcat mai ales prin lucrări poetice : Imne cantabile (Madrașe), unde se recomandă viața cumpătată și a rămas cunoscut cre-

78. P.L., IV (C.S.E.L.), 3, 1—3, 1868—1871.

79. P.L. XX (C.S.E.L.), 1, 1866.

80. G. Brătescu, *op. cit.*, p. 184.

81. *Ibidem*.

82. *Ibidem*, p. 23.

83. P.G., VI.

dincioșilor ortodocși mai ales prin rugăciunea scurtă, dar completă și pătrunzătoare pentru post: Doamne și stăpfnul vieții mele⁸⁴.

Școala alexandrină este mai aproape de interpretările hipocratice. Reprezentantul cel mai de seamă este Origen, care dorea să concureze în știință cu celebra universitate a Egiptului: Mouseion. Printre alte obiecte de predare — din care nu lipsea medicina — erau și științele naturii. Înainte de Origen, Clement Alexandrinul († 215?), contemporan cu Galen, demască mistica păgubitoare a religiilor de mistere la Atena și șarlatania slujitorilor acestora, apoi vine la Alexandria. În lucrarea sa *Pedagogul*, scoate în evidență arta educației, care trebuie să fie făcută de oameni sănătoși trupește și sufletește, iar în *Covoare* (Stromate) se ocupă chiar de prehipocratici, făcând o interesantă genealogie asclepică (Stromate I, 16—75)⁸⁵. Raportul dintre Vechiul Testament și filozofia păgână nu trebuie înțeles ca raport de dușmănie, fiindcă amindouă căile au dus spre doctorul și pedagogul cel mare, Hristos. Iar Iisus Hristos, prin jertfa Sa, a redat firii integritatea și capacitatea de a se menține de a se modela și vindeca prin Tainele Bisericii⁸⁶.

În sfârșit, titanul acestei școli, Origen (254), cunoștea pe lângă știința laică și teologică și medicina. Însăși mama împăratului Sever II cheamă să o îngrijească. Origen a studiat mult și a scris enorm. El este citat în toate enciclopediile asupra civilizațiilor lumii vechi greco-romane. Printre lucrările sale și astăzi importante amintim: *Despre principii*, o lucrare cosmologică de real folos în astrofizică și astronomie; *Despre pace*, Origen fiind printre primii autori, care lansează ideea păcii generale și împăcarea omenirii; *Despre post*, lăudând cumpătarea și terapia postului în vindecarea multor boli trupești și sufletești precum și în conservarea energiei; *Despre monogamie*, laudă familia și forța ei indestructibilă pentru o societate morală și puternică. În sfârșit, dovada cunoștințelor sale medicale o face răspunsul la acuzațiile lui Cels împotriva creștinilor.

Cine era Cels? S-au dus nenumărate discuții în lumea istoricilor medicinei. El este cunoscut numai din răspunsul pe care i l-a dat Origen. Celsus a fost un partizan al școlii empirice, însă foarte receptiv la alte doctrine — în special la cele ale lui Hipocrate Erasistratos și cea a metodistilor — care a scris, în primii ani ai erei creștine, o amplă introducere în medicină, destinată să facă cunoscute în cercurile cultivate din Roma, istoria și preceptele artei medicale: textul redactat în limba latină ne-a parvenit în întregime sub numele practicianului Aulus Cornelius Celsus, contemporan cu împăratul Tiberiu (14—37 d.Hr.), deși unii spun că ar fi trăit în sec. II. Lucrarea este intitulată *De re medica* și este cea mai bună lucrare de medicină parvenită din antichitate, după Corpus-ul hipocratic. Ea cuprinde opt cărți de referință medicală. Cels descrie pentru prima dată operația de cataractă; și cite sfaturi înțelepte și judicioase ne dă pentru conduită în viața de toate zilele și pentru practica artei vindecării bolilor. Max Wellmann i-a negat autenticitatea lucrărilor, dar astăzi, toți istoricii îi recunosc existența și opera⁸⁷.

Auzind de Hristos nu l-a înțeles, dar coroborând datele informațiilor denigratoare ale unor istorici și șefi religioși din antichitate și luând drept bază doctrina sectelor iudaice din vremea lui Tiberiu (farisei, saducheii, irodiani, esenieni etc.). Cels a alcătuit un tratat de acuzare a creștinilor «ca sectă iudaică periculoasă romanilor» (așa cum scrie și Suetoniu). El neagă minunile lui Hristos, ca și minunile din Vechiul Tes-

84. Ieronim, *De viis illustribus*, 115. 85. G. Brătescu, *op. cit.*, p. 23.

86. P.G., VIII—IX; Teodor M. Popescu, *Creștinismul nu este învățătură secretă și magică*, în «Studii teologice», I (1949), nr. 5—6, p. 365—373.

87. *Știința Antică și Medievală...*, p. 404—405.

Esculap. El sfătuia pe cititori să fugă de acei creștini care au un cult sălbatic și trebuie stîrpiți oriunde ar fi, deoarece «strică moravurile noastre». El era probabil apropiat al influențelor familiei lui Irod la Roma, ca și prieten cu proconsulul Pontius Pilat, care se știe că au fost pedepsiți pentru vărsări de sînge în Iudeea, inclusiv răstignirea lui Hristos — și exilați.

Lucrarea lui Cels, *Cuvînt adevărat*, a fost scrisă la îndemnul slujitorilor templelor din Roma, care-și vedeau amenințată existența prin cei care trăiau în Hristos și pentru recunoscuta autoritate a lui Cels. Desigur, lucrarea fiind difuzată în provinciile Imperiului roman, a suferit adăugiri, modificări și unele completări veninoase la adresa creștinilor. Unul dintre aceste manuscrise, în limba latină — cu toate că Origen îi răspunde la λόγος ἀληθής pentru lumea elenistică din Alexandria și Orient — a căzut în mîna lui Ambrozie și acesta stăruie pe lângă Origen să răspundă. Ambrozie l-a solicitat nu numai pentru știința și capacitatea sa, ci și pentru autoritatea științifică-medicală a lui Origen în lumea greco-romană.

Origen își intitulează apologia *Contra lui Cels* (Κατὰ Κέλσου), lucrarea în opt cărți⁸⁸. După ce răspunde la toate acuzațiile imaginare ale lui Cels asupra creștinismului, acuzații care au declanșat persecuțiile și au determinat pe împărații romani să încercă «stîrpirea noii secte» din tot imperiul și după ce întoarce toate observațiile lui Cels împotriva propriei lui ignoranțe și rea intenție, Origen demonstrează dumnezeirea creștinismului. El pleacă de la profeții Vechiului Testament, care s-au împlinit în Hristos, iar dovada mesianității Sale sînt minunile și vindecările de tot felul. Lucrarea lui Hristos continuă în Biserica Sa prin Sfintele Taine, în vederea nu numai a tămăduirii fizice și psihice, ci și a trăirii în veșnicie. Sfințenia vieții creștine este rețeta cea mai importantă a sănătății omului.

Evident, prin acest răspuns, a fost șters numele lui Cels, dar acuzațiile lui au fost preluate sub altă formă, mai tîrziu, ca apoi, în timpul Renașterii⁸⁹, Cels să fie invocat împotriva papei și noilor sale învățături.

Dar grija deosebită pentru aforismele și practica lui Hipocrate, apare în *Scoala capadociană*. Cel care a pus pentru întia oară în practică arta vindecării hipocratice, combinată cu învățătura mîntuitoare de suflet a Evangheliei, a fost Sfîntul Vasile cel Mare, organizatorul primului spital din lume și creatorul unor instituții pentru prevenirea destrăbălării tineretului (reeducarea fetelor alunecate) și mîngierea unor bătrîni și suferinzi mintali (azile, ospicii, case de oaspeți etc.). El a făcut studii de specialitate la Cezareea, Constantinopol și Atena, dar a fost atras de «arta artelor și știința științelor» luînd jugul lui Hristos și ducînd-l cu cinste pînă la moarte, destul de tînr (49 de ani), 1 ianuarie 379.

Sfîntul Vasile cel Mare duce mai departe arta hipocratică și mai ales medicina profilactică. În lucrările sale *Despre Sfîntul Duh*, arătînd că harul Său face pe om nu numai sănătos, ci desăvîrșit; în *Regulile sale mari și mici*, în onoane, sînt referințe precise la vindecările de tot felul, mai ales cele sufletești⁹⁰.

88. P.G. XI—XVIII.

89. *Știința Antică și Medicvală...*, p. 404—405.

90. Lepădările mari și mici și moliftele sale constituie dovada de netăgăduit. De asemenea, rugăciunile dinainte și după împărtășire sînt adevărate îndemnuri spre în-sănătoșire trupească și sufletească. În simbolica medicinei, ca și în semnele prevestitoare de boală, de neplăceri, de accidente sau de moarte se găsesc imagini binecunoscute din istoria mîntuirii. Astfel:

1. *Craniul cu cele două oase puse cruciș* este simbolul pericolului grav (moarte prin electrocutare, trăsnet, înaltă tensiune etc.), așa cum s-a întîmplat dintru început

Din omiliile Sfântului Vasile cel Mare asupra postului se pot extrage nenumărate rețete de vindecare și mai ales de practicarea cumpătării. De asemenea, Marele medic și dascăl combate bolile timpului, existente de fapt și astăzi: bogăția și avariția (*Contra bogățiilor*); lenea și beția (*Contra beției*); tulburările satanice, mai ales prin egoism (*Despre invidie*).

Nu s-a mulțumit să asigure numai asistență sanitară tinerilor, ci le-a lăsat lucrări și sfaturi, valabile și azi, indicând mijloace terapeutice, printre care vindecarea prin muzică (*Către tineri*)⁹¹. De asemenea, marele dascăl face ușoare referințe la jurământul hipocratic⁹² și lasă posterității prima încercare de a face un tratat asupra științelor naturii (9 omilii la *Hexaameron*)⁹³.

Sfântul Grigorie de Nazianz († 390) — prieten cu Sfântul Vasile cel Mare și cu care alcătuiește Filocalia — a fost și el atras de arta lui Esculap și Higeia și la-

lui Adam, cel prevestit de pericolul morții: «de veți minca, veți muri...» (Facere III, 3).

2. Șarpele încolăcit pe cruce înseamnă pericolul înlăturat: zdrobirea capului șarpelui — deci evitarea riscului de a mușca și învenina (Facere III, 15) și salvarea lumii prin jertfa lui Hristos de pe cruce (Gal. VI, 14).

3. Șarpele deasupra cupei (șarpele ridicat în pustie) simbolul lui Esculap și firmă a farmaciei introdus de asklepiazi și teoretizat de Hipocrate, influențat și de Biblie, a inspirat totdeauna pericolul bolii și al morții. A fost folosit nu numai în medicină, ci a reprezentat simbolul răului în toate religiile vechi ale lumii, ca un ecou neșters de ceea ce se petrecuse în Eden.

De asemenea, chipul dragonului, balaurul apocaliptic, figura duhului celui rău a fost folosit în toate compartimentele artei. Numismatica — banul fiind «ochiul dragonului», mamona — nu este străină de figura sa cutremurătoare (pe larg, N. Vătămanu, «Șarpele de aramă», *Numeri XXI în istoria medicinei și în numismatică*, în «Studii teologice», XXVII (1975), nr. 3—4, p. 290—296).

4. † Semnul răscumpărării lui Hristos, a devenit prin Crucea Roșie internațională, simbolul salvării vieții pe terra și în cosmos.

5. X, semnul răstignirii Sfântului Apostol Andrei — atenționarea groazei de incendii, interzicerea fumatului etc. — a devenit semnul cel mai important de prevenirea gravelor accidente (mai ales feroviare și aviatice) în circulația automatizată modernă.

91. Pe larg † Nestor Vornicescu, *Despre viața și opera Sfântului Vasile cel Mare*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1979, 162 p. și numerele omagiale: «Ortodoxia» XXX (1979), nr. 1; «Mitropolia Olteniei», XXXI (1979), nr. 1—3.

92. Acest **Jurământ** este depus și astăzi, cu un deosebit fast, de către studenții din lumea întreagă care au absolvit medicina:

«Jur pe Apollo medicul, pe Esculap, pe Higeia și Panadrea... că voi împlini complet, după puterea și judecata mea, acest jurământ și acest legământ scris.

Voi considera pe cel care m-a învățat această artă, egal părinților mei și voi împărți cu ei cele necesare traiului, și dacă va avea nevoie îi voi da ajutor, socotindu-i pe urmașii lui ca pe frații mei și învățându-i fără plată sau legământ scris, arta, dacă vor avea nevoie să și-o însușească...

Voi petrece viața mea și voi practica arta mea în puritate și sfințenie...

Asupra celor ce voi vedea sau auzi în timpul tratamentului și în afara tratamentului, privind viața oamenilor și care nu trebuie divulgate în afară, voi păstra tăcere, socotind că nu trebuie spuse. Dacă voi executa astfel, în chip desăvârșit acest jurământ și nu îl voi călca, să mă bucur de viață și de artă, stimat totdeauna de toți oamenii, iar dacă îl voi călca să mi se întâmple dimpotrivă», *Hipocrate-Galen...*, p. 266—267.

93. Aleasa cultură generală și în special științele naturii, se vedește deosebi în *Hexaameron*, lucrare care a fost criticată de poziția idololatră și a constituit motiv de îndoială de-a lungul veacurilor. Este reținut faptul că *Hexaameronul* este singurul tratat despre creație și științele naturale cuprinzând cunoașterea naturii de pînă la el (Diac. I. Caraza, *Revelația divină în Hexaameronul Sfântului Vasile cel Mare*, în «Ortodoxia», XXXI (1979), nr. 1, p. 115—132).

studiat pe Hipocrate. El si-a dat seama că vindecarea sufletului este cea mai înaltă artă și aceasta o posedă Hristos prin urmașii Săi și Tainele Bisericii. Sfântul Duh este nu numai vindecător, ci și «dătător de viață» (Cele cinci Cuvântări Teologice)⁹⁴.

În tratatul *Despre fuga sa în Pont*, Sfântul Grigorie de Nazianz folosește idei majore din arta hipocratică și jurământul hipocratic⁹⁵. El aduce serioase completări — ca și Sfântul Vasile cel Mare — la Corpus-ul hipocratic. «Plină de interes este și constatarea lui Grigorie de Nazianz — scrie G. Brătescu — că medicii studiază plină la moarte scrierile lui Hipocrate și Galen, ceea ce demonstrează că lucrările clasicele medicinei elene se păstrau în antichitate și chiar fuseseră omologate de Biserică...»⁹⁶. Dar iată ce spune însuși autorul despre medicină și preoția din vremea sa: «...Oricât de grea și anevoioasă ar părea medicina, totuși nu este atât de grea ca preoția, unde trebuie să observi și să vindeci purtările oamenilor, viața lor, patimile lor și altele asemenea din om; unde trebuie să izgonești din perechea asta a noastră, din suflet și trup, tot ceea ce este animalic și sălbatic și să pui în loc și să statornicești tot ceea ce este blînd și plăcut lui Dumnezeu; unde trebuie să împarți cu dreptate ceea ce se cuvine sufletului și ceea ce se cuvine trupului...»⁹⁷. Și continuă comparația și împreună-acțiunea astfel: «...medicina se ocupă puțin de cele din adîncuri; se ocupă mai mult de cele ce se văd. Preoția însă, se străduiește, să vindece pe omul cel ascuns al inimii, să lupte cu cel ce se războiește și ne pune curse înăuntrul sufletului nostru, care face — culmea — din noi înșine, arme împotriva noastră, ca să ne dea morții...»⁹⁸. În sfîrșit, — după ce apreciază forța artei medicale asupra multor boli — înțeleptul părinte subliniază: «...Să punem față în față medicina cu preoția... Doctorii au ostenelile, privegheurile și grijile pe care le știu. Culeg, după cum spune unul dintre in-

94. P.G., XXXV—XXXVIII. 95. G. Brătescu, *op. cit.*, p. 194.

96. *Ibidem*, p. 184—185 și *Hipocrate-Galen...*, p. 23—27.

fiecărui candidat la preoție,

O curioasă asemănare cu *Jurământul hipocratic* o are *Jurământul* sau *Declarația Jurământul preoției* sau *Declarația publică* se rostește înainte de hirotonie și înainte ca poporul să-l recunoască de preot: «Vrednic este!».

Subsemnatul... cu cea mai curată conștiință jur în fața lui Dumnezeu, a reprezentantului Său (episcopul N) și a credincioșilor că, dorind a mă învrednici de darul preoției, nu am în vedere decît a lucra ca oștrdie pentru mîntuirea sufletească a turmei duhovnicești mie încredințată.

Voi conforma neîncetat viața mea cu învățătura Sfintei Evanghelii, a Sfinților Apostoli și cu toate canoanele și învățăturile Sfinților Părinți ai Bisericii Ortodoxe.

Nu voi uita niciodată cuvintele Sfîntului Apostol Pavel, care cere ca preotul să fie fără prihană, bărbat al unei singure femei, privegheator, treaz, cîmpătat, ospitalier, învățător; nu bețiv, nu bătaș, nerîvnitor de cîștig urît; ci blînd, nesfatnic, nelacom, binechivernisindu-și casa sa. Căci, dacă nu știe, **a-și chivernisi casa sa, cum se va îngriji de Biserica lui Dumnezeu?** (I Tim. III, 2—6).

Mă voi strădui a desăvîrși în mine alese însușiri și mă voi arăta vrednic de **chemarea preotească**.

De asemenea voi fi supus Chiriarhului și Legilor țării.

Așa să-mi ajute Dumnezeu...!

Semnătura...

97. Sfîntul Grigore de Nazianz, *Tratatul despre preoție*, trad. de Pr. D. Fecioru, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXX (1968), nr. 1—2, p. 34.

98. G. Brătescu, *op. cit.*, p. 135.

telepții greci, necazuri proprii de pe urma unor suferințe străine. Dau bolnavilor sau doctoriile preparate cu trudă și descoperite de ei sau pe cele străine și luate de la alții. Și nici un medicament prescris sau interzis de ei nu este altf de neînsemnat, nici altf de mic ca să fie socotit de mare preț pentru aducerea sănătății, sau dimpotrivă pentru îndepărtarea primejdiei. Și pentru ce toate acestea? Pentru ca omul să trăiască mai multe zile pe pământ...»⁹⁹.

Alt reprezentant al Bisericii Creștine din lumea veche greco-romană este Sfântul Ioan Gură de Aur, care aparține Școlii antiohiene († 407). El este «apostolul carității» și apărător al castității, fecioriei și familiei. Forța cuvîntului său a ridicat pe mulți de pe patul suferinței. A fost neierător cu patimile care aduc boli sufletești și trupești. Adept convins al lui Hipocrate, pe care îl ia ca exemplu de cumpătare și sacrificiu pentru aproapele, Sfântul Ioan Gură de Aur a folosit arta cuvîntului în medicina pastorală, dar a și săturat pe săraci pentru a-i feri de boli; a sfătuit pe tineri pentru a ocoli corupția. Ca mulți alți sfinți ai Bisericii, Sfântul Ioan Gură de Aur socotea munca o fortificare a organismului împotriva bolilor fizice și împotriva lenei, care-i păcat de moarte. Inspirîndu-se din lucrarea «Despre fuga mea în Pont» a Sfîntului Grigorie de Nazianz, Sfîntul Ioan Gură de Aur scrie «Tratatul despre preoție» — alcătuit cînd era doar diacon — și unde găsim aceeași bună apreciere și totodată înțelegerea necesară pentru practica sanitară a artei hipocratice¹⁰⁰.

Desigur, mai sînt și alți «hipocratici», sau admiratori ai aforismelor celebrului medic al antichității. Ca de exemplu, Sfîntul Grigorie Taumaturgul († 275?), din Neocezareea, ucenic al lui Origen — căruia îi ține, la moarte necrologul — și cel care a jucat un mare rol în convertirea la creștinism a bunicii Sfîntului Vasile cel Mare, Macrina (cea Bătrînă). El avea darul alungării demonilor¹⁰¹.

Tot în Răsărit, un cunoscător al hipocratismului a fost și istoricul Eusebiu de Cezareea († 340?), numit și «Herodotul creștin». El a mai scris *Istoria generală* dînd informații din diferite domenii, nu numai de ordin bisericesc. Astfel, referitor la Hipocrate scrie: «Iisus, asemenea medicilor, vede privesliști groaznice, atinge lucruri neplăcute, iar nenorocirile celorlalți îl umplu de suferință...»¹⁰².

Vizitînd biblioteca lui Origen din Alexandria, împreună cu Pamfil, Eusebiu a inițiat un atelier filologic pentru copierea și revizuirea manuscriselor, printre care foarte multe de medicină hipocratică. Considerăm că el a avut mare pondere în completarea Corpus-ului hipocratic.

Nici Apusul n-a fost lipsit de reprezentanți ai culturii creștine adepți, practicanți sau admiratori ai «Părintelui medicinei». Printre aceștia, *Periclitul Augustin* († 430) episcop de Hippo în Africa, este cel mai reprezentativ. În copilărie, Augustin fusese grav bolnav, dar a fost tămăduit și redat mamei, Monica, de către un medic-preot. În tinerețe, studiază aforismele hipocratice, dar este atras de retorică. Duce o viață ușuratică și ajunge la Roma, apoi profesor la Milano. Este convertit de forța morală și credința Sfîntului Ambrozie, care-l și botează. În *Confesiunile* sale face dese referiri la practica hipocratică, combinată cu evlavlia și credința creștină. De asemenea, printre mijloacele terapeutice — la fel ca Platon — recomandă frumusețea și armonia, muzica și meditația. De asemenea, în lucrarea *Despre cetatea lui Dumne-*

99. *Ibidem*, p. 137.

100. Citind omiliile Sfîntului Ioan Gură de Aur, mai ales cele *Despre Post*, se vădesc «aforismele hipocratice», dar nu «sfaturi», ci cu aplicații precise în viață, pe baza experienței de veacuri a trăitorilor în Dumnezeu (trad. în «Biserica Ortodoxă Română», CXVI (1178), nr. 1—2, p. 78—85). 101. P.C., X.

102. *Istoria Bisericească*, X, 4, 11, citat de G. Brătescu, *op. cit.*, p. 185.

zeu se vede pregătirea enciclopedică a celebrului african. Forța demonilor asupra firii umane este tratată cu deosebit tact și perfectă știință patologică. El vede în Sfintele Taine ale Bisericii, marea forță vindecătoare nu numai a trupului, ci și a sufletului¹⁰³.

Nu putem să nu amintim și de Sfântul Niceta de Remesiana (sec. IV) și prietenul său Paulin de Nolla, legați de destinele strămoșilor noștri¹⁰⁴. Apoi, pe Sfântul Ioan Casian, a cărui cultură deosebită și practică a vieții creștine, zilele noastre o scot în evidență¹⁰⁵.

Revenind la «Medicina romană în Dacia» se poate afirma că au existat în Dacia Felix nenumărate ateliere de «Geme tămăduitoare» descoperite astăzi în Transilvania, Moldova, Muntenia, Dobrogea și Oltenia. Numai la Romula au fost date la iveală peste 180 exemplare¹⁰⁶, dintre care unele reprezentau pe zeii vindecători, Esculap Hygeia, Serapis și Isis, sau medalioane din lut ars și bronz, înfățișând zeița Bendis (Diana) etc. Însăși «ciuma lui Ciprian», sfântul tămăduitor, a pătruns în Dacia (între 251—266)¹⁰⁷ și odată cu ea, boli străine strămoșilor noștri, dar și leacuri, printre care tămăduirea lui Hristos¹⁰⁸. Însăși forma de viață obștească sau comunitară a noii populații este strânsă în jurul vindecătorilor. Așadar, și medicina romană a grăbit procesul romanizării, început în unele provincii ale Daciei, înainte de cucerirea romană. Latini, la rândul lor, își însușesc denumirile florilor, plantelor, fructelor și buruienilor tămăduitoare de la preoții dacilor¹⁰⁹. Însuși cuvântul «leac», de origine dacă, a fost preluat de Ulfila și introdus în traducerea Bibliei sale¹¹⁰. În orice caz, sihăstria păștrau tainele tămăduirilor miraculoase¹¹¹.

Nici medicina empirică greacă n-a fost mai prejos, așa cum ne-o dovedesc descoperirile arheologice de pe tot teritoriul locuit de români¹¹². Medicii-călugări autohtoni sau greci, erau numiți anarghiri și aceștia și-au notat denumirea și folosirea plantelor de leac de la noi, iar în sec. III—V aceste denumiri au fost însușite de Dioscoride și Pseudo-Apuleius. Însuși Casiodorus (468—552) dădea în cartea sa «Institutio Divinarum Litterarum» sfaturi pentru corecta folosire a plantelor medicinale și atrăgea atenția «dacă nu știți grecește citiți traducerile din herbariul lui Dioscoride, care a

103. P.L. XXXIII—XLVII.

Tot în Apus, dar folosite și pentru Răsărit, au apărut *Indrumările pastorale* ale papii Sf. Grigore cel Mare, trad. de Pr. Prof. Al. Moisiu, *Cartea Regulei pastorale*, în «Mítropolia Ardealului», nr. 1—3, 10—12/1977 și 1—3/1981.

104. Sf. Alexe, *Sfântul Niceta de Remesiana... teză de doctorat*, în «Studii Teologice», XXI (1969), nr. 7—8.

105. Журнал Московской Патриархии, nr. 3/1979; Pr. prof. I. G. Coman, «Sciții» Ioan Casian și Dionisie cel Mic și legăturile lor cu lumea mediteraneană, în «Studii teologice», XXVII (1975), nr. 3—4, p. 290—296.

106. N. Vătămanu, *op. cit.*, p. 27—28; Ultimele date arheologice în legătură cu zeii vindecători și templele lor mai ales pe malurile Dunării, a se vedea la Prof. dr. doc. D. Tudor, *Itinerare, arheologie și istorie*, Editura Sport-Turism, București, 1979, passim.

107. N. Vătămanu, *op. cit.*, p. 29.

108. *Ibidem*, p. 30.

109. N. Vătămanu, *Medicina geto-dacilor*, în «Viața medicală», nr. 12/1967; Ion Horațiu Crișan, *Burebista...*, p. 368—437; Idem, *Origini*, Editura Albatros, București, 1977, cap. «Practica medicală la daci», p. 131—133 ș.a.; H. Daicovițiu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 232—265. De asemenea, pe larg, cu bibliografia respectivă, în legătură cu *Rotonda de la Alba Iulia*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCVI (1978), nr. 9—10, p. 1071—1095. De asemenea, indicăm referințele: I. I. Russu, *Elementele traco-getice în Imperiul roman și în Bizantium*, Editura Academiei, București, 1976, p. 19—21 ș.a.

110. N. Vătămanu, *op. cit.*, p. 35.

111. *Ibidem*, p. 36. 112. *Ibidem*, p. 38.

descriș și a desenat ierburile cîmpului cu o minunată precizie». Iată dovada, că Dioscoride colindase cîmpiile, colinele, dealurile și munții noștri aducînd în lumina tămăduirilor arta urmașilor lui Zalmoxe. Medicii anarghiri nu primeau nimic pentru tratamentul bolilor, ci ei săvîrșeau totul «în numele Evangheliei». Pe însăși coroana lui Geza I figurau doi doctori anarghiri, din Siria ¹¹³.

Dar în calendarul Bisericii creștine sînt nenumărați sfinți doctori și urmași ai lui Hipocrate, în afara Părinților sau scriitorilor bisericești, ca de exemplu: Sfînta Muceniță Ecaterina, Sfîntii fără de argint Cosma și Damian, Pantelimon și Hermolae, Patapie, mucenici și mucenițe etc. De asemenea, pelerinajul la moaștele sfinților, sau mergerea cu acestea printre bolnavi, constituiau o nădejde pentru vindecare ¹¹⁴.

Trecînd în Evul mediu, singura instituție care nu s-a schimbat, ci dimpotrivă i s-a verifi-at forța socială și vindecătoare a fost Biserica, care în timpul lui Teodosie a devenit instituție de stat. Printre cele mai importante probleme care frămîntau Imperiul bizantin era și «hipocratismul». Cu toate contestările din partea unor filozofi și medici antici, Hipocrate și Galen au intrat în literatura și cultura creștină. Călugării bizantini, anahoreți și schivnici, anarghiri și taumaturgi, utilizau și recomandau aforismele cu deosebit succes ¹¹⁵. Inșiși musulmanii și partii se arată interesați de medicina hipocratică. Emisari ai califilor puteau achiziționa cărți de la Bizanț și din alte centre ale lumii creștine ¹¹⁶. După sinodul de la Calcedon (453), cărturari și teologi nestoriani de la Gondisapur au fost invitați la Damasc și în alte capitale ale Orientului, unde traduceau operele culturii grecești în arabă, persană, siriacă etc. Singura legitimație de liberă trecere dintr-o regiune într-alta era cultura. Învățații lumii de atunci aveau contact unii cu alții prin cultură și anume cultura folositoare «sufletului și sănătății, pe care o dețineau creștinii hipocratici» ¹¹⁷. Numele lui Hipocrate, Galen, Aristotel, Platon, Iisus, Mahomed, Asaf, Avicena, Maimonide etc., erau cunoscute de către toți ¹¹⁸.

113. *Ibidem*, p. 41—43.

114. *Ibidem*, p. 44. De fapt Mîntuitorul spusese: «Nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi» (Matei IX, 12); de aceea «Iisus străbătea toate cetățile și satele învînd pe norod în sinagogi, propovăduind Evanghelia Împărăției și vindecînd orice fel de boală și orice fel de neputință, care era în norod» (versetul 35). Forța vindecătoare a fost transmisă de Domnul Hristos urmașilor Săi încît se ajunsese «pînă acolo că scoteau pe bolnavi chiar pe ulițe și îi puneau pe paturi și pe așternuturi, pentru ca atunci cînd va trece Petru (sau alt Apostol), măcar umbra lui să treacă peste vreunul din ei. Multimea, de asemenea alerga la Ierusalim din cetățile vecine și ducea pe cei bolnavi și pe cei chinuți de duhuri necurate și toți se vindecau» (Fapte V, 16).

115. Mai ales cele legate de viața rațională, ca de exemplu *Alorismele*: 13 (partea I), 21, 45 (partea a doua); 20, 27—31 (partea a treia); 18 (partea a V-a), 59 (partea VII-a). În alimentația lumii de astăzi trebuie ținut cont de sfaturile hipocratice, de experiența omenirii și a civilizației creștine precum și situația reală a vieții de astăzi. Iată ce spunea cu 1300 de ani în urmă strămoșul nostru din părțile Daciei Pontice (Dobrogea), Ioan Casian: «Bucatele trebuie folosite cît trăim, nu să ne facem robi poftelor. Primirea hranei cu măsură și socoteală dă trupului sănătate și sufletului sfințenie». Cele de mai sus se pot constata și din lucrările bine-cunoscute: Dr. dr. Gerhard Venzmer, *Noua carte a sănătății*, Editura Medicală, 1970, Regimuri alimentare în diferite boli, p. 638—668; Dr. Iulian Mîncu, *Alimentația rațională a omului sănătos*, Editura Medicală, București, 1978, p. 7—18, 191—283 etc.

Sfaturi bazate pe constatări se găsesc și în interesanta lucrare: Dr. C. Enăchescu, *Igiena mintală și recuperarea bolnavilor psihici*, Editura Medicală, București, 1979, generalități și introducere, p. 10—107; despre igiena mintală, p. 108—229 și mai ales recuperarea bolnavilor psihici, p.230—284.

116. G. Brătescu, *Hipocratismul de-a lungul secolelor...*, p. 200.

117. *Ibidem*, p. 201—205.

118. *Figuri ilustre din Evul mediu*, Editura Tineretului, București, 1968, Avicena, p. 175—201.

Odată cu schisma din 1054 și după cruciade¹¹⁹, arta vindecării sau medicina arabă decade. Califii o denaturează, mai ales prin grozăvia «războiului sfânt», iar Occidentul are rezerve: Hipocrate și toți vindecătorii antichității sînt declarați «vrăjitori», iar slujitorii lor urmăriți de inchiziție¹²⁰.

Ortodoxia a păstrat ceea ce a fost bun, iar Renașterea și Reforma au șters colbul de pe marea artă hipocratică. «Ofensiva vitalismului hipocratic s-a produs în secolul al XVIII-lea»¹²¹.

*

În ceea ce ne privește pe noi românii, hipocratismul în Dacia a fost cunoscut prin greci sau prin latini, continuat și stabilizat prin cultura bizantină și întreținut de înseși binefacerile lui. Gimnastica și mișcările corporale hipocratice în vederea întăririi neputințelor au trecut în actele de evlavie ale postului, metaniei, plecăciunilor abștinenței și cite altele. La venirea slavilor în părțile noastre, deja era constituită o populație străromână, cu medici și tămăduitori. Însăși denumirea Polvraci (denaturată prin bunăvoința filologilor, Polovragi) arată cetatea vindecătorilor, moștenitori ai artei pentru grija trupului și sănătatea sufletului a geto-dacilor de pretutindeni. Așa că nu ne surprind inscripții cu vechi descîntece (medicină populară cu mari valențe psihiatre)¹²² și picturi exterioare unde apar Hipocrate cu Galen alături de sfinți vindecători și taumaturgi¹²³. De asemenea, continuarea firească a vasilidelor, spiridonilor și bolnițelor patronate și asigurate cu personal medical monahal este evidentă în Biserica strămoșească¹²⁴.

Și iată, că astăzi, cînd se părea că tehnicismul în medicină va înlocui totul, fenomenul este invers, favorabil medicinei vechi hipocratice și creștine. Neohipocratismul are o deosebită trecere în lumea psihiatriei, fiindcă, o spune un specialist, «în ciuda succeselor răsunătoare înregistrate neconținut de medicina contemporană, fenomenul morbid se dovedea că rămîne totuși greu, dacă nu imposibil de stăpînit doar cu mijloacele pe care le puneau la îndemînă bacteriologia și farmacologia modernă»; de aceea, după primul război mondial s-a început tratarea bolnavului prin psihoterapie. Deci: întoarcerea la Hipocrate și implicit la cei ce l-au susținut și practicat, căutîndu-se contacte mai apropiate și concrete ale savanților în medicină. Venind al doilea război (pîrjol) mondial s-au zădărnicit încercările.

Și ceea ce este adevărat nu poate fi acoperit. După al doilea război mondial, lumea începînd a gîndi la ea însăși, neohipocratismul a cîștigat serios teren în practica

119. G. Brătescu, *Hipocratismul...*, p. 224—283. 120. *Ibidem*, p. 218.

121. *Ibidem*, p. 239; C. Bălăceanu-Stolnici, *Anatomistii în căutarea sufletului*, Editura Albatros, București, 1981, passim.

122. *Istoria medicinei...*, p. 25—102; *Despre medicina populară românească. Studii, note și documente*, Editura medicală, București, 1970, p. 9—158 s.a., cu referințe la aproape toate bolile cunoscute și tratarea lor de-a lungul secolelor; *Din trecutul medicinei în România*, cu iconografie, de G. Brătescu și V. Manoliu, Ministerul sănătății, București, 1957, passim. Dr. Gerhard Venzmer, *op. cit.*, cap. Aproximarea sufletatească de bolnav, p. 575—576.

123. N. Vătămănu, *Hipocrate în pictura exterioară a bisericilor din Țara Românească*, în «Argeș», III (1958), nr. 4, p. 20 și mai pe larg, *Idem*, *Hipocrate printre filozofi și sibile în pictura noastră bisericăască*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 836—837. De asemenea, G. Brătescu, în lucrarea: *Hipocratismul de-a lungul secolelor*, citată mai sus, prezintă fotocopiile ale figurii lui Hipocrate în pictura bisericăască, mai precis tot N. Vătămănu, *Considerații în legătură cu iconografia sfinților vindecători*, în «Mitropolia Olteniei», XXI (1969), nr. 3—4.

124. Pe larg, *Bolnițele minăstirești*, în «Mitropolia Olteniei», nr. 9—10, 1969, ș.u.; N. Vătămănu, *1600 de ani de la înființarea Vasiliadei — cel dintîi așezămînt de asistență socială și sanitară*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 297—311; C. I. Bercuș și Teodor N. Manolache, *Clerici și teologi medici de-a lungul istoriei poporului român*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCI (1973), nr. 3—5.

medicală. Astfel, în 1953, odată cu «Congresul internațional» de la Evian, a fost fondată **Societatea internațională de medicină hipocratică** din care fac parte și reprezentanți ai medicinei românești. Au avut loc congrese și întruniri, dezbateri și conștățări, unde medicii români din țară și din străinătate (însuși prof. George Palade, deținător al premiului Nobel în medicină), aduc prețioase contribuții experimentind și recomandând arta lui Hipocrate și a urmașilor săi: «Medicina hipocratică nu este altceva decât medicina însăși, cea a omului total... Probabil că nici o altă mare figură a culturii antice, nici chiar «divinul Platon» nu se bucură astăzi de o admirație mai fierbinte și de mărturie de stimă mai concret exprimată decât Hipocrate»¹²⁶. Șavantul R. Koch avea dreptate când se exprima: «Fiecare epocă a admirat altceva în aforismele hipocratice: Cels, simțul lor practic, atât de pronunțat; Galen, planarea lor deasupra disputelor scolastice; Umanismul, desăvârșirea lor formală; Paracelsus, înalta lor etică; Raționalismul clasic, formularea și ordonarea lor; Epoca actuală, ținuta lor științifică...»¹²⁷.

Așa cum am văzut, Biserica primelor veacuri a ținut cont de lumea în care își va duce misiunea încredințată ei de Doctorul desăvârșit al trupurilor și al sufletelor noastre, Mîntuitorul Hristos. Și în cazul hipocratismului, Biserica a avut atitudine receptivă, fiindcă el a slujit omului în vederea însănătoșirii lui. Mai mult, organizându-se cultul creștin, imnografiile și imnologia erau inițiate în tainele sufletului omului și prin muzică sau vers făceau loc harului credinței în sufletul setos după mîntuire. În alte împrejurări, slujbe, taine și ierurgii erau alcătuite și formulate avîndu-se în vedere și datele medicinei profilactice, a tratamentului în sine, sau convalescenței. Nici o altă filozofie n-a fost mai apropiată de învățătura Mîntuitorului ca hipocratismul. Soartă și Platon credeau în zei, Aristotel, Leucip și Democrit credeau în destin și forța sa, pe când Hipocrate credea în om și potențele lui misterioase. Așa se explică de ce Sfinții Părinți nu numai că-l citează, ci-l recomandă ca «Precursor al lui Hristos».

Poporul român, inzestrat cu alese predispoziții, a cinstit pe Hipocrate dintru început, făcîndu-l cunoscut urmașilor prin chipul său pictat pe biserici, fapt unic în Ortodoxie. Este, așadar, o cinste pentru teologia românească, fiindcă a păstrat cu sfințenie valorile umane prin care și hipocratismul de-a lungul secolelor. Insuși «creștinismul (la strămoșii noștri) a fost zidit pe temelia trainică a unor virtuți străbune... Așa se explică faptul minunat că românii au păzit cu scumpătate credința curată cu care s-au născut încă de la închegarea lor ca neam și că viața lor, plină de evlavie nu a putut fi tulburată nici de furtunile ereziilor, nici de vitregia vremurilor»¹²⁸, fiindcă au primit Evanghelia de la Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți, dintre care mulți și adepți ai lui Hipocrate, așa cum s-a arătat mai sus.

Diac. Conf. P. I. DAVID

125. G. Brătescu, *Hipocratismul...*, p. 285; Prof. dr. Benone Dițescu, *Etos în medicină*, Editura Medicală, București, 1979, p. 3, 18, 26—36.

126. G. Brătescu, *Hipocratismul...*, p. 289. 127. *Ibidem*, p. 294.

A se vedea: T. Brînzei, *Itinerar psihiatric*, Iași, 1980, passim; Fiziopatologia, sub redacția M. Saragea, Editura Academiei, București, 1981; S. Alexandru, *Integrarea psihică și tulburările ei*, vol. I, cap. 9, p. 559—608, precum și Marțian Codrău, *1001 gânduri pentru cumpătare*, Iași, 1982; Arcadie Percek, *Relaxarea*, București, 1982, passim.

128. *Apostolat social*, vol. VI, p. 190.

RÎNDUIALA LAUDELOR BISERICEȘTI DIN BISERICA COPTĂ ÎN COMPARAȚIE CU RÎNDUIALA DIN RITUL BIZANTIN

Considerațiuni generale asupra laudelor bisericești ale Bisericii Copte în raport cu cele din Bisericile Ortodoxe de rit bizantin.

Cele șapte laude bisericești sau slujbele serviciului divin zilnic alcătuiesc un capitol important al cultului divin public creștin, fiind întâlnite atât în Bisericile din Răsărit, Ortodoxe și Vechi-orientale, cât și în Biserica Romano-Catolică, în aceasta din urmă fiind cunoscute mai ales sub denumirea de ore *canonice*. Ele sînt slujbele prin care Biserica aduce lui Dumnezeu prinosul său zilnic de laudă, slăvire și mulțumire¹.

Moștenite din cultul iudaic, ca momente de rugăciune, și păstrîndu-se în număr de șapte, laudele bisericești au avut la început un caracter particular, generalizîndu-se în practica și cultul Bisericii abia în secolul al IV-lea, datorită monahismului, care începea să se organizeze sub forma sa chinovitică sau comună în această perioadă.

Studiul laudelor bisericești din Biserica Coptă prezintă importanță, pentru că, pe de o parte, prin structura și conținutul lor, ele sînt aproape identice cu cele din ritul bizantin, iar pe de altă parte, dovedesc descendența sau legătura lor directă cu practica monahismului egiptean, care s-a organizat sub forma chinovitică, în primul pătrar al veacului al IV-lea, de către Sfîntul Pahomie. Conform regulii sale monahale, obligatorie pentru călugării din Egiptul de Sus, aceștia respectau doar patru din laudele bisericești, care aveau denumiri speciale: slujba «de ziua» sau «din zori», «ceasul al nouălea», «la înserare» și «de noaptea». Dar ei se adunau în biserică numai de trei ori: pentru rugăciunea privegherii de noaptea (nocte), la prînz (meridiana collecta) și seara (vespertina collecta). Cealaltă slujbă o citea fiecare monah în chilia sa, în timp ce-și continua munca, așa cum mărturisește Sfîntul Ioan Cassian, care a vizitat Egiptul între 370—400².

În minăstirile din Nitria și Egiptul de Jos, după mărturia aceluiași Sf. Ioan Cassian, erau practicate numai două din laudele bisericești și anume, slujba de seara și de noaptea. În ceea ce privește schema sau conținutul acestor laude, Sfîntul Ioan Cassian menționează uzul a 12 psalmi după care urmau două lecturi, una din Vechiul Testament, iar una din Noul Testament, formula trinitară «Slavă Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh», care încheia «antifoanele», urmată de prosternarea pentru rugăciunea de încheiere sau colecta³.

Cu vremea numărul de șapte laude s-a generalizat și în Biserica Egiptului. În forma sa actuală, Orologiul (Al-Agbiyah) sau Ceaslovul Bisericii Copte, care, ca și în Bisericile Ortodoxe de rit bizantin, este cartea ce cuprinde slujba celor șapte laude ale serviciului divin zilnic, redactate în arabă, și care s-a definitivat la anul 1034, data celui mai vechi manuscris de Ceaslov copt care există⁴, cuprinde rînduiala celor șapte

1. Vezi Pr. Prof. Ene Braniște, *Liturgica specială*, București, 1980, p. 23.

2. Sf. Ioan Cassian, *De institutis caenobiorum*, partea III, cap. 2, în P.L., XLIX, col. 115.

3. *Ibidem*, cartea II, cap. 4, 7 și 8, în *loc. cit.*, col. 83—84; 91—95. Pentru descrierea detaliată a laudelor bisericești practicate de călugării pahomieni, vezi O.H.E. K. H. S.-Burmesier, *L'observance liturgique du monachisme et son influence sur l'Eglise*, în «Pachomaina», Le Caire, 1955, p. 31—45; Idem, *The canonical hours of the Coptic Church*, în «Orientalia Christiana Periodica», vol. II, 1936, nr. 1—2, p. 78—100.

4. Este vorba de Manuscrisul 355 din Muzeul Copt din Cairo Vechi care cuprinde rînduiala laudelor bisericești copte în forma lor ultimă. Pe lângă manuscrise, principalele ediții tipărite ale Ceaslovului Copt sînt următoarele: *Kitâb us — Saba salwât*

laude bisericești care în arabă sînt denumite cu termenul simplu de «rugăciuni» (sala-wat). Ca și în Bisericile Ortodoxe de rit bizantin, ele sînt: Ceasul al nouălea (Salât as-Saat at-Tasih), Vecernia (Salât al-Ghurub), Pavecernița (Salât an-Naum), Rugăciunea de miezul nopții (Salât Nusf al-Lail), Rugăciunea de dimineața (Salât bakir), Ceasul al treilea (Salât as-Saat ath-Thalathat) și ceasul al șaselea (Salât as-Saat as-Sade-sah). La acestea se adaugă, în minăstiri, o slujbă deosebită, citită de călugări între Pavecernița și Miezonoptică, înainte de a se retrage spre somn; este așa-numita Rugăciune a vălului (Salât as-Sitâr). Se numește așa fiindcă ea se citește în momentul în care întunericul acoperă, ca un vâl, pămîntul. Cea mai veche referire la această slujbă o întîlnim la începutul secolului al XIV (pe la 1320) la Abu'l-Barakat ibn Kabar, în lucrarea sa *Lampa întunericului sau explicarea serviciului divin*, capitolul 16, unde spune: «Iar printre rugăciunile care nu sînt prescrise este rugăciunea care se recită de unii călugări în minăstirile din Wadi'n-Natron, pe care o numesc rugăciunea privigherii»⁵. Ceasul întii nu există în Biserica Coptă. De asemenea, nici Mijloceasurile sau Mezorele, care sînt o dezvoltare mai nouă a ceasurilor din minăstire ca și Obednița, nu există în cultul Bisericii Copte.

Dacă cercetăm Orologiul sau Ceaslovul copt, observăm imediat că același sistem de 12 psalmi, pentru fiecare laudă, întrebunțat de călugării pahomieni, se respectă și astăzi în toate laudele Bisericii Copte. Totuși, în practica actuală, un număr de șapte psalmi se adaugă la cei doisprezece ai slujbei de dimineață.

Lectura biblică se păstrează pentru fiecare laudă, dar este luată numai din Evanghelie și rămîne neschimbată.

La schema generală de odinioară s-au adăugat, cu vremea, producții imnografice noi, sub formă de tropare și teotokii (imne în cinstea Născătoarei de Dumnezeu). Pentru ceasul al nouălea, vecernie, pavecernița, ceasurile al treilea și al șaselea, există două tropare și două teotokii, pe cînd pentru slujba de miezul nopții nu este decît un tropar și o teotokie. Numai urenua nu are astfel de tropare, păstrînd caracterul său arhaic.

Aceste adaosuri ulterioare, sub formă de tropare și teotokii, își au temei și-și găsesc ecou în «antifoanele» menționate de Sfîntul Ioan Cassian. Dacă termenul de «antifon» este folosit de el cu sensul lui corect, de «cîntare alternativă», atunci desigur că

{Cartea celor șapte rugăciuni}, Cairo, 1891—1892, 1900, 1906, 1907, 1922; *Kitāb ul-Quddāsāt ath Thalāthāt* (Cartea sfintelor ceasuri), Cairo, 1936, 1938, 1940, 1947, 1948, 1950, 1954, 1956; Ultima ediție este intitulată *Al-Agbiyah ay Kitāb us-Sabā Salawāt* (Ceaslovul sau Cartea celor șapte rugăciuni), Cairo, 1964, Traduceri și studii asupra Cărții Ceaslovului, vezi la: A. Abdallah, *L'Offenamento liturgico di Gabriolo V—88-a Patriarca copto*, Cairo, 1962, p. 156—170, 351—360; John Marquess of Bute, *The Coptic Morning Service for the Lord's Day*, London, 1882; De Lacy O'Leary, *The Daily Office and the Coptic Church*, London, 1911, p. 87—111; O.H.E. KHS-Burmester, *The Horologion of the Coptic Church*, Coptic and arabic text from a medieval manuscript, translated and annotated, Cairo, 1973; Idem, *The canonical hours...*, p. 78—100; Idem, *L'om-servance liturgique...*, p. 31—45; Idem, *Four Parchment Folios of a Bohairic Horologion from Scetis*, în «Buletin de la Société d'Archéologie Copte», vol. XVII, 1963, p. 49—56; Idem, *Fragmento of a Sahidic — Bohairic Horologion from Scetis*, în «Buletin de la Société d'Archéologie Copte», vol. XVIII, p. 23—46; H. Quecke, *Neue Griechische Parallelen Zum Koptischen Horologion*, în «Le Muséon», vol. LXXVII (1964), nr. 3—4, p. 285—296.

5. Citat după O.H.E. KHS-Burmester, *The comuncal hours...*, p. 99; vezi și Louis Villecourt, *Les observances liturgiques et la discipline du jeûne dans l'Eglise Copte*, (ch. XVI—XIX de la Lampe des tenebres), în «Le Muséon», XXXVII (1924), p. 213 și 240.

nu se poate referi la psalmi, fiindcă tot el spune că aceștia puteau fi citați de o singură persoană, la timpul potrivit. De aceea, este posibil ca termenul să se refere la o formă de imn, ca troparul sau teotokia⁶. Forma doxologică trinitară este folosită și astăzi, întotdeauna, la sfârșitul troparelor.

Dacă analizăm și laudele bisericești din ritul bizantin, observăm că aceste tropare și teotokii se găsesc și aici, cu unele adaosuri sau omisiuni, deși uneori se întâmplă ca un tropar sau teotokie din rînduiala coptă să nu fie găsite exact la aceeași laudă din ritul bizantin, ci la alta, așa cum este cazul cu a doua teotokie de la ceasul al treilea care, în ritul bizantin, se citește la slujba utreniei din Postul Mare («În Biserica slavei tale stînd»). Aceasta ne face, în mod firesc, să ne întrebăm cum se explică această asemănare și cînd s-au făcut aceste adaosuri la laudele Bisericii Copte. Încercînd să răspundem acestor întrebări, trebuie spus de la început că Biserica Coptă, deși s-a despărțit de cea ortodoxă, de rit bizantin, la 451, a păstrat neschimbate rînduielele de cult în general, laudele bisericești, Tainele și Liturgia, continuînd să le săvîrșească în același mod și cu același conținut ca înainte de separare. Dacă aceste tropare nu existau în cultul Bisericii, înainte de separare, atunci este foarte posibil ca ele să fi fost împrumutate, după anul 451, din Biserica greacă.

Faptul că aceste tropare sînt mai lungi în cultul Bisericii Copte și că ele dovedesc o traducere servilă după textul grecesc, uneori traducătorul redînd un cuvînt grec nu printr-unul copt, ci înlocuindu-l cu altul tot grec, a făcut pe unii cercetători⁷ să creadă că versiunea coptă a acestor tropare nu provine din traducerea textului grecesc, așa cum este el redat în Ceaslovul bizantin, ci dintr-alt text, tot grecesc, mai timpuriu, care exista înainte de 451 și care era folosit curent în Egipt în timpul cînd s-a făcut traducerea. Omisiunile din textul grecesc actual s-ar datora, deci, compilatorilor textului slujbelor grecești din forma lor finală.

Deși această ipoteză este destul de plauzibilă, este foarte posibil însă ca laudele bisericești din Biserica Coptă și din Bisericile Ortodoxe de rit bizantin să fi avut la bază același text care fusese tradus în coptă înainte de 451. Cum Biserica Coptă se caracterizează prin conservatorismul său, ea a păstrat aceste tropare în forma lor inițială, ca și schema serviciilor divine. Biserica ortodoxă de rit bizantin, care a cunoscut o continuă dezvoltare și îmbogățire a rînduielelor de cult și a formularelor de cult, a putut face unele schimbări sau modificări ale troparelor respective, reducînd uneori din lungimea textelor.

În privința rugăciunii de încheiere — colecta (*metremhe* în limba coptă) aceasta se păstrează și azi la fiecare din laudele bisericești copte, ca o rugăciune de tertare sau dezlegare.

În vremea noastră, cele șapte laude se săvîrșesc în felul următor în bisericile copte. În zilele obișnuite, se începe cu Ceasul al nouălea, ca prima din cele șapte laude, întrucît ziua liturgică începe la apusul soarelui. Urmează vecernia, pavecernița cu rugăciunea vîlului, Rugăciunea de miezul nopții, care se citește dimineața în zori, Rugăciunea de dimineață, Ceasul al treilea și al șaselea, care de obicei este urmat de Sfînta Liturghie. Între pavecernița și miezonoptică se săvîrșește Slujba tîmlierii de seara, între miezonoptică și utrenie, slujba Psalmidiei, iar între Utrenie și Ceasul al

6. O.H.E. KHS-Burmester, *The Horologion of the Coptic Church*, p. VIII.

7. O.H.E. KHS-Burmester, *The comunal hours...*, p. 87—89, Idem, *The Horologion of the Coptic Church*, p. XXVIII; Idem, *L'observance liturgique...*, p. 41—43.

treilea, slujba Psalmodiei, toate trei fiind slujbe specifice Bisericii Copte, fără corespondent în ritual bizantin ⁸.

În zilele de post ordinea este următoarea: vecernia, pavecernița cu Rugăciunea vâului, Psalmodia, Tâmlierea de seara (care nu se pune în timpul postului lui Iona ⁹ și în Postul Mare, cu excepția sîmbetei și duminicii, în ajunul sărbătorilor Nașterii Domnului și a Bobotezei). Slujba de miezul nopții, Psalmodia, Rugăciunea de dimineața, Tâmlierea de dimineața, Ceasurile al treilea, al șaselea, al nouălea și Sfînta Liturghie.

În săptămîna mare și în Duminica Paștelui, ca și în sărbătorile Nașterii și Botozului Domnului, laudele bisericești se suspendă, iar în locul lor se pun slujbe speciale ¹⁰.

Laudele bisericești copte, spre deosebire de cele din ritual bizantin, sînt numai de un singur fel, indiferent de ziua săptămîinii, de sărbătoarea sau de perioada anului în care se săvîrșesc. Există deci un singur fel de vecernie, pavecerniță, mlezonoptică și utrenie, iar ceasurile împărătești sau pascale nu se săvîrșesc.

De asemenea, laudele bisericești copte nu sînt niciodată cîntate, ca de exemplu Vecernia sau Utrenia din ritual bizantin, ci sînt întotdeauna citite, într-o atmosferă de profundă liniște și concentrare. În Biserica Coptă numai slujbele tâmlierii de seara și de dimineața și psalmodia sînt cîntate. Dacă Sfînta Liturghie nu poate fi săvîrșită fără un preot hirotonit, laudele bisericești sînt la îndemîna oricui și pot fi citite și fără asistența sau participarea unui preot ¹¹.

Slujba laudelor bisericești se săvîrșește astăzi, în Bisericile copte, numai în limba arabă, copta nemaifiind folosită de multă vreme.

În ceea ce privește modul de săvîrșire a laudelor bisericești copte, se asigură și aici participarea activă a credincioșilor laici. Astfel, rugăciunile începătoare se zic de toată comunitatea, cu glas scăzut. Psalmii se împart între credincioși, cu excepția primului și ultimului psalm, care sînt roștii de preot. Pericopa evanghelică este citită de un membru al comunității, de pe un amvon stabilit, din fața Sfîntului Altar, de pe solee sau chor. În ceea ce privește troparele și teotokiile, primul tropar și prima teotokie sînt citite cu voce înaltă de către preot. Întrucît slujba ceasurilor al treilea, al șaselea, iar în post, și al nouălea, se săvîrșește împreună, «Doamne miluiește!» de 41 de ori, Trisaghionul biblic «Sfînt, Sfînt, Sfînt...», «Tatăl nostru» și rugăciunea «Celor ce în toată vremea și în tot ceasul...» se zic numai o singură dată, deși sînt indicate separat pentru fiecare ceas. De asemenea, «Doamne miluiește», de

⁸ Pentru rînduiala lor, vezi O.H.E. KHS-Burmester, *The Egyptian or Coptic Church. A detailed description of her liturgical services and the rites ceremonies observed in the administration of her sacraments*, Le Caire, 1967, p. 35—45 și 108—111.

⁹ Este unul din posturile specifice Bisericii Copte, care durează trei zile, adică luni, marți și miercuri din săptămîna vameșului și fariseului și care amintește pocăința ninivitenilor în urma predicării lui Iona.

¹⁰ Pentru aceste slujbe, vezi O.H.E. KHS Burmester, *Le Lectionnaire de la Semaine sainte*, în «Patrologia Orientalis», t. XXIV, fasc. 2 și t. XXV, fasc. 2.

¹¹ Obiceiul de a se citi laudele bisericești și de laici se bazează tot pe o practică pahomiană pentru că la început monahismul pahomian avea caracter laic, Sfîntul Pahomie însuși rămînînd fără hirotonie. Primul așezămînt pahomian nu avea o biserică la început, monahii citeau zi și noapte laudele bisericești, iar pentru Sfînta Liturghie venea un preot din apropiere, în zilele de sîmbătă și duminică, și săvîrșea sfînta slujbă. Aceasta și faptul că laudele bisericești nu au caracter sacramental ne fac să înțelegem mai ușor de ce, chiar pînă azi, atît în Răsărit cît și în Apus, aceste slujbe pot fi citite și fără preot. Vezi Aziz S. Atiya, *A history of Eastern Christianity*, London, 1968, p. 128, cf. O.H.E., KHS Burmester, *The Egyptian or Coptic church...*, p. 96—97.

41 de ori și «Cela ce în toată vremea...» se rostesc numai o singură dată în cazul vecerniei și pavecerniței. Spre deosebire de practica din ritul bizantin, rugăciunea de încheiere sau colecta de la sfârșitul fiecărei laude este citită de preot. De asemenea, pentru săvârșirea laudelor bisericești, preotul nu îmbracă nici un veșmînt liturgic.

Rînduiala celor șapte laude în Biserica Coptă, în comparație cu rînduiala în ritul bizantin

După aceste considerații de ordin general, să urmărim rînduiala fiecăreia din laudele bisericești, așa cum se săvîrșesc ele de către copți, comparînd-o cu cea din ritul bizantin¹².

Slujba laudelor se începe cu rugăciunile introductive, care se pun, de altfel, la începutul oricărei slujbe în Biserica Coptă, cu excepția Sfintei Liturghii: «În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, Amin», «Doamne miluiește», de două ori, «Slavă... Și acum...», «Tatăl nostru» și Rugăciunea de mulțumire «Să mulțumim Făcătorului de bine și Multmilostivului...».

Rînduiala *Ceasului al nouălea* este alcătuită din psalmii XCV—C, CIX—CXII, CXIV—CXV, o lectură din Evanghelia după Luca IX, 10—17, urmată de troparul «Cela ce ai gustat moartea în trup, în ceasul al nouălea...» care este același cu troparul din ritul bizantin al ceasului al nouălea, cu excepția unor adaosuri la sfârșit, troparul Născătoarei de Dumnezeu «Cela ce Te-ai născut din Fecioară...», același ca în ritul bizantin, al doilea tropar al ceasului «Văzînd tîlharul pe începătorul vieții spînzurînd pe cruce...», care este la fel, cu multe adaosuri la sfârșit, cu prima jumătate a troparului corespunzător din ritul bizantin, și al doilea tropar al Născătoarei de Dumnezeu «Cînd a văzut Maica pe Mielul și Păstorul...», același ca în ritul bizantin. După aceasta se zice «Doamne miluiește» de 41 de ori¹³, trisaghionul biblic «Sfînt, Sfînt, Sfînt Domnul Savaot...», cu un adaos la sfârșit, «Tatăl nostru» și rugăciunea de încheiere «Dumnezeule-Tată, Stăpînul și Dumnezeul nostru...».

Vecernia este alcătuită din psalmii CXVI—CXVII, CXIX—CXXVIII, o lectură din Evanghelia după Luca IV, 38—41, urmată de troparul «Împotriva Ta, Doamne, am păcătuit...», «Acum liberează...» și «Învrednicește-ne, Doamne, în seara aceasta...», amîndouă în uz în ritul bizantin. Se zice apoi trisaghionul liturgic «Sfînte Dumnezeule...» cu adaosul specific Bisericii Copte, «Tatăl nostru» și «Bucură-te ceea ce ești plină de har, Născătoare de Dumnezeu...» aceeași ca în ritul bizantin. Se zice

12. Pentru rînduiala serviciului laudelor bisericești copte, am folosit lucrarea profesorului O.H.E. KHS Burmester, de la Seminarul Teologic Copt din Cairo, intitulată *The Egyptian or Coptic Church*, citată mai înainte, care este cel mai bun manual de Liturgică și tipic al Bisericii Copte. Rînduiala celor șapte laude se găsește la paginile 99—107. Rînduiala lor se mai găsește și în studiul același profesor intitulat *The communal hours...*, citat supra, la paginile 91—99. Pentru textele rugăciunilor și troparelor, am consultat lucrarea profesorului Burmester, *The horologion of the Coptic Church*, p. 155—232.

Pentru rînduiala din ritul ortodox bizantin și pentru textele rugăciunilor și troparelor, am folosit *Ceaslov*, tipărit cu aprobarea Sfîntului Sinod și cu binecuvîntarea Prea Fericitului Justinian Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ediția a doua, București, 1973, p. 17—167.

13. Manuscrisul 355 din Muzeul Copt, datat cu anul 1034, prescrie regula rostirii de 50 de ori pentru «Doamne miluiește», la orice laudă bisericească. Practica se apropie însă mai mult de ritul bizantin unde se rostește de 40 de ori. Vezi O.H.E. KHS Burmester, *The Egyptian or Coptic Church...*, p. 101 n. 3.

apoi al doilea tropar «Botezătorule al lui Hristos...» și al doilea tropar al Născătoarei «Sub milostivirea ta scăpăm...» care sînt identice cu cele din ritul bizantin al vecerniei, din zilele de post, după care urmează «Doamne miluiește», de 41 de ori, «Sfînt, Sfînt, Sfînt...», «Tatăl nostru» și colecta care încheie slujba «Îți mulțumim Ție, Stăpînul nostru, împreună pătimitorule...», care are la bază Rugăciunea înfîia din cele șapte ale vecerniei bizantine «Doamne îndurate și mult milostive, îndelung răbdătorule...». Este inexplicabilă lipsa imnului «Lumină lină...» (Φῶς ἱλαρὸν) din vecernia coptă, mai ales dacă avem în vedere faptul că el a fost compus în secolul al III-lea, cînd Bisericile erau nedespărțite.

Pavecernița, numită și rugăciunea somnului, are o compoziție care a rămas neschimbată începînd din secolul al XI-lea¹⁴. Ea cuprinde psalmii CXXIX—CXXXIII, CXXVJ—CXXXVII, CXL—CXLI, CXLV—CXLVI, urmați de lectura biblică din Evanghelia după Luca II, 25—32 și cîntarea lui Isaia VIII, 8—10, 12—13, 14, 18—IX, 2, 6, cu refrenul «Cu noi este Dumnezeu...», troparele «Ziua trecînd...» și «Prea Sfîntă Născătoare de Dumnezeu», identice cu cele din ritul bizantin al Pavecerniței mari și troparele «Neadormirea nevăzuților mei vrăjmași, Doamne...» și «Născătoare de Dumnezeu, avînd nădejde în tine...» același din ritul bizantin al pavecerniței mari de marți și joi. După acestea se citește «Învrednicește-ne Doamne», «Sfînte Dumnezeule», «Născătoare de Dumnezeu, bucură-te», Crezul, «Doamne miluiește», de 41 de ori, «Sfînt, Sfînt, Sfînt...» după care urmează două rugăciuni de încheiere, dintre care prima este cea a lui Antioh Monahul, deși mai scurtă, de la pavecernița mare din ritul bizantin: «Și ne dă nouă Stăpîne...», iar a doua are conținut diferit: «Doamne, în această zi, am păcătuit împotriva Ta...».

Rugăciunea de miezul nopții, cuprinde trei părți, ca și în ritul bizantin, numite nocturne. În prima nocturnă se citesc psalmii III, VI, XII, LXIX, LXXXV, XC, CXVI—CXVII. Psalmul CXVIII care se găsește și în ritul bizantin, este împărțit în 22 de stări, ca în Psaltirea ebraică, cu refrenul «Slavă Ție, Doamne» după fiecare, iar la sfîrșit «Aliluia».

Urmează pericopa evanghelică de la Matei XXV, 1—13, apoi troparele «Iată mirele vine...» și «Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, zidul cei nebiruit...», același ca în ritul bizantin, «Împărate ceresc», «Doamne miluiește» de 41 de ori, «Sfînt, Sfînt, Sfînt...», și «Tatăl nostru».

A doua nocturnă cuprinde psalmii vecerniei, cu excepția psalmilor CXVI—CXVII, pericopa evanghelică de la Luca VII, 36—50, troparul «Dă-mi mie, Dumnezeule, izvoare de lacrimi...», care este același cu troparul de la pavecernița mare, de marți și joi, cu adaosuri la sfîrșit, troparul Născătoarei de Dumnezeu, «Corurile te laudă pe tine, ceea ce ești plină de har, Mireasă nenuntită...» care este o parafrază a unui tropar al Născătoarei din Octoih. Urmează «Împărate ceresc», «Doamne miluiește», de 41 de ori, «Sfînt, Sfînt, Sfînt...» și «Tatăl nostru».

A treia nocturnă cuprinde psalmii pavecerniței, lectura biblică din Evanghelia după Luca XII, 32—46, troparele «Caută cu ochi plini de milă, Doamne, spre nepuțința mea...» și «Poartă vieții celei adevărate, Precinstită Născătoare de Dumnezeu...» care sînt tot parafrazări ale unor tropare din Octoih, «Împărate ceresc», «Sfînte dumnezeule», «Tatăl nostru», «Bucură-te ceea ce ești plină de har...», Crezul, «Doamne miluiește» de 41 de ori, «Sfînt, Sfînt, Sfînt...», «Tatăl nostru» și rugăciunea «Stăpîne Doamne, Iisus Hristoase. Fiul lui Dumnezeu cel viu...», citită de un credincios, după

14. Vezi A. Raes, S. J., *Les complies dans les rites orientaux*, în «Orientalia Christiana Periodica», t. XVII (1951), p. 114.

care preotul ține rugăciunea de dezlegare: «Ne închinăm Ție și-Ți mulțumim, Stăpîne Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu cel viu și veșnic...».

Rugăciunea de dimineață începe cu «Veniți să ne închinăm» urmat de troparul «Doamne, Iisuse Hristoase, Cuvintul lui Dumnezeu...», o lectură din Epistola către Efeseni IV, 1—6, psalmul L cu Aliluia la sfârșit. Se citesc apoi psalmii I—VI, VIII, XI—XII, XIV—XV și XVIII. În practica actuală, la aceștia se adaugă și psalmii XXIV, XXVI, LXII, LXVI, LXIX, CXII, CXLII. După ei urmează pericopa evanghelică din Ioan I, 1—17, imnul «Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul...», imnul îngeresc «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu...» care este același ca în ritul bizantin, dar care are un sfârșit cu totul deosebit, «Sfinte Dumnezeule», «Tatăl nostru». un imn închinat Sfintei Fecioare, Crezul, «Doamne miluiește», de 41 de ori, și «Sfint, Sfint, Sfint...». Slujba se sfârșește cu rugăciunea de încheiere sau de concediere «Doamne, Dumnezeul oștirilor...» sau «Cel ce trimiți lumina și porcede...», a Sfântului Vasile cel Mare, care, în ritul bizantin, se citește la sfârșitul mijloacasului. După aceasta se citește «Cela ce în toată vremea...».

Ceasul al treilea se compune din psalmii XIX, XXII—XXIII, XXV, XXVIII—XXIX, XXXIII, XL, XLII, XLIV—XLVI, o lectură biblică din Ioan XIV, 26—XV, 4, troparele «Doamne, Cela ce ai trimis pe Preasfântul Tău Duh...», și «Maica lui Dumnezeu, tu ești vița cea adevărată...», același ca în ritul bizantin, «Împărate ceresc» și «În Biserica slavei Tale stînd...» Adică troparul care se citește în ritul bizantin, la utrenia din timpul postului mare, spre sfârșitul slujbei. După aceasta se zice «Doamne miluiește.», de 41 de ori, «Sfint, Sfint, Sfint», «Tatăl nostru» și rugăciunea de încheiere: «Dumnezeule al îndurării și Doamne al mîngîierii...».

Ceasul al șaselea este alcătuit din psalmii LIII, CVI, LX, LXII, LXV, LXIX, LXXXIII—LXXXVI, XC, XCII, lectura biblică de la Matei, V, 1—16, troparul «Cela ce în ziua și în ceasul al șaselea...», același ca în ritul bizantin, cu mici adaosuri la sfârșit, troparul Născătoarei de Dumnezeu «Neavînd îndrăzneală pentru păcatele noastre...», ca în ritul bizantin, troparul «Mîntuire ai lucrat în mijlocul pămîntului» care, în ritul bizantin, se zice în Postul Mare, și troparul Născătoarei de Dumnezeu «Preamărită esti Născătoare, de Dumnezeu, Fecioară...» care, în ritul bizantin, se citește în zilele de miercuri și vineri, la același ceas. Urmează «Doamne miluiește» de 41 de ori, «Sfint, Sfint, Sfint», «Tatăl nostru» și rugăciunea de încheiere a slujbei: «Îți mulțumim Ție, Stăpîne Atotputernice...».

Rugăciunea vîlului nu conține nimic original, ci este alcătuită din părți luate din celelalte laude bisericești. Ea este alcătuită din psalmii IV, VI, XII, XV, XXIV, XXVI, LXVI, LXIX, XXII, XXIX, XLII, LVI, LXXXV, XC, XCVI, CIX, CXIV, CXV, CXX, CXXVII—CXXXIII, CXXXVI, CXL, CXLV, CXVIII, 153—176. Urmează lectura din Evanghelia după Ioan VI, 16—23, troparul «Neadormirea nevăzuților mei vrăjmași», fără ultima parte, troparul Născătoarei de Dumnezeu «Neînfruntată nădejdea ta, Născătoare...», «Învrednicește-ne, Doamne», «Sfinte Dumnezeule», «Buoură-te ceea ce ești plină de dar..», Crezul, «Doamne miluiește», de 41 de ori, «Sfint, Sfint, Sfint», «Tatăl nostru», și rugăciunea de încheiere «Și ne dă nouă Stăpîne, Doamne Iisuse Hristoase, odihnă în somnul nostru...», adică aceeași ca la pavecerniță, dar prescurtată.

Prezentînd rînduiala celor șapte laude bisericești, așa cum se săvîrșesc ele așăzi în Biserica Coptă și comparînd-o cu rînduiala și conținutul laudelor bisericești din ritul liturgic bizantin, observăm strînsa legătură, asemănarea și identificarea dintre structura și conținutul acestor slujbe în cele două grupuri de Biserici. Elementele principale care alcătuiesc osatura sau scheletul de bază al laudelor bisericești în

ambele părți, adică psalmii, chiar dacă nu sînt aceiași ca număr și conținut, troparele, care sînt aceleași, cu micile lor adaosuri, și rugăciunile de încheiere, care, de asemenea, sînt la fel cu cele din ritul bizantin, în marea majoritate, se întîlnesc atît în slujba coptă, cît și în ritul bizantin. Lecturile biblice sînt întrebunțate și în ritul bizantin sub forma de pemie, apostol și evanghelie, dar numai la ceasurile împărătești sau de la vecerniile și utreniile speciale din cursul anului liturgic bizantin.

Marea asemănare dintre rînduiala și conținutul rugăciunilor și imnelor folosite de copti și de ritul bizantin dovedesc originea și descendența lor comună din cultul primar al Bisericii, ca și influența monahismului care și-a lăsat o sensibilă amprentă asupra laudelor bisericești. Această mare asemănare sau chiar identitate este încă o dovadă în plus că între Bisericile Ortodoxe de rit bizantin și cele Vechi-orientale, între care Biserica Coptă ocupă un loc de frunte, nu s-a rupt niciodată legătura spirituală, ci ele au continuat să se hrănească toate din seva aceluiași trunchi al Bisericii primare nedespărțite, făcîndu-și împrumuturi reciproce, în ciuda separării aparente politice și confesionale.

Aceasta poate constitui încă un argument în plus în favoarea eforturilor depuse azi de Bisericile Răsăritene creștine de a se regăsi și de a se cunoaște cît mai bine și mai exact în vederea unirii lor.

Pr. asist. NICOLAE NECULA

IDEI DOCTRINARE ÎN PROOROCIA LUI ISAIA

Cap. I. Despre profeți, în general

A. Numirea și definiția.

În cadrul poporului evreiesc «profetismul» era o instituție religioasă specifică numai lui. Această instituție a fost făgăduită încă în Deuteronom 18, 15—22. Din cercetările teologice și din mărturiile scripturistice — în primul rînd — cunoaștem că această instituție religioasă a început să se dezvolte odată cu Samuil și a durat pînă în timpul lui Neemia (mijlocul secolului V)¹.

După etimologie cuvîntul profet (προφήτης) înseamnă pe acela care vorbind pentru altul e interpretul lui: la fel înseamnă și cuvîntul ebraic «nabi»². La mai mulți Sfinți Părinți și Scriitori bisericești ca Sfîntul Ioan Gură de Aur, Grigore cel Mare, Sfîntul Vasile cel Mare, profet (προφήτης) înseamnă mai ales prezicător al viitorului, însemnare care s-a răspîndit foarte mult. Dar așa cum am arătat cuvîntul de profet desemnează pe acela care vorbește pentru altul; interpretarea aceasta o găsim în Exod 7, 1 și 4, 16. În Exod 7, 1 Dumnezeu îi zice lui Moise: «Iată Eu te-am pus pe tine să fii Dumnezeul lui Aaron, iar Aaron, fratele tău va fi profetul tău, tu toate să vorbești cîte îți-am poruncit și acela să le spună lui Faraon». Iar în Exod 4, 16 se spune: «Și el (Aaron) va vorbi în locul tău către popor și el va fi în loc de gura ta».

1. *Studiul Vechiului Testament*, București, 1955, p. 124.

2. Prof. Dr. Vasile Tarnavschî, *Introducere în științele cărții ale Vechiului Testament*, Cernăuți, 1926, p. 367.

Deci această denumire cuprinde pe acei bărbați care — luminați fiind de către Dumnezeu — vorbesc către popor și al căror caracter propriu este că sînt gura lui Dumnezeu³. Prin urmare, după această explicare, profetul este gura Domnului față de credincioși. El vorbește credincioșilor ceea ce Domnul îi spune. Profetul este, așadar, nu atît un prezicător al viitorului cît, mai ales, vestitor al voiei lui Dumnezeu.

Uneori profetul se numește omul lui Dumnezeu (Iahve), după raportul intim ce-l are profetul cu Dumnezeu. Alteori profetul se numește ingerul Domnului (malah Iahve), solul, trimisul lui Dumnezeu. Prin această numire el se arată că are cunoștințele sale de la Dumnezeu și că are misiunea de a le vesti oamenilor. Alte numiri ale profetilor sînt după cum urmează ca păstori (Ier. 17, 16), păzitori (Is. 62, 6), veghetori, pentru că ei neconțin arată calea cea dreaptă pe care trebuie să umble neîncetat poporul și să vegheze la observarea Legii lui Dumnezeu.

Din cele spuse pînă acum putem formula următoarea definiție: **Profetii Vechiului Testament au fost cei mai de seamă învățători ai poporului biblic, care, ca trimiși extraordinari ai lui Dumnezeu, adică reprezentanți autentici ai religiei celei adevărate, au conservat, au apărut și au cultivat monoteismul Vechiului Testament, pregătind astfel pe credincioși pentru Noul Testament, încheiat de Mîntuitorul lumii, Domnul nostru Iisus Hristos⁴.**

B. Vocația și misiunea profetilor.

Dacă examinăm rolul lor de mijlocitori între Dumnezeu și poporul său, atunci acest adevăr ne duce la constatarea sigură că toți profetii au fost chemați la misiunea lor, direct de Dumnezeu. Cu alte cuvinte ei au simțit în chip tainic vocea lui Dumnezeu, așa după cum reiese din descrierile vocației profetice, înfățișate în mod plastic, mai ales Isaia cap. 6, Ieremia cap. 1, și Iezechiel cap. 1—3.

Darul profetic era totdeauna un privilegiu personal, special acordat de Dumnezeu. El nu se acorda pe baza vreunui principiu ereditar, cum era preoția. Toată activitatea profetului legată de începutul, durata și manifestările ei nu era lăsată la latitudinea lui, ci pornea dintr-o inspirație divină, căreia profetii i se supuneau fără să facă un mic gest de opoziție.

Darul profetic prezintă două aspecte: 1. profetul percepe solia dumnezeiască, comunicată lui, de multe ori de o voce interioară care face să asculte cuvinte tainice. De aceea profetii își încep cuvîntările lor de regulă prin cuvintele: «Cuvîntul Domnului a fost către mine» (Ieremia 1, 2; Iezechiel 1, 3) și 2. un alt mijloc de comunicare pe care îl folosea Dumnezeu către profeti era și viziunea. Foarte rar se amintește vizul. De remarcat faptul că fiecare profet își păstrează individualitatea sa personală, care conlucrează cu acțiunea divină în așa fel, că sugestiile divine se amestecă cu ideile și sentimentele fiecăruia. Dar aceste sentimente variază după timpul lor și după caracterul fiecărui bărbat inspirat. Profetii au fost mai întîi vorbitori, predicatori și apoi scriitori⁵.

Misiunea profetică nu era o stare continuă, permanentă, așa cum era preoția. Nu era legată de un anumit trib, de o anumită stare socială. Astfel Amos era un simplu păstor din Tecua. Domnul l-a chemat la misiunea profetică, de lîngă turma de oi. (Amos 1, 1—2). Isaia era fiu de neam nobil, aude vocea lui Dumnezeu în templu, într-o viziune măreață, și îl urmează numaidecît (Is. 6, 8—9). Ieremia, fiu de preot din Anatot, este chemat la profetie din pîntecele maicii sale (Ier. 1, 5). De asemenea

3. *Ibidem*.

4. *Studiul Vechiului...*, p. 125.

5. *Ibidem*, p. 126.

și Iezechiel a fost fiu de preot și a primit misiunea de a vesti voia lui Dumnezeu în mijlocul exilaților din Babilon (Ezech. 2, 1—6).

Darul profetic a fost împărțit și unor femei; de exemplu: Hulda (II Regi 22, 14).

Chemarea profetică poate fi numită: extraordinară, dacă o privim după chipul cum era acordată și îndeplinită; și ordinară, dacă o privim ca autoritate supremă de învățămînt la poporul Israel, orînduită fiind pentru un anumit timp, cînd succesiunea profețiilor a fost neîntreruptă. De la Samuil la Maleahi, adică timp de aproape 700 de ani n-au lipsit niciodată profeții ⁶.

C. Numărul, deosebirea și ordinea cronologică a profețiilor.

Mărturia cea mai elocventă despre numărul profețiilor ni-l oferă în mod cu totul cert Sfînta Scriptură. Desigur numărul lor a fost numeros, dar Sfînta Scriptură ne-a păstrat un număr relativ de profeți.

De obicei, profeții se împart în două clase, după activitatea și misiunea lor: profeții care n-au scris cuvîntările lor, numiți și profeți vechi, și profeții scriitori, numiți și profeți noi. Dintre profeții mai vechi amintim pe: Samuil, Gad, Natan, Ahia din Șilo, Șemaia, Iddo, Azaris fiul lui Obed, Hanani, Ehu, Miha fiul lui Simla ș.a.

Profeții mai noi, care au fixat în scris profețiile lor, pentru posteritate, sînt în număr de 16, dintre care 4 sînt numiți mari, iar 12 sînt numiți mici. În Biblia ebraică sînt trecuți numai 15 profeți, Daniel este trecut între aghiografe. Deosebirea între profeții mari și mici se face după scurtimea scrierilor unora, prin compararea cu ale altora.

Profeții scriitori se împart de regulă, după epoca în care au activat: 1. epoca asiriană; 2. epoca haldaică și 3. epoca persană; alți autori înșiră profeții scriitori astfel: profeții ante-exilici, pînă la anul 586, profeții exilici și profeții post-exilici, după anul 538 ⁷.

Cap. II. Viața profetului Isaia; rolul și situația politică în care a trăit profetul Isaia

Tatăl lui Isaia se numea Amoț, așa după cum am menționat deja în partea introductivă a acestui articol. Dar unii dintre Sfinții Părinți credeau că tatăl lui Isaia ar fi aceeași persoană cu profetul Amos din Tecua. Identificarea lor este imposibilă chiar și din compararea ortografică a textului ebraic. Apoi după tradiția rabinică, Amoț, tatăl lui Isaia, ar fi fost fratele regelui Amația. Nici acest lucru nu se poate verifica. În schimb știm că personalitatea lui Isaia este atît de importantă și raporturile sale cu regele sînt de la egal la egal. Acest lucru denotă că profetul Isaia a avut în tinerețea lui parte de o educație aleasă și — de ce nu — ar fi fost înrudit cu familia regală. Nu știm nimic despre familia profetului, despre cercurile în care a trăit, și despre tinerețea lui. El este cel care ne comunică că era căsătorit și că avea copii. Într-un loc el amintește despre soția sa pe care o numește «profeteasă», desigur pentru că era soția profetului (Isaia 8, 3) ⁸.

Misiunea profetului începe în anul morții regelui Uzia, probabil pe cînd se afla regele în viață. Anii tinereții cad pe vremea cînd profetul Amos vestea lui Ieroboam I că brațul Domnului, ce pedepsește nelegiuirea și desfrîul, se arată în puterea Asiriei ce crește zi de zi ⁹.

6. *Ibidem*.

7. Pr. Popescu-Mălăești, *Studii și Comentarii, Proorocia lui Isaia cu scurte explicații*, în «B.O.R.», anul XXXIV, nr. 6, 1926, p. 273.

8. *Ibidem*.

9. *Ibidem*, p. 274.

După o veche tradiție iudaică, Isaia ar fi trăit pînă la începutul domniei lui Manase și ar fi fost ucis din ordinul acestui rege idolatru fiind tăiat cu un ferăstrău (anul 690). Despre această tradiție se pare că se face aluzie în epistola către Evrei cap. 11, 37.

Isaia a trăit într-un timp cînd marea putere asiriană a ajuns culmea sa. Mai mulți regi din această epocă: Tiglat Pilezar III, Salmanazar, Sargon și Sanherib au influențat direct mersul celor două state mici israelite. Ei au dat lovituri grele regatului de nord, care s-au terminat cu prăbușirea și desființarea lui (722). Pentru regatul lui Iuda aceste vremuri au fost la fel de tulburi, dar el nu a avut deznodămîntul regatului din sud, atît de crud și atît de curînd. Nu este de mirare că aceste evenimente au avut repercusiuni și pentru cartea profetului Isaia. În toate aceste situații profetul n-a trăit retras, ci în toate încercările ce s-au abătut asupra regatului său s-a încadrat activ în toate acestea încurajînd, îndemnînd, mustrînd, rînd pe rînd, pe compatrioții săi. Rolul său atît politic cît și cel religios a fost imens. El se bucura de mare autoritate. Influența lui era resimțită. E drept că sfatul lui de multe ori nu era luat în considerare, așa de pildă s-a întîmplat pe timpul lui Ahaz. Acest rege slab și incapabil, de credință rea, se opunea sfaturilor și sugestiilor profetului. Isaia condamnă cu totul această politică a lui Ahaz, care era contrară principiilor proclamate de profet. Isaia propovăduia supunerea exclusivă lui Dumnezeu și punerea sub ocrotirea Lui.

Urmașul lui Ahaz, Hischia, a avut o atitudine cu totul diferită față de profet, arătîndu-i stimă și bunăvoință. Totuși din punct de vedere politic regele avea o concepție diferită de cea a profetului. La fel ca predecesorul său, Hischia se orienta spre ajutor străin. De aceea Isaia se opune mai departe acestei politici. Spre deosebire de tatăl său, Hischia își îndrepta privirile sale spre Egipt, de unde nădăjduia salvarea Patriei. De altfel Isaia s-a arătat totdeauna binevoitor față de regele Hischia și i-a fost un bun sfătuitor în multe momente din viață. Mai ales cu prilejul invaziei teritoriului iudaic (701) de către armata asiriană în frunte cu regele Sanherib, Isaia a avut un rol excepțional. El ridică moralul poporului și al regelui, în clipele cele mai grele. Țara era pustie, cetățile cucerite, Ierusalimul asediat, iar regele a fost umilit. Hischia a fost nevoit să plătească un tribut foarte mare. Dar profetul Isaia în aceste clipe grele din viața poporului iudeu prezice că regele Sanherib, împreună cu armata lui se va întoarce pe calea pe care au venit. De fapt această prezicere s-a și realizat curînd (Isaia 36, 37)¹⁰.

Toate aceste considerații fac din profetul Isaia un remarcabil om politic al vremii sale. Îndeplinind importante sarcini de stat. Dar cu toate acestea el a îndeplinit în cadrul poporului său și un însemnat rol religios, mai ales prin cuvîntările lui religioase-morale el a fost alături de popor în cele mai grele clipe ale sale. El s-a remarcat și ca un mare profet mesianic, aducîndu-i denumirea de «Evangelistul Vechiului Testament». Fericitul Ieronim zice despre el: «*Non tam propheta est discendus quam evangelista*»¹¹.

Cap. III. Idei doctrinare în proorocia lui Isaia.

A. Unitatea lui Iahve.

Din unitatea neamului omenesc, profetul Isaia deduce în mod inevitabil unitatea lui Dumnezeu, care are în sine totodată și distincția treimică din care pornesc lucrările creatoare, susținătoare și desăvîrșitoare ale lumii. Isaia afirmă că dumnezeirea izvo-

10. *Studiul Vechiului...*, p. 131—132.

11. *Ibidem*.

ritoare este Tatăl, iar Iisus și Dubul Sfânt sînt niște vlăstare dumnezeiești, născute din dumnezeirea născătoare.

În afară de ideea de unitate și de alegere, o altă idee care completează ceea ce am putea numi sistemul diaconic al Vechiului Testament, este ideea de substituire. De altfel, alegerea însăși ne introduce într-o substituire, dacă o înțelegem ca chemare la slujire pentru tot neamul omenesc.

B. Substituirea.

Profetii Daniil și în special Isaia reduc la esențial acest sistem, prezentîndu-l în imagini restrinse și ușor comprehensibile¹².

Isaia este cel dintîi care, în mod mai mult sau mai puțin explicit, dar în orice caz sugestiv, a dat acestui principiu o formă concretă, am zice o definiție, dacă viziunea lui n-ar fi o viziune profetică, deci limitată la posibilitățile genului. Ebed-Iahve e prezentat de Isaia ca Israel (cap. 53, 8), ca rămășiță credincioasă din Israel (41, 14) și ca persoană (53, 1—12). Toate acestea în același timp, și sub unul și același nume. Aceasta ar fi o nouă curiozitate a acestei teologii mereu originale. Acest fapt a creat divergențe între teologi și ipotezele s-au întrecut în ingeniozitate¹³.

Ebed-Iahve a fost taina întregului Testament, dar prin Isaia taina devine în parte dezvăluită. Ebed-Iahve a fost preînchipuirea profetică a substituirii care avea să se sfîrșească în substituirea unică, întrupată în lucrarea lui Mesia. Ebed-Iahve a fost în primul rînd afirmarea acestei idei, a acestui principiu și în al doilea rînd, descrierea aproape amănunțită a modului cum avea să petreacă substituirea prin suferință și moarte, în locul tuturor și pentru răscumpărarea tuturor, deci nu a lui Israel. El e substituirea ajunsă la expresia ei ultimă, la Unicul care substituie. Încorporînd, prin aceasta, rămășița pe Israel și pe întreaga omenire. El e «lumina oamenilor» care urmează «să ducă mîntuirea pînă la marginile pămîntului» (Isaia 49, 6)¹⁴.

C. Despre pacea mesianică.

În Vechiul Testament, la fel ca în Noul Testament, pacea este apreciată ca un bun foarte înalt și ca izvorul tuturor bunurilor, atît temporale cît și spirituale. Sfîntul Ioan Hrisostom, explicînd un text despre pace la Isaia, zice: «Pacea este maica tuturor bunurilor» (Ἡ εἰρήνη μήτηρ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐστίν)¹⁵.

Profetul Isaia prezice pe Mesia și împărăția Lui, în condițiile cele mai noi istorice de atunci, în legătură cu evenimentele desfășurate în timpul său. În timpul războiului sira-ofraimit, cînd Ierusalimul era amenințat să fie cucerit de armata aliată a lui Rezin, regele Damascului, și ale lui Peah, regele din Samaria (734 a.H.), Isaia anunță nașterea minunată a lui Immanuel dintr-o fecioară: «Iată Fecioara...» (Is. 7, 14).

De nașterea Copilului minunat, a Dumnezeu-omului, profetul leagă noi speranțe de mîntuire din starea cea tristă a prezentului, căci «întinericul nu va mai împărăți veșnic pe pămîntul în care acum este necaz» (Isaia 9, 1). Toate planurile omeniești de agresiune prin arme vor fi nimicite prin puterea lui Dumnezeu (Dumnezeu cu noi) (Isaia 8, 8—10).

12. Antonie Plămădeală, *Biserica slujitoare*, în «Studii Teologice», anul XXIV (1972), nr. 5—8, p. 352. 13. *Ibidem*, p. 352. 14. *Ibidem*, p. 354.

15. Prof. Vladimir Prelipeanu, *Pacea mesianică la profeții Vechiului Testament*, în «Ortodoxia», anul VI (1954), nr. 1—2, p. 3.

Immanuel, Copilul Fecioarei, este aceeași persoană cu Pruncul nou născut, pe care-L anticipează profetul în viziune: «Un prunc s-a născut nouă, un Fiu ni s-a dat nouă» (Isaia 9, 5—7). Așa îl descria Isaia pe viitorul Mesia. Copilul mesianic din viziunea profetului este un dar al lui Dumnezeu, un dar mareț, căci în persoana acestui copil se va manifesta Dumnezeu însuși. Prin numirile onorifice date Pruncului mesianic, profetul arată extraordinara personalitate a trimisului lui Dumnezeu. «Domnul Păcii» va înfăptui idealul mareț, pacea, căci este mlădiță din tulpina lui Iesei, «va odihni peste El: Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al înțelegerii...» (Isaia 11, 1—2). Cu alte cuvinte, energia dumnezeiască va lucra statornic în persoana Domnului, manifestându-se ca o lumină strălucitoare în întunericul morții (Isaia 11, 1). Era cea nouă va fi inaugurată de Mesia prin zdrobirea jugului apăsătorului (Isaia 9, 3) și prin introducerea unei cîrmuiri întemeiate pe adevăr și libertate. Domnul Păcii. «va judeca nu după înfățișarea ochilor și nici după azul urechilor Sale va da sentința» (Isaia 11, 3)¹⁶.

În Isaia 2, 2—4, profetul exprimă plastic ideea că sublimitatea religioasă a viitorului templului din Ierusalimul cel nou, va întrece toate locurile de cult de pe pământ. Noul Sion, cu templul său transfigurat, va deveni în epoca mesianică, centrul teocratic, punctul central religios-moral mondial. Spre acest centru sublim se vor îndrepta ca niște riuri, toate națiunile (Isaia 60, 3)¹⁷.

Revenind la textul din Isaia 2, 4, trebuie să spunem că «Cel ce judecă» este Domnul. Nu este vorba despre judecata finală ci despre impunerea voinței Sale prin asentimentul ce-l dă acțiunilor morale, ca și prin dezaprobarea rătăcirilor¹⁸.

Pacea mesianică, este exprimată în chip plastic în Isaia 11, 6—9: «Atunci lupul va locui împreună cu mielul și leopardul se va culca lângă căprioară; și vițelul și puiul de leu vor mânca împreună și un copil li va paște. Juninca se va duce la păscut împreună cu ursoaica și puii lor vor sălășlui la un loc, iar leul ca și boul va mânca paie; pruncul de țiftă se va juca la culcușul viperei și în vizuina șarpelui otrăvitor copilul abia întărcat își va întinde mîna. Nu va fi nici o nenorocire și nici un prăpăd în tot muntele Meu cel sfînt! Că tot pămîntul este plin de cunoștința și de temerea de Dumnezeu, precum și marea este umplută de apă».

Pacea mesianică va aduce o mare rodnicie pămîntului: «Pînă cînd se va turna din Duhul cel de sus și pustiul va fi ca o grădină cu pomi și grădina socotită ca o pădure» (Isaia 32, 15). «În locul spinilor vor crește chiparoși și în locul urzicii va crește nirtul. A Domnului fie slava, spre veșnică și nepieritoare pomenire» (Isaia 55, 13)¹⁹.

Iisus este egal cu pacea spirituală între om și Dumnezeu²⁰: «Iată că sluga Mea va propăși, se va sui, mare se va face și se va înălța pe culmile slavei!» (Isaia 52, 13); «Pentru aceasta îi voi da partea Sa printre cei mari și cu cei puternici va împărți prada, ca răsplătă că și-a dat sufletul Său spre moarte și cu cei făcători de rele a fost numărat. Că El a purtat fărădelegile multora și pentru cei păcătoși și-a dat viața» (Isaia 53, 12).

D. Despre preoție.

Cultul datorat adevăratului Dumnezeu trebuie săvîrșit numai de preoți și totodată trebuie însoțit de sentimente adevărate de adorare și de dăruire lui Dumnezeu, ca să nu se reducă la un formalism rigid și sterp. Dumnezeu osîndește formalismul

16. *Ibidem*, p. 8.

17. *Ibidem*.

18. Prof. Dr. Nicolae Neaga, *Hristos în Vechiul Testament*, Sibiu, 1944, p. 50.

19. Vladimir Prelipceanu, *op. cit.*, p. 11.

s'ujitorilor Săi, prin gura profetului: «Ce-mi folosește mulțimea jertfelor voastre? zice Domnul. M-am săturat de arderile de tot cu berbeci și de grăsimea vițelilor grași și nu mai vreau sînge de tauri, de miei și de țapi! Cînd ridicați mîinile voastre către Mine, Eu îmi întorc 'ochii aiurea, și cînd înmulțiți rugăciunile voastre, nu le ascult. Mîinile voastre sînt pline de sînge; spălați-vă, curățiți-vă!» (Isaia 1, 11, 15).

Cultul trebuie săvirșit numai la templu. Acest locaș este nu numai un loc de jertfă, o simplă clădire pentru adăpostirea cultului, ci însăși casa lui Dumnezeu: «Pe aceștia îi voi aduce în muntele cel sfînt al Meu și îi voi bucura în locașul Meu de rugăciune. Arderile de tot vor fi primite pe altarul Meu; căci templul Meu, locaș de rugăciune se va chema pentru toate popoarele!» (Isaia 56, 7)²¹.

Preoților le revine și datoria de a păstori poporul lui Israel, îndrumîndu-l spre viață de dreptate și frățietate. Reprezentanții ai teocrației și soli ai lui Dumnezeu în mijlocul lui Israel, preoții trebuiau să predice în mijlocul poporului dreptatea și bunătatea. «Învățați să faceți binele, căutați dreptatea, ajutați pe cel apăsător, faceți dreptate orfanului, apărați pe văduvă!» (Isaia 1, 17)²².

E. Atotștiința lui Dumnezeu.

Știm că Dumnezeu cunoaște totul, dar ce este acest tot și cum îl cunoaște nu știm. Dumnezeu nu înțelege ca noi, nu gîndește ca noi, nu cunoaște ca noi, ci într-un mod mai presus de noi. Vai de cei ce ascund lui Dumnezeu taina planurilor lor, ca faptele lor să se facă în întuneric! Vai de cei care zic: «Cine ne vede? Cine ne știe?». Ce stricăciune! Oare olarul poate fi socotit drept lut? Lucrul poate zice despre lucrător: «Nu m-a făcut el!». Vasul zice oare despre olar: «El nu pricepe?» (Isaia 29, 15—16).

F. Înțelepciunea lui Dumnezeu.

Slinții părinți nu separă cunoștința lui Dumnezeu de înțelepciunea Lui. Ei vorbesc foarte des de înțelepciunea lui Dumnezeu și foarte rar de cunoștința lui. Acest lucru corespunde și cu vorbirea Sfintei Scripturi: «Și aceasta vine de la Domnul Savaot. Minunat este sfatul Lui și mare purtarea lui de grijă!» (Isaia 28, 29). Desigur, înțelepciunea lui Dumnezeu e implicată în fiecare act. Căci fiecare act de cunoaștere a lui Dumnezeu e legat cu tot ansamblul Său referitor la lume. De aceea înțelepciunea lui Dumnezeu nu e numai o coborîre a Lui la lume, la toate și la toți din ea ci un ansamblu de acțiuni adecvate pentru ridicarea continuă la împărtășirea comună și armonioasă, de viață și fericirea dumnezeiască²³.

G. Bunătatea lui Dumnezeu.

Dionisie Areopagitul socotește că cea mai proprie numire ce se cuvine lui Dumnezeu, este aceea de bunătate, sau de bunătate supremă, sau de bunătate suprabună. Binele suprabun dă existența și forma tuturor. În El e ceea ce e mai presus de esență, de viață și de înțelepciune, sau de minte. «Pentru aceasta Domnul așteaptă să se milostivească spre voi. Dacă Domnul este Dumnezeu al dreptății; fericii sînt cei ce nădăjduiesc în El!» (Isaia 30, 18)²⁴.

20. *Ibidem*, p. 12.

21. Doctorand, Emil Cornițescu, *Profeții Vechiului Testament despre preoție*, în «Studii Teologice», anul XXX (1967), nr. 7—8, p. 488.

22. *Ibidem*, p. 487.

23. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, București, 1978, p. 247.

24. *Ibidem*, p. 276.

H Iubirea, dreptatea și sfințenia lui Dumnezeu.

Iubirea dumnezeiască e mișcarea lui Dumnezeu spre fapte, spre unirea cu ele. Dar ca să fie mișcate trebuie să fie mișcare spre cineva, trebuie ca să existe o astfel de mișcare eternă în Dumnezeu²⁵. «Păcătoșii vor tremura în Sion și pe cei fără de lege fierul îi va cuprinde: «Care din noi poate să îndure focul mistuitor, care din noi poate să stea pe jarul cel de veci?» (Isaia 33, 14); «Eu sînt Dumnezeu din veșnicie și de aici încolo Eu sînt! Nimeni nu poate să iasă de sub puterea Mea și ceea ce fac Eu cine poate strica?» (Isaia 43, 13). Dreptatea lui Dumnezeu față de fapte își are baza în egalitatea Persoanelor treimice. Dar numai printr-o coborîre binevoitoare, Dumnezeu creează fapte și le face parte de fericirea Sa, după o dreptate care reflectă egalitatea Persoanelor treimice. Dumnezeu însă nu este drept fără să fie milostiv și nu e milostiv, fără să fie drept. Căci e drept față de noi prin coborîrea liberă față de noi²⁶.

Sfințenia lui Dumnezeu exprimă și ea, pe de o parte, o calitate a lui Dumnezeu cel în Treime, pe de altă, se manifestă în lume și devine o calitate participantă a ființelor umane. În primul aspect ea este cu totul apofatică, indefinibilă; în al doilea, este sesizată, dar într-un mod greu de definit rațional, adică într-un mod apofatic-catafatic. Însăși sfințenia a ceva transcendent lumii și de aceea însăși transcendența o experimentăm ca sfîntă, deși e coborîtă la noi și ne atrage în sus: «Și strigau unul către altul, zicînd: «Sfînt, sfînt, sfînt este Domnul Savaot, plin este pămîntul de slava Lui!» (Isaia 6, 3).

I. Superioritatea Legii morale, față de aducerea sacrificiilor.

Profetul Isaia combate fariseismul iudeilor față de conștiința morală, care nu este respectată de aceștia. Ei credeau că îndeplinindu-și obligațiile prescrise de lege își îndeplinesc toate datoriile față de Dumnezeu, așa cum cere Dumnezeu din cuget curat. Îndeplinirea legilor morale este superioară aducerii sacrificiilor. În principiu sacrificiile nu se resping, dacă lor le corespund sentimente curate și sincere. «Domnul se va face cunoscut în Egipt și egiptenii vor cunoaște pe Domnul în ziua aceea. Și vor aduce arderi de tot și prinoase și vor face făgăduințe Domnului și le vor împlini» (Isaia 19, 21). Templul din Ierusalim este singurul loc al cultului legitim, ca moștenitor legal al Cortului sfînt.

I. Transcendența lui Dumnezeu.

Această însușire a lui Dumnezeu este scoasă în evidență mai ales prin contrastul ce-l realizează arătînd neputința și nimicnicia idolilor popoarelor: «El stă în scaun deasupra cerului pămîntului; pe locuitorii îi vede ca pe lăcuste; El întinde cerul ca un văl ușor și îl desface ca un cort de locuit. El preface în nimic pe căpetenii; pe judecătorii pămîntului îi nimicește» (Isaia 40, 22—23).

J. Universalitatea mîntuirii.

Profetul Isaia în partea a doua a cărții sale expune acest adevăr de credință, de loc de neglijat, pentru mîntuirea întregii omeniri în Iisus Hristos; deoarece iudeii pretindeau numai pentru neamul lor mîntuirea. Dar Isaia profetul zice următoarele:

25. *Ibidem*, p. 278.

26. *Ibidem*, p. 248.

«Ia aminte la Mine poporul Meu, și voi, neamuri, fiți cu urechea la Mine că de la Mine va veni învățătura și legea Mea va fi lumină popoarelor. Dreptatea Mea este aproape, vine mîntuirea Mea și brațul Meu va face dreptate popoarelor, întru Mine vor nădăjdui ținuturile cele de departe, că de la brațul Meu așteaptă scăparea» (Isaia 51, 4—5). Condițiile dobîndirii mîntuirii sînt: întoarcerea sinceră la Dumnezeu, căința plină de zdrobirea inimii și îndeplinirea dreptății.

K. Profețiile mesianice în cartea lui Isaia.

Isaia profetul este în același timp profetul mesianic prin excelență. Cu acel «rest» care va fi mîntuit, Iahve va încheia un nou legămînt, de ale cărui binefaceri se vor împărtași toate neamurile. Dumnezeu va întemeia o împărăție universală a sfințeniei și dreptății. Strălucirea acestei ere noi este descrisă în chip diferit.

Isaia nu se mulțumește numai cu anunțarea acestei noi ordini, ci arată și pe promotorul acesteia, pe Mesia, Immanuel, Fiul Fecioarei, din tulpina lui Iesei, tatăl lui David. Capitolele 6—12, numite și «Cartea lui Immanuel», cuprind cele expuse mai sus, care sînt continuate de Mesia cel Nou Născut, și mlădița din tulpina lui Iesei. În partea a doua a profeției sale Isaia expune funcțiile de învățător și mijlocitor ale lui Mesia, trimis pentru întreaga omenire să fie lumină lumii. Capitolul 53 este consacrat în exclusivitate descrierii rolului de Arhiereu jertfitor pentru întreg neamul omenesc. Cuvintele din Isaia 53 au intrat în cadrul cultului divin, la sfînta proscomidie. Isaia arată, în felul acesta că întreaga omenire se va mîntui prin jertfa sîngeroasă a Mielului lui Dumnezeu. În profeția lui Isaia sînt în total 18 locuri în care se aminteste despre Mesia, sau timpurile care cuprind evenimentele mesianice. Prin toate acestea valoarea cărții profetice a lui Isaia este foarte mare.

Din cercetarea atentă a cărții profetului Isaia orice creștin, și cu atît mai mult, orice teolog, își îmbogățește atît fondul cunoștințelor teoretice, cît și pe cel de ordin sufletesc.

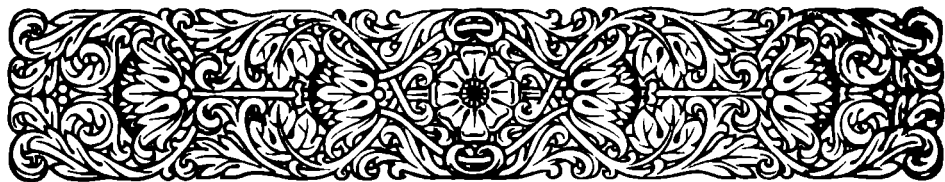
Ideile doctrinare sînt destul de abundente, ele au o viabilitate incontestabilă pentru viața creștinilor. Ele aduc o lumină puternică în pregătirea poporului pentru primirea lui Mesia; condițiile care concură la realizarea unirii tot mai puternice a credinciosului cu Dumnezeu.

Profetul Isaia, descrie de asemenea și esența postului, rolul lui pentru efortul fiecăruia în calea spinoasă, dar sigură, care duce la mîntuirea ce se va realiza prin Trimisul lui Dumnezeu.

Profetul Isaia, cel mai expert emisar în materie de credință s-a lăsat absorbit aproape în întregime de lucrul în via Domnului. Aici trudește fără scăderea zelului pentru stabilizarea portofoliului putred al sufletelor pe care le aflase la un curs prea scăzut al valorii lor și tot din cercul muncitorilor de rînd și-a luat ilustre pilde de învățătură, care formează o adevărată perla a scrisului său²⁷.

Drd. Simion TODORAN

27. Prof. Nicolae Neaga, *Valoarea morală a Vechiului Testament*, Sibiu, 1933, p. 5.

CHIPURI DE CLERICI

PREOTUL COSMA MOȘESCU, „UN RAR FENOMEN ÎNTRE PREOȚI” (1822 — 1902)

Caracterizarea aceasta, pe cât de lapidară pe atât de concludentă, aparține cărturarului episcop Melchisedec al Dunării de Jos, făcută preotului său de la biserica Sfântul Spiridon din Brăila, oraș care se afla de la 1864 sub jurisdicția noii-înființate Episcopii.

Ca să înțelegem valoarea deosebită a acestei definiții, trebuie avut în vedere că la vremea aceea în rîndul preoțimii se aflau mulți grămăticii, iar restul erau absolvenți ai Seminarului cu patru clase, din rîndul cărora făcea parte și preotul Cosma Moșescu.

Lipsa de pregătire a preoțimii din acel timp o remarcă și un ierarh cult al vremii, Ghenadie Țeposu, la 1862, arhimandrit, care, într-o scrisoare către preotul Moșescu, printre altele, scria că «preoții noștri, care cea mai mare parte sînt făcuți din grămăticii și chiar și cei ieșiți din seminariile care abia merită numele de școli primare, au primit prea puțin, și prin urmare nimenea nu este în drept a cere de la dînsii mai mult decît li s-a dat»¹.

De ce preotul Moșescu era «un rar fenomen» ne spune renumitul ierarh: «te-am iubit ca pe un rar fenomen între preoții noștri, ca pe unul ce te-ai devotat științei și te-ai distins printr-o bună conduită și prin dragostea către biserică și către misiunea apostolică. Îți voi purta din parte-mi suvenire plăcută».

Nu cunoaștem cînd și cu ce ocazie a scris episcopul Melchisedec aceste rînduri pline de stimă și afecțiune, pentru că ele sînt redată de respectivul preot într-o autobiografie, din care culegem cîteva date biografice pe care le expunem în continuare².

Preotul Cosma Moșescu s-a născut la 25 iunie 1822, din părinți țărani, în Tăbărăștii Noi, județul Buzău. După ce a învățat carte de la preotul Grigore de la biserica Banu din Buzău, a fost cîntăreț bisericesc în sat. Din 1838, cîndiau ființă școlile satești, organizate de stat, la vîrsta de 15 ani, este «candidat» de învățător la școala satului natal, sub numele de Cosma Iordache, urmînd din 20 aprilie acel an, un curs scurt pe vară, timp de trei ani, între 15 august—1 oc-

---

1. Emil Vîrtosu, *Scrisori inedite ale lui I. Heliade Rădulescu către preotul Cosma Moșescu din Brăila între anii 1857—1872, publicate de...*, București, 1940, p. 51.

2. *Ibidem*, p. 6.

tombrie³. În anul următor îl întâlnim învățător la Săgeata, județul Buzău, avînd doar 8 elevi. În 1840 intră ca elev la Seminarul teologic din Buzău, unde se distinge la învățătură, ocupîndu-se, pe lîngă programa analitică, de limba franceză și greacă, sub conducerea renumitului cărturar Gavriil Munteanu.

S-a căsătorit în 1846 cu Voichița din Cilibia-Buzău și a avut 12 copii. A fost hirononit pînă în 1847 pe seama bisericii Sfîntul Spiridon din Brăila⁴.

În 1861, prin concurs, este numit catehet la Școala gratuită de fete a așezămintelor brîncovenesti, din Brăila, apoi institutor la școala publică de fete nr. 1 și din 1879, în aceeași calitate, la Școala nr. 1 de băieți, iar din 1884 și director pînă la pensionare, anul 1891.

Inzestrat cu o inteligență nativă, dublată de o pasiune a lecturii, elevul Moșescu s-a impus ca element distins, încît a fost propus pentru studii la Atena. Murind însă susținătorul său, episcopul Chesarie, propunerea a rămas nerealizată, dar fostul seminarist s-a instruit în așa măsură, încît a ajuns un fecund și cunoscut publicist al epocii, tipărind traduceri atît din limba franceză cît și din limba greacă.

Ca pedagog distins, a tipărit și manuale școlare, bine apreciate de contemporani, din care menționăm: *Geografia județului Brăila*, *Primele cunoștințe de istoria românilor*, *Prescurtare de istoria sacră*, *Manual de rugăciuni pentru școlile primare*, *Catehism pentru uzul școlilor primare*, etc. aprobate de Eforia Școalelor sau Consiliul superior de instrucțiune.

Preocuparea pentru lectură și studiu el a avut-o de la începutul preoției. În 1865, cînd se adresa Episcopiei Dunării de Jos cu rugămintea de a-i da «mină de ajutor spre a putea desface «Predicile și panegiricile lui Ilie Miniati, traduse și tipărite de el, făcea această mărturisire: «De cînd, cu ajutorul lui Dumnezeu, am luat darul preoției, pe lîngă stăruințele ce am depus a împlini grelele îndatoriri ce impun această sacră misiune, pe lîngă greutățile unei familii numeroase ce am ca om în societate, ca să nu zic ca David «Dormitat-a sufletul meu de trîndăvie», n-am încetat a mă ocupa și cu studiul și lectura în timpul ce-mi mai rămîne liber, între unele și altele, avînd în vedere cuvîntul Apostolului ce zice: «Cel ce seamănă carne seceră-va corupțiune, iar cel ce seamănă în spirit va seceră viață eternă și al Mîntuitorului «Cercați Scripturile și veți afla întrînsele viața eternă»⁵.

Această preocupare el o continuă pînă la vîrstă înaintată; la 72 de ani traducea *Iisus Hristos și reformă socială*. Și amintind aceasta în profată, cerea îngăduință cititorilor pentru «erorile ce s-au putut strecura».

Preocuparea sa publicistică era determinată de convingerea că preotul trebuie să fie, prin definiție, cult, și de aici, învățător al poporului. În acest scop, drept argument, a publicat în «Biserica Ortodoxă Română» două traduceri, după Luzerna, episcopul Langrei, cu aceste titluri: *Știința la preoți* și *Preotul învățător al poporului*⁶.

3. Gabriel Cororă, *Aspecte din trecutul învățămîntului public la Buzău*, București, 1957, p. 432.

4. *Statistica ecleziastică a Eparhiei Dunării de Jos*, «Biserica Ortodoxă Română», III (1876), nr. 3.

5. *Arhiepiscopia Tomisului și a Dunării de Jos*, dos. 724/865, n.n.

6. Anul V (1881), p. 520—529 și 605—614; anul VII (1883), p. 181—186 și 235—239.

A tradus din limba greacă și a publicat predicile și panegiricele marelui predicator Ilie Miniati, pentru că, se motiva în prefață, «datoria cea mai mare principală a clerului este a lumina, de a învăța (...) a lumina dar mai întâi a predica este datoria principală a clerului și apoi a boteza (...)». «Dar din nefericire — constata el — în țările noastre ori din puțină lumină în cler, ori din neîncrederea, cuvântul lui Dumnezeu nu se predică (...) Amvonurile noastre sînt mute și bisericile în tăcere profundă...». Clerul timpului său se mărginea doar la citirea Evangheliei și la cîntări lungi și din lipsa învățaturii este responsabil de păcatele credincioșilor pe care le săvîrșesc din neștiință.

Pentru a îndrepta această situație el aduce în limba noastră predicile lui Miniati, «predicator de talent, de știință și de sentimente adevărat creștine», care pot constitui un îndrumător seminariștilor în studiul lor, preoților în pastorație, iar creștinilor, călăuză în conduita de toate zilele».

Amvonul a tăcut — spune el în continuare — pentru că n-au existat «auxiliare omiletice». Dar acum, cînd situația materială a preoției este atît de precară, se întreba el, cine mai stă să citească pe Ilie Miniati? «Să citești pe Miniati sau să cultivi o grădină, o vie. Să studiezi pe Miniati sau să citești aghiasme și paraclise ca să-ți poți întreține familia care cere de mîncare și îmbrăcăminte? Să citești pe Miniati sau să mergi la arat, la săpat, la seceră, la moară, la pădure?».

Cu aceste argumente s-ar părea că dreptatea este de partea preoției. Dar tot el, care avea o familie împovărată cu 12 copii, răspunde că nu trebuie să se piardă din vedere că preoția este un apostolat și că noi cei de azi avem mai mult decît apostolii, care n-aveau pungă, nici bani, și să nu uităm datoriile față de suflet care primează în fața celor materiale.

Un traducător din vremea noastră al acestor predici, referindu-se la ediția Moșescu, nota că aceasta este «o traducere mai clară, propozițiunea și fraza mai scurtă (decît ediția Veniamin-Săulescu, n.n.), înțelesul deplin al textului, păcătucește și ea însă prin prea multe cuvinte latinești, ba chiar propozițiuni întregi în limba latină...»⁷.

Referindu-se la vocabularul întrebuițat în acest text, preotul Moșescu mărturisirea că deși are puține cunoștințe lingvistice, s-a străduit, pe cît i-a stat în putință, «a scrie românește», ferindu-se de cuvinte streine care de multe ori nu reprezintă nici ideea textului. Și afirmația o exemplifică, printre altele, și cu «slăvit de un înțeles cu vorba glorificat care se pune și în locul vorbeii gloriose. A zice că Dumnezeu este slăvit se înțelege că are slava de la fapăturile sale, iar nu a sa proprie; a zice însă că este gloriose se înțelege plin de gloria sa proprie».

A făcut — spune el în continuare — și împrumuturi de cuvinte «din limba mamă și surori și cu ajutorul dicționarului» și a întrebuițat cuvinte românești care nu sînt folosite în limbajul bisericesc: invizibil în loc de nevăzut, necopiabil în loc de necuprins, imperfectibil în loc de nepriceput. Și a făcut aceasta pentru că «invizibil este ceea ce nu se poate vedea niciodată, iar nevăzut, ceea ce se poate vedea, dar nu s-a văzut. Dumnezeu este invizibil, soarele este vizibil și văzut. America este vizibilă, dar nevăzută pentru noi care n-am fost s-o vedem».

7. Pr. D. Iliescu-Palanca, *Predicile și panegiricele lui Ilie Miniati*, vol. II, București, 1944, p. 11.

Și pentru ca cititorii să înțeleagă sensul cuvintelor noi, la sfârșitul volumului al doilea ei dă un «vocabular de vorbele radicale usitate în Predicile și ponegriicile»... Folosește însă ortografie heliadistă — italianizată: quat în loc de cît, quare — care; quă — că; aquesta — acesta, ceea ce îngreuiază lectura.

Traducerea aceasta a fost bine primită și Episcopia Dunării de Jos o recomandă clerului «de vreme ce este necesară pentru edificarea spirituală atât a 'or cît și a poporenilor lor»⁸, iar Seminarul din Buzău, la 12 ianuarie, 1865, îi expedia 500 lei pentru 45 exemplare⁹.

Despre modul cum preotul Moșescu lucra traduceri aflăm și dintr-o notiță la *Conștiința mincinoasă* a lui Bourdaloue, unde menționează că nu s-a depărtat de text, dar s-a nevoit cît a putut să-l facă mai românesc «cu tot stilul cel înclitic și greoi al autorului și cu toate perioadele cele lungi ce întrebunțează».

Dacă la 1863, preotul Cosma Moșescu folosea ortografia la modă, introdusă de I. Heliade Rădulescu, mai târziu el a părăsit-o. Cunoaștem acesta din traduceri publicate în «Biserica Ortodoxă Română», unde folosește neologisme bine plasate, construind o frază cursivă, plăcută la lectură, ca în textul ce urmează:

«Preotul se cade a-și propune trei lucruri principale, adică: a se face înțeles prin lămuriri, respectat prin seriozitate și iubit prin blîndețe. Învățătura lui să fie simplă, dar fără înjosiri; demnă și nobilă, dar fără îngîmfare și pedanterie, s-o dea cu blîndețe, însă fără slăbiciune către cel ce s-ar purta rău...»¹⁰.

Pentru tipărișurile sale cu caracter religios cerea, potrivit uzanțelor, aprobarea episcopului eparhial. În 1867, solicitînd și obținînd aprobarea pentru a tipări *Cărțica sîrbătorilor* își dezvăluia concepția sa despre îndatoririle preoțești: «Una din datorile clerului de mîr este de a nutri sentimentul religios în popor. Și acest sentiment cu atît prinde rădăcini mai adînci, este mai tare și mai fructifer cu cît se dezvoltă și se întretine mai de timpuriu. Eataea copilăriei este cea mai proprie pentru aceasta. Cu acest scop făcui o colecțiune de sîrbătorile ce ține Biserica noastră creștină ortodoxă peste an cu istoricul fiecărei sîrbători pe scurt și alte amănunte bisericesti spre a se pune în mîinile copiilor». Dacă această osteneală îi va fi încurajată va fi mulțumit Că și-a împlinit «datoriile ce-mi impune în sarcina ce am luat asupra-mi, primînd soarta preoției, de nu vol reuși, am lucrat după puteri la ceea ce sînt dator»¹¹.

Se pare că episcopul Melchisedec a intervenit în text, pentru că, la 12 iunie 1868, preotul Moșescu, cerînd binecuvîntarea pentru retipărirea acestei broșuri, menționa că e «revăzută de Prea Sfinția voastră».

De data aceasta textul era îmbunătățit, făcînd «la fiecare din sîrbătorile cele mari cite o învățătură religioasă morală spre a nutri și dezvolta aceste sentimente».

Primînd textul spre cercetare, episcopul Melchisedec punea rezoluția: «Negăsindu-se în descrierea aici alăturată nimic contrariu Dogmelor credinței Bisericii Ortodoxe, scrierea se va da înapoi autorului, cu deslușirea că opera se poate tipări»¹².

8. *Arhiepiscopia Tomisului și a Dunării de Jos*, dos. 724/865.

9. Episcopia Buzăului, Seminar cu 4 clase, *Condica deilor 1860—1869*, Inventar 3/860.

10. «*Biserica Ortodoxă Română*», VII (1883), nr. 4, p. 239.

11. *Arhiepiscopia Tomisului și a Dunării de Jos*, dos. 959/867.

12. *Ibidem*, dos. 53/868.

Cărticica sărbătorilor poate fi utilă și astăzi. În ea se tratează pe scurt: despre sărbători, în general, scopul lor, cum trebuie să se țină, ordinea lor, începând cu anul bisericesc. La fiecare sărbătoare face întâi istoricul ei, apoi expune învățăturile. Exemplu, la 8 septembrie, trei lucruri, foarte folositoare și foarte necesare în viață, învățăm noi din istoria sărbătorii de astăzi: credința în Dumnezeu, răbdarea și rugăciunea în nevoi și în intristare și, în continuare, fiecărei idei îi rezervă un scurt comentariu.

Preotul Cosma Moșescu a fost o figură bine cunoscută în epocă, atât prin manualele tipărite, cât și prin atitudinea sa publică, făcută cunoscută și prin presa vremii, de unde Cezar Boliac în ziarul său *Trompeta Carpaților* îl definea ca erudit.

În 1861, a citit în ziarul *Proprietarul român* că G. C. Filipescu a respins abonamentul. Atunci preotul Moșescu scrie editorului, P. Grădișteanu, că l-a îndignat atitudinea acestuia care se aseamănă cu unul din cei 40 martiri din locul Sevastia, în locul căruia a trecut un soldat din pază. Și acum el roagă că în locul acestuia să fie trecuți patru abonați brăileni, printre ei și preotul Dimitrie Voinescu.

«Îți va părea straniu scrisoarea din partea unui necunoscut, închela ei îndururile, eu însă te cunosc, deși nu te-am văzut niciodată și apoi în lume se întâmplă și lucruri stranii. Grația lui Iisus Christos să fie cu noi toți»¹³.

O strânsă prietenie s-a legat între el și I. Heliade Rădulescu, oglindită în 29 scrisori, schimbate între anii 1857—1872, în legătură cu difuzarea în Brăila a tipăriturilor acestuia.

Începutul corespondenței îl face preotul Moșescu scriindu-i lui Heliade la Constantinopol, unde se afla în exil, că a fost trimis de la Dumnezeu pentru patria sa. Personal l-a cunoscut la înapoierea din exil, prin Brăila.

Prietenia și sentimentele de admirație ale preotului Moșescu față de Heliade Rădulescu au mers până acolo că îi difuza scrierile *Isahar* și *Biblicile*. Și aceasta într-o vreme când mitropolitul Andrei Șaguna dezlănțuise o violentă campanie împotriva autorului, mergând până acolo că propunea ierarhilor de peste munți să-l anatemisească și să-i ardă cărțile. Dar mitropolitul Sofronie Miculescu al Moldovei și episcopul Filotei al Buzăului îi dau un răspuns evaziv și tergiversant. I. Heliade Rădulescu era încă prețuit, respectat și temut. Aceasta era atmosfera când preotul Moșescu difuza aceste scrieri anticanonice. În scrisoarea din 22 octombrie 1859, Heliade răspunde amicului brăilean că i-a trimis 10 exemplare din *Isahar* și *Biblice* (care erau mai mult un pamflet decât comentarii) și îi mulțumește «ca totdeauna pentru simțimentele ce îmi conservi și cu propaganda acestor scrieri. Dacă bărbați drepti cu inima, că sănția ta, aprobă niște asemenea opere, este singura recompensă pentru mine, căci ceea ce place oamenilor drepti place și lui Dumnezeu»¹⁴.

Preotul Moșescu, ca un infocat «heliadist», a intervenit și în presa centrală, împotriva denigratorilor «părintelui literaturii române», cum era cunoscut I. Heliade Rădulescu în epocă.

Printre altele, Heliade era acuzat că a suprimat *Curierul românesc* după ce a încasat abonamentele și nu le-a restituit. În realitate ziarul a fost suspendat

13. Supliment extraordinar la «*Proprietarul român*», anul 1866, nr. 22, martie 30, p. 4.

14. Emil Vîrtosu, *Scrieri inedite...*, p. 16.

de guvern, de către Ion Ghica, «inamicul cumplit al celui ce fu sufletul mării noastre mișcări regeneratoare»¹⁵.

Preotul Moșescu în 1859 adresa redacției ziarului *Naționalul*¹⁶ o scrisoare, care se dă publicității, prin care lua atitudine împotriva unei libertăți a presei rău înțeleasă. «Pe cât sînt pentru libertate, pe atît nu sînt pentru licență, o libertate care trece peste limitele convenționale este o licență și licența este periculoasă în stat ca și în comună, ca și în familie, ca și în om ca individ. Licența este inamicul libertății a zis un învățat contemporan».

Calomniile răspindite prin *Românul și Timpul* l-au indignat, pentru că știm cu toții că «acest român stimabil, plin de merite și de știință, ce numai în posteritate va afla toată recunoștința, lucră cu sudori pe frunte de 40 și mai bine de ani. Ca să ne facă a cunoaște ce și cine sîntem și să ne redea limba națională ce mai se pierduse în întunericul secolelor de barbarie și de invazie, cum știm cu toții că trei părți din laborioasa sa viață pînă acum au fost consacrate studiului științelor în folosul conaționalilor săi».

Toate acestea dovedesc din partea preotului brăilean o prețuire deosebită, entuziastă. Dar și Heliade Rădulescu îl stima și considerația sa se manifesta în corespondență cu formulele: distinsa mea considerațiune; cordialmente și cu recunoștință îți strîng mîna; a sînlei tale devotat amic; îți sărut mîna fierbinte.

Scrisoarea din *Naționalul* n-a rămas fără ecou. Heliade, mulțumindu-i, îi scria, printre altele: «Toți oamenii de onoare și de principie au aplaudat-o, toți te-au binecuvîntat îndoit și pentru cauza ce ai apărat și pentru onoarea ce faci clerului tău, bisericii lui Crist. «Filli, însă, ai minciunii și ai peirei, s-au infuriat mai mult».

Moartea lui I. Heliade Rădulescu, întimplată la 27 aprilie 1872, a fost un adevărat doliu național cu ecou în toată țara, unde s-au oficiat ceremonii religioase. Și la Brăila, la 11 iunie, s-a făcut un parastas de 40 zile în amintirea «ilustrului și nemuritorului nostru bărbat», anunța *Trompeta Carpaților*¹⁷, la care au luat parte autoritățile și un mare număr de greci, bulgari și nemți.

Printre cei care au luat cuvîntul a fost și «cuviosul și eruditul preot C. Moșescu», care a spus printre altele: «Cel mai majestos monument ce ar putea ridica românii lui I. Heliade Rădulescu nu va putea egala cu monumentul ce a lăsat Heliade românilor, în scrierile sale. De aceea, scrierile lui ar căta a fi tipărite și retipărite în mai multe ediții și în diferite forme, ca idealul și sentimentele lui să se înrădăcineze în inima fiecărui român».

Cezar Băliac, editorul ziarului, fericit pe eruditul preot și adaugă: «Trompeta Carpaților salută cu cordialmente compatrioții săi brăileni; negreșit ei nu puteau rămîne pre jos de celelalte județe, mai prejos de țara întreagă de la Vîrciorova pînă la Mihăileni, pe unde s-a purtat, se poartă și se va purta îndelung doliul morale pentru această mare glorie națională ce se numește Ion Heliade Rădulescu».

Fiecele marelui dispărut, Eufrosina și Virgilia, la 22 iunie același an, trimiteau o lungă scrisoare venerabilului preot brăilean prin care li transmiteau profundele mulțumiri pentru omagiile și sincerele regrete ce le-a exprimat pentru pierderea iubitului lor părinte.

15. N. B. Lăcusteanu, *Ion Heliade și detractorii săi*, Craiova, 1898, p. 3.

16. Anul II, 1859, nr. 48, Joi 28 mai, p. 190.

17. Nr. 998 din 18 (30) iunie 1872, p. 2.

Preotul Cosma Moșescu, figură cunoscută și prețuită a epocii, remarcabil autor de manuale școlare care aveau girul autorităților școlare supreme, a întreținut o bogată corespondență cu personalități contemporane, din rândul cărora amintim, așa cum menționează în autobiografie, pe *Florian Aaron*, profesor, publicist și membru în Consiliul superior de instrucție; *C. Esarcu*, profesor universitar, diplomat și inițiatorul Ateneului român; pașoptiștii *N. B. Locusteanu* și generalul *Christian Tell*, membru în locotenența domnească la 1848; *Carol conte de Rosetti*, editorul Gramaticii lui Heliade; scriitorul și unionistul *N. Rucăreanu*, din Cîmpulung-Mușcel și el un zelator neobosit al lui Heliade.

A întreținut relații de corespondență cu ilustre figuri bisericești: protosingheii *Filaret Musta*, profesor la Institutul teologic din Caransebeș și arhiepiscopul la Sibiu; profesorul de teologie de la Arad, *Vasile Mangra*, apoi mitropolit și membru al Academiei Române și arhimandritul *Nicolae Popea*, profesor de teologie și episcop de Caransebeș.

Eruditul episcop al Dunării de Jos și apoi mitropolit primat, Iosif Ghiorghean, cu studii la Sorbona, îi scria: «să vă păstreze Dumnezeu îndelungați ani, spre cinstea și lauda clerului român și să facă a vă urma pe această cale evanghelică toți frații preoți pentru edificarea poporului»¹⁸.

O prietenie a legat preotul Moșescu și cu arhereul *Ghenadie Teșosu*, pe vremea când era arhimandrit și superiorul capelei române din Lipsa. Într-o scrisoare din 10/22 septembrie 1862, răspunzând cererii publicistului brăilean de a-i recomanda opere teologice de valoare în limba franceză, acesta sublinia că i-a văzut zelul și dorința de a se instrui «în venerabila dar greaua și penibila misiune a preoției, pe care, din lipsă de știință, cea mai mare parte a clerului nostru o privește mai mult ca pe o misie lucrativă»¹⁹.

La 15 aprilie 1865, I. Hellade Rădulescu scria prietenului brăilean, printre altele, că episcopul Ghenadie — cel de mai sus — pe atunci episcop locotenent la Buzău, a prinzit de mai multe ori la ei «și l-am văzut că știe a te prețui»²⁰.

În timpul revoluției de la 1848, preotul Moșescu avea 25 ani și era hirotonit preot de un an de zile. Nu am găsit documente directe despre atitudinea sa față de acest eveniment epocal, dar, dintr-o scrisoare a lui din 16 februarie 1860, adresată progresistului episcop Dionisie Romano, participant activ la revoluție și la acea dată locțiitor de episcop la Buzău, deducem că n-a fost străin de țelurile ei și el însuși făcea parte din categoria progresiștilor. Pentru că altfel n-ar fi intervenit, demascând uneltirile unor preoți brăileni, printre care și un fost protopop «mare agitator rusofil», duse împotriva actualului protopop, participant la revoluție și progresist. «Protopopul nostru — scria el — este dintre seminariștii cei mai buni, este om progresist, franc, blînd și neinteresat. Este unul dintre (cei) cari a suferit pentru principiile de la 1848, fiind părintele Tudor (fostul protopop, n.n.) a făcut de au suferit din frații săi; este în fine omul care caută să stea la locul unde se află după meritele sale și după dreptul cuvînt. Eu unul sînt pentru dînsul, cît el va fi pentru progres și nu-mi voi schimba principiile cînd părintele s-ar schimba»²¹.

Publicistica sa, așa cum am amintit, s-a concretizat în manuale școlare, în traduceri de opere necesare instruirii clerului, dintre care menționăm pe sfințitul Ioan

18. Emil Vrtoșu, *op. cit.*, p. 7   19. *Ibidem*, p. 51.   20. *Ibidem*, p. 31.

21. I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1937, doc. 239, p. 151.

Hrisostom și Ilie Miniat. Și ca unul care avea un bagaj de cunoștințe superioare nivelului clerului din timpul său, se pare că era și un bun orator, publicînd din acest domeniu doar două cuvîntări. Dăm în continuare bibliografia operei sale: *Discurs funebru la înmormîntarea lui Ioan Brabeșeanu, Brăila, 1858.*

Mica colecțiune religioasă făcută în resuvenire răposatului Stephan Sonna... Brăila, 1864, 48 p.

Predicile și panegyricile Părintelui Helie Miniat... Traduse și tipărite de... vol. I—II, Brăila, 1863—1864. I — XIX + 298, II, 384 p.

Prescurtare de istoria sacră a testamentului vechiu și nouu pentru șcholele primare de ambe sexe de... Autorisată de Onor Consiliu Permanent de Instrucțiune, Brăila, 1868, 109 p.

Prescurtare, ed. II-a, 1872; ed. III-a, 1878; ed. IV-a, 1881.

Manualul de explicație santei liturghii precesă de alte cunoscințe bisericești și urmată de rugăciunile Santei Liturghii, combinat după mai mulți explicatori ecclesiastici și aprobat de Prea S.S. Episcopul Dunării de Jos. Tipărit de... Brăila, 1870, 96 p.; ediția II-a, 1884.

Catehismul bisericei chreștînd orthodoxă pentru usul școlilor primare de ambele sexe. Văzut și aprobat de Prea Sântia sa Părintele Melchisedec Episcopul Dunării de Jos. Combinat și tipărit de..., Brăila, 1872, 63 p.; ediția II-a, 1874.

Orație funebră (la parastasul de 40 zile pentru I. Heliade Rădulescu) în Biblioteca populară, autori editori I. C. Lerescu, Iordan Demetru — Brăila, 1872, fâscioara III, pp. 157—168.

Primele cunoscințe de istoria Românilor combinate pe scurt după istoma D-lui I. Heliade Rădulescu aprobată de fost ephorie a școlilor și de Onor Ministru și tipărite pentru șcholele primare de ambele sexe..., Brăila, 1873, 116 p.

Cărticica Sărbătorilor bisericii chreștine orthodoxe cu învățături moralo-religioase adăogate la fiecare zi de sărbătoare. Typărită cu binecuvîntarea Prea Sântil Salle Părintelui Melchisedec Episcopul Dunărei de Jos, pentru șcholele primare de..., Brăila, 1874, 106 p.

Geographia Județului Brăila conform programei în vigoare pentru școlile primare făcută de... Cu planul Brăilei. Ediția I, Brăila, 1879, 36 p. A apărut în șase ediții, ultima în 1892.

Cuvînt despre Corscînța Mincinoasă. Tradusă după L. Bourdaloue și Tiporit de..., Brăila, 1884, 39 p.

Manual de rugăciuni pentru scolele primare, Galatz, 1886.

Religeune și atheia, Brăila, 1886, 16 p.

Iisus Christos și reforma sa socială. Scriere tradusă după Julien Villecrose și tipărită în limba română pentru prima oară. Cu o prefață de N. B. Locusteanu, Brăila, 1894, XIII + 220 p.

Am înfățișat viața, dar mai ales activitatea unui preot din veacul trecut, absolvent al Seminarului teologic de la Buzău, unde eruditul Gavriil Munteanu, directorul de atunci, organizase o școală cu un înalt nivel cultural prin învățarea, în mod facultativ, al limbilor latină, greacă și franceză.

Din primele promoții ale acestui Seminar cu patru clase au ieșit personalități, din rândul cărora menționăm pe: mitropolitul Moldovei, *Iosif Naniescu*, latinistul academician, *I. C. Massim*, autorul dicționarului și glosarului Academiei Române, *Dimitrie Racoviță*, licențiat în teologie și filozofie la universitatea din Atena, în 1850; *Vasile Caloian*, profesor și director la liceul din Craiova, *Nicu Deșliu*, traducător din limba greacă a Episcopiei și tipărită în 1857 la Buzău, *I. D. Petrescu*, învățător la Tîrgoviște și publicist.

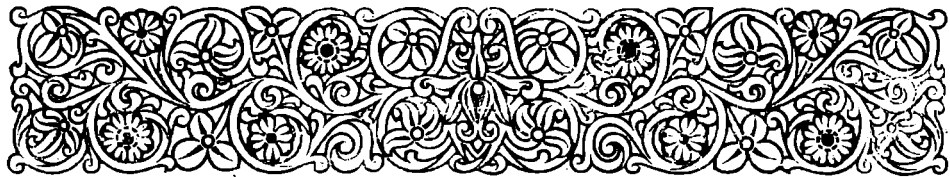
La aceștia se adaugă și preotul, buzolan prin naștere și formație intelectuală și brăilean prin adopțiune, *Cosma Moșescu*, o figură remarcabilă a vremii sale.

Autodidact, cunoscător al limbilor greacă și franceză, ne-a dat traduceri notabile, din care Predicile lui Ilie Minciț sînt cele mai cunoscute. Autor de manuale școlare, bine primite de contemporani, orator de seamă, publicist fecund, a fost apreciat cum se cuvine de personalități ale epocii, ca erudit. N-a fost străin nici de viața socială, pe care o vrea evoluată, făcînd parte din rîndul preoților progresiști.

El rămîne o icoană luminoasă de tot ceea ce poate face dragostea față de misiunea preoțească și de Biserica lui Hristos, pe care a slujit-o cu devotament, pînă la sfîrșitul vieții, 29 iunie 1902, la vîrsta patriarhală de 80 de ani, rămîind, într-adevăr «un rar fenomen între preoții veacului său».

Pr. Gabriel COCORA

DOCUMENTARE

MANĂSTIREA SUZANA, UN SIMBOL AL LEGĂTURILOR DINTRE TRANSILVANIA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ (La 100 de ani de la rezidirea bisericii mari)

Se știe că, în decursul veacurilor, legăturile dintre locuitorii Transilvaniei și cei ai Țării Românești au fost deosebit de intense în toate domeniile: economic, politic, cultural, religios. Numeroși transilvăneni — îndeosebi locuitorii din Țara Birsei — treceau la sudul munților Carpați, fie în calitate de oieri (birsani)¹, fie pentru a-și vinde mărfurile proprii și a cumpăra produse necesare (cereale, vin, pește etc.)².

Locuitorii din Țara Birsei erau atât de interesați în schimburile cu Țara Românească încât, la 26 octombrie 1724, comunicau reprezentantului lor la Viena: «*hrana noastră mai a tuturor ne iaste în Țara Românească, aici numai dăjdiile dăm*»³.

Una din principalele căi de legătură între Țara Birsei și Muntenia (îndeosebi regiunea denumită Saac sau Săcuieni, așezată între Prahova și Buzău, unde se va înființa mănăstirea Suzana⁴) trecând pe valea râului Teleajgen⁵; drumul pe valea Teleajenului este amintit în documente încă din secolul al XV-lea⁶.

1. A. Veress, *Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara Românească pînă la 1821*, Buc., 1927. N. Iorğa, *Brașovul și românii*, p. 355—393; N. Dunăre, *Forme de viață pastorală, în Țara Birsei*, Buc., 1972, p. 157—244; I. Ghelase, *Păstorii birsani, element de expansiune și unitate economică, națională și socială în trecutul nostru românesc* («Insemnări ieșene», V, 1940, vol. 13).

2. Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, Buc., 1971, p. 234—243.

3. Sterie Stinghe, *Documente privitoare la trecutul românilor din Schei*, I, Brașov, 1901, p. 123.

4. Eleonora Alexiu, *Documente de pe valea Teleajenului*, Buc., 1939; Ecaterina Zaharescu, *Vechiul județ al Saacului în lumina istorică și antropogeografică*, Buc., 1982 (extras din «Bul. Soc. de geografie», 1922, p. 147—173).

Reprodusă și în «Cunoașterea Prahovei», 1939, nr. 1, p. 59—87.

5. N. Dunăre și Pavel Binder, *Căi de comunicație tradiționale, în Țara Birsei*, Buc., 1972, p. 88—97; Al. Zagoritz, *Trecătorile Teleajenului* («Anuar de geografie și antropogeografie» III, 1911—1912 și extras).

6. I. Bogdan, *Documente și registre privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Țara Ungurească*, Buc., 1905, p. 98, 188, 250—251; La (1480—1481), Cazan, mare vornic, cerea brașovenilor să deschidă și drumurile pe văile Prahovei și Teleajenului (pe care le închiseseră) deoarece «țara noastră nu poate fi numai cu două drumuri» (pe

Pe valea Teleajenului s-au întâmplat numeroase evenimente istorice importante, dintre care amintim: luptele din toamna anului 1600 dintre Mihai Viteazul și trupele polone care aduceau ca domn pe Simion Movilă, lupta din august 1602, când oastea lui Radu vodă Șerban bate și alungă din țară pe Simion Movilă sau ciocnirea din mai 1653 dintre trupele muntene și cele moldo-cazace care veneau împotriva lui Matei Basarab. Tot aici s-a aflat și cetatea Teleajenului (dispărută) care a fost cucerită și arsă de oștile lui Ștefan cel Mare la 1 octombrie 1473, când domnul a pus de «au tăiat capetele pîrcălabilor».

În aceeași frumoasă regiune au fost construite în secolele trecute trei mănăstiri: Crasna, Suzana și Cheia, presărate în cele mai pitorești poziții ale văii Teleajenului.

Pe valea Teleajenului treceau adeseori locuitorii din Țara Bîrsei (Îndeosebi cei din Săcele)⁷ care se stabileau prin aceste locuri, întemeind chiar sate noi ca, de pildă, Mineciu Ungureni, aflat în preajma mănăstirii^{7bis}.

Tradiția spune că, pe la 1740, o locuitoare din Săcele, numită Stanca, rămasă văduvă, a venit pe aceste frumoase plaiuri ale Teleajenului, pe vremea aceea aflate în stăpînirea mănăstirii Sinaia⁸, unde s-a călugărit cu numele de Suzana monahia. Este vorba foarte probabil de o confuzie cu starea de la 1840, numită tot Suzana, despre care vom vorbi mai departe). Pentru înființarea schitului ea și-a sacrificat averea ce o poseda la Săcele și, în scurtă vreme, lângă bisericuța de lemn au apărut câteva chilii populate de călugărițe venite din aceeași regiune din sudul Transilvaniei⁹. În această vreme schitul nu se numea încă Suzana ci Valea Caprei.

Mănăstirea se găsește într-o poziție foarte frumoasă, pe o prelungire a muntelui Bobu, avînd la răsărit muntele Clăbucet, iar la apus muntele Bobu; în apropiere

valea Oltului și pe la Rucăr-Dragoslavele) (Gr. Tocilescu, 534 documente slavo-române, Buc., 1931, p. 208).

Despre această regiune și împărțirea ei administrativă vezi M. Rîpeanu, *Vechea administrare a plaiurilor «Despre Buzău» și «Teleajen» din fostul județ al Saacului*, în *File din trecutul istoric al județului Prahova, Ploiești*, 1971, p. 63—72.

7. Stroe Militaru, *Păstoritul mocanilor săceleni în Țara Românească («Viața Săceleană»*, I, 1930, nr. 2, 3—4, 8—10).

7 bis. Referindu-se la faptul că județul Saac sau Săcuieni este «descălecat» din Transilvania, N. Iorga arăta că aceasta «Mineciul ungurean», lângă «Mineciul pămîntesc» o spune și azi, la acest «mineciu», la această «gură» a Teleajenului, ca și numele de familie și particularitățile de grai ale populației pînă la Vălenii de Munte» («Rev. istorică», 1927, p. 303—304).

8. *Documente privind relațiile agrare în veacul XVIII. I. Țara Românească*, Buc., 1961, p. 608.

9. Petru Paylov, *Călăuză istorică despre sfintele mănăstiri și schituri ale județului Prahova*, Ploiești, 1925, p. 42—43.

Autorul amintit citează lucrarea Ar. N., *Istoria mănăstirii Suzana*, Ploiești, 1901, pe care nu am găsit-o la Biblioteca Academiei, R. S. Românie.

Mai amintim aici și o altă tradiție, înregistrată de Gh. Becescu — Silvan într-o broșurică tipărită la 1939. Potrivit acestei tradiții, pe la 1740, o bătrînă din Săcele a pornit cu surorile sale, cu argații și cu averea sa spre Țara Românească. După ce a trecut strimtorile Cheii, a fost surprinsă de o vijelie puternică, cu trănete și fulgere, care a prefăcut în iad Valea Teleajenului. Bătrîna s-a adăpostit sub un piept de gîlmă, la încrucișarea a trei piraie umplute de ploaie. Noaptea bătrîna a avut un vis foarte ciudat: auzi glasuri venite ca din alte lumi iar la cîțiva pași de ea văzu o lumină albă iar în mijloc chipul Maicii Domnului. A doua zi, pe locul unde avusese visul, bătrîna a găsit rămășițe de țigle și de lemne putrezite, ceea ce dovedea că acolo fusese un schit de sahaștri. Pe locul acela, numit pe atunci Poiana Caprii, bătrîna a ridicat o biserică de lemn, cu chilii mărunte împrejur ca să fie loc de adăpost și de refugiu pentru restul zilelor sale.

rea mănăstirii, la sud trece șoseaua București — Vălenii de Munte — Brașov. Pe lângă mănăstire șerpuieste liniștit pîrîul Stancea, care se unește cu pîrîul Iepuraș în fața mănăstirii, vîrsîndu-se împreună în Teleajen.

Toți cei care au vizitat mănăstirea în decursul vremurilor au remarcat frumusețea locului unde a fost construită. La 1880 Ioan Slavici scria că mănăstirea se află pe valea Teleajenului «în mijlocul unei din cele mai frumoase infundături». «Abstracție făcînd de frumusețile locului, la care se află așezată mănăstirea, mai sînt aici niște izvoare de ape minerale și mai ales ape feruginoase, ceea ce face ca mănăstirea să fie foarte des vizitată deoarece ea este singurul conac cuviincios în tot drumul de la Vălenii de Munte și de la Slănic pînă în Ardeal»¹⁰.

La 1925, Petru Pavlov remarca la rîndu-l că mănăstirea era situată «pe culmea unei prelungiri a muntelui Bobu, într-o pozițiune dintre cele mai frumoase». Izdată de satele din jur, mănăstirea era considerată «o binefacere providențială de adăpost sau de refugiu pentru orice călător care vizitează (locurile) sau este surprins de intemperiiile cele dese ale acestor locuri, precum și un lăcaș de cuvioasă retrageri și reculegere sufletească, pentru cultivarea sentimentului religioș și înălțarea sufletului către cele dumnezeiești»¹¹.

Este deci foarte probabil că prima ctitoră a ținut seama atît de frumusețea locului unde a ridicat lăcașul cît și de utilitatea lui, într-o vreme în care drumurile prin această regiune erau foarte grele și nesigure.

După cum se spunea pe la 1880, «Suzana e una din acele mănăstiri sărace pe care nu le putem urmări cu destulă siguranță în dezvoltarea lor și care erau destinate mai ales ca locuri de adăpost pentru cei ce se hotărau a-și petrece viața în cuvioasă retragere. Întemeiate la început de vre-un schimnic ori de vreo văduvă ele s-au populat încetul cu încetul și nu au fost băgate în seamă decît după ce au ajuns a fi un însemnat centru de viață religioasă»¹².

Într-adevăr, istoria mănăstirii poate fi reconstituită cu foarte multă greutate din lipsă de documente. (Fondul de documente al schitului Suzana de la Arhivele Statului din București, se compune doar din 10 acte dintre anii 1842—1861). În plus, știrile cunoscute din documente și inscripții nu se potrivesc cu cele pe care le-a consemnat tradiția, ceea ce face și mai greu de reconstituit trecutul mănăstirii. Să încercăm, totuși, să descifrăm din toate știrile cunoscute istoricul sfîntului lăcaș, ceea ce nu s-a făcut pînă acum.

Prima dovadă documentară despre existența schitului datează din 14 septembrie 1814, cînd lăcașul nu se numea încă Suzana, ci Valea Caprei¹³, avînd însă același nume Sf. Nicolae. La data amintită, Ioan vodă Caragea, domnul Țării Românești, scutea averea schitului de dijmărit și vinărici și-i dădea dreptul să țină «doi oameni străini pentru poslușanie». Domnul își motiva «mila» pentru schit prin faptul că acesta «este în pădure, la loc deosebit» și, în plus, pentru că «s-ar fi aflînd farte

10. Monumente naționale. Monastiri și biserici ortodoxe. Raporturi de la comisiile întocmite pentru cercetarea lor, partea a II-a, Buc., 1881, p. 226.

11. P. Pavlov, *op. cit.*, p. 42. 12. Monumente naționale, p. 225.

13. Identificarea aparține lui P. Pavlov, *op. cit.*, p. 43. Într-o însemnare din 1813 — la care ne vom referi mai jos — l se spune schitul de călugărițe de pe apa Teleajenului și hramul Sf. Nicolae. Este deci sigur că schitul nu se numea încă Suzana la începutul secolului trecut.

Trebule să menționăm însă că a mai existat un schit Valea Caprei pe Nișov, avînd hramul Sf. Împărați, construit de Nicolae bașclohodar și de soția sa, Elena, sora lui Chesariu episcopul de Buzău, cu puțin înainte de anul 1826 («Îngerul»; 1939, p. 653 și 1941, p. 493).

sărac și fără nici un fel de ajutor», după cum rezulta «atît din jalba călugărilor, cit și din anafora dumealui vel logofătului»¹⁴.

Dacă începuturile schitului sînt greu de reconstituit, nici împrejurările refacerii sale din 1840 nu sînt prea ușor de lămurit deoarece pisană veche a fost înlocuită la 1882.

Singura știre sigură pe care o avem este declarația făcută de egumenul mănăstirii Sinaia, Ioasaf arhimandritul, care spunea în anul 1839 că «mai în trecuții ani, cu asemenea rivnă și cerere pornindu-se iar niște făurei tot din ținutul Brașovului au înființat un schit pă moșia acestui schit Sinaia, în apa Teleajăn, și acum să află în proastă stare și mai în desăvîrșită părăsire»¹⁵.

Din această declarație rezultă că primul schit a fost construit de niște femei din regiunea Brașovului nu cu prea mult timp înainte de 1839; cit privește starea sa de ruină, aceasta se datora, foarte probabil, marelui cutremur din 1838 care a provocat importante stricăciuni tuturor lăcașurilor din regiune¹⁶.

În același an 1839 mai multe femei văduve din Săcele: Sora, fosta soție a răposatului Stan Albuleț, care dispunea de 600 de galbeni, 500 de oi, 50 de vaci, 4 bol cu un car mare și 4 cai cu căruță; Stanca, văduva lui Radu Gînglea, cu 400 de galbeni și 30 de vaci; Paraschiva Ciupercă, cu 300 de galbeni și 100 de oi; Paraschiva Necula, cu 300 de galbeni; Stanca Curteanu, cu 300 de galbeni, 200 de oi și 20 de vaci; Paraschiva Brezeanu, cu 300 de galbeni și 200 de oi și Maria, fiica lui I. Hăr-măneanu, cu 200 de galbeni, au cerut domnului Țării Românești să li se dea «un loc de spășenie pă apa Doftanii, anume Podurile cele Mici, unde a ne putea să ne facem un schituleț din puterea noastră»; ele cereau totodată ca stareța pe Sora Albuleț «după a sa vrednicie, care să și arată cu a sa zestre»¹⁷. Într-adevăr, din cele 7 femei, Sora Albuleț (devenită apoi Suzana) avea cea mai mare «zestre».

Cererea femeilor nu a fost aprobată deoarece egumenul mănăstirii Sinaia nu și-a dat asentimentul pentru construirea schitului pe moșia mănăstirii, invocînd motivul arătat mai sus că mai exista un asemenea schit pe Valea Teleajenului aflat «în proastă stare», construit tot de locuitoare din aceeași regiune.

Întrucît ctitora schitului Suzana de la 1840 este considerată Suzana Albuleț și ținînd seama de refuzul egumenului Ioasaf de a permite construirea unui schit la Poduile, ca și de starea proastă a schitului de pe Valea Teleajenului, este foarte probabil că cele 7 femei din Săcele au fost sfătuite să-și folosească averea în scopul construirii schitului de pe Teleajen, numit apoi Suzana după numele stareței ctitoră. În felul acesta înțelegem și tradiția care mută cu un secol în urmă data primei ctitorii de la Suzana. (Este greu de crezut că au fost două ctitoare cu același nume, Suzana, una la 1740 și alta la 1840).

Nu știm mai multe lucruri despre lăcașul din 1840. Din documentele aflate la Arhivele Statului București, și anume adresele trimise de stareța mănăstirii Ministerului Cultelor după anul 1874, care au pe ele sigiliul schitului din 1845 cu un desen al bisericii, rezultă că biserica din 1840 era destul de mică și avea o singură turlă.

Este greu de spus dacă Suzana Albuleț a refăcut biserica din temelie sau doar a reparat-o; ținînd seama de faptul că la 1874 biserica era considerată veche, din

14. V. A. Urechia, *Istoria românilor*, XA, p. 247.

15. «Cunoașterea Prahovei», 1939, nr. 2, p. 96.

16. O însemnare pe o carte veche a bisericii din Vernești-Buzău arată că «s-au stricat casele foarte rău» la 1838 («Îngerul» 1941, p. 93).

17. «Cunoașterea Prahovei», 1939, p. 91—92.

care cauză amenința să se ruineze, este posibil ca la 1840 să se fi executat doar reparații și refaceri parțiale.

După 1840, schitul Suzana este amintit în documente cu acest nume la 2 febr. 1842, când primește o danie de la Dobra la Izvoare¹⁸. Așa cum se arată și în documentul din 1814, schitul a fost sărac, lipsit în general de avere. Singura avere imobilă și o constituiau locul din jurul său, precum și niște poeni la Mîneciu, în apropierea schitului o vie în dealul Măgureni și un loc la Izvoarele¹⁹. La 1864 schitul dispunea de «vatra schitului cu trei poeni de fineață, care sînt pe seama schitului» și «una vie : la Gornet cu otaștina»²⁰ (darea din vie).

Știrile despre istoria schitului devin mai sigure începînd din ultimul sfert al secolului al XIX-lea, de cînd se păstrează numeroase dosare în fondul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii.

Încă din 1874 starea mînăstirii a început să ceară Ministerului respectiv fonduri pentru repararea bisericii, arătînd că — dacă nu se fac reparațiile necesare — lăcașul «se va ruina încît va fi imposibil de a-i mai face orice fel de reparație»²¹.

În același an, prefectul județului Prahova a cerut și el Ministerului efectuarea unor reparații, susținînd că «biserica schitului Suzana... este amenințată a se dărîma din cauza vechimei, astfel că, dacă s-ar mai lăsa în starea actuală, ar deveni o adde-rată ruină»²².

În 1875 s-a întocmit și un deviz, în valoare de 3837,98 lei²³, dar, din lipsă de fonduri, reparațiile nu s-au putut efectua, cu toate insistențele stareței mănăstirii²⁴.

În 1879, văzînd că insistențele la București nu duc la nici un rezultat și constatînd că biserica, fiind veche, «nu mai poate primi nici o reparațiune», stareța Natalia Perlea cu soborul mănăstirii s-au hotărît să reclădească biserica, în care scop au strîns «mai mult material, adică lemne, var, cărămidă și altele» și 800 de lei, cerînd Ministerului un ajutor de 4000 de lei pentru reclădirea bisericii²⁵.

Cu ajutorul «milostivilor creștini», biserica a fost construită din zid și acoperită în anul 1880²⁶.

Lucrările s-au executat destul de greu, din lipsă de fonduri. Vizitînd mănăstirea la anul 1880, o comisie alcătuită din scriitorul Ion Slavici și arhitectul G. Mandrea, trimisă de la București să cerceteze starea lăcașurilor religioase din țară, raporta Ministerului Cultelor următoarele: «biserica mică și aproape ruinată de mai înainte a fost dărîmată și maicele au adunat milostenii ca să zidească o biserică nouă și mai mare în locul celei vechi. Această nouă biserică nu s-a putut încă termina, deși zidăria și învelișul s-au făcut. Lucrările nu se pot urma mai departe deoarece nu numai că lipsesc banii, dar administrația mănăstirii mai e totodată datoră antreprenorului cu 3500 lei noi pentru lucrări acum terminate. Spre a achita, această datorie și spre a termina biserica, mănăstirea ar avea trebuință de o subvenție de vreo 5000 de lei noi. Cît pentru zugrăveală, s-a găsit un pios donator care o va face cu cheltuiala sa. Sîntem siguri, domnule Ministru, că zelul maicelor de la Suzana va afla încurajare din partea onor Minister»²⁷.

18. Arh. St. Buc., schitul Suzana, I/1.

19. *Ibidem*, I/4, 5, 9, 10 (documente din 24 oct. și 23 nov. 1857, 11 iulie 1860, 27 martie 1861).

Într-un document din 25 august 1857 se spune că, în vremea «zaverel», niște hoți au «căsnit» pe stareța schitului de la care au furat două lăzi cu diferite lucruri (*Ibidem*, I/3).

20. «Monitorul oficial», 1864, p. 424.

21. Arh. St. Buc., Min. Cultelor și Instrucțiunii publice, dos. 2172/1872, f. 3.

22. *Ibidem*, f. 5. 23. *Ibidem*, f. 14. 24. *Ibidem*, f. 17.

25. *Ibidem*, f. 28. 26. *Ibidem*, f. 29.

27. *Monumente naționale. Monastiri și biserici ortodoxe*, p. 226.

Raportul a avut urmări, Ministerul contribuind și el la terminarea lucrărilor, care au fost în 1882, adică acum 100 de ani. Pentru a-l determina să dea acest ajutor, a fost nevoie însă de numeroase alte cereri făcute de mănăstire²⁸. Banii ceruți erau necesari pentru: așezarea dușumelelor, învelișul turlor, șindrilii, executarea strănilor etc.²⁹. La 14 februarie 1883 — după terminarea lucrărilor — stareța Natalia trimitea Ministerului actele justificative pentru folosirea celor 5500 lei pe care-i dăduse Ministerul «în ajutorul clădirii sfântului lăcaș»³⁰.

După terminarea refacerii bisericii din 1880—1882 s-a pus următoarea pisanie: «În slava lui Dumnezeu și ajutorul sf. Nicolae, făcătorul de minuni, al cărui hram se sărbătorește, s-a fondat această mănăstire și s-a făcut o biserică de lemn în 1740 de maica stăriță Suzana Arsicu și cu ajutorul ctitorilor Filip treti. În 1840, în zilele episcopului Chesarie al Buzăului, cu ajutorul preasfinției sale și altor ajutoare, s-a zidit de piatră, fiind stăriță maica Suzana (Albulețu); iar la 1880, biserica fiind ruinată, s-a reconstruit, fiind stăriță Natalia Perlea, împreună cu noii ctitori: I. Filip, D. Frangulea, N. Perlea și Dușu Petiș, în timpul mitropolitului Calinic și în zilele majestațiilor lor regele Carol I și regina Elisabeta. La zidirea acestei biserici a venit în ajutor înaltul guvern cu suma de 5500 lei și s-a terminat cu ajutorul ctitorilor și făcătorilor de bine la anul 1882 iulie 25, spre veșnica lor pomenire»³¹.

Trebuie să remarcăm că datele din pisania din 1882 nu sînt prea exacte; ele nu se potrivesc nici cu rezumatul pisaniei vechi publicat de N. Iorga³². Filip treti este, în realitate, Filip treti logofăt din Vălenii și el a fost ctitor la 1840, nu la 1740. Acest Filip logofătul este ctitorul bisericii Filip din Vălenii de Munte (1808)³³; cu numele de «coconul Enuță Filip» este amintit și la 1 ian. 1842³⁴. Este evident deci că el a fost ctitor la 1840, nu la 1740, cum se spune greșit în textul pisaniei care ar trebui rectificat și completat. Tot N. Iorga a precizat că ctitorii din 1880 erau din Brașov, ceea ce dovedește din nou legăturile schitului Suzana cu locuitorii din Țara Birsei.

Se spune că — cu prilejul sfințirii lăcașului nou în vara anului 1882 — obștea de călugărițe, cu voia Vlădicăii, dorea să-i schimbe hramul care era Sf. Nicolae cu un alt sfânt care să fie prăznuit mai în timpul verii, pentru a permite locuitorilor din jur să poată veni în număr mai mare la hram. Cînd veneau la sfințirea bisericii, protopopul județului și sulta sa au fost surprinși pe drumul mănăstirii de un adevărat potop în care și-au pierdut toate lucrurile. Văzînd în această întimplare un semn ceresc, obștea și protopopul au hotărât să păstreze mai departe vechiul hram de Sf. Nicolae.

În anii 1883—1885 stareța mănăstirii intervenea din nou la Minister, cerînd 2000 de lei pentru tencuiala bisericii, «alte mici lucrări la turla» și poleirea catapetesmei, întrucît banii dați de Minister nu au ajuns pentru încheierea tuturor lucrărilor³⁵.

În anii următori s-au cerut alte fonduri pentru refacerea stranelor și dușumeli care «au putrezit din cauză că așezarea lor, după construirea bisericii, s-a făcut prea repede, așa că nu s-a observat că zidurile și terasamentul erau încă umede»³⁶.

28. Arh. St. Buc., Min. Cultelor și Instr. publice, dos. 2172/1872, f. 32, 34, 38. În același dosar se găsește și devizul de construire a bisericii, în valoare de 18.560 lei. S-au folosit: 430 m³ piatră brută, 60000 bucăți cărămidă, 52000 ocale de var, 550 de căruțe de nișip aduse din Teleajen, 62000 șindriile etc.

29. *Ibidem*, f. 39.

30. *Ibidem*, p. 41.

31. Pisania a fost publicată în *Marele dicționar geografic al României*, V, Buc., 1902, p. 503 și P. Pavlov, *op. cit.*, p. 43—44.

32. N. Iorga, *Studii și documente*, XV, p. 246.

33. *Ibidem*, p. 240—242.

34. N. Iorga, *Documente din Vălenii de Munte* («Buletinul Comisiei istorice», XII, 1933, p. 138).

35. Arh. St. Buc., Min. Cultelor și Instr. publice, dos. 2172/1872, f. 43, 44.

36. *Ibidem*, f. 46—47.

Putem spune deci că lucrările s-au încheiat cu totul abia în anul 1888.

Mănăstirea a continuat să păstreze strânse legături cu locuitorii din Săcele, de unde era originară prima sa ctitoră. La 21 decembrie 1813 a primit un Octoih, tipărit la Buda, pe care se află însemnarea: «S-au dăruit acest Octoih danie la sfântul schit de maice-călugărițe după apa Teleajenului, unde să prăznuiește hramul sfântului erarh Nicolae, de dumnealor Ene Blebea, soția dumnealui, Dobra, i dumnealui Stan Blebea, soția (sa) Neacșea ca să rămâie la acest sfânt schit nestrămutată, spre a dumnealor vecinica pomenire, amin Și s-au scris prin popa Oprea Verzea din satul Săcele în Cernatul»³⁷.

Marele istoric N. Iorga a găsit la începutul secolului și alte numeroase cărți religioase, cele mai multe tipărite în primele decenii ale secolului al XIX-lea: *Biblia*, Blaj, 1795, *Chiriacodromiôn*, București, 1801, *Evhologhion*, Brașov, 1811, *Octoih*, m-rea Neamț, 1816, *Tipicon*, Iași, 1816, *Ceaslov*, Iași, 1817, *Cazanii*, Buzău, 1834, *Viețile sfinților pe iulie*, București, 1836, *Ceaslov*, Buzău, 1837. Parte din aceste cărți se află acum în colecția mănăstirii.

Cînd a vizitat mănăstirea pe la începutul secolului nostru, N. Iorga a mai remarcat trei icoane, din care una «foarte frumoasă», executată de Panait zugrav, 1843 (aflată în colecția mănăstirii). Celelalte două icoane datează una din 1814, făcută de Ioan zugrav și dăruită de Nică Brătucu și soția sa Maria și alta din 1858, executată de Elisei monah³⁸. Acestea sînt datele cunoscute lui N. Iorga despre cărțile vechi și obiectele de cult ale mănăstirii.

Îot N. Iorga a remarcat curățenia caselor din mănăstire, «curate ca păharele», precum și hărnicia călugărițelor, din care cele mai multe erau din Transilvania; ele lucrau «la dulțeți de smeură, la scoarțe și la desul mohair negru»³⁹.

Hărnicia viețuitoarelor lăcașului a fost lăudată și de I. Slavici la 1880, cînd spunea că cele 50 de călugărițe «cuvioase și muncitoare, mai mult de cît oricare altă chinovie de maici ne amintesc frica de Dumnezeu a veacurilor trecute». Pentru acest motiv, Suzana era considerată cea dintîi mănăstire care merita a fi ajutată⁴⁰.

Curățenia din mănăstire și hărnicia călugărițelor de aici au fost remarcate și de P. Pavlov, care spunea: «în biserică, la stăreție, la arhondărie și în chiliile maicilor e o curățenie și ordine exemplară, că-ți face mare plăcere să (le) vizitezi»⁴¹.

Numeroși alți vizitatori au fost plăcut impresionați de curățenia mănăstirii, ca și de spiritul gospodăresc al viețuitoarelor din sfîntul lăcaș, dovadă numeroasele însem-

37. N. Iorga, *Studii și documente*, XV, p. 246.

Legături asemănătoare cu Transilvania întreținea și schitul Cheia, situat în apropierea schitului Suzana; la 1801 a primit de la preotul Stoian din Bod cartea *Cheia Injelesului* (A. Sacerdoțeanu, *Însemnări*, în «Mitropolia Olteniei», 1964, nr. 5—6, p. 451).

38. Vezi și Ștefan Metes, *Din istoria artei religioase române. Zugravii bisericilor române*, Cluj, 1929, p. 95.

39. N. Iorga, *La mănăstirile Suzana și Cheia* («Floarea darurilor», 1907, p. 522). Vezi și idem, *România cum era pînă la 1918*, I, p. 308 și idem, *Țara românilor, I. România. 1 Județul Prahova*, Vălenii de Munte, 1910, p. 30, 109—110.

40. *Monumente naționale*, p. 225—226.

41. P. Pavlov, *op. cit.*, p. 45. Vezi și I. Costeanu, *Valea Teleajenului cu cetatea culturală Vălenii de Munte și monografia satului Homoriciu, Județul Prahova*, Vălenii de Munte, 1930, p. 12, unde se arată că «sfînta mănăstire Suzana, prin sîrguința și curățenia ce o păstrează maicile, este socotită între primele mănăstiri de maici din țară», precum și D. Ionescu-Crînguri, *Valea Teleajenului, Vălenii de Munte și masivul Ciucașului*, București, 1930, p. 30: «mănăstirea este așezată într-o poziție pitorească, într-o poiană de lumină și de flori, înconjurată de toate părțile de chilii, totdeauna albind de curățenie și îngrijire».

nări păstrate în «cartea de aur» a mănăstirii, însemnări datorate a numeroși oameni de cultură ca: poetul Adrian Păunescu, scriitorul Marin Bucur, regizorul Dinu Cocea, scriitoarea Florica-Puica Rebreanu etc., care au adus cu toții cuvinte de laudă pentru buna gospodărire a mănăstirii și pentru atmosfera de liniște, reculegere și pace sufletească ce domnesc în acest frumos lăcaș ce poartă numele călugăriței Suzana.

Un moment important din viața mănăstirii îl constituie anul 1911, când s-a clădit paraclisul cu hramul Acoperământului Maicii Domnului, situat în corpul de clădiri de pe latura de sud a mănăstirii.

După primul război mondial s-a înființat la mănăstire o școală primară frecventată de fete orfane de război. La 1925 existau 32 de eleve care, pe lângă învățatură, lucrau și în atelierul de covoare și țesături (pînză țărănească și borangicuri). Ele erau cazate și îngrijite de maicile din mănăstire ⁴².

După cel de-al doilea război mondial starea clădirilor mănăstirii era destul de precară, ceea ce l-a determinat pe fostul patriarh Justinian să ia măsurile pentru restaurarea mănăstirii în ansamblu. Lucrările au fost mari și costisitoare și au schimbat mult în bine aspectul mănăstirii.

Lucrările de restaurare au fost începute în anul 1966 «și s-a început cu crearea premisei necesare unei bune restaurări: captarea apelor din munte și aducerea lor pînă sub zidurile mănăstirii de unde urmează a fi împrăștiate prin instalații prin toate clădirile ce se vor zidi sau numai amenaja; construirea zidului împrejmuitor, zid de adevărată cetate mănăstirească, care înconjoară bunurile care aparțin mănăstirii, trecîndu-se de curînd (1968) la închegarea cetății mănăstirești propriu-zise prin lucrări de transformare și reprofilare a clădirilor existente». Se aprecia în 1968 că — atunci cînd lucrările vor fi gata («probabil în 1970») — mănăstirea Suzana va fi un «loc de trăire spirituală și de reconfortare morală pentru obștea ei și pentru pelerinii ce o vor cerceta» ⁴³.

Realizarea lucrărilor a fost urmărită cu părintească grijă de fostul patriarh Justinian, care a făcut patru vizite în timpul efectuării acestor lucrări.

La încheierea lucrărilor s-a așezat o placă în stînga intrării în curtea mănăstirii, unde se poate citi: «Cu ajutorul Prea Puternicului Dumnezeu cel în trei fețe mărit, în anii 1966—1970 «din îndemnul și neîntrerupta purtare de grijă a Prea Fericitului Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, s-au făcut acestei sfințe mănăstiri numită Suzana și ocrotită de Sfîntul Ierarh Nicolae multe lucrări de preînnoire și îmbunătățire. S-au reparat bisericile, mai ales la acoperiș și turle. S-au clădit din temelie noi locuințe și o casă de oaspeți. S-au refăcut stăreția, arhondaricul, muzeul și grajdul. S-au dres toate locuințele viețuitoarelor, înzestrîndu-le cu băi, instalații sanitare, apă curentă și lumină electrică. S-a împrejmuț vatra (mănăstirii) cu zid de piatră, s-a ridicat un zid de sprijin și s-au canalizat apele, îndreptîndu-li-se cursul spre rîul Stancea. S-au făcut toate acestea cu cheltuiala Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor și s-a isprăvit la 12 august 1970, cînd Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian împlinea 25 de ani de la hirotonia sa în arhiepiscop».

De abia se terminaseră lucrările de restaurare și, la 17 noiembrie 1971, un puternic incendiu a pîrjolit latura de sud a clădirilor mănăstirii cu paraclisul, stăreția și clopotnița. Lucrările de reparație a stricăciunilor au fost efectuate în anii 1972—1974 cu fondurile Arhiepiscopiei Bucureștilor după cum se arată în pisania pusă sub clopotnița: «La 17 noiembrie 1971, cînd acest sfînt lăcaș pășea în al 232-lea an al exis-

42. P. Pavlov, *op. cit.*, p. 45—46.

43. «Glasul Bisericii», 1968, nr. 5—6, p. 517—518.

tenței sale, a căzut pradă focului, prțjolindu-i-se paraclisul cu hramul «Acoperământul Maicii Domnului și sfânta muceniță Filofteia», clopotnița și stăreția. Văzînd starea în care ajunseseră toate acestea, numaidecît cu osîrdie, Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul României, a hotărît preînnoirea lor. Din îndemnul Prea Fericitului Sale, Arhiepiscopia Bucureștilor, le-a înzeștrăat cu noi acoperișuri, tavane, dușumele, tencuicli și tîmplărie și le-a înfrumusețat pe dinăuntru și pe dinafară, așa cum se văd. În același timp, pentru nevoile mănăstirii, s-au făcut din temelie ziduri de sprijin și contraforți către stația de limpezirea apei și către riul Stancea.

Sfințirea s-a făcut, cu ales fast bisericesc, în ziua de 7 decembrie 1974, praznicul sfintei mucenițe Filofteia cel de-al doilea hram al înnoitului paraclis.

În stînga intrării la paraclis, o altă inscripție amintește pictarea acestuia: «Întru slava Domnului celui în Treime lăudaț și-n cinstea Acoperământului Maicii Domnului și sfînta M. Filofteia, s-a repicat acest paraclis în cel de al 63-lea an la existenței sale. Pictura este executată în frescă de pic. Profeta I. în anul 1974, din grija părintească a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Lucrarea s-a făcut din fondurile mănăstirii, cu ajutorul credincioșilor, în timpul stăreției monahiei Singlitichia Marin». La 21 august 1974, Departamentul Cultelor oferă medalia «a 30-a aniversare a R. S. R.», stareței Singlitichia Marin.

În sfîrșit, în anul 1976 s-a săvîrșit spălarea picturii din biserică, pictură valoroasă realizată în secolul trecut de Petru Nicolau, elev al pictorului Gheorghe Tătarescu

Pe peretele din dreapta intrării în biserică, următoarea inscripție amintește această realizare: «Întru slava Domnului și a sfîntului ierarh Nicolae, patronul mănăstirii Suzana, sub înțeleapta cîrmuire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, s-a renovat și curățat pictura bisericii în anul 1976. Lucrarea s-a executat de către pictorul Gh. Vinătoru. Cheltuiala — în întregime s-a suportat din fondurile mănăstirii, prin sîrguința monarhiei Singlitichia Marin, stareța mănăstirii».

În prezent, datorită lucrărilor realizate în perioada 1966—1980, clădirile mănăstirii sînt toate în bună stare, mănăstirea este înconjurată de un zid de piatră. Avînd un drum de acces din șoseaua națională în stare bună, asfaltat de curînd cu ajutorul autorităților locale. Toate aceste lucrări au fost realizate și prin strădania monahiei Singlitichia Marin, stareța mănăstirii, care a fost răsplătită pentru meritele sale de Prea Fericitul Patriarh Justinian cu rangul de stavroforă cu cruce, la 6 februarie 1976.

Starețele mănăstirii. Mănăstirea a avut în decursul celor 240 de ani de existență următoarele starețe ⁴⁴:

Suzana Arșicu, 1740—1770 (după tradiție).

Serafima Albuleț 1770—1784.

Suzana Albuleț 1812—1841 (a doua ctitoră a mănăstirii).

Marta Berleanu 1841—1850.

Justina Filip 1850—1856.

Natalia Perlea 1856—1893 (în timpul căreia s-a reconstruit biserică mare; a fost mătușa dirijorului Ionel Perlea).

Evghenia Tomescu 1893—1903.

Tomaida Perlea 1903—1915.

Justina Stănescu 1915—1935.

Evlampia Georgescu 1936—1944.

44. Vezi Gh. Moroianu, *Chipuri săcelene*, p. 44—45; «Viața săceleană», Brașov, II, 1931, nr. 5—6, p. 29—30); Ștefan Meș, *op. cit.*, p. 255.

Eleonora Popescu 1945.
 Irina Verzea 1946—1949.
 Glicherța Oprescu 1950—1952
 Filoreta Verzea 1952—1965.
 Antonia Turcan 1966—1969.

Singlitichia Marin, 1969 și în prezent, în timpul căreia s-au făcut numeroase lucrări de restaurare și refaceri despre care am vorbit mai sus; datorită spiritului său gospodăresc și organizatoric, s-au adus, de asemenea, numeroase îmbunătățiri și completări la inventarul existent: mobilierul de stejar de la stărețte, bordura de beton de la ambele biserici, repararea metohului de la Mînciu etc.

După cum rezultă din numeroasele dosare privind întreținerea mănăstirii, în ultimele decenii ale secolului trecut, în mănăstire locuiau cîte, 40—50 de călugărițe⁴⁵. Numeroase viețuitoare erau venite din Transilvania, după cum o dovedește numele lor: Haritina, Melitina, Natalia și Tomaida Perlea, Iuliana Giuglea, Justina Ardelea etc.

În prezent în mănăstire locuiesc 64 de măicuțe ce împletesc munca pentru înfrumusețarea mănăstirii cu rugăciunea. Parte din ele beneficiază de posturi bugetare din fondul de stat iar parte trăiesc din munca proprie. Prin munca și străduința lor, mănăstirea a ajuns după 1969 la o situație prosperă, necunoscută în trecut.

Nu putem să nu amintim că — datorită poziției sale frumoase, curățeniei ce domnește peste tot și atmosferei de liniște și reculegere ce impresionează în mod deosebit — mănăstirea Suzana este vizitată de zeci de mii de vizitatori din țară și de peste hotare.

La împlinirea unui secol de la reclădirea bisericii mari a mănăstirii Suzana — simbol al legăturilor spirituale dintre locuitorii de pe ambele versante ale munților Carpați — constatăm cu satisfacție că acest lăcaș modest, care nu are o istorie strălucită ca aceea a marilor ctitorii domnești, se bucură de o atenție deosebită din partea Prea Fericitului Patriarh Iustin care îi acordă o grijă părintească datorită căreia mănăstirea și-a recîștigat adevărata sa menire de lăcaș de reculegere și trăire creștinească.

Nicolae STOICESCU

DISPOZIȚIUNI CANONICO-JURIDICE ÎN PRAVILIORA DE LA IAȘI DIN 1784

La mijlocul secolului al XVII apar cărțile de legi tipărite în tipografiile domnești din Moldova și din Țara Românească.

În 1640 Matei Basarab tipărește la Govora o legiuire numită *Pravila Mică*¹, care cuprindea dispozițiuni canonic-juridice.

45. Arh. St. Buc., Min. Cultelor și Instr. publice, dos. 614/1870, 1397/1871, Min. Cultelor, dos. 237/1873, 194/1874, 232/1880, 229/1881, 198/1882, 226/1883 etc.

1. Gh. Cronț, *Pravila de la Govora din 1640*, «Studii», anul XIV, nr. 5, p. 121—125; Octavian Florea, *Pravila de la Govora din 1640—1641*, BOR, nr. 3—4, p. 297—319, 1963; Stelian Marinescu, *Dispozițiuni de drept laic în Pravila de la Govora din 1640* BOR, nr. 3—4, p. 320—346, 1963; Octavian Florea, *Importanța canonic-juridică a Pravilei de la Govora (1640—1641)*, Mitropolia Ardealului, nr. 6—8, p. 496—523, 1964.

În anul 1646, domnul Moldovei, Vasile Lupu, scoate Cartea românească de învățătură de pe pravilele împărătești² tipărită la Iași, la Mănăstirea Trei Ierarhi. Această pravilă este prima legiuire mirenească oficială, investită cu autoritate legală.

În 1652 din porunca lui Matei Basarab se tipărește Pravila cea mare sau Îndreptarea Legii³ la Țirgoviște tradusă din grecește în românește de Domnul Panoneanu.

În Țările române, pe lângă dreptul cutumiar și dreptul scris, promulgat după regulile timpului, s-au aplicat în anumite situații și legiuirile bizantine: Bazilicalele, Sinopsisul Bazilicalelor, prelucrarea Digestelor făcute de Teofil Antecissor, Prohironul, Novelele lui Léon filozoful, Hexabiblosul lui Constantin Harmenopulos.

Primele cărți de legi în limba română, Pravila de la Govora, 1640, Cartea românească de învățătură, Iași 1646; Îndreptarea legii, Țirgoviște 1652, erau destinate judecătorilor de la centru, organelor de judecată locală.

Aplicarea acestor coduri ca legiuri normative pentru reglementarea și soluționarea neînțelegerilor și pentru sancționarea infracțiunilor, au fost contestate de unii istorici ca N. Iorga⁴, A. D. Xenopol⁵, I. Peretz⁶. Legiuitorii români din Evul Mediu ca și bizantinii socotesc că rolul legii scrise era mai mult de a învăța pe judecători și pe justițiabili decât de a indica soluții imperative⁷.

Totuși, față de ideea cunoașterii legilor de către tot poporul se ridicau îndoieli și se făceau rezerve⁸. De pildă, cercetându-se aplicarea Îndreptării Legii (1652), se va observa că a fost folosită mai mult de conducători⁹, deci nu a circulat la toată societatea feudală românească.

Alături de Codurile de Legi care aveau caracter oficial fiind acționate de autoritatea domnească, începând cu tipărirea cărții moldovene «Șapte taine ale bisericii» din 1744 și a celei muntene «Mistrio» din 1651, s-au publicat în românește o serie de «Pravile și Prăvilioare»¹⁰, al căror cuprins privește dezlegarea de chestiuni, atât cano-

2. *Cartea românească de învățătură*, 1646, editura Acad. R. P. R. Adunarea isvoarelor vechiului drept românesc, București, f. an; Stelian Marinescu, *Considerații asupra pedepselor aplicate de Pravila din 1646*, BOR, nr. 1—2, 1964, p. 175—209.

3. *Îndreptarea Legii 1652*, Adunarea Izvoarelor vechiului drept românesc, nr. VII, București f. an.

4. N. Iorga, *Cărți și scriitori români din veacurile XVII—XVIII*, în *Analele Acad. Române*, seria II-a, Tomul XXIX, 1906—1907, Memoriile secțiunii literare.

5. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Tralană*, ed. III-a, datorită lui I. Vlădescu, vol. VII, București f. an; «Nu este adevărat că aceste pravile vor fi slujit de norme la judecățile pământului. Când judecățile acestea se referă la Pravile, ele au în vedere, culegerile străine și nu cele băștinașe» (p. 144—145). Se citează un document în care Vasile Lupu hotărăște o pricină în 1642 între moștenitorii Efmiei, soția lui Toma Stolnicul, spunând Domnul în hrisovul său așa cum scriu Pravilele, *Vasile Lupu nu putea aplica pravila sa care nu era tipărită. Legea la care se referă Vasile Lupu este Hexabiblosul lui Armenopol*. Document citat din Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise* — vol. II, p. 2, p. 32.

6. I. Parez, *Curs de istoria dreptului românesc*, vol. II partea I-a, ed. a doua, București, 1928, p. 350; «Pravila lui Vasile Lupu nu a avut o sferă largă de aplicare și se citează puține cazuri, în care dispozițiunile ei au fost aplicate în divanele domnești, pînă să iasă din uz odată cu urcarea pe tron a domnilor fanarioți».

7. C. A. Spulber, *Le concept byzantin de la lois juridique*, București, 1938.

8. P. P. Panaitescu, *Inceputurile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 198.

9. C. A. Spulber, *«Îndreptarea Legii»*, Le code Valaque de 1652, București, 1938, p. N. H.; *Istoria Țării Românești*, în «Magazinul istoric pentru Dacia», vol. 5, București 1847, p. 124.

10. Învățătura bisericească a lui Antim Ivireanu din 1710, Capete de Poruncă din 1714 alcătuite de Antim Ivireanu, retipărită în 1775. Adunarea celor șapte taine, Iași 1751; Adunarea de multe învățături ale Mitr. Iacob Putneanu, Iași 1757; Învățături pentru ispovedanie, București, 1764; Prăvilioară de taine ispovedania, Bucu-

nice rit și mirenești, de toate nuanțele. Aceste Pravile și Pravilioare în afară de partea pur canonică mai cuprindeau și o serie de norme cu caracter juridic. În alcătuirea sau competența executării lor, înalții ierarhi, stareții de mănăstiri ca și clerul obișnuit, au avut un rol important: erau persoane oficiale de primă importanță.

În 1784 apărea la Iași: «Pravilioara în care cuprinde cele șapte taine bisericesti, cu care să se deprindă preoții mai ales duhovnicii, ca să știe începerea și săvârșirea tainei cum o să facă și s-au mai adus o feștenia cea mică, cum și câteva molifte spre folosul creștinescului norod. Cu blagoslovenia prea sfintului Mitropolit al Moldovei Kiriu Kir Gavriil¹¹, întru a sfinției sale Mitropolie în Iași. În zilele luminatului domnului Nostru Alexandru Voievod¹²: Întru înția domnie a mării sale.

În aru de la Adam 7292, iar de la nașterea lui Hristos, 1784 oct. 24, s-au tipărit de popa Mihail Strablișchi¹³ și exharhu din Mitropolia Iașului¹⁴.

rești, 1781 ambele datorite Mit. Grigorie, Datoria și stăpînirea blagocinilor și protopopilor, Iași 1781 în limba rusă și în limba română, reeditată în 1808; Tilcuirea celor șapte Taine din 1807; Manualul de pravilă bisericească, București, 1852; reeditată de Mitr. Nifon cu adăugiri: cf. St. Gr. Berechet. Legătura dintre dreptul bizantin și românesc, vol. 1, part. 1, Izvoadele, Vaslui 1937, p. 141—142; Pravilioarele care vorbesc de «ispovedanie» sînt indicate de C. Erbiceanu în «Biserica Ortodoxă Română», vol. XVI. 1891—1893; p. 769 și 912, și vol. XVII, 1894, p. 130 și 225.

11. Gavriil Calimachi frate cu voievodul Ioan Teodor Calimachi, care domnește în Moldova (1758—1781), păstorește între 20 februarie 1760 și 20 februarie 1786; fusese mitropolit de Salonic; cf. V. Laurent, L'ediction de Gabriel Callimachi à la Mitropolie de Moldovalachie. Dates et circonstances, București, 1945; Doctorand Constantin Mosor, *Aspecte principale din viața și activitatea Mitropolitului Moldovei Gavriil Calimachi (1760—1786)*, B.O.R., p. 765—777.

12. Alexandru Mavrocordat, zis Deli-Bein (Printul nebun), fiul lui Constantin Mavrocordat, a domnit între 8 iunie 1782—12 ianuarie 1785.

13. Emil Picot, *Notice bibliographique sur le Protopope Mihail Strilbițky, graveur et imprimeur à Iassi, à Mogilov de Podolie et à Dubassar, extrait des Mmoires orientans Congris de 1905 publies par l'ecole nationale des langues orientales vivantes*, Paris, 1905; Dimitrie Dan, *Protopopul Mihail Strilbițchi, schiță biografică și bibliografică*, extras din Candela, Cernăuți, 1912; În Iași preotul Mihail, ajunsese prin hărnicia, aptitudinea și activitatea sa ca gravor, legător de cărți bisericesti și tipograf în anul 1777 la treapta ierarhică de protopop și erarh din Mitropolia Iașilor (N. Iorga, *Istoria literaturii române*, București, 1901, tom. II, pr. 383; idem, *Istoria bisericii românești*, Văleni de Munte 1969 tom. II, p. 191). Aceste titluri și mai ales ultimul — precizează Dimitrie Dan, *op. cit.*, p. 4 — erau numai pur onorifice, neimbinate cu oarecare drepturi jurisdicționare și numai așa cum sînt bunăoară în multe eparhii ortodoxe eparhii mitropolitani, care au un rang de subpataieri titulari sau onorari la titlul de erarh al lui Strilbițchi nu însemna locțiitor de mitropolit este evident și din împrejurarea, că el se subscrise «erarh pe Mitropolie», adică erarh din Metropolie. Dacă el ar fi fost erarh locțiitor de mitropolit, adică nu vicar mitropolitan, atunci ar fi semnat «vicar mitropolitan», sau «erarh al mitropoliei» sau «locțiitor de mitropolit».

14. Amintită pentru prima oară de Constantin Erbiceanu, cînd vorbește de pravilioarele care cuprind «ispovedania», BOR vol. XVI, 1891—1893, p. 769 și 912 și vol. XVII 1894, p. 130 și 225, St. Gr. Berechet reproduce această inserare a pravilelor care cuprind «ispovedania» după C. Erbiceanu în Legătura dintre dreptul bizantin și românesc, vol. I, par. I, Izvoadele, Vaslui 1937, p. 141—142; Gh. Ionescu, *Istoria și activitatea tipografiei Mitropolitane din Iași*, în *Noua Revistă Română*, vol. IV, an 1901, p. 196, reproduce tit. «Pravilioarei din 1784 reînd și descrierea Pravilioarei; Emil Picot, *op. cit.*, p. 17, nr. 2, redă titlul Pravilioarei după Noua Revistă Română, vol. V, 1901 p. 106 cu următoarea mențiune: «Reproducem acest titlu după... unde este scris cu caractere latine. Grafia nu este deci certă după cea originală scrisă cu caractere chirilice; Bianu-Hodos, *Bibliografia românească veche*, vol. 2, București, 1910, p. 292, 294, nr. 478, cf. și Gh. Chiriță, *Cercetări istorice asupra legislației Bisericii Române din sec. XVII și XVIII*, București 1895, teză pentru licență, reproduce partea a XII din Pravilioară, p. 72—78. Stelian Marinescu, «Pravilioara de la Iași 1784», BOR, 1974, nr. 3—4, p. 469—475, scurtă prezentare.

Pe verso-ul titlului se află reprezentat Iisus Hristos blagoslovind lumea, într-o gravură semnată «Proto Ierl Mihail S(ti)ribli(i)țoi». Sînt exemplare în care această gravură este înlocuită cu alta, a aceluiași gravor, reprezentînd pe mitropolitul Moldovei Gavriil Kalimachi în Odăjdii, slujind și conferindu-i titlul lui Mihail de econom al Mitropoliei Iașului¹⁵.

Urmează apoi prefața și scara cărții¹⁶.

Scopul acestei Pravilioare este arătat de Mitropolitul Gavriil Calimachi în prefață. Ea se adresează: «cucernicilor Preoți și duhovnici din eparhia Mitropoliei Noastre», «Iată cărticioara aceasta care și mică Pravilă poate să se numească fiind trebuincioasă pentru luminarea științei cucerniciei, și povățuitoare la cunoștința și lucrarea mîntuitorilor taine ale sfintei Biserici». Preoții sînt îndemnați să o studieze și să o aplice pentru fericirea norodului.

După pređoslovie Pravilioara continuă cu cuprinsul său. Se începe cu Semnul crucii, arătîndu-se ce înseamnă crucea și cum trebuie făcut semnul crucii.

Se continuă cu Rugăciunea care a învățat pe apostoli Domnul nostru Iisus Hristos adică Tatăl nostru, se arată însemnătatea fiecărui verset din această rugăciune.

Se arată «Ceale șapte taine ale sfintei biserici» specificîndu-se «Ce putere și ce dar au aceste șapte taine» arătîndu-se că fiecare taină are 4 pricini: «Cea dintii iaste pricina cea lucrătoare» «A doa iaste materia» «A treia iaste închipuirea» «Și a patra iaste pricina cea săvîrșitoare».

În cea de a șasea taină «Pentru taina nunții în prelege» se arată ce condiții se cer pentru o căsătorie legală ca și în dreptul modern adică consimțămîntul liber consimțit, conviețuirea împreună, fidelitatea conjugală arătîndu-se scopul final: «Înmulțirea neamului omenesc și încetarea poftii cei trupești, după cum grăiește Sfîntul Pavel la cartea dintii către corinteni în 7 capete zicînd: «iară pentru curvie fieștecarele a sa muiere să aibă și fieștecare al său bărbat să-l aibă».

Pravila indică cele «Noao porunci ale bisericii» și anume: 1) Să se asculte liturgia și celelalte slujbe; 2) să se țină cele 4 posturi; 3) să se cinstească cinul preotesc; 4) să se spovedească de păcatele comise de 4 ori pe an; 5) să nu se citească cărțile ereticilor; 6) să roage pe Dumnezeu pentru buna iertare a tuturor oamenilor; 7) să păzească posturile și rugăciunile ce se vor porunci de arhiereul locului; 8) să nu îndrăznească mireanul să ia în silă lucrurile bisericești pentru trebuința sa «ci numai să fie de treabă acei biserici și spre hrana ei și a săracilor și a străinilor noo»; 9) să nu facă nunți și jocuri în zilele ce sînt oprite de biserică.

15. Pravila sau Prāvilioara este de format mic cu 3764 de foi; acestea din urmă sînt numerotate, Bianu-Hodoș, loc. cit.

16. Scara acestii Prāvilioare: Prefața, Crucea ce putere are și în ce chip trebuie să o facem list. 1, Rugăciunea cea d(omn)nească, adică tatăl nostru ce cuprinde în sine list. 1, Crez întru unul D(u)mnezeu, cite alcătuirii are list. 2. Cele șapte taine ale sfintei biserici list. 7, Noao porunci ale bisericii, list. 10; zece porunci ale lui D(u)mnezeu list. 11, Șapte daruri ale D(u)hului sfînt list. 11; trei fapte bune ale D(u)hului Sfînt list. 11, Trei fapte bune ale b(la)goslovii list. 12, Patru bunăți ale sufletului list. 12, șapte păcate de moarte list. 12, Șapte faceri de bine, împotriva acestora list. 13, 12 roduri ale milosteniei list. 13, Învățătura pentru ispovedanie list. 13, cuvînt de învățatură către preotul ce va să fie duhovnic list. 18; rînduiala ispovedaniei list. 19; Canoane pentru bărbați list. 32; Canoane pentru mireni list. 41; Canoane pentru preoți list. 42; Păcatele cele ce opresc primirea darului preoției list. 45; Învățătura către preoți list. 46; Urmarea dietei cum să facă list. 50; urmarea foii de zestre, cum să o facă list. 52; Rugăciunea pentru obicinsina zdrobirii list. 54; ofestania cea mică list. 55; Rugăciuni pentru fermece list. 66; Citarea textelor din Prāvilioara se vor face după exemplarul original aflat la Bd. Ac. RSR sub nr. 478 Carte Română veche.

Sînt arătate cele zece porunci și cele «Șapte daruri», precum și cele trei fapte omne ale blagoșloveniei care sînt : 1) Credința, 2) Nădejdea, 3) Dragostea, încă iaste, după cum zice fericitul Pavel mai mare decît credința și decît nădejdea; temelul și virful tuturor bunătăților care unește pre mulți întru una și face cale cătră Dumnezeu tuturor celor ca o iubesc.

În continuare sînt arătate : 1) Cele patru bunătăți ale sufletului ; 2) Cele patru bunătăți ale trupului ; 3) Cele șapte păcate de moarte ; 4) Cele șapte faceri de bine împotriva acestora ; 5) Cele 12 roduri ale milostiniei după cum scrie la Matei cap. 25.

În capitolul «Învățătura pentru ispovedanie» se arată ce importanță are ispovedania în viața creștinului dîndu-se o mulțime de pilde, arătîndu-se totodată importanța ei. «Ispovedania iaste după botez capul mîntuirii tuturor credincioșilor și iarăși po-căința iaste a doao curățire și al doilea botez».

În «Cuvînt de învățătură către preotul ce va să fie D(u)hovnic, și cum va în-văța fără sfială pre cei ce vor veni cătră dînsul» se arată care este ținuta morală a preotului și grija pe care trebuie să o aibă acesta față de cei care se spovedesc, fă-cîndu-e vinovat de rătăcirile creștinilor din eparhia sa : «Cele ce va să ia asupra-și sarcina cea grea a duhovniciei, unul ca acela iaste datoriu să fie pildă și chip tutu-ror bunătăților, înfrînare smerită, lucrătoriu de fapte bune, în tot ceasul...». În acest capitol Mitropolitul Gavril arată ce importanță au preoții prin ținuta lor normală în viața satelor.

În «Rînduiala ispovedaniei» se arată cum trebuie să se facă spovedirea de către duhovnic. Trebuie să i se arate celuia care se spovedește importanța acestui act. Sînt arătate cu amănunțime întrebările care i se pun și rugăciunile ce se face cu ocazia spovedirii. Pravila arată ce întrebări să se pună bărbaților, boierilor care se spove-desc și femeilor. Întrebările sînt în legătură cu credința, și porturile, cu faptele bune săvîrșite, cu legăturile extraconjugale, dacă s-au comis furturi sau crime, întrebări în legătură cu comportarea în societate, cu comportarea față de cler, părinți, copii, dacă nu o jurat strîmb pentru a avea vreun folos, dacă nu a asuprit pe cineva pentru a-i lua moșia, animalele sau odoarele. Dacă la beție nu s-a comis crimă sau bătaie etc.

Pravila face o serie de recomandări duhovnicului care va spovedi pe un boier. Duhovnicul trebuie să îi spuie că ori ce mărire pe lumea aceasta este trecătoare, că trebuie să fie sincer deoarece deține un rang în societate și că este un om cu răspun-dere în societate și de cultură.

«Și așa să-l întrebi de toate pre rînd cum vezi, însă duhovnicește ; de iaste bo-ieriu mare sau mic, cu o judecătorie dragătorie să-l întrebi aceasta».

Să îl întrebe dacă judecă cu dreptate «fără fățarie, dacă ia mită la judecă pe rînd, au lași pe cel sărac de piare pentru lene venirea și urmărirea ta». Dacă a asuprit pe vîeun sărac «cu vie un feliu de nepășuire» pentru a-i lua casa, pămîntul sau alte bu-nuri. Dacă abuzează de boieria ce i s-a încredințat pentru a nedreptăți pe alții: Dacă își administrează bunurile sale bine, dacă se poartă bine cu robii săi : «De și-ai lăsat sau acum îți lași cîntea și dragostea jupîneasii tale și pornește cu poște spre robii sau spre roabele ce ai în casă». Dacă îndeamnă pe fiii sau fiicele sale, precum și pe robii și roabele sale să facă lucruri bune și să trăiască cu frică de Dumnezeu. Dacă silește pe cineva din supușii săi să dea dajdie sau să argătească mai mult decît iaste în dreptul». Dacă plătește argaților, slugilor și muncitorilor cu ziua drepturile ce li se cuvin. Dacă miluiește pe cei săraci, după puterea sa, dacă ajută pe bolnavi și pe cei căzuți în necazuri, dacă trece cu vederea pe cei ce îl roagă pentru binele lor. Dacă miluiește temnițele și pe alții ce sînt închiși și mai ales pe văduvele sărace și nepu-tincioșe și copii săraci.

«Știut-ai de răutățile ce vor să vie de la cei mari asupra oamenilor și nu te-ai silit cu cuvîntul, după putința a ajuta norodului și a opri primejdiile».

«Rămas-au săracul necăjit și neîndreptat pentru lenevia și trîndăvia ta, căci nu te-ai silit cu cuvîntul, după putința a ajuta norodului și a opri primejdiile».

«Rămas-au săracul necăjit și neîndreptat pentru lenevia și trîndăvia ta, căci nu te-ai silit să-i dezlegi judecata».

«Hotărît-ai vreo moșie pre strîmbul, pentru mită sau pre pizmă».

«Miluit ai cu pizmă asupra vreunii rude, boierii sau altuia ca să-l pogori din cinste și să-l pierzi dinaintea oamenilor».

Prăvilloara din 1784 este prima Pravilă despre ispovedania din secolul al XVIII-lea care prevede întrebări speciale pentru boierii mari și mici. Tot așa cum la începutul secolului al XVIII-lea Antim Ivireanu se ridicase prin *Didahiile* sale împotriva samavolniciei clasei boieresti și Mitropolitul Gavril Calimachi prin această *Pravilooară* încearcă să pună stavilă abuzurilor boierilor mai ales împotriva acelor care erau judecători, precum și a persoanelor care iubeau luxul, care, așa cum se știe, luase mari proporții în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în Moldova.

Călătorii străini, care au trecut prin Țările Române au rămas uimiți de luxul și bogăția îmbrăcăminții și a giuvaericelelor boierilor și jupîneselor române. Paul din Alep ne spune că Vasile Lupu, avea 35 de blăni de samur, dintre care una, toată cusută în aur și împodobită cu perle și pietre de mare preț, costa vreo 35.000 de galbeni¹⁷.

Diamantele surgucîului lui Brîncoveanu, precum ne spune del Chiaro evaluau la 35—40.000 de taleri¹⁸.

Zallony¹⁹ ne spune: le luxe est une des plus chères jouissances des boyards indigenes; leur mise est generalement d'une grande richesse, il existe chez eux des g erde — robes qui representent un capital effectif de cent cinquante mille francs, il en est d'autres qui le surpassent. În același sens ne relatează d'Ohson: le lux est quelquefois si exag er e ches les femmes qui elle portant 5 ou 6 bagues a la fois; tous les doigts en son garnis, meme le pus²⁰. Reicevich și Principele de Ligne vorbesc cu admirație de luxul și scumpetea toaletelor cucoanelor; admirativ amestecă cu compătimire pentru un lux nebun, care adesea ducea la ruină²¹.

Cînd în anul 1714 s-a confiscat averea lui Constantin Brîncoveanu, s-a găsit la Doamna lui o casetă conținînd bijuterii în valoare de jumătate milion de taleri și un inel foarte prețios cum nu se mai văzuse altul la Poartă, zice o mărturie contemporană²².

Încercări de a pune stavilă luxului ruinător n-au lipsit: Ienache Kogălniceanu ne relatează că: «Grigore Ghica Vodă văzînd că mulți se string cu stratele lor și a temeiilor... stă de se mira ce va face și a făcut singur Maria sa un rînd de straie de postav l'badă și giubea și într-o zi au ieșit îmbrăcat cu ele la Divan și așa în scurtă vreme s-au ridicat  cea cheltuială nebunească a straielor și toți mulțimea Domnului că au făcut una ca aceasta, căci mulți rămăsesese săraci, mai ales cei ce erau  nsurați²³».

17. Arhiva istorică 2, 85.

18. V. Șăineanu, *Infliuența orientală* 1. CCVIII.

19. Zallony, *Essai sur les Phanariotes*, p. 50.

20. d'Ohson, *Tableau de l'Empire ottoman*, 4, 195.

21. Raicevich *Osservazioni intorno la Valaccia*, p. 258.

22. Documente privitoare la Constantin Brîncoveanu publicate de N. Iorga, p. 72 și 76.

23. Letopisețe 3, 251 ed. M. Kogălniceanu, p. 251.

În 1781 la îndemnul lui Vodă Constantin Moruzi, Mitropolitul Moldovei Gavriil Calimăchi împreună cu Patriarhul Ierusalimului și al Palestinei Avramie, dau o carte de blestem contra celor care fac lux²⁴.

Cartea oprește întrebuițarea stofelor scumpe.

Prisosul veniturilor, se zice în Carte, nu trebuie cheltuit la cumasuri scumpe care se strică, ci să se plaseze în giuvaeruri și lucruri de aur și argint care în același timp împodobesc și sînt vecinică avere, ce se păzește la fiii fiilor și în vreme de trebuință este gata ajutoriu fiește căruia.

Pravilioara de la Iași din 1784 este prima pravilă care sub forma spovedaniei caută să oprească luxul, care ruinase multe familii boierești.

După spovedanie, duhovnicul va da un canon; la darea canonului va trebui să țină seamă de faptele comise: «nici foarte greu, nici foarte ușor, ci să socotească vîrsta lui: tînr iaste, om bătrîn, înсурat iaste au nelсурat, bogat sau sărac, preot au mirean au monah, carturariu ori necarturariu, și cîtă vreme au păcătuit și în ce vreme, în post ori în zile slobode, cu ce mijloc, fățiș, au într-ascuns cu vreo față a vreunii rudenii, au strein și altele ca acestia».

Canoanele pe care le va da duhovnicul sînt oprirea de la împărtășanie pe un număr de ani în legătură cu gravitatea păcatului comis precum și un număr de mătăni care se vor executa zilnic.

Pravila mai prevede și unele circumstanțe atenuante care duc la micșorarea canoanelor

Dacă cel vinovat din proprie inițiativă va vrea să facă în toate zilele un număr de mătăni după puterea sa să i se scadă un an din pedeapsă; de asemenea dacă va face milostenii după puterea sa, să i se mai scadă încă un an din pedeapsă, dacă va posti miercurea și vînera să i se mai scadă un an din canon, dacă va posti și lușea de carne să i se mai scadă un an, de va fi mai tînr de 30 de ani să i se mai scadă un an, iar de va fi mai tînr de 20 ani pedeapsa va fi mai ușoară.

Dacă cel vinovat vrea să se călugărească pentru păcatul său i se va ierta o treime din pedeapsă.

«De va vrea să meargă în mănăstire de obște să-i lași jumătate din canon, iar de va cădea după ce am luat chipul călugăriei, atuncea să le facă toate deplin».

În capitolul «Învățătură de canoanele ce să cade a da pentru fieștecare păcat, scoase din pravilă». Și în acest capitol canoanele se împart în două: a) canoane pentru bărbați și b) canoane pentru femei. Pedepsele pentru păcatele comise sînt de ordin canonic, cu excluderea de la împărtășanie pe un număr limitat de ani, un anumit număr de mătăni zilnice, posturi, iar pentru fețele bisercești pierderea darului preoției pe timp limitat sau în cazuri grave definitiv, excomunicarea. La aplicarea pedepselor se are în vedere dacă păcatul a fost comis cu discernămint, ocazional, vîrsta, recidiva. Pravila ca și toate Prāvilioarele apărute în secolul al XVIII-lea mai conțin pedepse canonice pentru vrăjitorie, pentru legăturile creștinilor cu păgîni care merg la praznicele lor, fie pentru chemarea unui medic păgîn pentru îngrijirea sănătății sau întrebuițarea unor anumite buruieni în scopul farmecelor și ghicitului.

24. Carte de blestem contra celor care fac lux, Iași, 1781. În 4° mic, 14 foi, cu 23 rînduri pe pagina încadrată cu linii. Prima foaie cu titlul lipsește, titlul este cunoscut din relatările lui Andrei Wolf, Beiträge Zeiner statisch historischen Beschreibung des Fürstenthumus Moldau Hermanstat, 1805, p. 160, nota.

Biancu-Dan Simonescu, BRV, vol. 4, p. 95, București, 1944. Reprodușă de D. Z. Furnică, *Din istoria comerțului la Români și mai ales Băcănia*, Publicațiune de documente inedite, 1593—1835, București, 1908, p. 45—47; fără foaia de titlu; D. D. Russo, *Din corespondența Doamnei Ana Racoviță*, (1708—1709), extras din Convorbiri literare, 45 (1911), București, 1911, p. 7 și nota 1.

Sperjurul este oprit 10 ani de la împărtășanie, dacă a jurat de nevoie 6 ani, mar-
torul mincinos 6 ani, crima cu premeditare este pedepsită cu 20 ani, «iară de nevoie
ani zece».

Înjurătura adresată unui preot se pedepsește cu un an, lovirea lui cu palma sau
cu bățul se pedepsește cu 3 ani, chiar dacă este iertat de acesta.

Cine va sudui pe părinții săi, sau va ridica lemn și îi va lovi pre dîșii «atît
sfînta Evanghelie cît și Pravila îi condamna la moarte, dacă va fi iertat de părintele
său și se va căi «să se canonească, după cum i se va porunci arhiereului sau duhov-
nicului lui».

Părintele care nu-și lubește pe fiii săi în mod egal : «și averea lui nu o împărță-
sește lor întocma, acela, ca un ucigătoriu de fii să nu să pricestulască, și să se lepede
de la sfînta biserică pînă se va îndrepta. Părintele care își desmoștenește fiul ce s-a
călugărit : «să se afurisească după porunca pravilii».

Cel ce înjură sau blestemă pe aproapele său : «3 zile fie lepădat de la biserică,
mîncînd numai pline și bînd apă» «cine va vorbi de rău pe aproapele său, fie bărbat
sau femeie» : «sau cu dreptate, sau fără dreptate să se canonească 6 luni în toate
zile cîte 100 de metanii».

Sinucigașul nu va fi îngropat în biserică și nu va fi îngropat cu preot, cu ex-
cepția dacă a fost bolnav de nervi sau boli incurabile, după canonul 14 al lui Timotei
Alexandreanul.

Doi oameni certăți între ei nu vor intra în biserică pînă nu se vor împăca. Dacă
unul din ei va muri : «să va canonisi pentru cel mort un art și oșebit de plinirea
cañonului, 40 de zile să meargă la mormîntul celui mort, zicînd intru sineși : iartă-mă
frate și Dumnezeu să te ierte».

În continuare pravila dă sfaturi duhovnicului cu privire la cazurile de desfrînare,
bigamie, incest etc., precizînd, totodată, epitimii ce trebuie date pentru aceste păcate.

Referitor la căsătorie pravila afirmă :

Căsătoria contractată fără respectarea prevederilor legale se va desface socio-
tîndu-se «ca niște amestecători de sînge» pedepsindu-se fiecare cu canon 15 ani, după
Vasile canonul 78».

A doua căsătorie este recunoscută ; totuși biserica o pedepsește cu 4 ani canon
după Vasile sau cu 2 ani după alții.

A treia căsătorie este admisă cu anumite condițiuni și anume : dacă are bărbatul
copii cu 5 ani canon, iar dacă nu are copii cu canon 4 ani însă cu condiția să aibă
etatea sub 40 ani, dacă este peste 40 de ani și are și copii nu mai este permisă a treia
căsătorie după porunca Sfinților Părinți.

Căsătoria a 4 nu este admisă de biserică, dacă totuși s-a contractat, se vor des-
părți și canonul va fi de ani pentru fiecare soț.

«Tălharul ca un ucigaș să se canonească».

Hoțul, dacă s-a spovădit de bună voie se va pedepsi cu un an canon, mai ales
dacă va restitui păgubașului ce a furat, dacă va fi descoperit cu 2 ani canon.

Gazda hoților și tănuitorii se vor pedepsi cu același canon.

Profanarea de morminte se pedepsește cu canon 10 ani. Cine fură din biserică
ceară sau undelemn, este obligat să întoarcă încincit ce va fi furat după canonul 70 al
Sfinților Apostoli.

Atît bărbații cît și femeile care au lăsat prin testament averea lor, sau împăr-
țire de bunuri pentru sufletele lor și vor să revoace testamentul sau domnia : «de sînt
întru nepricepere să se canonească, de ce n-au făcut una ca aceasta cu socotință, iară

de sînt cu bună pricepere și nu să supun să se canonească» că cîla ce odată au dăruit bisericii nu să mai pot lua înapoi, că scris iaste : cel ce au dăruit țărîna nu mai iaste stăpîn țărîinii).

Practica judiciară a arătat că ori de cite ori s-a încercat de către urmași de a anula testamentele făcute în favoarea bisericii, divanele domnești au respins aceste cereri, chiar dacă reclamații sînt urmași direcți ai testatorului²⁵.

În unele cazuri, pentru a i se asigura bisericii stăpînirea unui bun lăsat ei, se folosea de către domn pedeapsa, ca sancțiune pentru cei care ar fi încercat să-i conteste stăpînirea. Astfel Mihai Viteazu dă un hrisov între 1595—1599 mai 15, prin care întărește mănăstirii Vierașul satele Căpățîneni și Poenarii, care îi erau «drepte ocine și moștenire» arătînd că dacă oamenii din acele sate nu vor asculta «voi trimite domnia me din acel ceas, de vă va spînzura pe toți înaintea porților voastre»²⁶.

Nicolae Iorga, arată că testatorul era liber să testeze oricui dar mai ales bisericii, averea pe care o dobîndise în timpul vieții și nu o moștenise de la strămoșii săi, în sprijinul părerii sale citează documentul din 3 februarie 1749 unde se specifică : «nu iaste moșie veche de la strămoși, ci iaste cumpărătură de moșul nostru»²⁷.

Același lucru se desprinde și din testamentul lui Marin Barnovschi Moghilă redactat între 25 iunie și 1 iulie 1633, la Istanbul, în Yede-Cule în ajunul execuției sale, la punctul 16 se specifică : «Iară să nu zică cineva dintre surorile noastre, seau de nepoți, seau de veri primari, seau fie cine din ruda noastră, că dacă are treabă seau parte dinre ocinile noastre ce le-am cumpărat în țara lieșească, seau din toată averea noastră, că nimeni n-are, treabă, nici parte întru agonisita mea fără cui voi arăta eu după voia mea, acela va avea trebi și parte, că aceste ocine și agonisita noastră nu ne-au rămas moșia de la părinți, ci le-am agonisit eu singur. Pentru aceea sune să nu se amestece să ia parte»²⁸.

Cel ce va interveni printr-un boier la episcop ca să fie făcut preot, sau pentru a căpăta altă dregătorie, de este preot se va caterisi «și să se afurisească», conform canonului 30 al Sfinților Apostoli.

Pravila pedepsește cu diferite canoane pe părinți sau pe preot în cazul cînd din vina lui copilul a murit nebotezat, de asemenea și pe cei care nu merg la biserică însă sînt iertați de canon dacă este din forță majoră ; de asemenea pedepsește pe cei ce mîncă sîlbăticiuni sau animale și păsări moarte.

Cine va vedea pe cineva comițînd un delict, și puțînd să-l oprească nu l-a oprit, sau întrebat de episcop sau de un dregător și a tăinuit acest lucru, unul ca acesta va fi pedepsit ca și făptașul după canonul 67, al marelui Vasile.

În afară de canoanele pentru bărbați, Pravila mai prevede cîteva canoane speciale pentru femei.

Preotul, sau diaconul ce se va amesteca în treburile laice : «să i se ia darul», după canonul 79 al Sfinților apostoli.

Slujitorii bisericii, de se vor judeca între dînșii, și nu vor apela la judecata episcopului, ci la cea laică, vor fi pedepsiți cu canonul 9 de la Hălchidon.

Preotul care bate pe un creștin sau chiar pe un păgîn va pierde darul preoției după canonul 27 al sfinților apostoli, în cazul cînd a lovit pe cei ce făceau vreo fără

25. 1552, ianuarie 6 ; DIR veac XVI, B. Țara Românească, vol. III, (1551—1570), p. 12, nr. 12.

26. DIR, veac XVI, B. Țara Românească, vol. VI (1591—1600), p. 172, nr. 189.

27. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. III, p. 60—61, idem, *Anciens documents de droit roumain*, vol. II, p. 546—548.

28. Aurel Galimos, *Un domnitor, o epocă*, București, 1980, p. 210.

de lege lucrurilor sfinte, acelaia să nu i să ia darul preoției : «că și Domnul Hristos au gonit cu biciu de streang, din biserică pre cei ce făceau neșăpătorie întrinsa».

Preotul și diaconul care înjură pe episcop «să se afurisească» după canonul 55 al Sfinților Apostoli, iar după canonul 56 al același «să se afurisească» și cei ce rid de infirmi.

Preotul vânător sau prințator de păsări se suspendă din activitate pe 3 luni.

Preotul care va da bani cu camătă, și nu se îndreaptă, să se caterisească după canonul 44, al Sfinților Apostoli; la fel va fi caterisit preotul care se îmbată, sau face negustorie.

Preotul care va pretinde aur, sau argint, sau alte daruri pentru împărțășanie, se va caterisi după canonul 23 al Soborului de la Trulan; de asemenea preotul duhovnic de va primi daruri la spovedanie, va fi oprit de la slujba duhovniciei fără a se preciza cît, dacă i se va da de bunăvoie cu milostenie să o primească, făcînd liturghie pentru sufletul acestuia.

Preotul este obligat a împărțăși numai el; dacă va trimite țircovnicul să împărțășească pe careva, să fie pedepsit fără a se preciza cît. Preotul poate să-și împărțășească preoteasa; dacă va da sfîntul potir în mina altuia să o împărțășească «fi osîndește pravila la luarea darului».

Preotul de va fi «afurisit» de Episcopul său și va sluji liturghie, pînă ce se va fi cercetat vina lui de episcop, chiar dacă este nevinovat «să se caterisească», după canonul 29 al Soborului de la Cartagina.

Preotul de va sluji liturghii fiind caterisit de arhieru să se afurisească, adică să se lepede de tot de la biserică, după canonul 29 al sfinților apostoli.

Preotul duhovnic, de va spune păcatele celor ce se spovedesc, va fi scos de la preoție 3 ani, după porunca lui Ioan Postnicul, iar alți învățați poruncesc să i se ia darul preoției și al duhovniciei pentru totdeauna : «iară politiceasca pravilă zice să i să scoată limba, prin ceafă, și să o tragă pînă ce va muri».

În capitolul «Păcatele ce opresc primirea darului preoției» Pravila indică o serie de opreliști din care cele mai importante sînt următoarele : «să nu fi comis vreun delict ca crimă, să fi jurat, să nu fi furat cai, vite, șau din vasele bisericesti» «carele se chiamă fur de cele sfinte», să nu fi făcut parte dintr-o bandă de țilhari, să nu fi fost la război și să fi ucis pe cineva.

În cap. XIII «Învățătura către preoți cuprinzînd 12 puncte» Pravila face unele recomandări preoților în legătură cu comportarea lor și cu unele atribuțiuni care le au ca preoți; unele se repetă cu recomandările din celelalte capitole.

Potrivit Praviloarei din 1789, preoții și diaconii nu aveau voie să se amesteco în lucruri mirenești, în mărturiile mincinoase, în jurăminte, în chezășii, nu au voie să facă negustorie, să frecventeze cîrciumile, la o a doua abatere fiind lipsiți de harul preoției și trecuți în rîndul țăranilor la bir «și să nu socotească că, cu vremea iarăși lși va lua cîntea, au cu niscai mite, au cu rugăciunile».

Să nu îndrăznească nici un preot să vîndă la casa lui vin sau rachiu, nici direct, nici prin intermediul preotesei sau a unui servitor; pedeapsa este lipsirea de darul preoției și trecerea în rîndul țăranilor. Dispoziție luată din «Capete de Poruncă» al lui Antim Ivireanul din 1714 porunca a noua.

Pravilloara, interzicea, de asemenea, preoților de a cununa pe un pămîntean cu un străin, sau oameni străini de parohia respectivă pînă nu va cerceta dacă nu sînt căsătorii în altă parte, dacă au mai fost căsătorii. Pentru aflarea adevărului, preotul este obligat să ceară scrisoare de la preotul din parohia de unde aparțin părțile : de nu vor putea aduce această scrisoare se va întrebuița jurămîntul. Numai după

aducerea adevărului sau depunerea jurământului, numai: «atuncea-i veți cununa foarte ferindu-vă de a patra cununie ca să nu îndrăzniți a cununa».

Această dispoziție e luată din «Învățătura Bisericească» a lui Antim din 1710, capitolul «Alte învățături trebuincioase» paragrafele 2 și 3²⁹.

Se interzicea apoi preotului de a desface căsătoria, dar avea obligația să înștiințeze pentru aceasta pe protopopul respectiv care, la rîndul lui, îi trimitea pe cei în cauză la Mitropolie.

Se interzicea preotului, de a cununa doi țigani care aparțin la doi stăpîni diferiți fără adevărîță scrisă dată de ambii stăpîni: «și aceea adevărîță, ce să zice mai sus foarte în păstrare bună să fie și să nu care cumva să îndrăzniți a cununa vre-un român cu țigancă sau țigan cu româncă că, în foarte grea pedeapsă bisericească veți cădea».

Dispoziție luată din «Învățătura Bisericească» din 1710, cap. «Pricinile pentru care fieștece preot are voie să slujească în noriia altuia», paragraf 6³⁰.

Preotul va putea împărtăși și spovedi pe țărani fugari de prin alte sate sau județe ca niște creștini că «fără ipsovedanie și fără cuminecătură nu se poate mîntui omul». Dispoziție luată din «Învățătura Bisericească» din 1710 același capitol al. 4.

Pravilioara interzicea preotului de a face frați de cruce: «Căci, multe lucruri necuvioase prin mijlocul acelei frății să întimplă și mai virtos că și pravila oprește această faptă».

Dispoziție luată din «Învățătura Bisericească» din 1710, același capitol, paragraful 5. Pravilioara din 1784 interzice frăția de cruce fără să specifice vreo sancțiune. Învățătura Bisericească precizează: «Iară de va îndrăzni cineva din preoți să va pedepsi și el și aceia ce s-au făcut frați de cruce, după cum scrie la sfînta pravilă, cap. 211, list. 198»³¹.

Nici un preot nu avea voie să construiască biserică în altă parte fără blagoslovenia și aprobarea arhierelui locului; de asemenea nimeni nu avea voie să construiască biserică în parohia unui preot: «pînă nu va face știre ca să li se dea voie cu blagoslovenie după pravilă».

Pravilioara din 1784 în ultimele două capitole XIV și XV conține dispozițiuni privitoare la regimul succesoral și matrimonial.

În privința redactării testamentelor Pravilioara cuprinde trei dispozițiuni și formularul de redactare a testamentelor.

Testamentul trebuie făcut cu bună credință, atît din partea testatorului cît și din partea celui care îl redactează, cerîndu-se ca testatorul să fie, în primul rînd în depline facultăți mintale.

Testatorul să nu dezmoștenească pe moștenitorii săi legali «punînd pricină cum că nu l-au cătat la vreme de nevoie și de boală, sau pentru că au avut între dîșii viajbă». În acest caz, testamentul va fi anulat și vor intra în posesia averilor moștenitorii legali.

Care preot va fi chemat să redacteze testamentul este obligat să sfătuiască pe testator să nu-și dezmoștenească pe moștenitorii legali; în caz de refuz din partea testatorului, preotul nu va redacta testamentul «că apoi va cădea în pedeapsă».

De asemenea se arată că testamentul se va face în prezența a 7 martori, după porunca pravilei: «iară la vreme de nevoie fie și 4». Acești martori trebuia să semneze testamentul în urma preotului care îl redactase.

29. Gabriel Ștrempele, *Antim Ivireanul*, Opere, București, 1972, p. 378—379.

30. *Ibidem*, p. 381.

31. *Ibidem*, p. 381.

32. Gabriel Ștrempele, *Antim Ivireanul*, Opere, București, 1972, p. 390.

Dispozițiunile prevăzute de Pravilioara din 1784 privitoare la redactarea testamentelor sînt identice cu cele prevăzute de Capete de Poruncă din 1714. Se aduce o singură modificare în privința martorilor care asistă la redactare, Capete de Poruncă prevăzînd: testamentul va fi iscălit de 7 martori după porunca Pravilei sau 5, în caz de urgență, pot fi și 3 martori.

Ni se pare, de asemenea, relevant faptul că se accentuează că redactorii testamentelor trebuie să împiedice pe cît este posibil înlăturarea de la moștenire a rudelor apropiate. Să o împiedice chiar cînd testatorul invocă în susținerea hotărîrii sale faptul că rudele i-au fost necredincioase sau nu l-au îngrijit la boală.

Grija acestora, atît în Capete de Poruncă, cit și în Pravilioara din 1784 și recomandările stăruitoare care se fac alcătuitoarelor de teste, ne dau dreptul să credem că înlăturarea rudelor apropiate de la succesiune devenise un sistem ce alarma pe acei care purtau grija de soarta familiei ca instituție și în special împiedicarea fărâmițării bunurilor familiale.

Ca și Capetele de poruncă³³, Pravilioara din 1784, conține formularul pentru redactarea unui testament.

Testatorul trebuie să specifice în testament ca înainte de împărțirea averii, soția sa va primi zestrea adusă la contractarea căsătoriei, conform specificației din foaia dotală³⁴, precum și darurile dinaintea nunții³⁵, împreună cu darurile primite a doua zi după nuntă.

Se va specifica și achitarea datoriilor dacă sînt «cu zăpis ori fără zăpis».

Ultima parte a testamentului se referă la împărțirea averii mișcătoare și nemiscătoare între descendenții legali sau rude apropiate, colaterale. În această ultimă parte se mai specifică «așijderea milele, sărindarele ce las la cutare (biserică) și la (cutare obraz) să se dea deplin».

Testamentul se încheie cu următoarea dorință a testatorului: «Înainte acestor mărturii vednice de credință care s-au aflat față... și ori care din moștenitorii mei care au vis mai sus sau din judecători și din boieri, sau din cei bisericesti, sau din cei lămuști, s-or ispti a-mi strica diata, să aibă a da seama și răspuns la înfricoșata ziua aceea a răsplătirii, înainte judecătorului celui drept și nefățarnic Domnul nostru Iisus Hristos, Dumnezeu cel adevărat».

Privitor la regimul matrimonial, Pravilioara din 1784 cuprinde modul după care preoții trebuiau să redacteze foile de zestre.

Ca formă, în vechiul drept românesc «foaia de zestre» sau «izvodul» este numit astfel pentru că are un caracter de înșirare. Dimitrie Cantemir spune că după cununie, la

33. «Capete de porunca la toată ciata bisericăască pentru ca să păzească fiestecarele dinu preoți și dinu diaconi deplin și cu cinste datoriu hotarului său. Acum întii tipărite în zilele prea înălțatului domn Io Ștefan C(antacuzino) Voevod, în sfînta Mitropolie Tîrgoviște la leat 7222 (1714)»; Bianu-Hodos, BRV, vol. 1, București, 1903, p. 493; ed. a II-a București, Bianu-Hodos, *op. cit.*, vol. II, București, 1910, p. 210—211; G. Strempeț, *Antim Ivireanul*, Opere, București, 1972, p. 385; Stelian Marinescu, *Dispozițiuni canonico-juridice*, în «Capete de Poruncă» din 1714, în «Glasul Bisericii», nr. 1—2, an. 1975; Idem, *Dispositions de droit laique dans les «Capete de Poruncă» (Regles a suivre) de 1714*, în «Recherche sur l'histoire des institutions et du droit», vol. I, București, 1977, p. 57—67.

34. Carte românească de învățătură din 1646 a lui Vasile Lupu, Pricina 15 181 prevede: «Care muieră va fura pre bărbatu-și să nu aibă certare, nici să aibă strînsoare să întorcă l-au luat, ce să se împace cu bărbatu-și; iară de să va prljeji să se despartă, sau să moară muieră, atunce bărbatul să-și facă plata din zestrele ei»; după «Ediția critică» a Acad. R.P.R., București, 1961, p. 73.

35. Dumitru Mototolescu, *Darurile dinaintea nunții în dreptul vechiului românesc comparat cu cel româno-bizantin și slav*, București, 1921.

mijlocul mesei: «un scriitor citește cu glas tare din Izvod zestrea, ale cărei părți toate, care mai înainte fuseseră aranjate într-o odaie ca să fie expuse la privirea tuturor, se pun în casă și se duc la mire»³⁶.

○ reglementare propriu-zisă a foii de zestre o găsim sub Alexandru Ipsilante în *Pravilniceasca condică* din 1780, din Țara Românească³⁷.

Pravilioara din 1784, arată, referitor la conținutul foilor de zestre, că hainele, sculele și altele ce se dau ca zestre trebuiau să fie prețuite în bani înainte de căsătoriei cu cel puțin 40 de zile sau cel mult 60 zile, afară de țigani și vite care nu se prețuia. Ginerile primind foaia de zestre o iscălea, după care se trecea în condica de la reședința eparhiei, respective. Ea trebuia să fie întărită de un arhiereu al locului și iscălită de martori de credință: nu se preciza numărul martorilor.

În cazul când nu se făcea prețuirea în bani, nu erau datori nici bărbatul nici moștenitorii ca să restituie zestrea cuprinsă în foaia dotală; soția sau moștenitorii ei trebuiau să se mulțumească cu ce se mai găsea din zestre.

Când deceda femeia fără copii, soțul nu putea cheltui cu înmormântarea mai mult decât a treia parte din zestrea ei; celelalte două părți le lua udele ei, soțul nu moștenea decât așternutul patului.

După aceste indicații procedurale urma formularul după care se redacta foaia de zestre.

În materia foilor de zestre Pravilioara din 1784, reproduce dispozițiile din *Capete de Poruncă* ale lui Antim din 1714 și din *Pravilniceasca Condică* a lui Alexandru Ipsilante din 1780.

Acest imprumut în materie succesorală și de redactare a foilor dotale din *Capete de poruncă* arăta încă odată circulația lor în ambele Principate cât și unitatea legislativă din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea.

Pravilioara se încheie cu 3 rugăciuni întitulate: «Rugăciunea pentru obicinuița zdobririi», «Ofeștenia cea mică» și «Rugăciuni pentru fermece».

Fmil Picot afirmă privitor la Pravilioara din 1784 că: «această Pravilioară fusese deja tipărită la București în 1781 de Stanciul Popovici, dar în această sînt lucruri noi». Picot se înșeală când afirmă acest lucru, Pravilioara de la Iași din 1784 nu se aseamănă cu Pravila de la București din 1781 a Mitropolitului Grigore. Deși este tipărită numai la 3 ani după cea de la București, are un conținut cu totul diferit, are comun numai dispozițiunile privitoare la redactarea testamentelor și a foilor dotale. Pravilioara de la Iași aduce concepția Mitropolitului Gavril localizată la frământările sociale din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea din Moldova.

În momentul în care Gavril Calimachi va lua conducerea Bisericii moldovene, principala contradicție era tot cea veche: dintre boierii autohtoni și cei greci, sprijinți de domnitorul fanariot. Din acest motiv boierii băștinași trimiteau numeroase jalbe la Poartă împotriva domnitorului, ceea ce, de multe ori, aducea maziirea acestuia, ori alțau răscoale împotriva domnului, cum a fost cea a orășenilor din Iași, în anul 1759³⁸.

Politica fiscală abuzivă și din ce în ce mai apăsătoare avea ca efect golirea satelor de țărani, care luau drumul pribegiei, ceea ce a determinat pe unii domni din această perioadă să scutească câte o dată pe țărani de o parte a obligațiilor lor

36. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, partea a II-a; Despre ceremoniile pe care moldovenii le observă la logodne și la nunți, București, 1923, p. 162.

37. *Pravilniceasca Condică*, 1780, cap. XIX: *Pentru zestre*, după «Ediția critică a Acad. R.P.R.», București, 1957, p. 92—98.

38. *Istoria României*, vol. III, Editura Academiei, București, 1964, p. 447.

fiscale. Este vremea cînd pentru a reglementa definitiv problema zilelor de clacă, Grigorie Ghica introduce la 1 ianuarie 1766 nartul, adică o normă care trebuia să fie îndeplinită zilnic. Această măsură, adeseori, prin stabilirea greșită și prin umflarea nartului, va fi un proces generalizat de intensificare a exploatării în mediul sătesc³⁹, ceea ce va determina apariția unui pronunțat sentiment de nemulțumire și răzvrătire. Pe acest fond social-economic, existent în Moldova în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, mitropolitul Gavril Calimachi va lua atitudine în problemele de mare importanță care s-au ivit. Adeseori sentimentul său de simpatie și solidaritate cu cei nepăstuiți se manifesta deschis și sub diferite forme, începînd cu restabilirea drepturilor celor săraci și culminînd cu participarea directă la răzvrătirea țărănilor⁴⁰.

Acesta era climatul social economic, cînd apărea Pravilioara de la Iași din 1784. Ea este concepția personală a Mitropolitului Gavril Calimachi. Prin ea a căutat să vină în ajutorul țăranilor fugari, cînd a admis să fie spovediți și împărțaiși de preotul în eparhia unde fugiseră; de asemenea a încuviințat să fie căsătoriți ori unde s-ar afla cu respectarea impedimentelor care se opun la căsătorie. A stabilit întrebările ce trebuie să le puie duhovnicul boierilor mari și mici care se spovedesc încercînd prin aceste întrebări să mai indulcească soarta țăranilor.

În afară de concepția personală a Mitropolitului Gavril Calimachi, izvoarele Pravilei mai sînt «Învățătura Bisericească» și «Capete de Poruncă» aparținînd Mitropolitului Antim Ivireanu și unele împrumuturi din «Pravilniceasca Condică» din 1780 a lui Alexandru Ipsilante.

Nicolae Iorga a arătat importanța cărților religioase în secolele XVII și XVIII precizînd că menirea lor este: «Să străbată orice graniță politică ducînd identitatea de grai și de grafie, dînd neamului nostru de pretutindeni, în altă formă, religioasă, unitatea firească și legitimă de care el avea nevoie»⁴¹.

Pravilele românești, în preocuparea de a generaliza aceleași norme juridice la întreg poporul român, s-au aplicat cu autoritate în toate provinciile românești prin intermediul Bisericii Ortodoxe.

Unitatea de conținut a pravilelor continua vechiul spirit unitar al dreptului consuetudinar care a contribuit la formarea unitară a poporului român de pe întreg teritoriul locuit de el, indiferent de granițele politice în care trăia despărțit⁴².

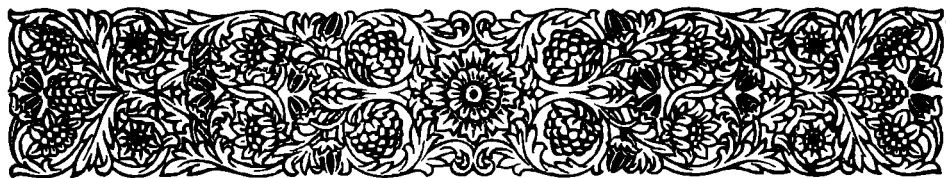
Dr. Stelian MARINESCU

39. *Ibidem*.

40. *Istoria Bisericii Române*, manual pentru uzul studenților Institutelor teologice vol. II (1632—1957), București, 1958, p. 265. Cf. și N. A. Bogadn, *Orașul Iași. Monografie istorică și socială ilustrată*, Iași, 1913—1915.

41. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vlieții religioase a românilor*, vol. II, ed. a II-a București, 1932, p. 115. În același sens Ștefan Gr. Berechet, *Dreptul vechilor noștri ierarhi la judecata muierilor*, extras, București, 1938, p. 23; *Idem, I rillesi del diritto canonice bizantine depe la cadita din Constantinopoli sul diritto canonice*, Roma, 1936.

42. Ion Floca, *Unitatea dintre pravilele românești tolosite în Transilvania cu cele din Țara Românească și Moldova*, în «*Mitropolia Ardealului*», anul VII, nr. 9—12, p. 710.

VIATA BISERICESCA IN CUPRINSUL MITROPOLIEI

UN NOU DOCTOR IN TEOLOGIE: PREOT ASISTENT ALEXANDRU STAN

La 9 martie 1982 a avut loc la Institutul teologic universitar din București susținerea publică a tezei și decernarea oficială a titlului de doctor în teologie P. C. Preot Alexandru Stan, asistent la secția sistematică a Institutului, care a prezentat teza de doctorat în teologie intitulată: *Biserica Ortodoxă și religiile necreștine*.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a aprobat ca Preotul asistent Alexandru Stan, cadru universitar, să susțină teza de doctorat înainte de tipărirea ei.

Comisia de examinare a fost alcătuită din: P. C. Pr. Prof. Ene Braniște, rectorul Institutului și președinte al Comisiei; P. C. Diac. Prof. Dr. Emilian Vasilescu, profesor onorar (București) și îndrumător principal; P. C. Pr. Prof. consultant Dr. Dumitru Stăniloae (București); P. C. Pr. Prof. Dr. Ioan Ică (Sibiu); P. C. Arhiepiscop. Prof. Dr. Ioan Zăgăran (Sibiu); P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, prorectorul Institutului, (București) și Dl. Lector Dr. Remus Rus (București).

P. C. Pr. Rector — în calitate de președinte al Comisiei de examinare a prezentat un scurt «curriculum vitae» al candidatului, constatând în final că au fost îndeplinite toate condițiile cerute de regulament pentru prezentarea la examenul final pentru titlul de doctor în teologie.

P. C. Diac. Prof. Emilian Vasilescu, îndrumătorul principal, a prezentat referatul principal asupra tezei, după care membrii Comisiei au examinat teza de doctorat a Pr. asistent Alexandru Stan, făcând totodată recomandări pentru îmbunătățirea ei, în vederea tipăririi.

După terminarea examinării, care a durat peste patru ore, P. C. Pr. Rector a proclamat oficial, pe P. C. Preot asistent Alexandru Stan, doctor în teologie.

P. C. Pr. Rector a felicitat pe noul «doctor în teologie», al 44-lea proclamat la Institutul teologic din București din 1949, când Institutul a trecut sub oblăduirea directă a Bisericii. Apreciind activitatea didactico-pedagogică desfășurată de Pr. Stan până acum, ca și aceea în cadrul unor întâlniri ecumenice și interreligioase, i-a făcut urări de succes și în viitor.

Adânc mișcat, a luat cuvântul noul doctor în teologie, care a mulțumit Bunului Dumnezeu că l-a învrednicit să obțină cel mai înalt grad academic, apoi Prea Fericit-

ului Părinte Patriarh Iustin pentru binecuvîntarea de a susține teza înainte de tipărire, profesorului îndrumător principal și tuturor membrilor Comisiei pentru prețioasele îndrumări și atenta grijă de-a lungul pregătirii tezei de doctorat.

A urmat tradiționala agapă oferită de noul doctor în teologie.

P. C. Preot asistent Dr. Alexandru Stan s-a născut la 29 octombrie 1941 în localitatea Smeeni, județul Buzău. După absolvirea școlii elementare în comuna natală, a urmat cursurile Seminarului teologic din Buzău, între anii 1957—1962, distingându-se ca un element cu deosebită putere de muncă și frumoase calități intelectuale.

Între anii 1962—1966 a urmat cursurile Institutului teologic din București, obținând titlul academic de «licențiat în teologie» în iunie 1966 cu o teză despre: *Ideea de mîntuire în principalele religii actuale*.

Între anii 1966—1968 a urmat cursurile de doctorat ale aceluiași Institut, secția sistematică, specialitatea Istoria Religiiilor, avînd ca îndrumător principal pe P. C. Diac. Prof. Dr. Emilian Vasilescu.

Între anii 1968—1970 a urmat cursuri de specializare la *College of the Ascension*, Selly Oak, Birmingham și la *Mansfield College*, Oxford — Marea Britanie, adunînd material pentru teza de doctorat și perfecționîndu-și cunoștințele de limba engleză.

În 1970, după terminarea studiilor în străinătate, a depus examenul oral de admisibilitate premergător celui de doctorat în teologie.

În anul 1972 s-a căsătorit și a fost hirotonit preot.

A funcționat ca profesor de limbi clasice la Seminarul teologic din Buzău, între anii 1972—1975.

La 1 octombrie 1975 a fost numit asistent la secția sistematică a Institutului teologic din București, unde a funcționat pînă în martie 1977, cînd a plecat în Canada, la *Canterbury College*, Universitatea din Windsor, unde i s-a acordat titlul de «Honorary fellow», lucrînd și ca asistent pe lângă catedra de Filosofia Religiei de la acea Universitate și capelan ortodox al Universității. În același timp, a funcționat ca preot ajutător la catedrala «Sf. Gheorghe» a comunității ortodoxe române din Windsor și a editat buletinul parohial al catedralei.

În iulie 1978 a revenit în țară, reluîndu-și postul de asistent la Institutul teologic din București și suplinind lectoratul vacant de limbi clasice: greacă și latină.

Pr. Asistent Dr. Alexandru Stan a reprezentat Biserica Ortodoxă Română la câteva reuniuni intercreștine și interreligioase, ca delegat la cea de a V-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi-Kenya în 1975 sau la Dialogul islamo-creștin de la Tripoli-Libia din februarie 1976.

A publicat următoarele studii și articole :

1. *Religia sciților în lumina nollor cercetări*, în «Glasul Bisericii» nr. 3—4/1967;
2. *Religia etruscilor în lumina nollor cercetări*, în «Glasul Bisericii» nr. 1—2/1968;
3. *Religia tracilor sud-dunăreni*, în «Studii Teologice» nr. 7—8/1968;
4. *Theos Megas Derzêlas și cultul său sincretist*, în «Studii Teologice» nr. 1—2/1969;
5. *Preotul Gheorghe, islamist transilvănean în secolul al XV-lea*, în «Studii Teologice» nr. 3—4/1970;
6. *Noi orientări ale apostolatului ortodox printre necreștini*, în «Ortodoxia» nr. 3/1970;
7. *Biserica Ortodoxă și islamismul*, în «Studii Teologice» nr. 3—4/1981;
8. *Préacinstiirea Mairii Domnului*, în «Îndrumătorul pastoral al Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor» pe anul 1981.

În limba engleză a publicat studiul: *Patterns in Romanian Spirituality*, în «Living Christian Spirituality» University of Windsor, 1978. A tradus în engleză diferite studii și articole, iar în colaborare, volumul «The Romanian Orthodox Church and the Church of England» București, 1976. A tradus în l. română în 1975, cartea lui Joseph Gremillon, *The Other Dialogue*, Doubleday, New York, 1965 și, recent, *Dhammapada*.

A publicat, de asemenea, recenzii și note bibliografice.

Lector dr. Cezar VASILIU

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA ADORMIREA—VALEA URLOI, ORAȘUL URLAȚI, JUDEȚUL PRAHOVA

În ziua de 2 februarie 1982, — Întîmpinarea Domnului — a avut loc sfințirea bisericii din parohia Adormirea, Valea Urloi, orașul Urlați, Protoieria Ploiești, județul Prahova, păstoria de tînărul preot Pirlea Ioan.

Încă din zorii zilei, credincioșii parohiei, cu mic cu mare, așteptau venirea delegatului Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, în persoana P. C. Preot Ștefan Săvulescu, protoiereul Protoieriei Ploiești.

După sfințirea apei, ocolirea bisericii, stropirea cu aghiazmă și ungerea ei cu sffntul și Marele Mir, a continuat săvîrșirea Sf. Liturghii, răspunsurile la strană fiind date de întreaga asistență, sub conducerea cîntărețului bisericesc.

Documentul, sau actul comemorativ, a fost citit de P. C. protoiereu Ștefan Săvulescu.

Predica zilei a fost rostită de preotul Ioan Șendroi, de la parohia Ceptura.

După slujbă, P. C. Protoiereu Ștefan Al. Săvulescu, în cuvîntul său aduce binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, preotului și credincioșilor din parohia Adormirea — Valea Urloi.

În continuare, P. C. Sa prezintă o frumoasă lecție catehetică, arătînd însemnătatea sfințeniei Bisericii, zicînd printre altele: «Am sfințit Biserica din nou pentru ca să fie plină de frumusețe duhovnicească».

A fost pecetluită cu Sffntul și Marele Mir, ca și la botez, ca să fie purtătoare a darurilor lui Dumnezeu.

Biserica ne cheamă, ne primește și ne ascultă, luînd aminte la toate rugile noastre.

Noi sîntem Biserica lui Dumnezeu și venim aici cu un singur gînd și cu un singur cuget, într-o singură unitate, o singură mărturisire, o singură inimă și simțire, aducînd într-un singur glas laudă Părintelui ceresc, așa cum s-a rugat Mîntuitorul Hristos zicînd: «Păzește-i pe aceștia ca să fie una precum și noi una sîntem».

Să păstrăm cu sfințenie legea cea sffntă a părinților, a moșilor și strămoșilor noștri, legea în care am trăit și s-a bucurat neamul nostru».

După cuvîntul P. C. protoiereu Ștefan Al. Săvulescu, preotul paroh Ioan Pirlea, a făcut o frumoasă dare de seamă asupra felului cum s-au desfășurat lucrările de reparații generale și de pictură. Toate acestea au fost efectuate prin dragostea credin-

cioșilor din parohie, ajutați de Centrul Eparhial și prin sollicitudinea arătată de organele locale ale puterii de stat și de Departamentul Cultelor.

Mulțumește Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, organelor parohiale, binecredincioșilor creștini, care l-au ajutat în lucrarea sa, preoților din sobor și P. C. prototereu pentru sprijinul și îndrumările date mereu.

P. C. Protoiereu Ștefan Al. Săvulescu ia act, cu deosebită satisfacție, de darea de seamă prezentată de către parohul bisericii din parohia Adormirea — Valea Urloii și-l felicită călduros pentru munca depusă în ogorul Domnului.

P. C. Sa felicită, de asemenea, pe bunii enoriași din parohie și-i laudă pentru osteneala lor, îndemnându-l să poarte grijă deosebită sfintei biserici, pe care s-o împodobească mereu frumos ca și în ziua de astăzi, cu flori, dar mai ales cu sufletele lor curate, trăind cu toții în pace, în unire și bună înțelegere.

Apoi le aduce la cunoștință că Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, pentru vrednicie preoțească în via Domnului, l-a distins pe preotul paroh al parohiei Adormirea — Valea Urloii cu rangul de «Sachelar».

Îi asigură că va raporta Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin realizările frumoase de la parohia Adormirea — V. Urloii și râvna credincioșilor.

Astfel, ziua sfințirii lucrărilor de reînnoire de la această parohie, a constituit un moment de înaltă trăire duhovnicească pentru toți cei prezenți la această deosebită solemnitate religioasă.

ASISTENT

---

† PREOT ICONOM STAVROFOR DOCTOR GHEORGHE TILEA (1908 — 1982)

La 10 martie 1982 a încetat din viață un distins preot cărturar din Capitală — părintele iconom stavrofor dr. Gheorghe Tilea, fost paroh al bisericii Cărămidarii de Sus din București, în vîrstă de 74 ani.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită de P. S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul al Sf. Arhiepiscopiei a Bucureștilor, înconjurat de un mare sobor, de preoți, în biserica «Sf. Spiridon-Nou» din Capitală, vineri 12 martie. Corpul neînsuflit a fost înmormîntat în cimitirul Buna Vestire — Belu.

Preotul dr. Gheorghe Tilea s-a născut în anul 1908 în comuna Socetu — Teleorman, în familia unor buni creștini ortodocși, tatăl său fiind cîntăreț bisericesc. După absolvirea școlii primare în comuna natală a urmat doi ani de liceu la Tr. Măgurele.

Între anii 1924—1932 a urmat cursurile Seminarului «Central» din București, fiind premianul de onoare al acestei școli. Se înscrie la Facultatea de teologie din București, în 1932, luîndu-și licența în teologie în 1936, cu teza intitulată: *Viața creștină după Apologeți*, distingîndu-se ca un student eminent, preocupat de studiul de morală și de patristică, excelent cunoscător al limbilor clasice. Între timp, funcționează și drept cîntăreț bisericesc la bisericile Ceauș Radu și Floreasca din Capitală.

Între 1936—1938 urmează doi ani cursurile de doctorat ale Facultății de teologie din București.

În 1938, ca bursier al Statului român pleacă la Roma, la Institutul Pontifical pentru Studii Orientale, unde obține titlul academic de «diplomat» al acestui Institut.

Este hirotonit de fostul patriarh Nicodim Munteanu ca preot al Capelei române din Roma, unde funcționează între 1 decembrie 1941 și 15 iulie 1942, când, datorită războiului, revine în țară.

Între 1942 și 1947 este inspector în Ministerul Cultelor. Funcționează și ca preot la biserica «Sf. Spiridon — Nou» (1943—1951), apoi la biserica «Sf. Alexe» (1951—1969) iar după aceea la biserica Cărămidarii de Sus (1969—1981), unde a fost și paroh.

Pentru activitatea sa pastorală deosebită, pentru studiile și traducerea din literatura patristică a fost distins cu rangul de «iconom stavrofor».

La 2 aprilie 1947 a susținut doctoratul în teologie la Facultatea de teologie din București cu teza de doctorat intitulată: *Sf. Ioan Gură de Aur; iubirea aproapelui și grija față de el*. Comisia de examinare era formată din Prof. Dr. Justin Moisescu, actualul Intâistătător al Bisericii noastre, Dl. Profesor Dr. Nicolae Chițescu, referent principal, și regretații profesori Teodor M. Popescu și Gh. Savin.

Pr. Dr. Gheorghe Tilea s-a distins, mai întâi, ca un excelent traducător din *Părinții Bisericii*, în special din Sf. Grigore de Nazianz din care a tradus: *Cele cinci Cuvântări despre Dumnezeu — împreună cu N. Barbu — Curtea de Argeș, 1947; Despre iubirea față de săraci*, București, 1948, p. 44; *Poeme dogmatice*, în «Glasul Bisericii», nr. 5—6/1971 și nr. 3—4/1973, precum și alte cuvântări.

Cunoscător desăvârșit al limbilor clasice, preotul Gheorghe Tilea a fost cooptat, drept colaborator, în comisia de traducători ai Colecției «Părinți și scriitori bisericești», lucrând un timp cu regretatul Pr. Prof. Dr. Olimp Căciulă și, apoi, cu P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Fecioru.

Dar preotul Gheorghe Tilea s-a făcut remarcat și printr-o serie de studii și articole, publicate în revistele noastre bisericești, mai ales cu cuprins moral, tratând despre Sfinții Părinți, fiind atras de Sf. Ioan Gură de Aur. Iată câteva dintre aceste studii:

1. *Probleme fundamentale în opera moral-socială a Sf. Ioan Gură de Aur — I. Libertatea și universalismul muncii*, București, 1946, p. 16; II. — *Filosofia faptelor*, București, 1947, p. 28; III. — *Familia creștină*, București, 1947, p. 23; IV. — *Preoția creștină*, București, 1947, p. 20; V. — *Biserica și Scriptura*, București, 1949.

2. *Evocări ale Antiohiei de demult*, în «Glasul Bisericii» nr. 8—9/1951.

3. *Evlavia euharistică după Sf. Ioan Gură de Aur*, în «Studii Teologice», nr. 9—10/1957.

4. *Predica de pe Munte, «probleme morale»*, în «Glasul Bisericii», nr. 5—6/1960.

5. *Maica Domnului după cărțile noastre de cult. Însemnări de mariologie ortodoxă*, în «Glasul Bisericii», nr. 1—2/1971.

6. *Starea de spirit în rugăciune după Sf. Ioan Gură de Aur*, în «Glasul Bisericii», nr. 3—4/1978 etc.

Printre manuscrisele pe care le-a lăsat — și care, sperăm, vor putea vedea lumina tiparului, amintim: Apologetii creștini; Caracterul sau personalitatea morală creștină la Sf. Ioan Gură de Aur sau, cel din 1982, Sf. Ioan Gură de Aur — Pacea și prietenia, virtuți prioritare în ordinea moral-socială a vieții omenirii întregi.

Odihnească-se în pace!

Lector dr. CEZAR VASILIU

PREOTUL PROFESOR IOAN GH. POPESCU

La 12 mai 1982 a încetat din viață în vîrstă de 77 de ani după o scurtă, dar grea suferință Preotul Ioan Gh. Popescu, fost profesor de muzică occidentală liniară la Seminarul teologic din București.

Născut la 1 iulie 1905, în comuna Băbeni—Olt, județul Vilcea Ioan Gh. Popescu urmează școala primară în comuna natală, după care se înscrie la Seminarul teologic din Rîmnicu Vilcea, pe care îl absolvă în anul 1926.

În același an se înscrie la Facultatea de teologie și la Facultatea de drept în cadrul Universității din București.

Concomitent urmează și cursurile Conservatorului de muzică din Capitala țării, unde are ca profesori pe reputații muzicologi, folcloriști și compozitori de prestigiu: George Breazu, Constantin Brăiloiu, D. G. Kiriac, Gheorghe Cucu etc.

Îzestrat cu o memorie aleasă și o putere de muncă cu totul deosebită, tânărul Ioan Gh. Popescu se îndreaptă în toamna anului 1930 spre Strasbourg — oraș de si străveche cultură europeană — pentru a-și aprofunda cunoștințele de teologie și artă muzicală laică și religioasă.

Înters în țară în anul 1933 cu o bogată zestre culturală și de specialitate, Ioan Gh. Popescu este hirotonit la Episcopia din Rîmnicu Vilcea, iar mai tîrziu preot, unde funcționează pînă în anul 1938 cînd trece ca profesor de muzică vocală și instrumentală la Școala normală din Tirgu-Jiu. În această calitate, tânărul Ioan Gh. Popescu se va strădui să găsească forme noi de educație muzicală a tinerilor ce i-au fost îndreptințați, aducînd contribuții valoroase la progresul învățămîntului muzical din țara noastră.

Rămîne în acest oraș și la această școală, pînă în anul 1946 cînd se transferă la liceul «Frații Buzești» din Craiova. În Craiova — oraș cu o veche și impunătoare tradiție muzicală — profesorul Ioan Gh. Popescu desfășoară o lungă și fructuoasă activitate didactică nu numai la liceul amintit, ci și la alte școli ale orașului ca: Școala nr. 9 (1948—1951); Școala pedagogică (1951—1956); Școala populară de artă (1967—1968), cînd se pensionează.

Tot pe linia găsirii unor noi și adecvate metode de educație muzicală a elevilor mari și mici, profesorul Ioan Gh. Popescu este cooptat în *Consiliul științific pentru învățămîntul elementar și de educație preșcolară, secția estetică de pe lângă Ministerul Învățămîntului*.

La numai trei ani după pensionare (1971) este chemat de către adormitul frîntu fericire patriarh al B.O.R. Justinian Marina, ca împreună cu distinsul profesor de muzică psaltică Chiril Popescu să onoreze catedra de muzică psaltică și liniară de la Seminarul teologic din București.

Ca profesor de muzică occidentală — liniară și dirijor al Corului Seminarului teologic din București, părintele profesor Ioan Gh. Popescu s-a străduit ca și în anii tineretii la școlile generale de stat, să dezvolte la elevii seminariști dragostea pentru creația corală, laică și religioasă, românească și universală.

Pentru toate aceste realizări de ordin spiritual, discipolii săi, atât cei din învățămîntul general care au îmbrățișat cariera didactică, cît și elevii seminariști — azi slujitori ai altarelor străbune — îi poartă o neștearsă amintire pentru dragostea, atașamentul și spiritul de sacrificiu de care a dat dovadă, introducîndu-i cu răbdare, tact și deosebită pricepere, în tainele muzicii occidentale-liniare.

în anul 1975 părintele profesor Ioan Gh. Popescu se retrage din învățămîntul seminarial, dar rămîne legat sufletește de școală, continuînd să o cerceteze cu timp și fără timp, direct sau indirect, interesîndu-se de bunul mers al muzicii vocale liniare în Seminar, slujind și împărtășindu-se de nenumărate ori alături de profesorii clerici ai Seminarului.

Dragostea, atașamentul și legătura permanentă pe care părintele profesor Ioan Gh. Popescu a avut-o cu școala ce a slujit-o puțin timp, dar fructuos, vor rămîne adînc încrustate în sufletele celor ce i-au fost elevi, colegi și prieteni adevărați.

Slujba înmormîntării s-a săvîrșit în ziua de 14 mai a.c. de către un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, în biserica Sfîntul Nicolae-Crîngăși.

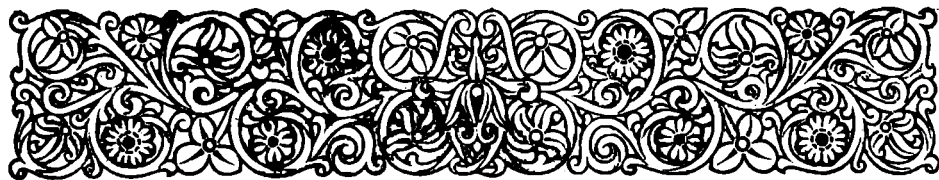
Răspunsurile la strană au fost date de către un grup de elevi ai Seminarului teologic din București, sub conducerea P. C. diac. prof. **Marin Velea**.

La sfîrșitul slujbei, P. C. diac. prof. **Marin Velea**, adînc emoționat, evocă în cuvinte alese însușirile personale și meritele didactice deosebite ale adormitului în Domnul, Pr. prof. Ioan Gh. Popescu, exprimînd condoleanțe familiei în numele Conducerii Seminarului, profesorilor, elevilor și tuturor ostenitorilor aceluia așezămînt teologic.

În numele Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, a exprimat condoleanțe familiei și tuturor celor de față P. S. Episcop Roman Ialomițeanul.

Dumnezeu să-l odihnească în corturile dreptilor !

Diac. prof. MARIN VELEA

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

L. De Lorenzi (ed.), *Paul de Tarse, Apôtre de notre temps*, Abazia di San Paolo, Roma, 1979, p. 807.

Prezenta culegere de studii asupra Sfântului Apostol Pavel și asupra teologiei sale a fost concepută ca un omagiu pentru papa Paul al VI-lea cu ocazia împlinirii a optzeci de ani de viață. Dar acesta a murit înainte ca lucrarea să apară. Astfel, opera rămâne ca un omagiu al unora dintre cei mai cunoscuți exegeți adus memoriei papei Paul al VI-lea, care, în timpul vieții sale, a încercat și a favorizat studiile teologice.

Lucrarea «Pavel din Tars, Apostol al vremii noastre» se deschide cu o prefață a cardinalului Benelli, în care amintește că lucrarea Apostolului neamurilor a fost un exemplu și o stimulare pentru Paul al VI-lea, atingând trei puncte principale: etica, raportul dintre sfinții Apostoli Petru și Pavel și, în sfârșit, euharistia și conceptul de ministeriu legat de aceasta. La acest punct, Benelli critică concepția protestantă, exprimată de U. Wilkens (p. 20).

Lucrarea, apărută prin grija editorului L. De Lorenzi, cuprinde cinci părți.

În prima parte, intitulată: *Omul lui Dumnezeu*, J. Deschamps analizează noțiunea de apostol la Sf. Pavel, L. Legrand prezintă criteriile misiunii lui Pavel conform Faptelor Apostolilor, P. Benoît trasează evoluția gândirii pauline iar G. Turbessi încercă prezentarea unei biografii spirituale a Sf. Apostol Pavel.

În partea a doua, care poartă titlul: *În fața Cuvîntului lui Dumnezeu*, P. Restorazzi prezintă raportul dintre Sfântul Apostol Pavel și Vechiul Testament, R. Penna analizează «Evanghelia păcii», M. A. Siotis prezintă concepția de bunătate a lui Dumnezeu (Romani II, 4) iar F. Dreyfus comentează textul de la Efeseni I, 12—14.

Partea a treia este intitulată: *Apostol și slujitor* și tratează pe larg raportul dintre Sf. Apostoli Petru și Pavel, în studii semnate de C. M. Martini, S. A. Penimolle și R. Pesch. Urmează o interesantă intervenție a pr. Jean Gribomont asupra sarcinii apostolice conform I Corinteni I, 17 a, apoi studiile lui J. Sanchez Bosch asupra harismei, pastorului L. De Lorenzi despre Sf. Apostol Pavel «diacon» al lui Hristos și al creștinilor și, în sfârșit, un scurt articol al lui J. Gnlika asupra raportului între responsabilitatea comunitară și autoritatea pastorală după Noul Testament, cu referire specială la «corpus paolinum».

A patra parte are ca titlu: *Poporul lui Dumnezeu în mers* și începe cu articolul lui U. Wilkers asupra euharistiei, urmat de cel al lui Eduard Lohse asupra conceptului de «sola fide», de studiul lui F. Montagnini asupra hristologiei din Efeseni I, 3—14.

Urmează trei intervenții asupra eticii pauline, datorate lui P. Grech, Oskar Cullmann și S. Cipriani, unul de S. Garofalo despre «colecte» și, în sfârșit, studiul lui I. de Potterie asupra poziției reformatoților privind afirmația Sf. Apostol Pavel conform căreia episcopul, preotul și diaconul trebuie să fie «soți ai unei singure femei».

A cincea și ultima parte tratează temele: *Evangelizarea și teologia pastorală*, ilustrată de lucrările lui P. Rossano asupra comunicării Evangheliei, R. Schnackenburg asupra «trupului lui Hristos», J. Dupont asupra diviziunilor Bisericii, Clara Burini asupra condiției persoanelor înaintate în vîrstă, plecînd de la I Timotei I, 1—2 și, apoi, D. E. H. Whiteley cu un articol despre moarte și despre grija pastorală a rudelor defuncte.

Volumul se încheie cu studiul lui J. M. Cambier intitulat «Pavel din Tars, om liber, ne interpelează astăzi» în care discută tema libertății și a educației pentru libertate.

Lucrarea: *Paul din Tars, Apostol al timpului nostru*, prin temele și autorii lor amintiți mai sus, reprezintă o confruntare deschisă asupra temelor centrale ale credinței creștine, al căror interpret a fost, este și va fi Sf. Apostol Pavel, avînd ca model pe Mîntuitorul Iisus Hristos.

Lect. Dr. CEZAR VASILIU

Prof. Dr. Ivan P a n t s c h o w s k i. *Die gegenseitige Ergänzung der spirituellen Werte und der sozialen Verantwortung auf grund des Dogmas von Chalkedon* (Completarea reciprocă a valorilor spirituale și a responsabilității sociale pe temeiul dogmei de la Calcedon (451). Würzburg, 1982.

Redăm din cuprinsul lucrării.

Printr-o greșită înțelegere a textului de la I Ioan II, 15: «Nu iubiți lumea, nici cele ce sînt în lume. Dacă cineva iubește lumea, iubirea Tatălui nu este în el», dar nu și fără influențe politice, sociale și economice se găsesc în istoria creștinătății din Răsărit și Apus o serie de confruntări între valorile spirituale și materiale, pînă la radicala respingere a lumii, la renunțarea la bunurile ei și la totala neglijare a datoriilor și responsabilității sociale. După acest concept în multe cercuri științifice și culte a început să se vorbească de o antinomie între valorile spirituale recomandate și cerute de Biserică și între valorile de ordin vital, social, etic și cultural. În acest context, autorul induce afirmări din gîndirea filozofului Nicolai Hartmann, după care viața de aici n-are valori proprii, toate valorile se află dincolo... și consecința acestui concept este devalorizarea lumii de aici și fuga generală de lume. Astfel, pentru creștinismul adevărat, numai cele de dincolo ar avea valoare...

Dar prezentarea în forma aceasta a tendințelor și dorințelor creștinului este greșită. Cert este însă că în trecut, în urma unor înțelegeri și interpretări unilaterale, latura socială a evangheliei uneori n-a fost suficient apreciată și adesea neglijată de credincioși, asemenea și în expunerea moralei creștine, problema socială era de unii trecută sub tăcere. Motivul acestei situații? Condițiile ordinii sociale: sclavia,

feudalismul și capitalismul, încât încrederea de a explica problema socială era înălțurată în germene. Domina adică învățătura despre salvarea personală a omului.

Dar netemeinicia acestui concept se desprinde chiar din ființa religiei creștine, care nu cunoaște nici o contradicere între transcendent și immanent, între ceresc și pămîntesc, între Dumnezeu și om; dimpotrivă, susține o legătură vie și permanentă între Dumnezeu și om, Dumnezeu făcîndu-l pe om să înțeleagă frumusețea creațiunii și cuprinsul umanitar al valorilor spirituale. Omul, fiind creat după chipul lui Dumnezeu, este fiul iubit al lui Dumnezeu și fratele celorlalți oameni. Și iubirea lui Dumnezeu-Logos față de om nu se exprimă numai în cuvinte frumoase sau în fapte externe, ci în identificare cu el, în slujirea lui jertfitoare, în care binele pămîntesc al omului nu-i separat de salvarea sufletului său. Mîntuitorul nu i-a săturat pe cei flămînzi numai cu plînea cerească a cuvîntului Său divin, ci și cu pline pămîntească; pe bolnavi nu i-a binecuvîntat numai, ci i-a și însănătoșit, lăsîndu-i să participe la bunurile pămîntești; n-a propovăduit numai învierea tuturor, ci a făgăduit viața veșnică și a înviat morții, redîndu-le oamenilor bunurile prețioase ale vieții pămîntești. În Predica de pe Munte și în cuvîntarea despre judecata de apoi, Mîntuitorul a arătat limpede că demnitatea personalității umane ca și soarta ei veșnică sînt determinate de gradul responsabilității ei sociale și de eficiența serviciului ei social. «Nu oricine îmi zice: Doamne, Doamne va intra în împărăția cerurilor, ci cel care face voința Tatălui Meu din ceruri» (Matei VII, 21), și voința aceasta se manifestă în a hrăni pe cei flămînzi, a da de băut celor însetați, a adăposti pe cei străini, a vizita pe cei bolnavi (Matei XXV, 35 și urm.).

În acest context autorul subliniază apoi că toate adevărurile dogmatice și îndrumările spirituale au strînsă legătură cu «viața pămîntească, dînd omului norme pentru atitudinea și activitatea sa, pentru viața sa practică și socială. Esența cuprinsului unei dogme nu poate fi doar înțeleasă, dacă se desconsideră latura ei morală, efectul ei în viața morală și socială a credincioșilor, căci fiecare dogmă are o idee morală, un imperativ moral, un principiu social. Dogmele nu sînt moral indiferente și social neroditoare. Sf. Ioan Hrisostom ne îndeamnă ca «viața să corespundă dogmelor și dogmele să fie mesagerii vieții... și că noi trebuie să ne străduim să păstrăm dogmele în suflet și să ducem o viață virtuoasă încît viața să dea mărturie pentru dogme și dogmele să dea vieții tărie. (Om. II, XIII).

În continuare, autorul pune întrebarea: ce impuls uman și social cuprind valorile spirituale ale dogmei menționate de la Calcedon și prin ce țin ele trează conștiința noastră pentru responsabilitatea morală și socială și cum o activează?

Pentru lămurirea problemei autorul arată că după definiția de la Calcedon Iisus Hristos are două firi: dumnezeiască și omenască într-o singură persoană, persoana lui Dumnezeu-Cuvîntul, firi unite în chip neamestecat, neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit. El este deci Dumnezeu adevărat și om adevărat, deoființă cu Tatăl, după Dumnezeu și deoființă cu noi după omenitate, întru toate asemenea nouă, afară de păcat, mai înainte de veci născut din Tatăl după Dumnezeu, iar în zilele mai de pe urmă, pentru noi și pentru mîntuirea noastră, născut din Fecioara Maria, Născătoarea de Dumnezeu, după omenitate. Umirea aceasta nu desființează deosebirea firilor, ci fiecare din cele două firi își păstrează însușirile, unindu-se într-o persoană și nu în două persoane.

Și valorile spirituale cuprinse în dogma de la Calcedon sînt îndeosebi de caracter soteriologic, adică ele se referă la economie mîntuirii și la persoana Mîntuitorului. Iar soteriologia și hristologia sînt în cuprinsul lor conexe și reciproc condiționate.

În dogma de la Calcedon divinul și umanul se află în cea mai strînsă legătură, încît nu poate fi vorba de oarecare opoziție, de înstrăinare sau de adversitate. Mîntuitorul are divinul și umanul unit în sine, ontic și duhovnicește, în «unire ipostatică».

Dar care sînt influențele dogmei hristologice de la Calcedon asupra problemei antropologice și ce consecințe se pot constata asupra relațiilor dintre oameni, asupra obligațiilor și responsabilității lor morale și sociale?

Deci? Hristologia cuprinde o antropologie limpede determinată, descoperă adevărul despre om și-l pune pe credincios în fața unor severe obligații de ordin religios, moral și social. Și antropologia adevărată este cuprinsă în hristologia adevărată. Pentru credincios conștiința cristologică și cea antropologică sînt inseparabile.

Antropologismul divin-uman al definiției dogmatice calcedoniene recunoaște libertatea firii divine și a celei umane, împreună-lucrarea harului divin și libertății umane. După dogma de la Calcedon Dumnezeu, în lucrarea sa de mîntuire, așteaptă de la credincios un răspuns liber la chemarea Sa, așteaptă iubire și colaborare activă în înfrîngerea păcatului, în biruința asupra răului. Credinciosul trebuie deci să-l iubească și servească pe semenii săi cu toate puterile sufletului și cu deplina intervenție a libertății sale, pentru a îndeplini astfel ceea ce așteaptă Dumnezeu de la el. Și Dogma de la Calcedon despre divin — umanitatea lui Iisus Hristos dă toate drepturile și lui Dumnezeu și omului. Ea confirmă demnitatea și libertatea persoanei, avînd drept scop înălțarea ei duhovnicească, susținînd însă și străduința după binele ei pămîntesc și ridicarea culturală.

Acestei hristologii îi corespunde o antropologie, după care credinciosului îi sînt puse concrete obligații morale și sociale, întrucît valoarea și demnitatea omului în Iisus Hristos sînt ridicate pe o înălțime infinită. Persoana umană este doar valoarea cea mai înaltă în lumea creată, deci ea trebuie stimată și prețuită, trebuie să aibă posibilitatea să se dezvolte liber și să trăiască în prosperitate.

Și religia creștină cu învățătura ei despre crearea omului după chipul lui Dumnezeu și cu ordinea divină de mîntuire, cu dogma despre întruparea lui Iisus Hristos și cu dogma de la Calcedon despre cele două firi în «unirea ipostatică» în Iisus Hristos a ridicat persoana umană și demnitatea ei pe treapta cea mai înaltă, contribuind în final la stima omului, la recunoașterea drepturilor sale fundamentale și a libertății.

După dogma de la Calcedon Dumnezeu-Logos a luat la întruparea Sa firea umană reală și deplină. El n-a avut un trup aparent și nici suferințele sale pe cruce n-au fost fictive și nici moartea Sa n-a fost «aparentă». Omul întreg a fost luat de Logos, Omul întreg s-a unit cu firea divină a lui Dumnezeu-Logosul întrupat; omul întreg a fost mîntuit și sfințit de Iisus Hristos. Astfel, Hristos a murit pentru toți oamenii fără deosebire și oferă tuturor posibilitatea mîntuirii: «Precum întru Adam toți mor, așa și întru Hristos toți vor învia» (I Cor. XV, 22). Prin acestea se propovăduiește un universalism general-uman: toți oamenii sînt frați întreolaltă, fiindcă toți sînt fiii aceluiași Tată ceresc. Deci în sensul dogmei calcedoniene persoana și societatea nu sînt contraste: personalitatea cuprinde totdeauna specialități și invers, omul personal este totdeauna totodată și omul social.

În învățătura de credință de la Calcedon mai trebuie subliniat un fapt, important sub aspect soteriologic, dar și sub aspect antropologic și social și anume că în persoana lui Iisus Hristos firea umană este conexată cu firea divină, păstrîndu-și însă integritatea sa. Firea umană n-a fost absorbită sau dizolvată de firea divină superi-

oară, încît să-și fi pierdut originalitatea și particularitatea sa. Aceasta înseamnă că Dumnezeu îl respectă pe om ca om și voințe menținerea lui și nu dizolvarea lui în propria fire divină și nimicirea lui.

În persoana cea una a lui Iisus Hristos firea divină și cea umană sînt unite prin «inhabitarea reciprocă», prin perihoreză (Grigore de Nazianz, Ioan Damaschinul) și «Perihoreză», după Ioan Damaschinul, este suportul comunicării însușirilor celor două firi, fără însă ca o fire să se schimbe în cealaltă. Firea divină i-a dat celei omenești strălucirea sa, dar aceasta nu i-a dat celei divine slăbiciunile sale.

Dar antropologia inspirată de la Calcedon are față de creștin anumite pretenții urane și sociale, pentru îndeplinirea cărora el este responsabil față de sine, față de societate și față de Dumnezeu. Nu există deci nici o contradicție între morală și sociologie, de o parte și Dogmatică de altă parte.

Astfel din formula de credință de la Calcedon se desprind următoarele: fiecare om merită stimă și respect, fiindcă Iisus Hristos s-a identificat cu el, devenind fratele său (Evr. II, 11—12). Iisus referă la Sine însuși toate binefacerile făcute celorlalți oameni (Matei XXV, 40—45). Dar stima și respectul pentru om nu trebuie să rămină simplă teorie și promisiuni deșarte, ci să se transforme în fapte și ajutor efectiv. În intervenție pentru o societate umană și pentru o ordine socială dreaptă. Și azi se poate constata cu mulțumire că creștinătatea actuală devine tot mai sensibilă pentru dependența reciprocă între umanitatea adevărată și ordinea socială dreaptă.

Religia adevărată îl leagă pe om de Dumnezeu în care crede el, îl leagă și de ceilalți oameni, care cred în el, în Dumnezeu și care ca fiii lui Dumnezeu sînt frații săi. În acest sens religia creștină este profund socială. Și ea împune în mod necesar responsabilitatea socială față de om și față de societate.

Mai trebuie reținut apoi că dragostea necondiționată și nelimitată față de om motivează Întruparea Logosului și opera de mîntuire a lui Hristos. Astfel, în dragostea lui Iisus se revelează divinul adevărat și umanul adevărat. Porunca iubirii pe care o lasă Hristos omului (Luca X, 25—37), este un imperativ al divinului și al umanului, devine ea noțiune diriguitoare necesară pentru o etică socială bazată pe responsabilitate creștină.

Dar nelimitat de mari sînt domeniile și cercurile de datorii ale serviciului social, la care creștinul este chemat să conlucreze cu responsabilitate, avînd să răspîndească nu numai lumina Evangheliei, ci și lumina științei umane și a tehnologiei.

Creștinul nu are adică numai să propovăduiască pîinea duhovnicească și să dea pîinea fizică celor flămînzîi, n-are să restabilească pacea numai cu Dumnezeu, ci să stabilească pace și între oameni, între popoare și rase. Slujirea societății de către creștini are să se extindă asupra tuturor oamenilor în relațiile lor istorice concrete și în existența lor socială.

De încheierea lucrării autorul subliniază că marile probleme sociale de azi din lume se pot îndeplini numai prin colaborarea tuturor forțelor sociale. Și creștinii sînt chemați să colaboreze cu toți oamenii de bine pentru crearea unei lumi mai bune, în care toți oamenii să se bucure de dreptate socială, de viață bună, de pace asigurată și bună înțelegere internațională.

Lucrarea este de evidentă valoare teologică superioară și în deplin acord cu Ortodoxia.

Diac. Prof. O. BUCEVSCI

Ioan Alexandru, *Imnele Țării Românești*, Editura Cartea Românească, București, 1981, 404 p.

Cu acest volum de poezii (al nouălea în ordinea cronologică a tipăririi), Ioan Alexandru se consacră ca poet imnic, prin excelență. El cultivă imnul cu precădere rară, ca nici unul altul dintre poeții români. Urmează pilda meșterilor săi — mărturișiți de el — Sfântul Efrem Sirul, Sfântul Roman Melodul, greul Pindar (1-a prezentat în lucrarea de doctorat), modernul Hölderlin (Iohann Christian Friedrich). «Faptul că la noi nu s-a făcut pînă acum operă imnică, a explicat poetul, care să implice istoria, natura și spiritualitatea românească, m-a îndemnat la această lucrare (la acest fel de poezii)». («Flacăra», 3 iulie 1980, p. 21). Specia poetică se potrivește fondului său sufletesc și intelectual, plin de simțire și cultură patriotică, de substanță și mireasmă biblică și de freamăt religios creștin. Imnele lui Ioan Alexandru sînt cîntece de slavă gleei strămoșești, a frumuseților de «guri de rai» ale pămîntului românesc, a trecutului eroic al poporului, dar și de preamărire a Creatorului cerului și al pămîntului, a Proniatorului și Vistierului bunătăților, a Mîntuitorului Iisus Hristos (*Logosul și Mirele*), a Născătoarei de Dumnezeu, respectiv, a sufletului poporului român, creștin din naștere, a spiritualității românești. Imnele sale au accentuări muzicale și vibrații de rugăciune, de psalmi. Destăinuia poetul, recent, într-o strofă de autopotret: «Scriu cu ulei din candela aprinsă / Amestecat cu auriu de flori, / De aceea pare pagina mea ninsă, / Amirosînd a crini și-a sărbători» («Viața românească», nr. 3/1981, p. 62).

A scris la fel și *Imnele Țării Românești*. Cum specifică în paginile *Către cititor*, acest volum încheie trilogia de imne începută cu *Imnele Transilvaniei* (1976), urmate de *Imnele Moldovei* (1980), cu prologul trilogiei, *Imnele bucuriei* (1973). Încît poetul datora volumul de imne despre Țara Românească (Muntenia), astfel întregind imaginea geografică și spirituală a țării. Cînd scria aceste imne, a declarat: «Mă simt dator față de tot spațiul românesc, față de toate cîtitoriile, de toate fapăturile istorice» («România liberă», 26 aprilie 1980, p. 2).

Volumul *Imnele Țării Românești* se deschide cu o declarație impresionantă, de cronică voievodală, a poetului: *Inchin această carte lui CONSTANTIN BRÂNCOVEANU și copiilor săi martirizați Constantin, Ștefan, Radu și Mateiaș*. Este scrisă și reprodușă în facsimil cu cerneală roșie, parcă de sînge. Continuă cu două strofe de poezie, la fel scrise:

BRÂNCOVEANU și-a împlinit *Lucrarea*
Jertfind *Iubirii ce avea mai Sînt*
Oricît va crește peste ea *uitarea*
A ajuns pe *celălalt pămînt*.

Cum se *întîmplă valului pe mare*
Cînd de *farm turtuna s-a zdrobit*
Ce *pierde-n ilux, cîștigă-n renunțare*
Așcultarea *l-a desăvîrșit*.

Voievodul Țării Românești, numit de balada populară «domn român și domn creștin», l-a emoționat puternic pe Ioan Alexandru și i-a dăruit toată admirația patriotică și ortodoxă, îndeosebi pentru țăria lui martirică în credință. Legitima și explică, totodată, poetul: «Brâncoveanu este una dintre cele mai proeminente personalități

ale umanității. Puține popoare au bucuria să numere printre ctitorii lor o făptură ca acest om, care și-a văzut copiii decapitați unul după altul, îndemnându-i să moară decât să-și lase credința. Aș îndrăzni să spun că figura centrală a scrisului meu din istoria poporului nostru este Constantin Brâncoveanu cu cei patru fii ai săi». În acest context a mai precizat: «*Imnele Țării Românești* este cartea unei jertfe, jertfa joacă un rol esențial, jertfa în înțelesul pe care l-a dat și Neagoe Basarab în *Invășăturile sale*, jertfa pentru păstrarea rînduieilor spirituale ale poporului nostru, pentru care Brâncoveanu a preferat să moară decât să se lepede de țară» («Flacăra», loc. cit.).

Constantin Brâncoveanu l-a dominat și l-a preocupat permanent pe poet. În volumul *Imnele bucuriei* i-a dedicat un imn lung (de aproape două sute de stihuri), la fel în *Imnele Transilvaniei*, la fel în *Imnele Moldovei*. În *Imnele Țării Românești* este personaj central. Îl prezintă în peste douăzeci de poezii, amplu (în poezii de cîte o sută, nouăzeci, optzeci, șazeci de stihuri), cu meritele naționale de ctitor al culturii românești, cu aureolă de martir creștin, de fiecare dată cu căldură sufletească de acatist, cum și spune într-o strofă :

*Dimpreună cu pruncii tăi
Nu-s pe lume umbre mai frumoase
Cerul și pămîntul nu-s de-ajuns
Să-ți ridice-n imne cuvîtoase (p. 116).*

Îi proslăvește, mai presus de toate, moartea martirică pentru credință; îl sancțifică.

*Din Vinerea cea mare șase luni
Au plîns sobor Carpații după tine
De cînd te-au tras cu patru pruncii tăi
Pe crucea țării sîinte Constantine
Din scaunul de vovod smerit
Împins desculț în straie de pribegie
Cu pruncii răstigniți în fața ta
Te-ai strămutat de viu în veșnicie (159).*

În alta, mărturisește :

*Desculț într-o cămașă dintr-un fir
Cu pruncii tăi pe uliți bizantine
Cu capu-n brațe strămutat la cer
Te văd în veci părinte Constantine (288).*

În alta, îl proclamă simbol al poporului român :

*Brâncoveanu nu s-a temut de moarte
Și de aceea e nemuritor
Și neamul meu tot crește mai departe
Și-n urmă tot rămîne jertitor
Căci avem la ceruri un temei
Patru prunci cu tatăl lor de mîndă
Pentru că moartea s-a temut de ei
Teama de moarte nu este română*

A încheiat :

*Și-avem drept și-avem curaj deplin
Să trăim cu ei în libertate
Ilo Brâncoveanu Constantin
Efegie în eternitate (395).*

Slăvește, în stihuri de acatist, părtășirea la martiriu și devotamentul de mucenică ale doamnei Maria Brâncoveanu, care, cum spune :

*Nici măcar nu a înnebunit
Sta-n mulțime singură-n tăcere
Până masacrul fost-a săvârșit...
Iscoadă apoi leoaică deveni
Trupurile să le mai apuce
Să-i poată pruncii-n lacrimi înveli
Să-i ținăscă-n țară de pe cruce
Lacrimi cît au fost decapitați
N-a vărsat un licăr dintre ele
Să-i ajungă pînă la Carpați
Să le țină de lumîndrele (76)
Soața Maria oasele gălbui
Le-a-ntors în țară noaptea fără știre
Și-n ctitoria Sfîntului Gheorghe Nou
S-au pus pe lucru întru nemurire (159)*

Astfel, datorită credinței și abnegației ei patriotice

*Brâncoveanu este-n București
A sosit cu fiii săi de mînd
Din Fanar, Maria maica lor
I-c luat acum o săptămînd (30).*

Și Epitaful de la sfîrșitul volumului, cu situația prezentă :

*Brâncoveanu doarme-n București
Cu pruncușii săi lingă sofle
Două veacuri bune au trecut
Și țărîna singură îi știe
N-au lăsat pe platra de mormînt
Nici-o urmă care să-i trezească
Să nu-i strige nimeni din mormînt
Să nu-i strice lurii și vâdească
Numai candela deasupra lor
Sîmburul de sînge și lumină
E-nsemnat în coastă prin ulcior
Cu sămînța noastră Constantină (396)*

Poetul glorifică bunătatea și dărnicia voievodului, revărsate nesecat în așteptarea ctitorii mărețe, cu preferință mînăstiri și biserici, întemeietor în țară și în tot Răsăritul ortodox, prin care și-a cîștigat cunună de epocă de cultură și artă românească și creștină.

*Bunătatea domnului s-a întins
Din Ardeal pînă la Marea Moartă...
Pentru întregul Orient creștin
Țara lui Brîncoveanu Constantin
Era slăvită poartă.*

În altă poezie, dă acest amănunt :

*Unde Brîncoveanu n-a-nălțat
Nici pridvoare și nici mănăstire
A trimis în fiecare sat
Cîte-un clopot întru pomenire
Pînă jară toată s-a umplut
Din Transilvania pînă la mare
De-un ison mai tainic și tăcut
De bătaia mai de sărbătoare*

În partea a doua a poeziei, a investit clopotelor brîncovene o semnificație obștească și mai de durată, patriotică și religioasă-creștină :

*De trei ori în fiecare zi
Clopotele nu-ncetau să spună
Cel ce-au fost și cel ce vor veni
Că sîntem de-a pururi împreună
La botez și nunți și-nmormîntări
Aceleași clopote de mîngîiere
Și-n noapte de mai multe ori
Ne trîmîntă întru înviere (312—313)*

Ca și în volumele anterioare, în *Imnele Țării Românești*, în mai multe poezii, poetul preamărește Patria, o prezintă ca valoare națională supremă, frumusețile și comorile ei culturale-artistice. Declară în cuvîntul *Către cititor* că «avem noi românii o Patrie cu nimic mai prejos decît a altora, în felul ei unică pe pămînt». O poezie a încheiat-o în felul următor :

*Și-i liniște și pace peste țară
Și fiecare-n sine-i fericit
Căci sîntem trași sub steaua milenară
A magilor porniți din răsărit (328)*

Laudă limba românească și menirea ei creștină de la începuturi :

*Matei Basarab a spus
În altar să se jertlească
Zilnic trupul lui Iisus
Aname pe limba românească*

Și din biserică, limba românească binecuvîntată s-a răspîndit solar spre și în popor, precum arată :

*Și-n biserică fiind prea strîmt
În pridvor s-a tras cîte-o aură
Și cu vremea prin pogorămînt
S-a extîns biserică-n natură (168—169)*

A închinat imne Olteniei (două), Oltului, oltențelor, care poartă pe cap ofrandele pentru altar, Caraimanului, Dunării de Jos... Așijderea voievozilor și oamenilor de seamă ai Țării Românești: Negru-Vodă, Neagoe Basarab (două imne), Mîrcea cel Bătrîn, Maiea Basarab (un imn de două sute cinsprezece stîhri), mitropolitul Antîm Ivireanul, Tudor Vladimirescu (două), Popa Șapcă (*Ruga lui Popa Șapcă*), Brâncuși (două)... Așijderea mînăstirilor și bisericilor ctitorii brîncovene și ale altora: Hurezi (trei), Curtea de Argeș, Cozia, Cernica, Fundenii Doamnei, Arnota, Brâncoveni, Biserica Domnească Sf. Nicolae din Argeș... A numit Curtea de Argeș și Trei Ierarhi (din lași) *relicvii*, cu specificarea :

După ce Bizanțul a căzut.

Din Sfînta Sofia altarul în făptura noastră a trecut (368)

În tematica imnelor din acest volum, poetul Ioan Alexandru a ieșit din frontierele geografice ale Țării Românești, extinzîndu-se și în alte părți. A închinat imne lui Ștefan cel Mare, mînăstirilor Voroneț, Rîmeți (două), localităților Sarmizegetusa (două), Dăbîca, Țebea, Blaj...

Nu se putea să lipsească din *Imnele Țării Românești* poezii cu referință mai direct religioase-creștine, frecvente la poetul Ioan Alexandru, precum *Logos* (cinci), imne biblice (*Moise, Abraham, Iacob, Ieremia, Rut, Iov* (două)). Concomitent cu scrierea *Imnelor Țării Românești*, poetul a lucrat la traducerea *Proverbelor lui Solomon* și a *Cărții lui Iov*, pentru cartea, în pregătire, *Gîndirea ebraică veche în texte* («Flacăra»). La fel, poezii de inspirație evanghelică (*Ecce homo, Fiul risipitor* (două), *Emas, Ațanatos, Hodigitria*) cu confesiunea autohtonă :

Cîntă-î țara mea de cuvioasă

Cît am fost de prigonîți și goi

Prin lcoane-n liecare casă

Maica milelor este cu noi (374)

Imne despre sfinți (*Ioan Climax, Maria Egipteanca, Imnul lui Ioan Valahul, Imnul lui Nicodim de la Tismana* (două), *Ioan de lemn, Cripta martirilor de la Niculițel-Zotic, Atalos, Camasis și Filip* (acestora le-a dedicat și prima poezie *Logos*, p. 22), *Cornalina de la Tomis* — crucifixul din veacul al doilea, mărturie a vechimii creștinismului la Pontul Euxin. Într-o poezie se referă la *Ioana d'Arc*).

În *Imnele Țării Românești*, ca și în volumele precedente, poetul a dedicat nominal poezii, în primul rînd soției, Ulvina (trei), copiilor săi (Ion, Constantin, Ioachim, Ștefan, Rut-Elena, Maria), apoi unor ierarhi (mitropolitul Nestor Vornăcescu, episcopul Epifanie Tomitanul, episcopul Justinian Maramureșanul), unor prea cuvioși călugări și prea cuvioase călugărițe (arhimandritul Paulin Lecca, starêțul de la Arnotă, ieromonahul Ioanichie Bălan, autorul *Patericului românesc*, ieromonahul Calinic Argatu de la Cernica, Ierusalima Ghibu de la Rîmeți, Emanuela de la Dintr-un lemn, Semfora Gafton de la Techirghiol), P. C. preoți profesori de la Institutul teologic din București, Ioan Caraza și Constantin Galeriu, precum și la doi profesori universitari, Zoe Dumitrescu-Bușu'enga și Edgar Papu, pictorului Paul Gherasim.

S-a afirmat despre Ioan Alexandru că este poet al pămîntului românesc. Se poate adăuga, tot atît de adevărat, că și al sufletului românesc. Astfel îl adevăresc și *Imnele Țării Românești*.

Pr. Gheorghe CUNESCU

Arhimandritul Augustin (Nikitin), *Situația femeii în Biserica lui Hristos*. (Stimme der Orthodoxy, nr. 5/1981).

În urma marilor schimbări intervenite în lume, are și femeia acum un rol tot mai mare în toate aspectele vieții sociale, economice, religioase, științifice, politice etc. Astfel, de pildă, Charta O.N.U., a enunțat egala îndreptățire a bărbatului și femeii în toate sferele vieții sociale și politice.

Un pas mai departe pentru drepturile cetățenești ale femeii a făcut adunarea generală a XII-a a Națunilor Unite declarând în 1967 înlăturarea discriminării femellor. Iar despre situația femeilor în Biserică s-au făcut declarații la diferite conferințe între creștini, de exemplu în 1974 la Trento între Biserica Ortodoxă rusă și Biserica romano-catolică. Delegații celor două Biserici au convenit asupra faptului că «situația femeii trebuie studiată cu seriozitate pentru a lămurii motivele insuficienței valorificării a serviciului ei».

De acest fapt se ocupă și studiul prezent din care extragem :

După voința lui Dumnezeu femeia a fost creată — subliniază autorul — ca o ființă egală bărbatului, ca «ajutor potrivit pentru el» (Gen. II, 18). Chiar numirea biblică a femeii «ișa» de la «iș» bărbat, arată că ea este egală bărbatului, având aceleași drepturi asupra vieții și bunurilor ei. Dar istoria omenirii arată clar că acum în antichitate femeia a avut o situație inferioară bărbatului. De pildă, Aristotel spune că «femeia este o greșală a naturii..., virtutea femeii se deosebește numai puțin de virtutea unui sclav». În vechea Romă însă, situația femeii era mult schimbată în bine, deși totuși stătea sub epitropia bărbatului.

În epoca Vechiului Testament, după legile în vigoare, femeia avea mai puține drepturi decât bărbatul, în practica vieții însă, avea aproape aceleași drepturi ca și bărbatul.

Dar legea cerea ca femeia să se supună necondiționat soțului ei (Gen. III, 16), dar și bărbatul era obligat să asculte de femeie (Gen. XXI, 12). În proverbele lui Solomon, femeia apare ca soție, mamă și gospodină vrednică (Prov. XXXI, 10—31). Serviciile divine erau interzise femeilor, totuși unele dispuneau de darul profeției, deci deosebirea dintre bărbat și femeie dispunea de anumită libertate, dar nu avea o situație total egală bărbatului. Omenirea nu cunoștea încă legile superioare ale dreptății și umanității și deci, nu-i dădea femeii situația înaltă pe care i-a dat-o creștinismul. Acesta a schimbat din temelie situația femeii, făcând-o și membră a Bisericii.

Față de epoca antică și vechi-testamentară, creștinismul a ridicat femeia pe o treaptă principală nouă. Prin faptul că femeia a fost introdusă în «taina intrupării lui Dumnezeu», ea și-a câștigat cea mai înaltă demnitate în fața întregii lumi. Astfel, aprecierea negativă a femeii ca autoare a păcatului, aflată la iudei și păgâni, a cedat imaginii înalte și curate a femeii ca «autoarea» mântuirii noastre. Iar cinstirea Măicii Domnului s-a tot intensificat fiind ca «sufletul evlaviei ortodoxe». Noul Testament are o înaltă concepție despre demnitatea personală a femeii, despre drepturile și obligațiile ei în Biserică, în societate și familie. Femeia este, ca și bărbatul, creată după chipul lui Dumnezeu și înzestrată cu toate aptitudinile ce-l fac pe om stăpînul naturii. Oriunde se va predica evanghelia, în toată lumea, se va spune și ceea ce a făcut femeia aceasta întru pomnirea ei. (Marcu XIV, 6—9). E vorba de femeia care a vărsat mirul pe capul lui Iisus. În Evanghelia după Luca sînt menționate și alte femei care L-au servit pe Mîntuitorul (Maria Magdalena, Ioana, Suzana — Luca VIII, 2—3 și alte texte). Ele

sînt numite după activitatea lor: slujitoare, profete, colaboratoare în Hristos ș.a. (I Cor. XI, 5). Dacă Apostolul Pavel obligă femeia la tăcere în adunările bisericești (I Cor. XIV, 34), interdicția nu se poate referi la «vorbirea profetică». Putem presupune că propovăduirea de către femei în adunările mici era privită bine, dar nepotrivită cu adunările mari. Ceea ce în mod excepțional era permis profetei, tradiția nu putea permite tuturor femeilor.

Dar, practica inițială, bazată pe interdicția severă a Sf. Ap. Pavel (I Tim. II, 11—24), nu s-a menținut.

În epoca apostolică, femeile îndeplineau anumite servicii «creștine» nu ca obligații impuse de legi, ci după trebuințe și tradiții: ospitalitate, îngrijirea bolnavilor și săracilor, înmormîntări. Îndeosebi văduvele în vîrstă aveau la săvîrșirea unor servicii bisericești (diaconițe) (Rom. XVI, 1).

Misiunea cea mai importantă a diaconițelor era inițierea femeilor în credința creștină și pregătirea lor pentru botez. Instalarea diaconițelor se făcea chiar printr-un serviciu special (Const. apostolică VIII, 20, 19—20).

Instituția diaconițelor a existat mai mult veacuri.

În veacul al VII-lea existau 40 de diaconițe în Hagia Sophia din Constantinopol. Prin sec. XI, însă a încetat în Constantinopol «hirotonirea» de diaconițe, dar diaconițe fără hirotonie au mai existat în răsărit, în apus însă instituția diaconițelor a dispărut de prin sec. III.

Autorul menționează cîteva femei care s-au îngrijit îndeosebi de săraci și bolnavi, de pildă, Macrina, sora Sf. Vasile cel Mare; Gregoria, sora Sf. Grigorie de Nazianz, care «pentru cei orbi era ochi, pentru cei ologi, picior, pentru orfani, mamă».

În evul Mediu au apărut în apus și «ordine» de femei care se ocupau cu co-

pierea de cărți sfinte, făcînd și studii mai înalte.

Biserica ortodoxă rusă — subliniază autorul — a apreciat de la început femeia, în conformitate cu evanghelia. Prin sec. XV, femeile participau și la viața publică. Sub influența ascetismului bizantin s-a ajuns apoi la concepția că femeia poate să se simtă membră activă a Bisericii dacă trăiește ca fecioară, ca pustnică și ca ascetă, ca monahie. Și viața monahală s-a răspîndit atunci în toate stările sociale, entuziasmînd îndeosebi femeile nobile. Dar, fiindcă nu toate persoanele puteau intra în mînăstire, copiii de familie se străduiau să introducă viața monahală în propria lor casă. Astfel, s-a ajuns la situația că în veacul al XVI-lea femeia rusă să fie închisă în casă.

Un decret dat de Petru I (1724), impune monahiilor să se ocupe de creșterea orfanilor, învățîndu-i să scrie, citească și să execute diferite lucruri de mînă. Mai tîrziu s-au înființat școli pentru fete în toată Rusia, cu misiunea de a le «întări în credința ortodoxă și în morala creștină», de a le cultiva sentimentul blîndeței și al binefacerii. Și fiindcă Biserica rusă de la început a ținut de Patriarhia din Constantinopol, avea și ea instituția diaconițelor care aveau să ajute îndeosebi la botezul femeilor convertite.

Din 1917, cînd s-a înființat Institutul teologic din Petrograd, există și femei teolog. Azi există în Rusia o serie de Mînăstiri cu maici. Femeile reprezintă Biserica ortodoxă rusă în congrese internaționale, publică în presa bisericească, lucrează la editura bisericească, cîntă în cor, fac citiri în biserică ș.a.

Deci învățătura Bisericii ortodoxe recunoaște deplina egalitate între bărbat și femeie, fără să conteste însă anumite particularități ale ființei feminine, ce determină anumite deosebiri în relațiile dintre bărbat și femeie, în situația lor socială și în misiunile vieții lor.

În acest context se lămurește și imposibilitatea «preoției femeii».

Problema aceasta a apărut cam în primele decenii ale Bisericii lui Hristos. Aatorul Constituțiilor Apostolice numește «preoția feminină» o organizare necreștină, o rătăcire a păgânismului. Mîntuitorul a trimis — se afirmă — la propovăduire, pe cei 12 apostoli, bărbați, niciodată însă o fecioară.

Atitudinea aceasta a Mîntuitorului — afirmă unii — se explică din situația mediului și timpului de atunci, împrejurări culturale și istorice n-ar fi permis introducerea femeii în grupul apostolilor. Dar nu s-a dovedit și nu se va putea dovedi niciodată — subliniază aatorul — că faptul acesta are cauze sociale și culturale. Din studiul evangheliei se știe precum că Mîntuitorul a rupt legăturile cu prejudecățile timpului Său și în multe privințe a trecut peste anumite limite ale timpului în legătură cu femeile. Deci nu se poate susține nicidecum că Mîntuitorul s-a lăsat determinat pur și simplu de motive legate de timp, cînd n-a chemat și femei în grupul apostolilor.

Și problema «preoției feminine» s-a mai discutat în decursul timpului, mai ales de la apariția protestantismului și a diferitelor secte ieșite din el.

Între «pastorii și predicatorii» acestora sînt azi multe femei, sînt și societăți de predicatoare. Acestea în regulat și conferințe anuale, discutînd interesele lor

profesionale. Da, sînt și Biserici protestante care stau rezervate față de admiterea «preoției feminine», de pildă, Biserica din Finlanda și chiar teologi finlandezi protestanți susțin că faptul acesta se datorește influenței Bisericii Ortodoxe (e foarte posibil).

Fără să conteste aptitudinile și posibilitățile femeii de a lucra pe plan egal cu bărbatul în problemele și trebuințele vieții umane, Biserica susține totuși că prima misiune a femeii este a fi «mamă și educatoare». Pot fi arătate multe exemple de binefăcătoare influențe ale femeilor creștine asupra membrilor familiilor lor. Ex. Nona, mama Sf. Grigorie Teologul, Macrina, mama Sf. Vasile cel Mare, Antusa, mama Sf. Ioan Hrisostomul, Monica, mama fericitului Augustin.

Datorită acestora, fiii lor au fost introduși de timpuriu în credința și morala creștină, aducînd atîta bine societății umane.

Dar problema «preoției feminine» ocupă mereu opinia publică bisericească. «Conferința creștină pentru pace» și «Consiliul ecumenic al Bisericilor» au organizat mai multe «consultări religioase» cu această problemă.

Și la toate aceste întîlniri s-au studiat cu multă atenție problemele teologice, psihologice și sociale privite ca impedimente pentru preoția feminină. Deci...? Un studiu teologic interesant.

Diac. Prof. O. BUCEVSCI

«Crucea albastră» este numele societății apusene ce activează împotriva alcoolismului. (Evangeltische Kommentare nr. 51—52/1981).

Ortodoxia ne este cunoscută — scrie teologul evanghelic G. Bassarak — care ne-a vizitat și Biserica noastră — nu numai prin colaborarea ei în Consiliul ecu-

menic al Bisericilor, ci mai ales prin angajamentul ei pentru pace atît prin «Conferința creștină pentru pace» cît și prin discuțiile Bisericilor Ortodoxe cu Alianța

Bisericilor evanghelice. De ultima problemă se ocupă — la inițiativa «Comisiunii pentru misiunea mondială și evanghelizare» de pe lângă Consiliul ecumenic al Bisericilor — o lucrare (254 p.), publicată de teologul ortodox-român Ion Bria: *Martyria — Mission. The Witness of the Orthodox Today*. Commission on World Mission and Evangelism. World Council of Churches, Geneva, 1980, 2348.

G. Bassarak regretă că ea este tradusă numai în limba engleză. Ar trebui tradusă și în alte limbi. G. Bassarak menționează 'capitolele lucrării:

1. — Probleme actuale în lumea ortodoxă (liturgia, participarea femeii la viața bisericească ș.a.).
2. — Bisericile ortodoxe ca martore. (Situția lor în diferite țări).
3. — Consultări ortodoxe despre misiune (Mărturiile despre viața monahală ș.a.).

Un apendice cuprinde lista Bisericilor răsăritene membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor cu data intrării în Consiliu, cu cifra credincioșilor fiecărei Biserici și conducătorul ei actual. Laudă profesorului I. Bria. DIE ZEICHEN DER ZEIT 11/1982.

Cu prima ședință a comisiei comune ortodoxo-luterane, ținută în septembrie 1981 la Espoo (Finlanda), a început dialogul teologic oficial între ortodocși și luterani. În discuții luteranii au afirmat că dinși au preluat de la romano-catolici simbolul niceo-constantinopolitan cu formula «filioque», dar pentru a fi în acord cu Sf. Scriptură și cu Vechea Tradiție bisericească, ei sînt pentru revenirea la textul original al Simbolului fără «filioque». Pentru studierea în vederea dialogului menționat, Conferința a fixat tezele:

1. — Sf. Scriptură și Sf. Tradiție.
2. — Caracterul adevărat al Bisericii.
3. — Activitatea Sf. Duh în viața Bisericii.

4. — Evanghelia și Sf. Taine.

5. — Continuitatea Bisericii în istorie.

6. — Autoritatea primelor sinoade.

OKUMENISCHE RUNDSCHAU nr. 4/1981.

Mișcarea ecumenică n-are caracter curat lumesc pe spesele credincioșiei față de Hristos. Ceea ce i s-a încredințat creștinătății de către Domnul ei trebuie păstrat și transmis mai departe. Această transmitere nu-i un act exterior, mecanic, ci pretinde dăruirea plină de credință a creștinilor. Da, «mișcarea ecumenică» n-a ajuns încă la țintă, dar ea nu trebuie să se oprească, ci trebuie să fie mereu pe drum spre ținta ei. TAG DES HERRN 1/1982.

La Göttingen (R. F. Germania), s-a ținut un seminar teologic cu teme: muncă, ascultare, rugăciune și sărăcie. KIRCHENZEITUNG Nr. 1/1982.

«Nimic nu-i mai important ca păstrarea păcii» se spune în apelul pentru pace adresat tuturor scriitorilor din Europa de Asociația scriitorilor apuseni. JUNGE KIRCHE nr. 10/1981. Evident.

Conștiința creștinilor este determinată de evanghelia păcii. Prin Hristos am găsit pacea cu Dumnezeu. Prin El se păstrează demnitatea noastră și identitatea personală și integritatea morală. JUNGE KIRCHE 10/1981.

Revista KIRCHENZEITUNG nr. 2/1982 (Hildesheim), face un istoric al Congregației pentru credință de la Vatican, căreia din 1965, pe lângă misiunea de a apăra credința, îi revine și promovarea studiilor teologice. A fost înființată în 1542 de Papa Paul III cu titlul «Congregatio Romanae et universalis Inquisitionis». Este cunoscută instituția vaticană cu renume mondial prin severitatea pedepselor aplicate la greșeli față de credință. «Nicăieri pe pământ nu se aplică pedepse mai îngrozitoare și teribile, scrie autorul studiului din revista menționată,

iezuitul O. Sîmmel, și se aplica un principiu fals, căci credința nu se capătă cu forța». Nenorocitul nume l-a purtat instituția menționată pînă în 1908, cînd a fost înlocuit cu numele «Suprema Congregatio Sacri Officii», iar din 1965 se numește «Congregatio pro doctrina fidei». Ca ajutor i s-a înființat o comisiune internațională de teologi formată din 21 de membri din mai multe țări și de diferite direcții teologice. Pînă acum însă — subliniază autorul studiului menționat — comisiunea nu și-a făcut un nume nici în facultățile teologice și nici în publicistica romano-catolică.

Episcopul Dr. HERMAN KUNST, reprezentantul Bisericii evanghelice germane la Bonn, a fost distins de Institutul teologic din București cu titlul de «Doctor onorific». Kunst întreține de zece de ani legături strînse cu Biserica Ortodoxă Română și a descris pe plan mondial vestitele Mînăstiri din Moldova, se subliniază în revista EVANGELISCHE INFORMATION nr. 2/1982.

La Hannover (R. F. Germania), tineretul catolic a înființat un cerc cu numele BUCOVINA pentru ajutorarea creștinilor polonezi. KIRCHENZEITUNG Nr. 1/1982.

Diac. prof. O. BUCEVSKI

